מערכות

'ירחון המגן וא'יש-הצבא העברי'

עח

אייר תשי"ג

אפריל 1953

תל אביב רחוב המגן לעם

„מערכות"
בית ההוצאה של צבא הגנה לישראל
השרכת והמנהלה: רח' נחלת בנימין 37 ת"א.
ת.ד. 168, טל. 67633.
ההוצאה בחיפה: סיומת דוברין רח' נורדאו 14
הודפס: בדפוס „ספרי" ת"א
המעטפה: בית הדפוס הצבאי 665

למדינת ישראל

ולכוחות הבטחון

ליום העצמאות
שאו
ברכת חרות ובטחון

חברת

„הספקה"

בע"מ

לצבא
הגנה
לישראל

משחרר המולדת

שא ברכה
ליום הצבא
החמישי

צבי סבירסקי

חברה קבלנית לבנין

רמת-גן

מסורשת ההגנה העברית

מנהג נתקבל אצל נאמני ה„הגנה" העברית: להעניק לנושר המביא למצוות סתגת־נשק (בתעודת הקלף שצילומה ניתן כאן — אקדח, ש„מטעמי־בטחון" כונה „מקדח") נהיה הדבר סמל לשרשים העמוקים אשר הכתה תנועת ההגנה בישוב, בסדר סוד המדינה — ומחט ינק כושרו ההגנתי־הלוחם של הישוב.

זאת לתעודה

לחיים בן יצחק

כי ביום הכנסו לעול מצוות
נרבש על שמו ונמסר לתעודתו
המקדח מס' 871274,
והיה זה לאות ולסמל
כי מסורת אביך תהא נר לרגליך
ויקוים בך מאמר חז"ל
ברא כריעא דאבוך...

נאום חברי אביך

תל־אביב, כה שבט התש"ד (21.1.1944)

מערכות

ירחון המגן ואיש הצבא הסדיר

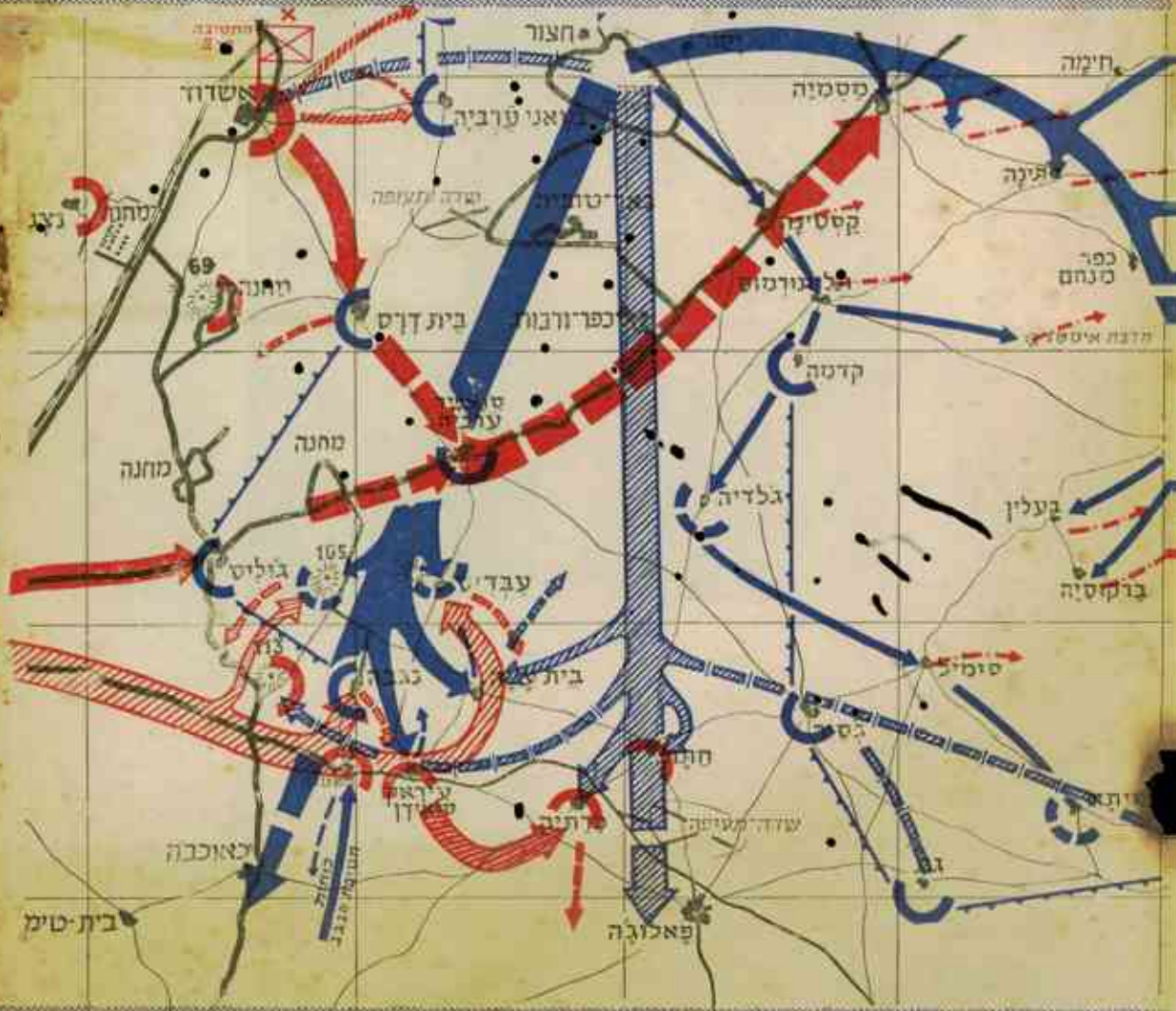

אב - תשי"ד
אגוסט - 1954

בין

„מערכות"
בית ההוצאה של צבא הגנה לישראל
נחלת בנימין 57 — ת. ד. 168 — ת"א

תמונת השער: קטע ממפת „עשרת הימים"

דפוס „ספר" בע"מ, תל־אביב, טלפון 67318
עטיפה: בית הדפוס הצבאי 665

הוצאת „ההסתדרות הציונית" ו„מערכות"

בראשית שנת תשט"ו

יצא לאור

הכרך הראשון

של הספר

תולדות ההגנה

בעריכת:

נשיא המדינה יצחק בן־צבי, שר החינוך והתרבות הפרופ' בן־ציון דינור (העורך הראשי), שאול אביגור, אלעזר גלילי, ישראל גלילי, יהודה מלוצקי, גרשון ריבלין (מנהיר העריכה).

בכרך זה — מהתגוננות להגנה — מקופלים המישה ספרים המגוללים בהרחבה את התפתחות המפעל הבטחוני, רקע בעיותיו מראשית ההתישבות החדשה, המושבות הראשונות, „השומר", מלחמת העולם הראשונה, גיל"ה, הגדודים העברים, מאורעות תל־חי וירושלים ב"1920.

בכרך זה משתתפים:

י. מלוצקי, י. מאור, י. הרשלג, ח. בן־ששון ושאול אביגור.

כרך ראשון זה יכיל כ"700 עמודים בתבנית גדולה וילווה תעודות, תמונות ומפות.

המחיר 7.500 ל"י

אנשי צבא וחותמי „מערכות" וחברי ארגון ההגנה יקבלוהו בהנחה, כרגיל

הפנה הזמנתך לד.צ. 432, או פנה למחלקת ההפצה של „מערכות"
תל־אביב, רחוב נחלת בנימין 57

תוכן הענייינים:

1914—1918 (במלאת 40 שנה למלחה"ע הראשונה)

לפני ארבעים שנה — אלוף א. אביטר — 9

מלחה"ע הראשונה ומקומה בהיסטוריה הצבאית — טגן־אלוף י. בר — 19

לוח עתים למלחה"ע הראשונה — 29

ממורשת ההגנה העברית — אדיות (קונספירציה) — 34

ציום העשירי (למידת כרתיה — חמירה כח — ולקחן) — 35

עקרון ריכוז המוח בצל הנשק האטומי — אלוף־משנה ע. גרקיס — 64

לבעיות הערכת חניכים — רב־סרן ג. רוטשילד — 70

עזרי־אימון — לשם מה וכיצד? — רב־סרן י. אשל — 74

מיפור פשיטה. — „הר־וצל" — 78

ממצפה אח"ד לקראת התמרונים — 87

במת־מערכות ה„דיביזיות הסמויות מן העין" / מכת כידונים / כמובן... / החיוב שבבישרת / הערות ל„מיומנו של טירון" — 88

מכתבים אל קצין מילואים אימונים־מחדש של בעלי אימון קודם — 94

תוצאותיה של תחרות רשימות מס' 4

„כיצד נגביר את חסודיות ונעלה את רמת הבטחון?" — סגן משה וייס — 96

אוירית מלחמה טכסיסי־קרב של מטוסי־קרב — 97

ממדף הספרים „תולדות המטה הכללי הגרמני 1945 — 1657" — ד"ר יוחנן ה. סמרנץ — 104

תחרות רשימות מס' 6 — 107

באסון מעגן נפגע, ומעבור ימים ספורים נטמר, אליהו שומרוני (אליק) אשר היה מספחו ומקימו של חיל הנח"ל (נוער־חלוצי־לוחם) בקרב צבא הגנה לישראל — ובקרב מחנה הנוער הגדול במדינה. מפרי התבוננותו, מחשבותיו — ומאמצי־הבניה אשר השקיע בנח"ל — העלה בספר שאינו נראה כרב־כמות, אולם סרוכים בו המסתחות להבנת מהותה של יצירה יחידה־במינה זו, המיחדת את צבא הגנה לישראל מכל הצבאות שבעולם, וציוני־הדרך למגמות התפתחותה. להוצאת „מערכות" היתה הזכות לסייע בהוספתו של ספר זה. „מגל והרב".

מי ומה בחוברת

אין לך מקצוע כמקצוע־המלחמה אשר בו כל חידוש (ככל שממשי וקולע הנו) הוא בגדר דבר העשוי להביא אתו תמורות חיוביות מכריעות, ואין לך מקצוע בו עלול החידוש של־אתמול להיראות מחר־מחרתיים כדבר „מיושן" או „מתיישן", אשר אין עוד הדעת סבוכה לעסוק בו. אכן, גם זאת: — אין לך מקצוע בו עשויה להתקבל־יותר במזגיחים כל הזנחה של לקח אתמול, רק משום ש„לקח אתמול" הוא — ואילו במציאות, במלחמת החדשה, יש ולומדים אותו לקח עצמו, במחיר לא מעט בדם ובדמים. יש שאפילו מפסידים, בשל התחתו של אותו לקח או קפעלתו־במאוחר. את המערכה עצמה, מלחמת־העולם ה־1 סרצה אמנם לפני 40 שנה ונסתיימה לפני 36 שנה; אולם עדיין רצופה היא לקחים שלא סוגלו דיים ולא הופעלו דיים. וכל הבא לסקור בה — עתיד ללמוד ולהחכים: אסטרטגיה ואופרטיבות, טקטיקה, לוגיסטיקה ומכניקה בהבנת צרכי אימון ודרכיו, בהבנת עיקרי הנתוח הנייסות, בהדידה אל נבכי רוח עמים במלחמה, אמידתם וכשלונותיהם. בחוברת פ"ו של „מערכות", המופיעה שבועות מעטים לאחר המועד המפורש בו מלאו 40 שנה לפרוץ מלחמת־העולם ה־1, מופיעים:

„לפני ארבעים שנה" לאלוף א. אבישר.

„מלחמת־העולם הראשונה ומקומה בהיסטוריה הצבאית" לסגן־אלוף י. בר.

„לוח־עתים למאורעות מלחמת־העולם ה־1", הערוך הן לפי שנות המלחמה והן לפי מעגלי הטבעיים.

שני קוים — ושני רצונות — חצו זה־את־זה בקטע המישור החופי שבין מג'דל (היא מגדל־אשקלון) לבין בית־גוברין: קו־המערך המצרי־הערבי, במקביל לכביש מערב—מזרח העובר כאן ופניו לחברון — וקו־השר־והמגע, קרקעי ואוירי, של הכוחות הישראליים שבגוף־המדינה העיקרי לבין אלה שבנגב. וכשם שאותו מפעולות־הקרב הראשונות של המצרים עם היפתח „מערכת עשרה הימים" (8.7.48) היתה מכוונת ל„רחיפת" את הקרע שבין הצפון והדרום הישראליים (התקפתם על המוצבים החלשים שבכאוכבה—חוליקאת שבמרחב „חטיבת־הנגב", ועל בית־דרס שבמרחב חטיבת „גבעתי") — כן היתה אחת הפעולות הישראליות האחרונות בטרם סרוש ההפוגה השניה מכוונת ל„הצרה" מחודשת של הקרע, ע"י הבקעת טריז דרומה, בתוכבי המערך המצרי מג'דל—בית־גוברין; הכפרים חתה וכרתיה, השוכנים בחולית המרכזית החיונית ביותר של מערך זה — בין מצודת עזקה־מואדן לבין פלוג'ה המבוצרת — הם אשר שימשו יעד להתקפה שנועדה להבקיע את הטריז. מכאן — ערכו של הקרב על כרתיה, המתואר ב„מרשת הקרב" שבחוברת זו (עמ' 35), אשר את חשיבותו אין למוד רק לפי מימדי הכוחות שהופעלו על־ידינו שם, כי אם גם לפי מעמדו של המקום במרחב האופרטיבי הדרומי — מעמד אשר היה „רגיש" מאוד והרה־אפשרויות. אכן, יש בפרשה זו גם ענין טקטי — והוא כפול: תנועה, במסיבות מורכבות למדי, של כוח מעורב שריון־רגלים בלילה לפי תכנית נועזת; והחזקה בכפר ערבי, למול התקפתו של אויב הנהנה מעדיפות מקומית ניכרת. אכן, במידה שתיערכנה הפלגות קצינים או סמלים להתבוננות במקומות של קרבות, וללימוד מקצת

מי ומה בחוברת

לקח — לא ימצא ודאי ביקור בכפר הנטוש ובסביבתו, ובדיקת הדברים לנוכח „עובדות שבשטח", בגדר דבר דל תכלית.

פרשת הקרב המפוארת כאן שאובה מן החומר של „ספר חטיבת גבעתי", הנמצא עתה בהכנתו ע"י מרן א. אילון.

המפות לפרשת הקרב צורפו לחוברת בין העמודים 40 ו־41.

שעה שחירצה מי שטעם חיה אז ראשי־ממשלת־ישראל הראשון במסיבה מדינית את הרצאתו הראשונה על תכנת המדויק של ההצעה, שנראה בה כי תובא ע"י „הועדה לתפקיד המיוחד" (Ad Hoc Committee) למליאת עצרת האומות־המאוחדות, תיאר ספורטות את הגבולות המוצעים, ועמד על „נקודות־הצומת מרובעות־הטריטים"; אלא נועדו לחוות — אחת בצפון ואחת בדרום — את נקודות המפגש שבין הגושים הצפוני והמרכזי של המדינה העברית, והצפוני והמרכזי של זו הערבית. בצפון — ובין הגושים המרכזי והדרומי של כל אחת משתי המדינות בדרום מכיון שהמדובר היה, בעצם, על נקודות שלא ניתן היה כלל להגדירן כפיסיות, אלא כגאומטריות בלבד, שהיו נוצרות ע"י התחצות־הגומלין של שני קוי־הגבול המוחלטים־הגאומטריים אף הם, נתעוררה ממילא השאלה: — וכיצד יעברו, בפועל, נוסעים, כלי רכב וכו' וכו', מן ה„שליש" הדרומי של כל מדינה — אל „שלישה" המרכזי, לפשלז והתשובה, הבדוחה במקצת, היתה: „מציעים לפתור את השאלה ע"י כך, שבתוך כל אחת משתי נקודות ההתחצות יבנו גשר מלמעלה ומנהרה מלמטה... ויסעו וילכו אלה בגשר, ואלה — במנהרה..." ואילו מאוחר יותר, בקיץ 1948 נקבע, בשיתוף משקיפי או"ם האחראים לשמירת ההסוגה סידור (להלכה) לימי ההפוגה, אשר נועד להחיר את השאלה הסבוכה כיצד יקיימו כוחות מצריים קשר שיירות ואספקה בין גייסותיהם שבחוף לבין אלה שבהר חברון, מבלי לסתור את קשר השיירות והאספקה שבין הכוחות הישראליים שב„עיקר" המדינה לבין אלה שבנגב; והסידור (שוב, להלכה) היה: „לאלה ינתן היום בשביל הקשר באותה נקודה בה כמעט ומתחצים קוי החזית של שני הצדדים, ולאלה — הלילה"... הרי, שוב, סבנה קומותיים: „אם לא בחלל הסטריאומטרי, הרי בזמן". ויצוין, כי „נקודת ההתחצות" הדרומית של „תכנית שתי המדינות" נמצאה כלל לא הרחק מן המקום בו נתרחש הקרב על כרתיה.

משקלו של הציוד התימרי — או בחירה המחשבה־הצבאית וכשרון־מצביאים —

מה משניהם עדיף במלחמה ז השאלה אינה חדשה; ויש הסבורים כי ככל שגובר משקלו, וערכו, של הציוד — כן נעשים חוקי־הפעלת־הכוחות המקובלים מגי־אז מוחלטים־פחות. יש האומרים, למשל, כי כבר האמרסגיה ש„ארצות־הברית — בתור המדינה בעלת התעשיה המפותחת ביותר — בטלה את העולם השניה, הושמעה השפעה מכרעת מעובדה זו של משקל־יחסי רב יותר של הציוד החומרי במערכת הכוללת של כוח־לוחם. עתה, בסקירתו „עקרון ריכוז־הכוח בצל הנשק האטומי" (עמ' 64) בא אלוף־משנה ע. נבקים להכליל הכללת־יתר את הצגתה של שאלה זו, ולהרחיבה, אמנם, את נטיונו לבחינת הנושא מגביל הוא בחומרו של אחד בלבד מן ה„עקרונות" — אולם עקרון זה ודאי שחגו מן המרכזיים ביותר והערכה זו או אחרת לעתידו הכרח כי תהיה אחוזה־ודבוקה בגישה כללית אל מעל־העקרונות בתור כזה. היטושטש עקרון הריכוז במציאות הסכנית החדשה של מלחמה מן הסוג המאיים כיום על האנושות ז או שמא רק יפשוט צורות שנתיישנו וילבש צורה חדשה, מבלי שישתנה גרעין מהותו ז אין ספק כי תהיה זו אחת השאלות אשר הבירור סביבן בעתונות ובספרות הצבאית שבעולם עוד ימשך.

מקובל לומר כי כלי־המלחמה החשוב ביותר שבכל צבא — הוא האדם. מתבקשת מכך המסקנה, שהערכתו המדויקת של כל אדם ואדם, בתפקידו הצבאי ובתהליך־התאמנותו, חשובה לא פחות מאשר, נאמר, איפוסו המדויק והתכליתי של כל רובה. ולכך — נדרשים גם דרכים נאותות, גם מעריכים מתאימים, גם אמות־מידה מוסכמות ותכליתיות. שאלה חיונית זו — היא תרקע למאמרו של רב־סרן גדעון רוטשילד (עמ' 70), אשר הקריאה בו תעורר ודאי בלב לא־מעטים זכרונות, אסוציאציות — והרהורים כיצד להעלות ענין זה על הפסים הנכונים.

מי ומה בחוברת

אימון שישתלם במידה מכסימלית — זוהי שאיפת כל יחידה וכל מומר־הדרכה צבאי.

„ישתלם" — במה אמור הדבר? בשנים: — בחסכון זמן, מרץ ומאמץ, תוך־כדי השגת רמת־הכשרה גבוהה; וחסכון חומרים, תחמושת, כלי־קרב (מניעת הבלאי) — בבסיסי התקציב היקר, תקציב־חיי־האומה. הלוא הוא תקציב ההגנה והבטחון. וכלל שמשתכללת הטכניקה הצבאית, ומסתעפים ענפיה וכליה — כן יגבר הצורך במערכת תכליתית וחכמנית של עזרי־אימון, המקמצים השקעת מאמץ וכסף והמרבים הישגי האימון. לסוגיה זו, שהיא פשוטה־מאוד לכאורה — אך ככל סוגיה מכנית (וכאן ניתן לומר גם — מדענית־דידקטית) מצריכה היא התמחות יסודית, חוש מעשי ותכנון מדוקדק — מוקדשות שתי רשימותיו של רב־סרן יעקב אשל (ראה עמ' 74). מזוגים בהן יחד סיפור והסבר, מכניקה ואף הומור. אכן — כזאת הנה, כרגיל, גם המזינה שבמלאכת התדרכה עצמה. המערכת תשמח לתגובות — ותרומות־עם — בנושא זה, אשר ודאי טעון עוד טיפוח רב.

סיפור? תרגיל? בעיה־לניתוח? „המואה" לצורך־פרסום של

פרשת־קרב שאירעה? או — תערובת, במיכסות אלו או אחרות, של כל הנ"ל? ודאי שתיתכנה כל ההתרשמויות האלו עם הקריאה ב„סיפור פשיטה" (עמ' 78) מאת „הר־וצל" המסתיר שמו (ומיהו עצמו? שטברג? טיאנאגורסקי? הכשרמן? שיידהיל? מאונס־אופבר?) העיקר הוא כי „סיפור הפשיטה" מסמר — ומכניסנו לאוירת פשיטה, ושאר המסקנות — עם הקורא.

יש סבורים כי הבימוי „תנב"ל „לעת צאת המלכים" (למלחמה) —

דה"י א' כ' א' — נתכון לתחה עונה, עם גמר הקציר, אשר בה, בימי־קדם, היו אומות התרבות יוצאות בדרך־כלל למלחמותיהן; ואילו עתה, עם על הקציר נוסיף את הבציר, תהיה לפנינו ראשית תמונת „בצאת צה"ל לתמרונים". על כן לא יפלא הדבר כי ב„מצפה אה"ד" (עמ' 87) נדון הפעם הנושא „לקראת התמרונים" וההערות הניתנות ה„מצפה" מכוונות אל אחד הדברים העיקריים: אל בקשת מכסימום המציאות במהלכו של תמרון — מכלית, המצריכה גם מכסימום של תיאום בין שופטים ובקרים ומבצעי הפעולות.

היה היה זמן בו הגשימו את לימוד הקריאה בדרך של „אלפ־בית" ממש: — לתינוק

דבית־רבן היו „מרבצים" ידיעת אות אחר אות, כל אות לחוד. ידוע הדבר, כי כל אות כזאת — כשהיא לעצמה — אין בה כל משמעות הגיונית, והא ראיה, שאם תתבונן בדבקות יתרה, דקות על דקות, במילה או במשפט, יתחילו אלה „להתפרק" לעינך לאותיות־אותיות בודדות — ותרגיש לפתע כי הנה כבר איבדו צירופי אותיות אלה, שנתפרקו, כל הוראה הגיונית, ואמנם, הדרכים החדישות להקנית קרוא־וכתוב מבוססות על קריאה של מילים שלמות, מעין גלגול של „כתב אידיאוגרפי", להבדיל. והנה, ה„מכתב אל קצין המילואים" המתפרסם בחוברת זו (עמ' 94) מציג תביעה דומה־במקצת לגבי אורח־ההדרכה־והאימון ביחידות־מילואים בהתכנסן: לא שינון מחדש של כל „מקצוע" ו„מקצוע" — כי אם תרגיל כולל, אשר יתא בו כדי להחיות ולמלא תוכן את השימוש בפועל, במסגרתו, בכל אחד ממקצועות אלה, מעין „קריאת מילים שלמות". ופרטי הענין והנמקתו — ראה ב„מכתב".

מי ומה בחוברת

העתונות הצבאית והכללית במערב מגלה בשנים האחרונות התעניינות כמעט בכל ספר

רציני על נושא צבאי מאלה המופיעים בגרמניה הזוכה לתרגום — והרגום, פירושו, בראש וראשונה לאנגלית. (אין אנחנו יודעים על מידת התעניינות כזאת ב מ ז ר ח, כי שונים שם דרכי ההתעניינות וגילויי ההתרשמות. אשר יתכן וכיוונם אינו ההוצה כי אם פנימה; אולם אם נדון על מידת ההתעניינות בברה"מ, למשל, בתקופה בה ניתן הי עדיין לעקוב פחות או יותר אחר גילוייה, דהיינו עד סוף 1939, בספרות הצבאית־המקצועית ממוצא גרמני — הרי ניתן לומר כי עלתה על זו שבכל ספרות צבאית ממוצא אחר איזה שהוא). במידת־מה ניתן חזיון זה להתבאר ע"י שיקולים מסויים, ובמידת מה — ע"י „אופנה פסיכולוגית" (ואולי גם פוליטית) מסויימת. כמובן, שבכל שמורגש בספר זה גם טעם של הרפתקאה ציורית (או של דמות גיבור) — תגבר התעניינותה של העתונות שבעתיים; והא ראיה, גורלם של כ ל הספרים הקשורים בדרך זו או אחרת בשמו של ר ו מ ל — והדברים אמורים גם בפחות מאלפים שבהם. דוגמה אחרת — בגון פוליטי שונה במקצת, ותוך־כדי שימוש בקנ"מידה צבאיים־מקצועיים אחרים בחלקם — הנו ספרו של ג ו ד ר י א ן. הספר „תולדות המטה־הכללי הגרמני" מאת ד"ר ו. גרליץ, אין בו אולי מן הסמכן אשר דמות־צבאית נודעת עשויה לשוותו (הגם שכמה מעמודיו, הספרים על מהלכה וגורלה של־מרידת ה"ט ב"לי", לא יחסרו בהם לא ההרפתקאה ולא סמכן המתיחות). אכן, רבים התעניינו בו בשל המוניטין הצבאי רב הרושם הכרוך בשם ה מ ו ס ד המתואר בו. אלא שכאן אשר ונתאכזבו מקצת מן הקוראים המבקשים בו לקח מקצועי, יותר מאשר תולדות התפתחותם של דרכי עבודתו ומבנהו, אורח הבשרת עובדיו ותפיסותיו המקצועיות של המטה־הכללי המובחק שבצבאות אירופה, שבמאה ה"י"ט ובראשית המאה הכ', מצויים כאן תיאורי דמויות והערכות פוליטיות (לא תמיד בשלות או בחירות ד' צרכן) בתוספת תבלין לא מעט של „הסרת אשמה" מקהל־הגרלים הגרמני הן באשר לניהול מלחמה תוקפנית והשתלטות על מחצית העולם (ומי ידע, האם על מחציתו בלבד?), הן באשר להסתגלות אל משטרו של היטלר — והן באשר לחוסר אומץ להגיב על מעשי הזוועה של השמדת המוני יהודים שבתחומי פיקודיהם. סקירתו של ד"ר פורנץ, מנהל הספריה של ארכיון הצבא, מעלה כמה וכמה נקודות מן המעניינות והמחכימות (לעתים שלא ככוונת בעל הספר) אשר בחיבור רב כמות ובעל היקף זה (ראה עמ' 104).

„בעיני אויב" המופיע בימים אלה, פותח את המידה של פרסומי ה ע נ י ל ה ה י ס ט ו ר י ת

שבצבא הגנה לישראל. פרסומים אלה, בטבע הדברים, יעסקו בשטחים שונים ובבחינות שונות של היסטוריה־צבאית שלנו, מהם — יעסקו בראש וראשונה בעצמנו; ובהם — בראש וראשונה בהתגלויות האויב. כותרתו ופעלו. „בראש וראשונה" — כי כל אחד משני שטחים אלה של ידיעה־היסטורית הנו חשוב וחיוני. אך ספק אם ניתן, ברוב המקרים, להפריד ולבודד כ ל את האחד מן השני; והתמונה השלמה ודאי שעשויה להתקבל רק מצירופם ש ל שנים אלה יחד. ההתחלה הנעשית הפעם — בשטח הכרת ה א ו י ב נפשית, ושל־שאת הפרסומים הערביים (אחד — על רקע ערבי א"י מקומי בעיקרו; אחד — על רקע מצרי „בלתי סדיר" בעיקרו; ואחד — על רקע ה„לגיון" העבר־ירדני בפעלו בתחומי הארץ) מכוונים יפה כדי לשפוך אור „פנימי" על כמה וכמה פרקי מלחמה ותופעות צבאיות ופסיכולוגיות, אשר סיכם נראה לעתים כתמוה. התחלה זו — טעונה ה מ ש ך; כי רק אתו ינתן לה מלוא ערכה. ואין ספק כי ההמשך בוא יבוא.

שעה שעמדה בסני המטות של הכוחות הבריטיים המשולבים שאלת עריכתה של סידרת

פשיטות בחופי צרפת שבכיבוש הגרמני (ופשיטה־רבתי אל ד י א פ — בתוכן) נתעוררו ספקות לגבי כדאיותה. הטוענים נגדה (ביחוד נציגי האדמיראליות) אמרו: „בסגענו עם הגרמנים, אין ספק, שניתן להם מושג ברור הרבה יותר על עצמנו — וחרי הכרת יריבך הוא אחד ממקורות היכולת החשובים ביותר בהתמודדות־מלחמה". הדברים נכונים היו. הגם שהיו שיקולים אחרים — לעריכת פשיטות דוקא. על כן כה חשוב לעתים לדעת

מי ומה בחוברת

גם מה הושב האויב עליך, אכן, מבחינה זו תיקל מלאכתו של הבא ללמוד מן הספר „בעיני אויב". מקובל לאמר כי „ערפל המלחמה מכביד על ההתמצאות לגבי המתרחש אותה־שעה. ולעתים אף לגבי מה שהתרחש בפרק זמן קודם. אולם נראה שישנו עוד סוג, מיוחד במינו, של „ערפל" — הלוא הוא הדמיון המזרחי, וביתר דיוק — חוסר כל יכולת לראות את יריבך בעינים מציאותיות ואוביקטיביות פחות או יותר; ותחת זה באות מליצות זלזול ביריב זה מחד־גיסא, וגזומאות ללא־גבול באשר לעצמתו, למספרו מאידך גיסא. תכונה זו הנה כה בולטת בפרסומים הערביים עד אשר יש והיא „הורגת" כל אפשרות ללמוד משהו ממשי ומועיל על ליקויים וחולשות אפשריים בפעולותינו אנו. אולם, לעומת זאת, רב דעשיר החומר — במידת מה זה העובדתי, אבל עוד יותר זה הפסיכולוגי — המאפשר לנו לעמוד על טיבו של יריבנו. וניתן לוסר כי „בעיני אויב" הנו אחד הספרים המאלפים ביותר אשר זכו לפרסום בשנים האחרונות — במידה שנקרא בו „בעיני ביחן ולומד".

ספר המופת של חנג' ויול המנוח מופיע עתה במהדורה מחודשת. בעצם, זוהי הדפסה חדשה תוך־כדי תיקון טעויות רבות, וביחוד בפסקאות הנלוים לספר (וכן במקצת גם המפות). ספר זה, על קיצורו, המציתנותו, תיאורו הממשי ומגמות־המחשבה המאלפות שבו, אין תימה כי נזקק עתה למהדורה מחודשת; כי אין לך קצין בצה"ל, המתחיל לעלות בסולם ההשתלמות הצבאית, אשר אינו חש צורך לעמוד על תוכנו של ספר קלסי זה המתאר מסעי־מלחמה שנתרחשו על אדמת אירופה לפני דור אחד בלבד, במסגרת תנאים צבאיים אשר אין בהם ללמוד ממנה הרבה. ההזמנות המוקדמות, מן המעוניינים לרכוש את הספר, כבר הגיעו למאות רבות.

צבא, צבא — ומקורות מסורתו ויניקתו הלאומית־הרוחנית, המשמשים יתד ופינה לבצרונו ולכשרונו הלוחם. בעם בעל היסטוריה מיוחדת־במינה — אין פלא כי אף מקורות אלה יהיו מיוחדים־במינם במקצת. ואם, באשר לזכרונות היסטוריים רחוקים וקדומים, יונקים אנו משהו מגדודי בני־ישראל במדבר בימי משה ויהושע בן נון, ובחילחם ישראל בעמלק — הרי שורת־השנים הלא־רחוקה שמאחרינו, שנות המאבק והתעפלה שקדמו למלחמת־הקוממיות והכשירה, מכילה את העלילה המרתקת בגבורתה והמדרבנת, של האניה „יציאת אירופה תש"ז"; עלילה של, כביכול, אניה־קרבן „מעפילים־קרבנות" — אך לאמיתו של דבר עלילת הספינה שניצחה. בהכניסה מסמר נוסף, אולי מכריע, בארון־המתים של משטר מונע־עליה ומפקיד את היישוב היהודי שבארץ בתוסר־אונים בפני שכנים צמאי־דם. הספר „הספינה שניצחה", שהופיע לפני 5 שנים בהוצאת „מערכות", לאחר שהושקעה בו עבודה רבה ע"י אנשי „המוסד לעליה", והוא נערך בידי ברכה חבס, אזל זה מזמן. היעדרו הורגש — ועתה מופיעה מהדורתו החדשה. ספר זה — יבירנו מקומו באצטבת הספרים של המחנך עצמו, תניכיו או בניו, במסורת הגבורה של דור ההעפלה אשר הקים את מדינת ישראל ומקיימה.

מערכות

ירחון המגן ואיש הצבא העברי

א' (פ"ו) / מרץ כ"ג אב תשי"ד

יגון וכאב
כבוד ויקר

ילון את דגלם של

חללי מעמד "מעגן"

ובהם

וחיקי ההגנה ונאסניה
מניחי יסודות, בונים ומחנכים של
כוח חלוצי הלוחם
צנחנים נושאי דבר הישוב במלחמה
חיילי צבא הגנה לישראל

1914 - 1918

עם מלאת 40 שנה
למלחמה־רבתי הראשונה במאה ה־20

אלוף א. אבישר

לפני ארבעים שנה

בראשית אבגוסט 1914 נשמעו היריות הראשונות של מלחמת־עולם ה־1. אתן נפתחה תקופת־מלחמה אשר כיום אי־אפשר עדיין לראות את סיומה — לא מבחינת המועד, ולא מבחינת התוצאות. בשלבי הפתיחה של מלחמת־עולם ראשונה זו נראו עדיין קווי האופייניים של אורח ניהול המלחמה מימי המאה הי״ט. האסטרטגים חשבו עדיין במושגים של „מערכות״[1]. הם חישבו חישובים ותכננו תכניות שתכליתם היתה להכות את כוחות־הקרב של האויב, לפי כללי האסטרטגיה הנפוליאונית, במערכה מכרעת גדולה, וע״י כך להביא את המלחמה לכלל סיום. הדבר בלט בכל אורח־מחשבתם של אלה אשר ניצחו על התכונה לקראת מלחמה אפשרית של אלה אשר עמדו בראש הצבאות בפתיחתה הראשונה של מלחמת־העולם, הגנרליסימוס[2] הצרפתי ז׳וסר; ז׳לינסקי, ראש המטה־הכללי הרוסי; ומולטקה[3], ראש המטה־הכללי הגרמני — כולם, פעלו עדיין לפי מושגי המרחב של זמניהם עברו; וכולם טרם הבחינו במטרתה האמיתית של מלחמת־ההמונים בת המאה־העשרים, הלובשת יותר ויותר לבוש טכני מובהק: שבירת כוחו המשקי של היריב.

תמורה עקרונית זו בטיבה של מלחמה ובאורח ניהול מלחמה הוכרה מוקדם יותר בצד „מדיניות־ההסכמה״[4]. ברוב מדיניות־ההסכמה השכילו — לפי הדוגמה הבריטית — לשוות לניהול המלחמה אופי „אזרחי״ יותר. בעצם, לא היתה שם האסטרטגיה בגדר מתופולין של אסטרטגים־צבאיים בלבד. האסטרטגיה היתה שם גם עניינם של אנשי המדיניות אשר את תפיסותיהם האסטרטגיות נהגו הם לראות במסגרות של מרחבים עולמיים. ואילו לגבי מעצמות־המרכז, שלחמו בהנהגתה של גרמניה, הוסיפה המלחמה להיות ענין לאנשי־מקצוע צבאיים. אכן, לא היה ביכולתן לאטום עצמן כליל בפני הנסיבות שנשתנו. גם להן אי־אפשר היה עכשיו בלא קורטוב של שיתוף גורמים „אזרחיים״, אלא שאצל מעצמות־המרכז (קרי — גרמניה, בראש־וראשונה) לא היה המדובר אלא בקורטוב של שיתוף מעין זה, ואילו בעיקרו של דבר לא נשתנתה גישתן אל ניהול־המלחמה, שהוסיף להיות נתון בידיהם של אנשי־המקצוע הצבאיים. כדוגמה בולטת עשוי לשמש מיניסטריון־המלחמה הפרוסי, בבית־מקדש מטה־רתי זה של ניהול־מלחמה נוסח־פרוסיה הוקמה

---

1) כאן, כלהלן, השימוש בביטוי „מערכה״ או „מערכות״ מודגש ע״י המחבר לשם הבחנה, כמקובל ביחוד בלשונות צבאות אירופה, בין מושג זה של מערכה־עיקרית, המהוה את נקודת המרכז, או את אחת מנקודות המרכז, של מסע מלחמה שלם (Schlacht, Bataille) לבין המושג של "Combat", "Gefecht". שפירושו קרב מבודד ומקומי — הבחנה אשר נתגבשה במהלך המאות הי״ח והי״ט. — המערך.

2) כאן — לא במובן של דרגה עליונה (כפי שהיתה נהוגה לעתים בצבא הרוסי, למשל) כי אם במובן של מצביא עליון. — המערך.

3) כאן — „מולטקה הצעיר״, בן אחיו של ראש־המטה הגדול מימי מלחמות פרוסיה־אוסטריה (1866) ופרוסיה־צרפת (71־1870). המכונה לעתים קרובות „מולטקה הקשיש״. — המערך.

4) „ההסכמה״ — ("Entente") — הכינוי ל„הסכמה המשולשת״, צרפת־בריטניה־רוסיה, אשר הפכה ליסוד הברית הרחבה־יותר במהלך מלחמת־העולם 18־1914 — לעומת ה„ברית המשולשת״, גרמניה־אוסטריה־איטליה, משגות ערב המלחמה, אשר תחתה בא אח״כ, עם פרישת איטליה והצטרפות תורכיה ובולגריה, המושג של „מעצמות־המרכז״ או „הברית המרובעת״.

מחלקה לחומרי־גלם מלחמתיים, אשר ניהולה נמסר לידי יהודי, וולטר רטנאו. לאותו מיניסטריון־מלחמה היה חידוש זה כמוהו כ„מהפכה שקטה". ובעקבותיה באה אף „מהפכה" שניה, שעה שהוקמה באותו מיניסטריון מחלקה כימית מיוחדת — וגם מנהלה של זו היה יהודי: הפרופ' האבר. כי זאת לזכור: ההסגר הימי שהוטל ע"י בעלות־הברית גרם למצב קטסטרופלי אצל מעצמות־המרכז בכל הנוגע לייצור אבק־השרפה; וזאת בשל המחסור במלחת־צילי. בידי האבר עלה לייצר מלחת צילי סינתטית — והוא שאיפשר, בעצם, הודות לכך, את המשכת המלחמה ע"י מעצמות־המרכז. אירע הדבר ובאותו זמן עצמו עמדו גם מדינות־ההסכמה לפני קשיים רציניים בהשגת החומרים הנחוצים לייצור חומרי־נפץ; וגם שם באה ההתגברות על אותם קשיים באמצעותו של מלומד יהודי, הלוא הוא הפרופ' חיים וייצמן.

הגם שבראשיתה של מלחמת־העולם הראשונה טרם נתברר דיו אופיה ההמוני של המלחמה בת זמננו, הרי כבר בשעת התפרסות הכוחות לקראת מלחמת־העולם שוגרו לשדה משני הצדדים המוני אדם. מדינות־ההסכמה — שכללו אותה שעה את הקיסרות־העולמית הבריטית, צרפת, רוסיה, סרביה, מונטנגרו — התחילו את המלחמה בכ־240 דיביזיות; ואילו מעצמות־המרכז (אז — גרמניה־אוסטריה־הונגריה) — בכ־170 דיביזיות.

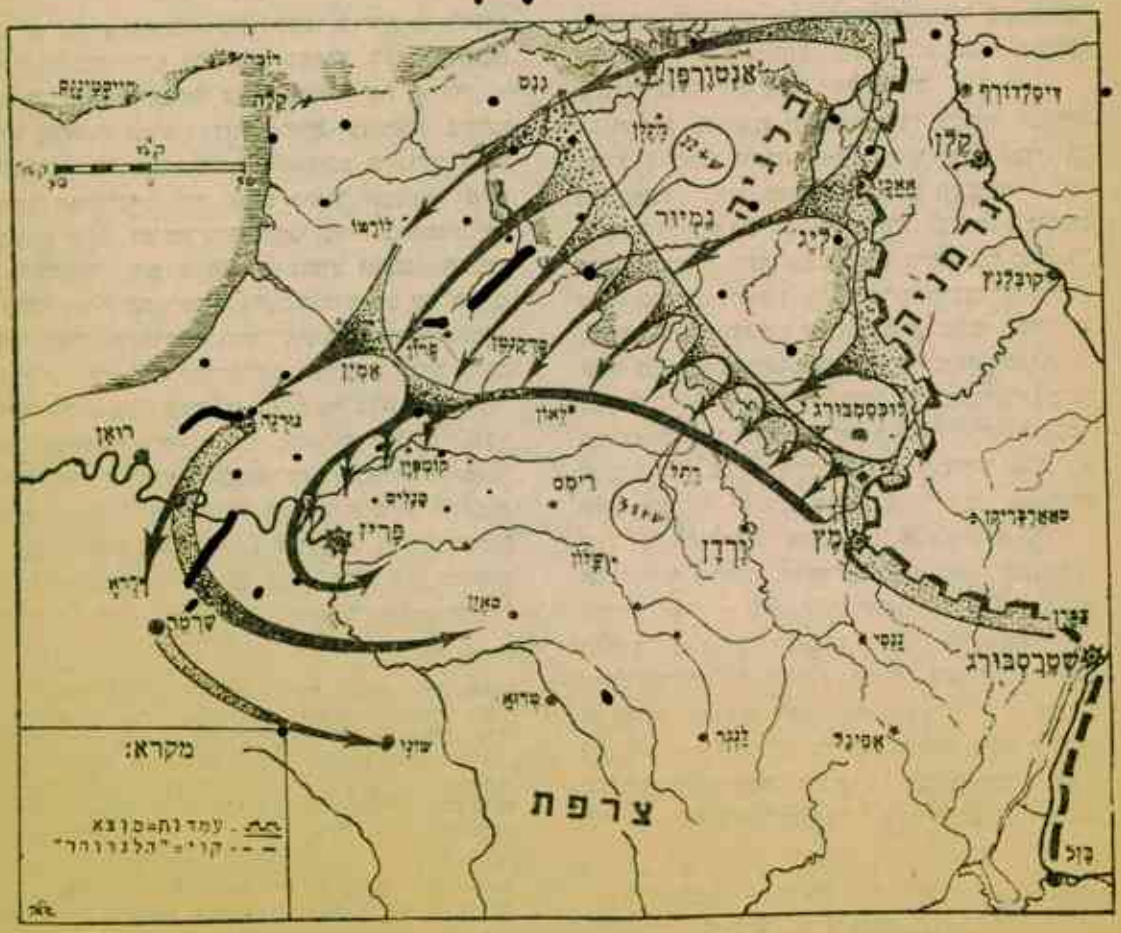

מפה מס' 1: תכנית שליפן במקורה.

הסימון ל„עמדות מוצא" שבמקרא — כונתו להיערכות כוחות־השדה הגרמניים, אשר ברובה (מצפון ומערב לאין) נועדה לשמש קו־מוצא למסע־ההתקפה הגדול. הסימון „לנדוהר" — כונתו לקו־העמדות בעיקר, בגדה המזרחית של הריין, אשר נועדו להיתפס ע"י „כוחות־הלנדוהר" (מעין „חיל־שדה־ב", בגילים הקשישים אף מאלו של עובדות הרזרב) לצורך החזקת הגנתית בלבד.

התפרסותם של כוחות עצומים אלה, וכן הצד האסטרטגי־אופרטיבי של מבצעי־המלחמה הראשונים הרשפעו השפעה מכרעת ע״י תכנית אשר כיום כבר קנתה לעצמה מקום בהיסטוריה בשמה המקובל: „תכנית־שליפן״.

∴

תכניתו של שליפן היא אשר שימשה בפ 1914 נר לרגליה של ההנהגה הגרמנית. דבר זה היה מובן מאליו; כי הלוא אותה תכנית עובדה ע״י גרמני, למען צרכיה של גרמניה בימי המלחמה. אולם רעיונות נוסח־שליפן השפיעו הרבה גם על הצד שכנגד, לאחר שקיבל, כבר ב־1904, ידיעות באמצעות סוכנים, על קויה הכלליים של אותה תכנית. בצרפת ובאנגליה עסקו באופן אינטנסיבי מאוד בתפיסה שתונחה ביסוד „תכנית־שליפן״ — תפיסת עקיפה ולפיתה מרחיקות־לכת, המביאות בסופר־של־דבר לכלל הקפה גמורה של האויב ולכלל השמדתו של זה במערכת־הכחדה ניאחת — מעין גלגול חדש של „מערכת־קנה״ הנודעת בשעתה, בה הושמד צבא רומא ע״י צבאו הכנעני והשכיר של חניבעל; את התפיסה הזאת הפכו שם לנקודת־מוצא לתכנון אופרטיבי־אסטרטגי משל עצמם. נמצא, כי כבר בשעת התכנון היתה היזמה („יזמת־תכנון״) נתונה בידי גרמניה. כיום כמעט וקשה לפקפק שבידי הצבא הגרמני של 1914, בעל ההכשרה המצוינת, היה עולה, מבחינה צבאית גרידא, להשיג באמצעות „תכנית־שליפן״ הצלחה־התחלית מכרעת — לו רק היתה התכנית מוגשמת בדמותה המקורית, וע״י מצביא אמיתי. שכן תכנית, בעצמה, אינה אלא פיסת־נייר פחותת־ערך. רק המצביא — הוא המפיח בה חיים. אכן, מצביא כזה חסר היה אז לגרמניה. אלמלא כך, כי אז היתה היא מכריעה את צרפת תוך כדי ההסתערות הראשונה. אלא שגם במקרה זה בגדר ספק הוא אם התפתחות מעין זו היתה מביאה את המלחמה לידי סיומה. יש לשער כי אנגליה ורוסיה היו ודאי ממשיכות במלחמה — והמצב הסופי לא היה אז שונה בהרבה מזה שבמלחמת־העולם השניה. מלחמה קצרה ונצחון מהיר, כפי שנצטייר חדר לגרמנים בשאיפותיהם, היו במאה העשרים בגדר אוטופיה; שכן בתקופה זו הפכו לברר־הפעלה כל אותם כוחות אנושיים וחומריים אשר הגיעו עתה לכלל ממדי־ענק עקב ההתפתחות המשקית והתתרבות הביולוגית. אוטופיה נוספת — ולא פחות מסוכנת מאחותה הנ״ל — אשר בה דבקה ההנהגה הגרמנית בשנת 1914, היה הרעיון, בעל הצביון המיליטריסטי, כי באמצעות נצחונות צבאיים־גרידא ניתן להטיל הכרעות מדיניות ופתרונן של בעיות פוליטיות.

∴

„תכנית־שליפן״, כתכנית אסטרטגית־אופרטיבית, צמחה בהכרח מתוך מצב־הדברים הגיאופוליטי. ההתפתחות ההדדית של תכונה צבאית ובצרון הגנתי במדינות אירופה בסוף המאה הי״ט ובראשית המאה הכ׳ הפכה את גרמניה למוקפת ממערב וממזרח, מעין מבצר־נצור בכוח; אותה שעה הוצבה היא, לפני חגורות־מגן לאורך גבולה של כל אחת מן המדינות הגובלות אתה. חגורת־המבצרים המזרחית של צרפת חסמה את קו הספר מגבעות־הארדנים שבגבול בלגיה ועד אל הרוריוורה שבפאתי שביצרית. משולש־המבצרים הבלגי — אנטוארפן־ליאז׳־נאמיור — בלם את נתיב הפלישות העתיק, המוליך על פני אזור נהרות המאאס והסומברת, במזרח, מעבר רוסיה, התנוססה מערכת המבצרים, שבמחיתה המזרחית של פולין, הנשענת על נהרות ושטחי־ביצות, ואילו בריטניה כולה מתה למבצר־שט. איטליה התקינה בגבול האיטלקי־האוסטרי ההרריי ביצורים חזקים. הרי שאירופה התיכונה כולה הפכה, כאמור, למעין מבצר מוקף. המלחמה מרובת־התחזיות, אשר החלה מסתמנת במצב זה, היא שאילצה את פון־שליפן להאחז באורח הפעולה לפי „קוים פנימיים״. את רשת היריבים המקיפה את גרמניה ניתן היה לפרוץ רק במקרה אחד: לו ניתן היה לרוצץ כליל את אחד מהם, ע״י מהלומה קטלנית איומה, אחת ויחידה. במזרח נראתה אפשרותה של מהלומה כזאת מפוקפקת, בשל המרחבים הגדולים [5]. לא נשאר, איפוא, אלא המערב בלבד. כאן ראה שליפן, לפני חזיתו הוא, עמדות־יציב ניצבות בעלות בצרון רב. לפי כלל היסוד הצבאי העתיק יש לשלול מביצורים כאלה את ערכם ע״י עקיפתם. כך נוצר הרעיון בדבר עקיפת הביצורים הצרפתיים באגפיהם. משני עבריהם נמצאו שביצריה ובלגיה. מבחינה צבאית גרידא הוצאה עד־מהרה שביצריה מתוך החשבון, בהיותה ארץ הרים שקל להגן עליה, ולא תצלח, על כן, לנסיון של מסע־מעבר מהיר. נשארה איפוא בלגיה —

5) הפתוחים בתמידות לפני נסיונות חיריב. בלא ההזדמנות „ללחצו אל הקיר״. — המערכת.

זו שעל פניה ניתן היה לבצע גם מסע צרפתי, לעקיפת קו־הרהיין הגרמני ולאיום על מרכזי החי־מוש שבחבל הרוהר.

מתוך שיקולים אלה קמה ונתהוותה „תכנית־שליפן", אשר ב־1905 קיבלה, מידי פון־שליפן עצמו, את ליטושה האחרון"; היתה זו תכנית אשר בזכו־תה־היא — לאו דוקא בשל נצחונות גדולים — הפך למושג היסטורי שם מחברה, אשר מורשת־מחשבתו יש ונראתה עומדת ברומו של עולם־הרעיונות הצבאי, מעל לזו של קלאוזביץ. מכל מקום השפיעה תכנית זו השפעה מכרעת על הצד האופרטיבי של שתי מלחמות־העולם.

תכנית־ההתפרסות ה„שליפנית", לאורך הגבולות הצרפתיים־הבלגיים של גרמניה, נועדה להקיף 35 קורפוסים ו־8 דיוויזיות־פרשים, בעוד הכוחות־הרא־שיים האופרטיביים מרוכזים במרחב קלן־דיסלדורף־אאכן, וכיון מבקעם — לתוך בלגיה. גוש־גייסות עצום זה צריך היה, כאותה דלת הסבה־על־צירה (והציר — במבצרי מאץ ותיונויל), לסוב בתנועת ענק — ממש כבתירגלת גדוד מימי פרדריקוס — ולהבקיע קדימה דרך בלגיה אל צפונה־של־צרפת, לתוך אגן סאן; מוטל היה עליו לאלץ את האר־מיות הצרפתיות, הפרוסות לאורך גבול־המזרח הצר־פתי, לקבל את המערכה ב„חזית הפוכה", וללחצן אל הגורת־המבצרים שלהן עצמן, או אל הגבול השביצרי.

∴

ביסוד תפיסה זו נודע ערך מכריע לא רק לכיווני התנועות שהוצעו, אלא גם לטיב חלוקת הכו־חות. את היחס המספרי שבין הכוחות האופרטיביים המכריעים (המבצעים את מסע־העקיפה הגדול) לבין כוחות־החיפוי שבחבל אלזס־לותרינגיה קבע שליפן לפי החישוב של 1:7. ואילו אותה „תכנית שליפן", אשר מולטקה מהל אח"כ במים — והיא אשר הגיעה למעשה לידי ביצוע — הפחיתה יחס־כוחות־זה והעמידתו על 1:3. הכנף־האופרטיבי" — עצמתו היתה אמנם מספקת עדיין באשר לכוחות המהוים את חזיתו; אולם העתודות אשר עמדו אז לרשותו לא היו אלא מצומצמות מאוד. במציאותו של מסע

1914, ככל שהתקדמה תנועת־הלפיתה הגדולה, כן התפשט ונתרחב יותר ויותר המרחב אשר צריך היה לשלוט בו, החזית נמתחה והלכה לעברים, נתהוו בה פערים ונקודות־תורפה, והעתודות שהיו נחוצות לבדקן לא עמדו לרשותו של הפיקוד. אכן, ידוע־ידע שליפן על־שום־מה קבע את היחס 1:7.

למען הדק־מחדש את החזית, ולמען סתום פערים כנ"ל, הגיע פיקודן המשותף של שתי הארמיות שפעלו בכנף הגרמני המערבי — הוא כנף הלפיתה — בטרם־עת, לידי ביצועה של הפנייה חזית־התקדמותו שמאלה ופנימה, כלפי גוש הצבאות הצרפתיים הנסוג והולך, שאגפו השמאלי על הנהר מרנה; מאחר שהחלטה זו, כאמור, הקדימה את השעה, נתבצעה הפנית־חזית זו מצפון־מזרח לפריס — והשאירה את הבארה מחוץ לתחום הלפיתה — תחת שתתבצע מדרום־מערב לה, בהקיפה גם אותה בזרועותיה. נמ־צא כי פריס, אשר היותה אז מחנה־גייסות ובית־נשק עתקיים, היתה מעתה מונחת באגפו הימני של כנף־הלפיתה הגרמני. מושלה־הצבאי של פריס, הגנרל גאלייני, הבחין בסיכוי, שנפתח עקב כך, למהלומה־אגפית נגד כנף־הימין: הסיכוי ל„לפיתתו של הלר־פת". דופר, אשר גם הוא היה בין המצדדים ברעיונות המקפה־חזיתית ולא החשיב דיין את האפשרויות שבעקיפה ובלפיתה — בדומה לגנרל־קולונל פון ביולוב, שפיקד על הארמיה הגרמנית השניה ו„תיאם" גם את הארמיה־הראשונה, שבקצה הימין, ונמצא עכשיו מנצח על כנף־המערכה הגרמני כולו — נתן רק לאחר מחלוקת ומרצת, ובלב כבד, את הסכמתו לקבצע זה, אשר נכנס אח"כ אל דפי ההיסטוריה בכינוי „חנס על המרנה".

מערכת־ההכחדה הגדולה, אשר פון־שליפן תכננה, נתפרקה עתה למספר מערכות־בן־דות, אשר נתמשכו שבועות על גבי שבועות והציגו את יכולת־המעשה של הגייסות ושל מנגנון האספקה לפני תביעות אשר כמותן לא הובאו מעולם בחשבון. אמנם, בעצם מצב זה טמונה היתה אפשרות לרכז ולהטיל אל נקודת־ההכרעה כוחות מרובים יותר מתוך גושי־המיליונים המזויינים הנעים לפי קו־מסע נפרדים — במידה שהמכון האחוראי של המבצעים אינו מאבד את ראיית־המצב הכוללת, ואילו מפקדי־המשנה יודעים להעריך את מהות התכנית־הכוללת ורעיונה המנחה. אלא שלא כך היה המעשה.

צבא־המיליונים, הפועל על פני חזית בת מאות קילומטרים, היה גדול ומסורבל מכדי שאפשר יהיה, במצב זה, לשמור על הרעיון־הכולל האופרטיבי בלא

---

6) להבדיל מן השינויים שהוכנסו מאוחר יותר ע"י „יורשיו" — כפי שעוד יצויין להלן. — המערכ.

7) בשחזיתן כלפי מערב — תחת שתהיה כלפי מזרח.

8) הימני, שבתחילה היה הצפוני, ואח"כ „סב על צירו".

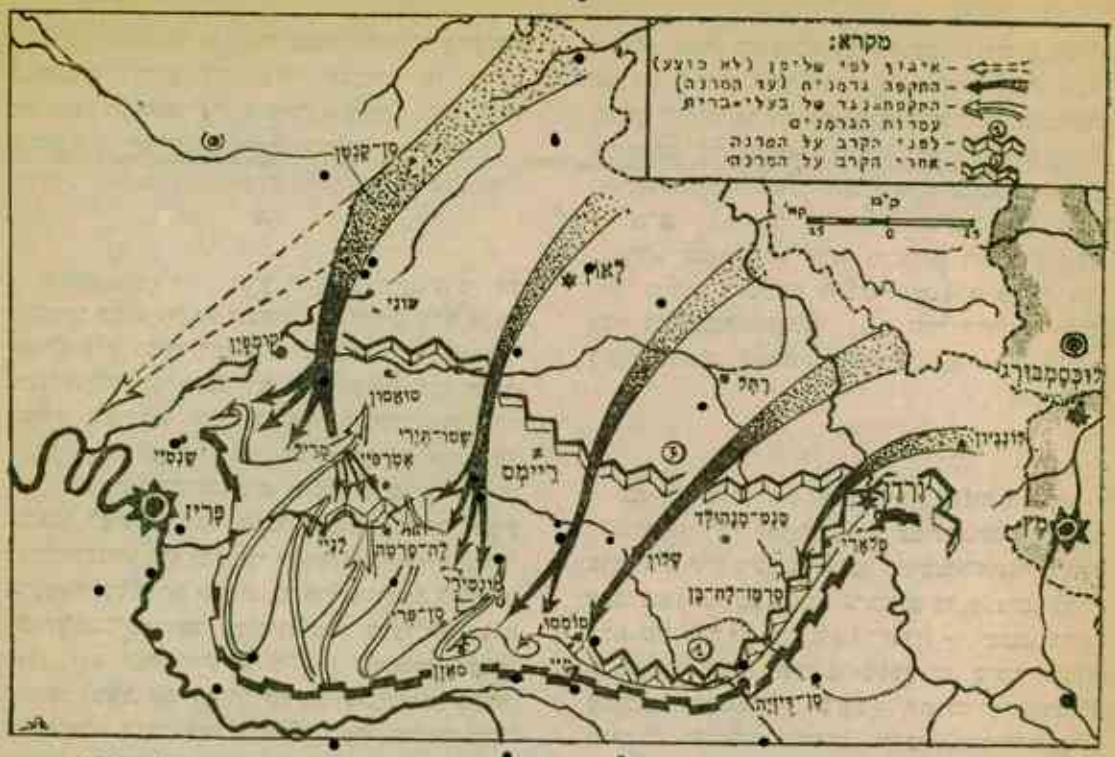

מפה מס' 2: כנף־הימין הגרמנית, הקפתת, מקדימה לסוב שמאלה — „נהנס על המרנה" מרחפשר.

החץ המרוסק המסמן „איגוף לפי שליפן", מציין רק את ראשית הכיוון היסודי — דהיינו מ מ ע ר ב לפריז — אשר אחר־כך צריך היה ליטות שמאלה, מדרום לסאנה ולעבר הצרפתי העמוק (ראה מפה מס' 1). „קו־ההזמה" השחור, שאינו מוזכר במקרא, הוא תחום הנסיגה המכסימלית של בני־הברית אשר שימש גם מערך־מוצא להתקפות־נגד שלהם — ל מ ע ר כ ת מ ר נ ה. ואחר הגרוה בקצה הדרומי של המפה ליד סן־דיזיה ונמשך צפון־מערבה אל שלון ומשם ומשם מערבה אל לגיי ומשתפך לסאנה מדרום לפריז — הוא הנהר מרנה.

דירוג־פיקוד והחזקה־בראה הדוקים — דבר שלשמו היה הכרח בהקמת דרגי־ביניים בין הפיקוד העליון לארמיות, הלוא הם מ פ ק ד ו ת־ק ב ו צ ו ת־ה א ר־מ י ו ת. אפילו אמצעי הקשר של זמננו אנו — אין בהם כדי למלא את החסר במקרה ונעדר דרג־ביניים הכרחי זה של פיקוד גבוה. התוצאה היתה שבצבא הגרמני, ב־1914, נשאר ניהול המבצעים נתון ישירות בידיו של ראש המטה־הכללי. אכן, לא היה עוד ביכולתו של מולטקה עצמו להקיף במבטו את מהלך המבצעים. הוא נאלץ לשאוב ידיעה והתמצאות ע"י ששיגר אל הארמיות שבחזית קצינים, נמוכים־יחסית במעמדם, והללו היו מודיעים לו את הודעותיהם לפי התרשמויותיהם, יחסיהם ותפיסותיהם האישיים; ע"י כך היו משפיעים על הכרעותיהם של מכוני־המבצעים האחראיים". על כך יש עוד להוסיף, כי אצל מפקדי־המשנה חסרה היתה הזדהות מספקת עם התכניות האופרטיביות, עם דרך הגשמתן והרעיון הכללי שמאחריהן. רוב מפקדי הארמיות נימנו על מתנגדי תכניותיו של שליפן. עדיין נוטים היו למבקע החזיתי, יותר מאשר לתפיסה האומרת: „לפיתה"; או אפשר שהיו „אומרי הן" מושבעים, אשר לא חדרו כלל ועיקר לעולם מחשבתו של שליפן. רק עקב צירוף זה של גורמים ומצבים נתאפשר לו, ל„נס על המרנה", שייצא לאור העולם. אחרי ככלות הכל היה בנסיגה הגרמנית מן המרנה משום מעשה נחפז, ויש אומרים כי לפי פני הדברים לא היה כלל הכרח בה. ולא היה, אולי, איש אשר הופתע מנסיגה זו יותר מאשר ז'ופר

---

9) אין ספק שבעל המאמר נתכון כאן, בראש־וראשונה, לשליחותו הנודעת של קול־לייס' האנץ', אשר בעקבותיה באה ההחלטה על נסיגתן של הארמיות הגרמניות הראשונה והשניה בימי מערכת מרנה.

וגאלייני עצמם. אותה שעה עצמה נתקיימו במפקדה הצרפתית דיונים על הצורך להחליט על נסיגה נוספת; והידיעה על הנסיגה הגרמנית היא שהטירה־מן־הפרק את אותם הדיונים.

⁂

שליפן עצמו ראה צורך להדגיש ולקבוע כי אין בתכניתו משום גוסחה לנצחונו של החלש־יותר על מי שעדיף עליו בכוחו כמה מונים. אולם ה„אמונה בתכניות" היתה מנסרת באוירה של התקופה, והיא היתה, במידה מסויימת, תוצאת עצם אופיה־ההמוני של המלחמה בת־זמננו — הגם שגורם זה של אמונה לא פעל אז אלא תת־הכרתית בלבד. התכניות — הן שהפכו לעיקר; וכל מחבר תכניות „חרד" ממש לגורל תכניתו הוא ופחד כי יופרע, חס־וחלילה, מהלך הגשמתה של אותה תכנית. כך חרד מולטקה להגשמת תכנית־מסע־המלחמה, שלפיה פתח בפעולות בשנת 1914, ולא יכול היה לאחור כוח ולהחליט לשנות, בהתאם למצב, את יחס־חלוקת־הכוחות שנקבע על ידו מלכתחילה. רצונו היה שלא לסכן את „שלמות מהלכם של המבצעים שתוכננו". בדיוק באותה רוח עצמה דחה ראש המטה־הכללי הרוסי את הצעתו של הצאר לבטל זמנית את ההחלטה על ביצוע הגיוס־הכללי של הצבא [10]. הנמקתו היתה: תכנית כזאת, המעובדת־מראש לכל פרטיה — אין אפשרות לבלמה באמצע מהלך הגשמתה. גם בצרפת חרדו לתכנית־האופרטיבית, כפי שנקבעה מראש. הגם שכבר נסתמנה־והלכה הלפיתה הגרמנית, המשיכו בביצועו של אותו מבקע קדימה, ממש אל תוך „מרחב הלפיתה" הגרמני, אשר נקבע בשעתו „בהתאם לתכנית"; וזאת על אף העובדה, שאותה שעה כבר ניתן היה להבחין באיום רציני על אגפו [11] של מבקע זה, והיה בנסיון המבקע כדי להקל על הגשמת התכניות האופרטיביות הגרמניות. אלא שתכנית — לעולם תכנית היא! והיו מפקדים וקציני־מטה אשר לגביהם היתה ה„תכנית" בגדר פולחן. במקרים כאלה ניתן היה לראות כיצד באה שגרה מקצועית תחת כוחו היוצר של מצביא אמיתי. לאחר שהבחינו רבים בתפיסה האופרטיבית הפשוטה להפליא, שבתכנית־שליפן, נטו לסבור כי לכל תכנית נודעת אותה

10) הצעה שבאה אז מטעמי שמירה על פתח־האפשרות למניעת המלחמה, אשר עדיין נראה אז לבעל ההצעה. — המערך.

11) השמאלי. — המערך.

תכונה עצמה, וכי סופה של כל תכנית לזכות בכתר הצלחה. נשכחה־מלב האמת, כי כל תכנית אינה עשויה להוליך אל ההצלחה אלא שעה שהיא מצטרפת אל גאונו של מצביא אמיתי.

תכנית־שליפן נועדה לשוות ליסוד־הסטטי משהו מגורם־הדינמיקה של המוני הגייסות. אכן, התכנית לא זכתה אלא לדור מבצעים רפה־כוח, ולא ניתן לבדלך־הגשמתה להבשיל הבשלה מלאה. כך, כבר בספטמבר־אוקטובר 1941 החל מתייבש וקמל בחזית־המערב הגורם האופרטיבי.

⁂

גם בחזית המזרח היתה מצויה תכנית — „תכנית המזרח". לפי תכנית זו, במתכונתה המקורית, צריך היה חלק ניכר מן הצבא האוסטרי־הונגרי להתפרס, במשותף עם כוחות גרמניים מצומצמים, במרחבה של פרוסיה־המזרחית — ומשם, בהתקדמם אל הנהר נאריב ומעבר לו, נועדו כוחות משולבים אלה לתקוף באגף את מערך הארמיות הרוסיות שבפולין־הרוסית ובגבול רוסיה־גליציה. לעומת זאת צריכה היתה „חזית בולמת" לאורך הנהר נארתה (שבמערב פולין הרוסית), והרי הקרפסים והמצוקה שלפניהם, להוות — יחד עם תמרון־הלפיתה הגדול הנ"ל ממזרח־פרוסיה — מעין „קלחת" ענקית, אשר בתוכה — בדומה־למה שתוכנן לחזית המערב — צפויה היתה לכוחות הרוסיים המתפרסים והמתקדמים „מערכם־קנה" משלהם. אותה תכנית הורדה, כעבור זמן, מן הפרק — כנראה, בשל גילוי ענין הריגול הגדול, הידוע מאז ומעבור. לפי שם האישיות המרכזית שבו, כ„ענין קולונל ראדל" (קצין אוסטרי, ששימש כראש־המטה של קורפוס־הצבא שחנה בבורמה ומפקדתו בפראג — והוא שמכר לסוכנים רוסיים את תכניות ההתפרסות האוסטריות לקראת מלחמה אפשרית); וכן בשל גישתם של שני הצדדים (גרמניה ואוסטריה), אשר טרם נתחור להם למדי מיבן של הבעיות הכרוכות־בהכרח בניהול „מלחמת־קואליציה". באותם מבצעים אשר התנהלו למעשה בחזית המזרח קשה להבחין סימנים של תכנון אחיד ושל רעיונות אופרטיביים מכוונים ברורים. לגבי הפיקוד הגרמני היה מרכז־הכובד מתח בבעיית אבטחתה של פרוסיה־המזרחית [12], ואילו הבעיה שהעסיקה את

12) החבל הגרמני שממזרח לנהר ויסלה, אשר התבלט עמוק אל בין פולין הרוסית שמדרום לו ומחוזות־ליטא הרוסיים שממזרח לו, ומצפונו — חים הבלטי. — המערך.

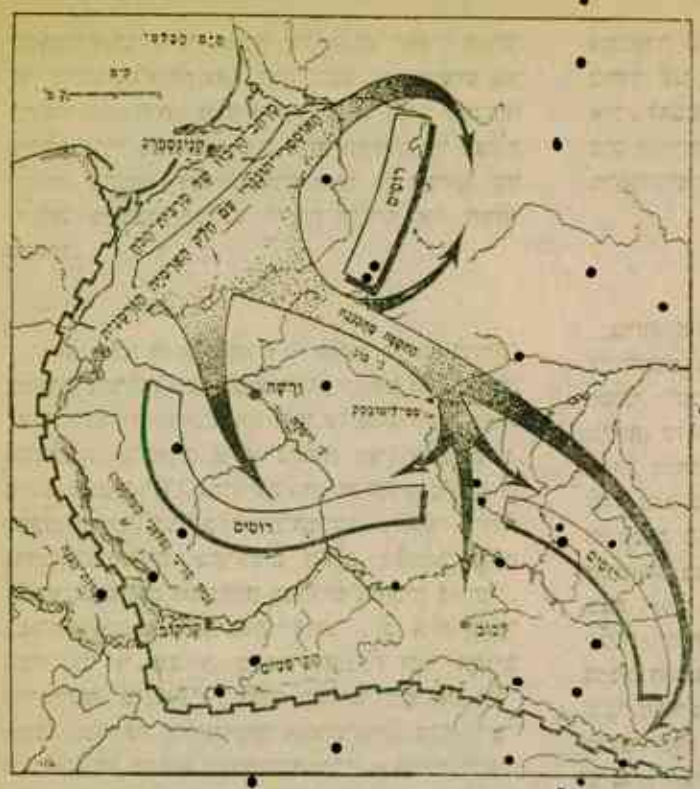

מפה מס' 3: „תכנית המזרח", כפי שעלתה בדמיון האסטרטגי הגרמני־האוסטרי לפני פרוץ המלחמה (לא הגיעה לכלל ביצוע)

„קו־החומה" שבמפה, המסמן „עמדות־ההגנה", מציין את המערך ההגנתי־העוצר בלבד, אשר כנפו השמאלית נתבססה על ויסלה התחתית, והימנית — על הרי הקרפטים. תוך־כדי הפקרת שטח־חי גליציה האוסטרית שמצפון להם. שלושת קטעי־המערך ה„רוסיים" הם תשע־רות המשות הגרמני־האוסטרי, בתכנית כולה בולם הנסיון ליצור מצבים הדומים לאלה שב„תכנית שליפן" הגרמנית.

הפיקוד האוסטרי־הונגרי היתה זו של דפנסיבה כלית, אשר משולבים בה יסודות־אופנסיביים של מבצעים־נגדיים, לשם הדיפתם של כוחות רוסיים חזקים העולים על גליציה.

לצורך ביצוע שתי תנועות אופנסיביות — האחת ממזרח פרוסיה והשניה מגליציה — היו הכרחות המצויים לרשותם של מעצמות־המרכז חלשים מדי. מן הנמנע היה, איפוא, ב־1914, כי תפיסה רחבת היקף מעין זו הנ"ל תוכל להצליח; וזאת על־אף מערכת טנגברג, בה עלה בידי הכוחות הגרמניים המוגבלים־יחסית, אשר רוכזו לבסוף, בשלהי אבגוסט, במזרח פרוסיה, להביס כליל את הארמיה־השניה הרוסית בפיקודו של סמסונוב, ע"י מבצע מחושב באזור האגמים־המאזוריים; ועל אף העובדה, שכך עבור זמן קצר, בספטמבר, נהדפה ע"י הינדנבורג — שפיקד על כוחות גרמניים אלה (עם לודנדורף בראש מטהו) — בחזרה אל מעבר לגבול, גם הארמיה־הראשונה הרוסית של רנגקאמפף. שכן עם כל היות מערכת טנגברג, והמבצעים שבמסגרתם נערכה, אחת מדוגמות המופת המעטות למערכת הכחדה אמיתית,

לא נודעו לה תוצאות אסטרטגיות מידיות[13]. ניתן להעיר, בדרך כלל, כי המבצעים בחזית המזרח היה בהם גם משום גילוי לאי־התחשבות בחוקים האמיתיים של „פעולות לפי קוים־פנימיים". פעולות מסוג זה מחייבות בהחלט את השגת ההכרעה, ולו גם מוגבלת מבחינת הזמן, כלפי יריב אחד — תוך כדי בלימת האחר, או האחרים. אולם היתרון שב„קו פנימי" אובד ומופסד שעה שהצד הפועל לפי קוים פנימיים פותח במבצעים־אופנסיביים בעת־ובעונה־אחת נגד שני היריבים גם יחד. כתוצאה מן המצב האמור קשה היה לראות במבצעי מעצמות־המרכז שבזירת המזרח אפילו משום „מבצעי פריקת עול" לטובת חזיתן במערב. מנקודת מבט כוללת זו היו מבצעים אלה חסרי תכלית למדי, והיה בהם משום החלשה מכרעת של מאמץ מעצמות־המרכז ברגעים הקריטיים של המלחמה; שכן במהלכם נפל חלל

13) פרס. כמובן, לתוצאה האסטרטגית ה„שלילית" — אך החיונית מאוד — של סיכול הנסיון הרוסי הגדול למטע־התקדמות כולל כלפי מערב. — המערכת.

בשדות־הקרב עיקר אגשיו של הצבא־הפעיל האוס־טרי־הונגרי. לעומת זאת, הרי המבצעים הרוסיים נגד פרוסיה־המזרחית וגליציה היו דוקא בגדר „מבצעי פריקת עול" מפורשים לגבי חזית־המערב של בעלות הברית. מבצעים רוסיים אלה מנעו כל העתקה של גייסות מעצמות־המרכז מחזית־המזרח אל חזית־המערב.

ניתן לומר כי גם במזרח — כמעט־בדומה לחזית־המערב, נתדלדל כבר בסתיו 1914 הגורם האופרטיבי, לאחר שצבאות הרוסים השתלטו על גליציה המזרחית והתיכונה, ובמעין פולין נתהוה מעין מצב תיקו. אמנם, באביב 1915, נתחדשה התנופה האופרטיבית — הפעם, בעיקר, מצד מעצמות־המרכז; ולאחר פריצה גרמנית־אוסטרית בקרפטים החלה מלחמת־תנועה שנמשכה חדשים והתנהלה בממדים נרחבים ביותר[14]. גם המבצעים שבבלקן, בסתיו 1915 [13], וכן אלה שהתנהלו נגד רומניה, בסתיו 1916 [16], ונגד החזית האיטלקית, ב־1917 — כולם הבליטו שוב את השפעתם המכרעת של גורמים אופרטיביים. אכן, היש־גים אלה של צבאות מעצמות־המרכז — אשר לראותם גם כמעין גילויים־אחרונים של אורח מלחמה אשר כבר חלפה שעתו — אורח מלחמה ללא מנקים וללא המוני־מטוסים. כאן היה עדיין איש הרג־לים אותו לחם שהכרעה בידיו, כשמסיעת בצדו ארטילריה אשר נתרבתה מאוד לעומת המקובל בשנים שלפני מלחמת־העולם. אכן, שניים אלה גם יחד, שהיו הגורמים הראשיים באורח־ניהול־מלחמות ומערכות אשר כבר החל מתיישן, לא היה ביכולתם, כשהם לבדם, ל„המס" את החזיתות המתאבנות־והולכות. שכן בהם לבדם, לנוכח העצמה־ההגנתית של חזית חפירות־ומקלעים יריבה, לא היה משום „נקודה ארכימדית" להפעלה תכליתית של הגורם האופרטיבי (להבדיל מן הטקטי־המוגבל), אשר הוא הנו נושא ההכרעות. שכן באותה נגיחה מסתערת כלפי חזיתות שנתאבנו, כפי שנקטו אותה ביחוד שני הצדדים בזירת־המערב, עדיין ניתן היה, אולי, להבחין בגורמים טקטיים — אך ודאי לא בגורמים אופרטיביים. כאמרתו של פוש, היתה זו „אסטרטגית־שורים", אשר שני הצדדים נקטוה לסירוגין.

בראשית קיץ 1918 ניסה הפיקוד הגרמני פעם נוספת לזכות, באמצעות „מערכת רבתי", בחופש האופרטיבי ולהביא לכלל סיום את הגשמתה של תכנית־שליפן. על־אף העובדה שכבר עברו אז כמעט ארבע שנות מלחמה, שהיו רצופות קרבות קשים — הגם שלא בלט בהן היסוד האופרטיבי — נמצאו הצדדים־הלוחמים, בתחילת 1918, עדיין עומדים כמעט באותם השטחים ממש אשר אליהם הגיעו במהלך מבצעי שנת 1914. מצב זה הביא את הפיקוד הגרמני לידי קבלת ההנחה, כי לכשיעלה בידו להבקיע הבקעה בחזית האויב, ניתן יהיה אזי „להמשיך" בנוסח אופרטיבי מפורש מאותו מקום בו גזר ב־1914 ה„נס על המרנה" את ההפסקה בתהליך הגשמת התכנית האסטרטגית־האופרטיבית רחבת המעוף; וכי עדיין אפשר היה, בסופו של דבר, להביא בכל־זאת אותה תכנית־שליפן נודעת לידי הגשמה שלמה.

193 דיביזיות גרמניות, ואתן 14.300 כלי־יריה ארטילריים קלים וכבדים, הסתערו נגד 168 דיביזיות של בעלות־הברית, אשר אתן הופעלו אז 15.700 כלי־יריה ארטילריים. הבקעה הצליחה (ב־21 במרס 1918). אך הבקעה זו — נתגלה כי לא היתה עמוקה למדי, ואילו אותה „גלילה" (או „קיפול") של החזית היריבה, אשר לה קיוו: ממקום ההבקעה, כנקודת מוצא, ואילך — וביחוד שמאלה, לעבר דרום מזרח — לא באה. בין הגורמים העיקריים לכך יש לראות את המחסור בעוצבות עתודה, מוכנות להפעלה, לתפקיד של התערבות גיידת במהלך המערכה. הפיקוד הגרמני, על־אף כל תכונות הדיוק והדקדוק אשר ציינוהו בדרך כלל, לא מיצה, בכל־זאת, עד תומם את חוקיה של „מערכת ציוד וחומר". המטרה אשר הציב לעצמו — לא היה ניתן להשיגה ע"י הפעלתן, בלבד, של כמויות ציוד עצומות. רק תוך כדי שילוב־הפעולה של יסודות סטטיים ואופרטיביים, במסגרת של צירוף ציוד מזה ועוצבות־פועלות ניידות מזה, יתכן כי ניתן היה לפעול ולהשיג כמבוקשו של אותו פיקוד. אכן, לא קל היה להכיר בעובדה זו. במשך חדשי אפריל־יוני באו, במקומות שונים של

---

14) כתוצאה ממנה סונו ע"י הכוחות הרוסיים לא רק גליציה וצפון ביקובינה אלא גם פולין הרוסית כולה, ליטא ורובה של קורלנד, קצה המערבי של בילורוסיה וצפון מערבה של ארץ וולין.

15) הכונה לכיבושה של סרביה ע"י הצבא האוסטרי־הונגרי, בעוד שרידי הגייסות הסרביים נסוגים, דרך הרי אלבניה, אל מקום־מבטחים־ונופש בקורפו האי.

16) בסיקורם של פון פלקנהיים ומקנזן. תיאורי סרקים טקטיים ממסע זה מצויים ב„חיל־הרגלים תוקף" לרומל, ספר שהופיע בעברית בהוצאת „מערכות".

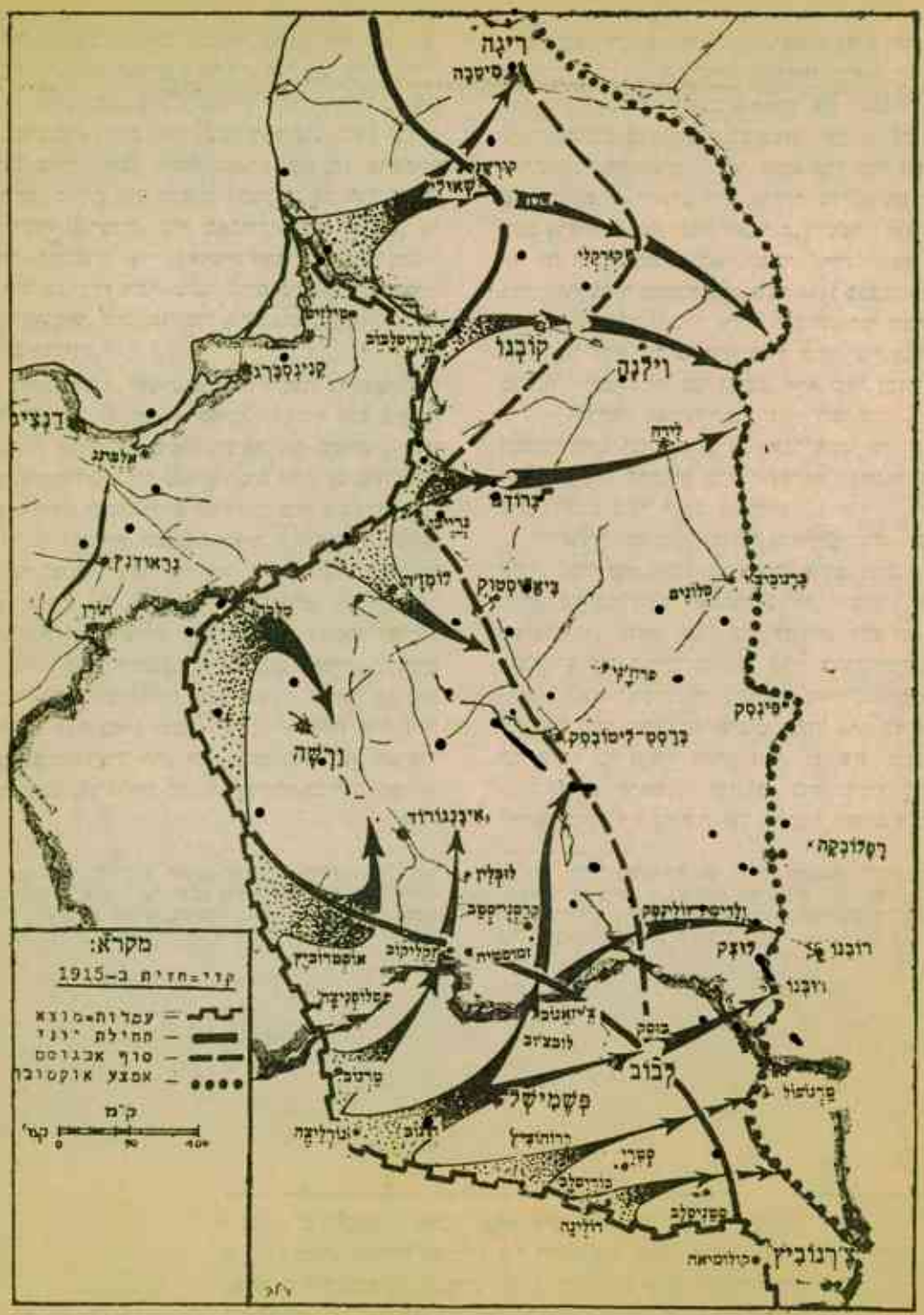

מפה מס' 4: שלבי ההתקדמות הגרמנית־אוסטרית בחזית רוסיה במסע 1915

להתמצאות ברורה יותר במפה זו, יש להשוותה עם מפה מס' 3 באשר לערוץ הנהר ויסלה בתחומי פולין הרוסית. מאיבנגורוד אל ורשה ומשם אל הגבול הגרמני ליד תורן, וכן לזה של הנהר בוג. החל מברסט־ליטובסק ועד אל צפונית מורשה. להבנת ההתפתחות במסע 1914, יש לזכור כי אזור האגמים־המאזוריים שבפרוסיה המזרחית, בו נתחוללה מערכת־טננברג, הנו דרום־דרום־מזרחה מקניגסברג ומזרח־דרום־מזרחה מאלבינג.

גזרות המערב והמרכז שבזירת צרפת, עוד כמה נס־יונות גרמניים להבקעת החזית הוריבה. ב־17 ביולי חדלו הגרמנים מנסיונם האחרון לזכות־מחדש בחופש האופרטיבי; ויום אחד מאוחר יותר, ב־18 ביולי, פרצו מתוך היער וילא־קוטארא עוצבות צרפתיות ניידות, בלוית 350 טנקים, והבקיעו אל תוך חזית־ההתקפה הגרמנית. ב־8 באבגוסט באה הבקעת ה־חזית הגרמנית ע״י הארמיה־הרביעית הבריטית[17] בגזרה מערבית יותר, משני צדיה של הדרך אמיאן—סאן־קאנטאן. לפני הגייסות התוקפים נעו 600 טנקים קלים וכבדים.

ניתן, איפוא, לומר, מבחינה ידועה, כי תוספת זו של כ־1000 טנקים — כמובן, נוסף על מערך־הכוחות הקיים — היא שהביאה את החזיתות לידי תנועה מחודשת. רק טנקים רבים אלה הם אשר גילו את היכולת להפיח חיים מחודשים בגורם האופרטיבי. וע״י כך להכריע הכרעה־צבאית בתוצאת המלחמה. אר־אז נפתח השער אל תור חדש בתולדות ניהול המלחמה; תור בו החילות הניידים — ובראש־וראשונה חיל־השריון וחיל־האויר — הפכו לחילות נושאי־ההכרעה. מנגנון קשר טוב ומטופח, טנקים רבים יותר ומשוכללים יותר מאשר ליריב, מטוסים מרובים ומשובחים משל האויב — אלה היו עתה לתנאים מוקדמים להצלחה. מלחמת־התנועה האופר־טיבית בסגנון־החדש מציגה תביעות גבוהות במיוחד

17) וע״י הגייסות האוסטרליים. בפיקודו הכללי של הגנרל מונאש. „שר הצבא היהודי של צבא אוסטרליה״. אותו יום נודע אח״כ בכינוי: „יומו השחור של הצבא הגרמני״.

כלפי הפיקוד. במלחמת התנועה קשורה ההנהגה האופרטיבית ע״י התכניות שנקבעו מראש רק יח־סית בלבד. אכן, לגבי מצביא אמיתי אין התכניות אלא ציוני־כיוונים בלבד. אף כשיעמדו לרשותו כל אמ־צעי־הקשר החדישים — או דוקא תוך כדי הסתיי־עות באלה — יתערב הוא אישית בכל מקום ורגע בהם נראית הסכנה שמא יאבד הצד שעליו הוא מפ־קד את היזמה בתחום־האופרטיבי. אילו, למשל, היה מולטקה־הצעיר מתגלה בספטמבר 1914 כמצביא מסוג כזה, לו היה אץ אישית אל המקום הקריטי שבחזית, כי אז מי יודע אם לא היה עולה בידו, ע״י הכרעות מהירות, לשנות את פני המצב. אלא שלו, וכן ליור־שיו — ולדומיו שבשני המחנות — חסר היה „ניצוץ המצביאים״; וכאמור, גם מן העבר השני של החזית, לא רבים היו המקרים בהם התעלתה ההנהגה הצב־אית בהרבה מעל לרמה הטקטית[18]...

היו אפילו שאמרו: „היתה זו מלחמה ללא מצבי־אים״. נכון הוא, מכל מקום, כי ברוב מהלכה של אותה מלחמת־עולם ראשונה נשאר „רדום״ הגורם האופרטיבי; והיה בכך כדי להעיד, לכאורה, על התנונותן של צורות־מלחמה. אלא שההכרעות באו לבסוף כאשר הסתגלות טקטית מסויימת, והפעלתם של סוגי נשק (וחילות) חדשים, פתחו פתח להופעתו המחודשת של היסוד האופרטיבי. סופה של מל־חמת־העולם הראשונה היה בו כדי לרמוז כלשהו לקראת טיב פתיחתה של מלחמת־העולם השניה.

18) ויש סבורים כי אף בתחום הטקטי המציאותי — ושמא דוקא בו! — נתגלתה במלחמה״ע ה־1, בשל תנאיה המיוחדים לה, חוסר התאמה קשה מצד הפיקוד העליון של הצבאות הריבים השונים...

תכנית, כשלעצמה, אינה אלא סיסטייר פחותת ערך.
אין התכנית עשויה להוליך אל ההצלחה אלא שעה שהיא מצטרפת אל גאונו של המצביא האמיתי — כי רק הוא שמפיח בה רוח־חיים.

סנן־אלוף י. בר

מלחמת העולם הראשונה ומקומה בהתפתחות ההיסטוריה הצבאית

גורמי מוצא

ההשפעה הבלתי־פוסקת של ההתפתחות הטכנית על הכוחות המזויינים. עקב גידולו המסחרר בהיקפו ובטיבו של הייצור התעשייתי בסוף המאה ה־י"ט ובראשית המאה ה־כ', היתה חזיון חדש — ובאופן יחסי אף מפתיע. עד אז חלפו, כרגיל, תקופות ארוכות בין הופעותיהם של טיפוס נשק חדש למשנהו; והיתה לצבאות השונים שהות מספקת לסגלם לעצמם. כה בסוף ימי־הביניים, ה„קשת־הארוכה" של הבריטים והחנית של השביצרים לא היו, למעשה, אלא שכלול־מה של סוגי חימוש שהיו ידועים כבר זמן רב לפני־כן. הנשק־החם המופעל על־ידי הפתיל שלם בכיסה במשך יותר ממאתיים שנה — החל מלפני 1500 ועד 1700 בערך. ושוב: הנשק־החם המופעל על־ידי חלמיש היה כלי־הלחימה העיקרי כמעט במשך 150 שנה. יתר־על־כן, מימי הפרעונים ועד למסעותיו של נפוליאון היו הצבאות נעים בכוח־השרירים של האדם (צעידה ברגל) או הסוס; והיו מונהגים באמצעות רצים, איתות־ראיה וסימנים אקוסטיים. במשך 4000 שנות ההתפתחות הצבאית לא השתנו כלי־הנשק אלא לעתים רחוקות, ואילו כלי־הנועה והשליטה לא נשתנו כלל. לכן אין פלא בדבר כי הבעיה הכפולה של התאמת מבנה הכוחות המזויינים, ודרכי הפעלתם, אל מכשירי־הביצוע־והקרב החדשים היתה מתעוררת רק לעתים רחוקות ביחס; כן אין להתפלא על־כך כי בעיה זו לא באה אלא לפרקים לידי ביטוי בתורה־הצבאית ובאותו נסיון־היסטורי־מרוכז שעליו מושתתת תורה זו.

מצב־דברים זה משתנה לחלוטין במשך 30 השנים האחרונות שלפני מלחמת־העולם הראשונה. בתקופה האמורה העמידה ההתפתחות הטכנית־המדעית את אנשי־הצבא בפני עובדות־יסוד חדשות לגמרי:

א. העליה בכוח אמצעי־האש, בקצב־אשם וב־יכולת־ההרס שלהם — עקב הופעת רובה־המחסנית ואבק־השריפה־ללא־העשן, הנשק האבטומטי (אשר בתהליך־התפתחותו הגיע עתה לידי שלמות טכנית מסוימת), הארטילריה החדשה.

ב. צפיפות רשת רכבות וכבישים — המאפשרת עתה ריכוזם־פריסתם — וארגון אספקתם למשך זמן רב — של ארמיות גדולות תוך ימים, לעומת השבו־עות, שנדרשו לפני כן.

ג. הטלגרף והטלפון — המאפשרים את השליטה אף על גופי־צבא המרוחקים זה מזה מאות קילו־מטרים, ואת הפעלת גופים אלה שתהא מתואמת לחשיבה משותפת.

ד. גידול האוכלוסיה מחד גיסא וייעול דרכי ה־ייצור והיקפו מאידך גיסא — המאפשרים ניצול הפוטנציאל־האנושי אשר לכל אומה ואומה, באופן הרבה יותר ממצה מכפי שהיה הדבר אפשרי אי־פעם לפני־כן. שירות־החובה הכללי, שהיה אמנם קיים לכאורה כבר מאז ימי המהפכה הצרפתית, הפך עתה למציאות כוללת. תודות לשאיפתה של כל אחת מהמעצמות הגדולות להשיג בעת מלחמה עדיפות כמותית על יריבותיה, מקיף עתה השירות הצבאי את כל הגילים הבאים במידה כלשהי בחשבון. מן הצעי־רים ועד לקשישים, עצמת הצבאות עולה מן הרמה של מאות־אלפים לזו של מיליונים — וצבאות כאלה אפשר עתה להניע ולקיים — שוב, תודות להתפתחות הטכנית בתחום אמצעי התנועה, הקשר והשליטה.

ה. נוסף על כל אלה עומדים צבאות אותה תקופה בפני העובדה, שתהליך ההתמודדות־המלחמתית אשר עד כה היה מקיף רק את היבשה והים מגיע מצתה לידי תלת־ממדיות.

בעיות ערב מלחה"ע הראשונה

בוניהם ומפקדיהם של צבאות המעצמות הגדולות הוצגו, איפוא, בתקופת המעבר מן המאה ה־י"ט למאה ה־כ' בפני הצורך להסיק מסקנות — אשר חוייבו ע"י צירוף העובדות המתואר כאן — לגבי תורת־המלחמה, על שלוש רמותיה (האסטרטגית, האופרטיבית והטקטית), מחד גיסא, ולגבי מבנה הכו־חות־המזויינים, חימושם וציודם, מאידך גיסא.

א. הבעיה האסטרטגית

בשלב זה של המהפכה־התעשיתית הפכה המלחמה מהתמודדות בין הכוחות המזויינים בלבד להיאבקות

בין כלל הפוטנציאל הכלכלי והאנושי של הצדדים המתנגשים.

יתר־על־כן, ההרכב המדיני־הגיאוגרפי של המדינות היריבים ואזורי שליטתם הוליך, בפרוץ מלחמת־העולם הראשונה, אל המסקנה שהתנגשות הצבאית הממשית לא תהיה עוד מוגבלת. כברוב המלחמות בעבר, לכמה שדות־קרב „מסורתיים" באירופה, אלא תקיף חלקים נרחבים של כדור־הארץ.

ראשית כל, צריכה היתה הנחה זו לחייב את התכנון־האסטרטגי, לראות את התהליך המלחמתי הכללי כתהליך המשלב את הזרע־היבשתית ואת הזרע־הימית שיגוב רב ומעמיק מכפי שהיה מקובל קודם־לכן.

שנית, הרחבת היקפה הגיאוגרפי של ההתנגשות המזוינת העמידה את התכנון־האסטרטגי בפני הצורך להרחיב את יריעתו מזירות־המלחמה העיקריות גם על הזירות ה„צדדיות" כביכול — ולקבוע את קשרן ההדדי של אלו.

קיצורו־של־דבר, הבעיה האסטרטגית אשר תבעה תשובה היתה: כיצד להתכונן לקראת מלחמה טוטלית ועולמית — וכיצד לנהלה.

ב. הבעיה האופרטיבית

ברמה האופרטיבית תבעו תשובה שתי שאלות עיקריות:

השאלה הראשונה היתה, באיזה אופן לבצע תמרון אופרטיבי תוקפני ומכריע — הבקעה, איגוף וכיתור — כשברוב הזירות, ובמיוחד בזירה המערב־אירופית, השתנה מן־היסוד היחס שבין מרחב־התמרון ועצמת־הכוחות; כלומר: כשמחנות־המיליונים, הממלאים את הזירה המצומצמת מבחינה גיאוגרפית, אינם מניחים עוד מקום לפריצות בסגנון הקודם, ולרוחים בין גופי־הצבא, שדרכם אפשר לבצע מהלכים אופרטיביים זריזים ותקיפים.

השאלה השניה (הקשורה קשר הדוק בראשונה) היתה: כיצד להקנות לצבאות־ענק חדשים אלה ניידות אופרטיבית — כאשר, אמנם, רשת־מסה"ב פותרת את בעיית הובלתם אל זירת־הפעולות, ופריסתם לקראתה; אך, לעומת זאת, בתוך הזירה עצמה נעים עדיין הגייסות, כמו בימי קדם, במסע־רגלי ובתובלת־סוסים. ההפרש בין קצב התנועה ויכולת ההובלה עד אל זירת המלחמה מכאן, לבין קצב ויכולת אלה בתוך הזירה עצמה, מכאן — היוה בעיה שהשפיעה גם על המערכת־הלוגיסטית של הצבאות, מערכת זו עצמה אף היא נשענה על התובלה־ברכבות, מרובת־היכולת, עד לזירה — ועל תובלת־הסוסים, בעלת יכולת מצומצמת ביותר, בתוך זירת־הקרבות גופה.

שתי הבעיות — כמוהן כמתמזגות לשאלה הכפולה: באיזה אופן לפתור את הסתירה בין עצמת־כוחות לבין מרחב־תמרון — ואת הסתירה בין יכולת התנועה המועטת של הדרגים הקדמיים (הן של הגייסות־הלוחמים והן של מנגנון־האספקה) לבין יכולת התנועה הרבה של הדרגים העורפיים, המזינים את אלה הראשונים.

ג. הבעיה הטקטית

ברמה הטקטית נתיצבה, למעשה, בעיה מרכזית אחת: עליית עצמת־האש עקב ההתפתחות הטכנית של כלי־היריה, בהצטרפה ל„יכולת־העצירה" של ביצורי־השדה ולניצול יעיל של פני הקרקע על ידי המגינים, הקנתה להגנה הטקטית יתרון על ההתקפה הטקטית; דבר, שבהכרח היתה לו השפעה־חוזרת על מצב־הדברים ברמות האופרטיבית והאסטרטגית.

וכאן נבעה אותה שאלה אשר כבר בתקופות קודמות היתה מופיעה עם כל שכלול חדש בכלי היריה (החל, נאמר, באותה ה„קשת־ארוכה", אשר כבר הוזכרה־לעיל), והיא: כיצד להחזיר את העדיפות לאורח התוקפני בקרב?

ידוע הוא שהאחראים באותה תקופה לקביעת מבנם של צבאות המעצמות הגדולות ולניהולם במלחמה לא ידעו לנסח תשובות מספקות אף על אחת מן השאלות שצוינו כאן.

אפשר לשעון שדבר זה נבע מגורם שכבר הוצבע עליו לעיל: השינוי, מן האופי החדש והמפתיע של הבעיות אותן הולידה המהפכה התעשייתית. אמנם, קדמה למלחמת־העולם הראשונה שורה של מלחמות (בראש־וראשונה זו שבין הצפון והדרום בארה"ב, בשנות 1861—1865; וכן אלה שבין גרמניה לצרפת ב־1870־71, בין רוסיה ליפן ב־1904־1905; ומלחמות־הבלקן ב־1912־13), שבכל אחת מהן נצטיירו לפחות כמה מבעיות אלו בצורה חדה למדי.

כבר נאמר לא־פעם, כי אחת הסיבות לכך שמצביאי אירופה לא ראו את הנולד, ואף סירבו לראותו, היתה נעוצה באופי השכלתם הצבאית, המבוססת על דוגמאות היסטוריות שמלפני המהפכה התעשייתית, ובעיקר על עיקרי המלחמות הנפוליאוניות ופירושם בידי קלאוזביץ וז'ומיני. אכן, כיום, האמת ניתנת להאמר שמהות המשגה של השכבה הצבאית־הקובעת בכל הארצות, ערב מלחמת־העולם הראשונה, לא היתה בעצם ל„חוד העיקרים והעקרונות שהופקו מדוגמאות היסטוריות של העבר, אלא בכך שהם לא ידעו לממנים

ולהמחישם ע"י כלי־הביצוע החדשים שנתנה להם ההתקדמות הטכנית.

נשמעו גם מספר קולות־אזהרה, שהצביעו על ערבוב־הפרשיות בין עקרון־מלחמה שהנו קבוע, לבין אורח־ביצוע, העשוי להשתנות. דרך־אגב, מעניינת העובדה שאחדים ממשמיעי קולות־אזהרה אלה היו דוקא יהודים: אנשי־כלכלה כרסנאו (מראשית המלחמה) ובלוך (כמנין שנים לפניה) אשר ביינו את הקשר ההדוק, במלחמה החדישה, שבין תכנון־משקי ותכנון־אסטרטגי; והקצין הצרפתי, קומנדנס[1] מאיר, אשר חזה־מראש את העדיפות אשר מקנים אמצעי־האש החדישים לאורח־הלחימה ההגנתי.

אך מקולות מזהירים אלה ואחרים התעלמו בדרך־כלל החוגים הצבאיים הרשמיים, ובמקרים מסויימים, אף עשו למען השתיקם. כי בשנים האחרונות ההן, לפני פרוץ מלחמת־העולם הראשונה, בלטה במיוחד אותה בעיה עדינה ומורכבת (שהיתה אמנם קיימת גם לפני־כן, ועדנה מוסיפה לעמוד של הפרק עד היום הזה): כיצד לאפשר, במסגרת הצבאית הבנויה בהכרח על מרות, משמעת ודירוג, את המחקר העניני והמדעי החופשי.

החוגים הצבאיים הרשמיים שברוב ארצות אירופה (ובמיוחד — בצרפת ובאנגליה) העדיפו אז להיות דבקים לתפיסות מוטעות, שעבר זמנן — אף יש הגנו עליהן באמצעי המשמעת הצבאית — במקום המאמץ שהיה דרוש, בשביל להודות בטעות ולהשתחרר מדעות־קדומות. ניתנה האמת לתאמר, כי כנראה שהיו ביניהם אשר העדיפו את נוחות דרכם־בצבא ואת הפרסטיז'ה שלהם, על בטחון אומותיהם, שהופקד בידם... לא נגזים אם נאמר שעצלנות־מחשבתית ורפיון־מוסרי, שנראלו בחלק מבין אנשי־הצבא הקובעים בתקופה ההיא, היו בין הגורמים העיקריים שהשפיעו על מהלכה ההיסטורי של מלחמת־העולם הראשונה.

אכן, ניתן לומר כי כתוצאה מכך מתחלקת ההיסטוריה של מלחה"ע הראשונה לשני שלבים ברורים. השלב הראשון, 1914—1916: כשלון תורת־המלחמה ותורת־מבנה־הכוחות המקובלות — עקב אי־מתן התשובה לאותן השאלות העיקריות הנ"ל שהמציאות הציגתן, ולאחר חיפושי־שוא אחר תשובות עליהן. ואילו בשלב השני, 1916—1918: בהדרגה ובאטיות מסתמנים הפחדונות — כלקח מכשלונות ואכזבות;

1) „קומנדנס" — מיור.

במחיר של מיליונים קרבנות גולדת־ההולכת תורת־הלחימה החדשה.

שלב הכשלונות והחיפושים

א. האשליות בפתיחה

צבאותיהן של כל המעצמות־הגדולות נכנסו למלחמת־העולם הראשונה כשתורת־הלחימה שלהם מבוססת על מספר אשליות שעמדו בסתירה מוחלטת למציאות התעשייתית, הטכנית, המדעית — ולמסקנות שחובה היתה להסיקן ממנה. ואלה היו האשליות העיקריות:

(1) ברמה האסטרטגית: המלחמה תהיה קצרה ותוכרע בחזית עיקרית אחת, והיא חזית המערב. אין, על־כן, צורך בהכנת האוכלוסיה והמשק למאבק ממושך.

(2) ברמה האופרטיבית: הנצחון האופרטיבי יושג בדרך תנופה, אשר תוליך אל מערכות־השמדה גדולות ביבשה, כדוגמת מערכות נפוליאון ומערכות 71־1870.

(3) ברמה המקצועית: האש של חיל־הרגלים (המקובץ ביחידות גדולות), והאש של הסתערותו, יתגברו בהתקפה, כנערכת לאחר הכנה־ארטילרית קצרה, על כושר־הבלימה של כלי־היריה של המתגוננים, המוצבים מאחרי מכשולים וביצורי־שדה.

(4) בשטח המבנה: מן הדין ששגגות תורת־הלחימה תמצאנה את ביטויין במבנה הכוחות. החיל העיקרי של כל הצבאות, חיל־הרגלים, מאורגן ביחידות ובעוצבות, שתכונתן העיקרית היא משקלו־המספרי של כוח־אדם (פלוגות — בנות 250 איש, גדודים — בני 1000, רגימנטים — בני 3000 ואף 4000, בריגדות — בנות 6000—7000—8000, דיביזיות — בנות 12000 עד 16000 איש־רגלי).

לעומת זאת היתה מצומצמת־ביותר, יחסית, התכונה האיכותית של חיל זה מבחינת סוגי החימוש והציוד. הרובה המכתדן הוא הנשק העיקרי של הרגלי. אמצעי הלחימה המיועדים לסייע לו הם 2 מקלעים בינוניים (ובתחילה — 1) לגדוד ו־72 תותחי־שדה, מונעים ע"י סוסים, לדיביזיה[2].

מאחר שתכונות־הלחימה העיקריות של חיל־הרגלים ב־1914 נתבטאו במשקל המקובץ של רובאיו — היתה היחידה הקטנה חסרת יכולת־פעולה וערך טקטי.

2) דהיינו — 6 תותחי־שדה לגדוד, בצבאות גרמניה וצרפת; ואילו בצבא הרוסי 48 ת"ש לדיביזיה בת 16 גדודים, דהיינו — 3 לגדוד.

תחת זה היו מסגרות־הקרב היסודיות, לפי התפיסות המקובלות אז — הגדוד והרגימנט.

הארטילריה הבינונית והכבדה עדיין מצומצמת מאד היתה בעצמתה, ונועדה בעיקר להפעלה נגד ביצורי־קבע — ולאר־דוקא נגד ביצורי־שדה. לחילות טכניים הוקדשה תשומת לב מועטת־ביחס; והראיה — שבראשית המלחמה עדיין היוו בצבאות רבים חיל־ההנדסה וחיל־הקשר גוף־חילי אחד.

מצביאי כל צבאות העולם היו בטוחים שחיל־הפרשים מוכשר לשמש כחיל ההבקעה האופרטיבית, כפי ששימש לעתים בעבר. לכן היה הוא מאורגן באגרופים גדולים של דיביזיות ושל קורפוסים, אשר כוח־האש שלהם היה למעשה נמוך למדי. אכן, לעומת מצביאים שהסתפקו באמונתם זאת לא חסרו גם מצביאים כאלה אשר סבורים היו שחיל זה עודנו מסוגל גם לביצוע התקפה טקטית, בחזיתות העיקריות של המלחמה. על־כן היו הגייסות הרכובים שבצבאות אירופה מצוידים בנשק קר (חרבות, ולעתים חניתות) ומאומנים להסתערות בו, ממש כבימי נפוליאון.

לחיל־האויר נקבע לראשונה תפקיד של תצפית וסיור בלבד. תפישה זאת נתבטאה הן בעצמתו המספרית אצל הצבאות השונים (כך בצרפת, ארץ חלוצי־התעופה באירופה, עמדו לרשות הצבא ב־1912 — 390 מטוסים ו־230 טייסים; ואילו בגרמניה — 100 מטוסים ו־90 טייסים) והן בסוגי המטוסים ובחימושם (אקדחים — ואף חצים...). אכן, חרגו מכלל תפיסה זו ספינות־האויר מסוג „צפלין" שעמדו לרשות הצבא הגרמני, ואשר אותם הועידו ל„הפצצה אסטרטגית", כביכול — אלא שמספרם ויכולתם היו כה קטנים עד שלא ניכרו כל עיקר במהלכה הממשי של המלחמה.

ב. התגברות כשרון־מצביאים על תורת־לחימה מזמעית — סימני שנתבדה.

מן הראוי לציין, בכ"ז, שבשלב־הפתיחה של מלחמת־העולם הראשונה היתה עדיין קיימת האפשרות כי — כפי שקרה לא־פעם במלחמות אחרות — יכולתו של כשרון־מצביא ומקריות־הקרב, יהא בהם כדי לגבור, לפחות לתקופת־מה, על פני עובדות־היסוד אותן קבעה ההתפתחות הכלכלית והחברתית האוביקטיבית. ואמנם, כידוע, התקרב הצבא הגרמני ב־1914 קרוב למדי אל הכרעה מהירה במלחמה בחזית המערב, והוא השיג זאת באמצעות אורח־אופרטיבי של מערכת־תנופה.

העובדה כי אפשרות־להלכה זו לא נתגשמה נבעה, ראשית־כל, מתוך כך שהנהגת צבאות מעצמות־המרכז[3] חטאה לעקרון של המאמץ־העיקרי, ועשתה זאת פעמיים: ברמה האסטרטגית, כשחלק מסוים של הצבא הגרמני, וכל הצבא האוסטרי, לא הופנו לחזית העיקרית אלא — ובהיקף העולה על אותו מינימום שהוא הכרח־אחרון — נגד רוסיה, ולחזית הבלקן; וברמה האופרטיבית, כי התכנית הגרמנית למערכת־הכחדה בחזית צרפת („תכנית שליפן" הידועה) בוצעה בצורה מוטעית. תוכנה העיקרי של התכנית ההיא היה תמרון תוקפני מכריע על פני הגזרה הבלגית־הצפון־צרפתית, והצלחתו השלמה של זה היתה מותנית ב־תמרון הגנתי בכנף־השמאל הגרמנית ומשיכת היריב הצרפתי להתוקפה ולמלכודת, שעה שיתקדם לתוך אותה גזרה גרמנית (הגזרה הלותרינגית). והנה סולף רעיון התכנית, וחלוקת־הכוחות הנחוצה שובשה, ע"י תוספת עוצבות מופרזת לכנף השמאלית, ההגנתית — והתוצאה היתה אופנסיבות גרמניות נפרדות, ללא כושר־הכרעה, בשתי הגזרות גם יחד.

כשלון אסטרטגי ואופרטיבי זה של הגרמנים — על אף שפע הצלחות טקטיות שהושגו על־ידם בתקופת הראשונה ההיא — גרם לכך שהמלחמה הפכה להיות מלחמה ארוכה כתוצאה מכך, תוך המשכה של המלחמה, החלו עובדות היסוד הנ"ל — שנקבעו ע"י המהפכה התעשייתית־הטכנית האוביקטיבית — מגיעות לידי ביטוי ותוקף מלאים. הן הן שחשפו, בהדרגה, אותן האשליות אשר היו טבועות ביסוד תורת־המלחמה ומבנה־הכוחות של הצבאות, הגם שאלה טרם נראו לעין בשבועות הראשונים של ההתנגשות.

ג. כשלונות יולקחם.

(1) כשלונות ברמה הטקטית.

חוסר־התשובה על הבעיה הטקטית המרכזית של התקופה (כיצד להחזיר לאורח־התוקפני ולגורמיו האופיניים — הלם, תמרון וניידות — את עדיפותם, מול עצמת־האש המוגברת של הנשק־האבטומטי ושל הארטילריה החדישה, המוצבים מאחורי ביצורי־השדה) — הוא שהטביע את חותמו על השנתיים הראשונות של המלחמה; ובראש־וראשונה — בחזית המערב.

שם השתרעה, לאחר שנכשל נסיון ההתקפה־רבתי הגרמנית בקיץ 1914, חומה כפולה של חפרות מגורות־תיל — מ„התעלה" ועד לגבול השביצרי, שני הצדדים התנסו במאמצי־שוא להבקיע חומה זאת.

---

3) צבאות גרמניה ואוסטריה; והמדובר כאן הוא בצבאות אלה משום שבידיהם — וביתר־דיוק בידי צבא־גרמניה — היתה נתונה בשלב־המלחמה ההוא היזמה האסטרטגית והאופרטיבית העיקרית.

האשליה בדבר ה„אפשרות" של התקפה על־ידי כוח־אדם מקובץ, ש„יספוג" את האש של המתגונן, נתבדתה — אך לא בטרם עלתה במאות־אלפים של קרבנות.

גם הנסיון של ההתקפה בעזרת המשקל־המקובץ של מתכת — ה„חריש" הארטילרי, ריכוז אלפי תות־חים בגזרה של קילומטרים ספורים, המפליטים ממש סופה של אש, בת מיליונים פגזים — לא נשא את הפרי המקווה.

כן הכזיב, בסיכומו של דבר, אמצעי־לחימה חדש: הגז המרעיל.

בחזית־המערב השתרר קפאון טקטי ואופרטיבי מוחלט. מכאן התפשט הקפאון על הנהלת המלחמה כולה. כי שני הצדדים לא השכילו לשברו ברמה האסטרטגית תוך־כדי ניצול האפשרויות שהתפתחו או נתגלו בחזיתות אחרות, „בלתי־עיקריות".

(2) כשלונות ברמה אסטרטגית

אפשרויות כאלו נפתחו, במספר הזדמנויות, בפני שני הצדדים — נהוחמצו על־ידי שניהם. הגרמנים יכלו, לו עברו לדפנסיבה מוחלטת וחסכונית בחזית המערב, לפתח מאמץ־עיקרי נגד החוליה הקלשה בשרשרת בנות־הברית — קיסרות רוסיה הצארית.

מגרעות צבאה של מדינה זו, ושטחי־התמרון רחבי־הידים של מזרח אירופה, פתחו סיכויים למע־רכות תמרון, השמדה והכרעה על אף המציאות הטק־טית החדשה. אולם ההנהגה־הצבאית הגרמנית נקטה קו אסטרטגי מעין־זה רק באופן הססני ובעצמת־כוחות בלתי־מספקת.

כן התעלמה היא גם מן הסיכוי האסטרטגי הגדול השני, שצמח מהצטרפותה של תורכיה למחנה הגר־מני — להנחית מכה מכרעת לקיסרות הבריטית ע"י ניתוק הדרך־הקיסרית הגדולה בנקודתה הרגישה, תעלת־סואץ, תוך־כדי שימוש בקרש־הקפיצה שעמד לרשותה בא"י.

באותה מידה עצמה לא ידעו גם בעלות־הברית לשבור את הקפאון האסטרטגי ע"י מהלומות־הכרעה במקומות התורפה של יריביהם.

שאיפה לכך היתה אמנם קיימת והיא נתגשמה, בין השאר, במבצע הגדול של עליית גייסות בעלות־הברית בחוף הדרדנלים. מבצע זה, מגמתו היתה, כידוע, להוציא את תורכיה מן המלחמה ולהבטיח חיבור ימי ישיר לרוסיה והזרמת תגבורת וציוד אליה. אכן, גם למשימה של תפיסה זו לא הוקדשה אלא עצמת־כוחות בלתי־מספקת, על־כן נכשל ביצועה.

ההחמצה של אפשרויות הנפתחות בחזיתות ה„צדדיות", שהיתה באה בשל האמצעים המועטים שנהגו להקצות להללו, מקורה היה בעיקר במטות־הכלליים של שני הצדדים. כי אלה דגלו, כביכול, בעקרון הנפוליאוני־קלאוזביצי, האומר שהמטרה במלחמה היא השמדת הכוח־המזוין העיקרי של האויב.

אולם, בסברם כך, לא הביאו בחשבון שמטרה זאת תושג ביתר־יעילות דוקא ע"י פגיעה מפתיעה „בלתי־ישירה" במקום־תורפה של היריב — מאשר ע"י התגוששות־מצח נגד עצמתו־המרוכזת.

פישוטו־של־דבר: תלמידיהם של הקיסר הגדול של מפרשיו לא ידעו לתרגם עתה לרמה האסטר־טגית כפי שתבעו זאת המסיבות, את אמת־התמרון הטקטית והאופרטיבית שלו — זו, אשר ידעה לשתק את האויב, בדרך־עקיפה עוד ברגע ההתנגשות הישירה בו.

לנוכח כל אלה ניתן, איפוא, לסכם כי שורש הקפאון — אשר השתרע על פני כל הרמות של פעילות־מלחמתית במשך השנתיים הראשונות של מלחמת־העולם — היה נעוץ בקפאונה של המחשבה הצבאית.

שלב שבירת הקפאון: בדרך נסיונית נולדת תורת־המלחמה החדשה

ג' גורמים „שברו־את־הקרח" של התורות־השונות, ושל סדרת־כשלונותיהן שינקה מהן: א) הנסיון המעשי של הפיקוד הנמוך והבינוני בשדה־הקרב: ב) התערבות גוברת־והולכת של ההנהגה המדינית (זאת — בקרב בעלי־הברית בלבד) בהנהלה הצבאית של המלחמה: ג) מאמצי מחקר ושכלול של אנשי הטכניקה, המדע והתעשיה.

א. שבירת הקפאון ברמה הטקטית

המפקדים שבשדה־הקרב פיתחו בהדרגה, מתוך הלקח המר של קציר־הדמים בשתים־שלוש השנים הראשונות של המלחמה, דרכי קרב חדשות. כבר בסוף 1915 מוסר מפקד־פלוגה צרפתי, קפ' לאפארג, לפר־סום חוברת קטנה, בשם „פרקי־מחקר על התקפה". אם נתרגם את תוכנה של חוברתו זו ללשון מוש־גי־המלחמה ההיסטוריים, כי אז אפשר לומר כי בעצם טוען הוא בחיבורו שאין תועלת וטעם ב„מהלומות־

---

4) הכונה כאן — למושג „טקטיקה־של־רוית" (Satu-ration Tactics) אשר לבש צורות שונות ומגוונות במל־חמת העולם השניה — שהיו שונות בתכלית מזו המוזכרת כאן.

פטיש" של הסתערויות המוגיות במערך „פלנגי" צפוף־מרוכז — וכן לא במשקל־המתכת־המקובץ הגר־תך באמצעותה של „סופת־ארטילרית". ההתקפה דורשת מכשיר־טקטי חדש: ניתן לומר — „חרב־חדה", תחת ה„פטיש" הבלתי־יעיל.

ההתגשמות המעשית של „חרב" זו — לפי מגמת מחשבותיו של לאפארג — חייבת להיות: יחידות קטנות וביגוניות עצמאיות של חיל־הרגלים, המסתיי־עות באמצעי־אש חדשים משלהן — מקלע־קל, או רובה־אבטומטי, רימון־יד, רימון־רובה, רימוני־גז, ואף מרגמה־קלה — והנתמכות גם ע"י אש־ארטי־לרית, אך לא בצורת „חריש" עיור, הנמשך ימים, אלא באמצעות ריכוז־אש חזק וקצר, מדי־פעם, מכוון־בדיוק ומותאם בגמישות לצרכיו ולתנועותיו של חיל־הרגלים.

חיל־רגלים בעל חימוש וסיוע כאלה מתקדם ב־חסות קפלי־הקרקע, הלילה או ערפל מלאכותי או טבעי. אין הוא מתיש־עצמו במאמצי־שוא נגד גזרה רחבה של מערך־ההגנה האויב, כי אם „מכרסמו" בקטע צר, פורץ פריצה־התחלית — ומפלס את הדרך לחדירה־לעומק בשביל העתודות המרוכזות הנעות בעקבותיו.

שיטת־ההתקפה החדשה של חיל־הרגלים — שיטת ההסתננות — נולדה, בערך באותו זמן, עמלו קצינים גרמניים צעירים, ביחידות שבחזית, ובמחלקה האופ־רטיבית של המטה (אלה האחרונים — תחת הנהגתו של קול' — אח"כ גנרל — פון־לוסברג[5]), תוך־כדי מאמצים למצוא אורח־התגוננות טקטי אשר יענה על עצמתן הגוברת של ההתקפות ועל ה„חריש־האר־טילרי" שהיה מוחק־ממש מעל־פני־האדמה את המע־רכים הלא־עמוקים בני כמה מאות מטרים בלבד של המתגוננים, כפי שהם היו אז.

לאפארג, למעשה לא „המציא" שום דבר חדש־מיסודו. הוא רק התאים וסיגל, לצורך תפיסתו, דרכי־קרב שהיו ידועות בהיסטוריה במשך מאות ואלפים בשנים אל מכשירי־הביצוע החדשים (בחימוש ובטכ־ניקה) של התקופה. היו אלה דרכי קרב אשר, אם גם לא בצורות־מבניהם הרי עכ"פ במשמעות־תכליתם — לקעקע ול„רכך" את מערכי־האויב — דמו לדרכי־הקרב גם של חיל־הרגלים־הקל עוד בתקופה העתיקה היונית־הרומית, גם של הקלעים־המתגרים (Skirmishers) של המאה ה־י"ז וה־י"ח, גם לאלה של שרשרת הקלעים (Tirailleurs) של צבאות המהפכה־הצרפתית). ממש כמעשה לאפארג עשו גם הקצינים הגרמנים הנ"ל אשר היו ל„בעלי־בריתו" מן־העבר־ההוא.

גם בתורתם של אלה — שנקראה אז „שיטת־ההגנה הגמישה" — לא היה משום „חידוש מהפכני", בעצם, אין תורה זו אלא מדגישה את עקרונות־היסוד ההיסטוריים של אורח־הקרב הגנתי: שילוב בין גורמים־בולמים, מזה, וגורמים־יזומים מזה — עומק המערך; — ניצול המדרון־האחורי כדי לממש את ההפתעה־בהתגוננות; — תמרון גמיש בתוך המערך כדי להמנע מתוצאות „אש־ההכנה" של התוקף; — והזכה־הנגדית וההתקפה־הנגדית, כשלב־סופי הכרחי של התהליך ההגנתי ופסגתו.

אכן, זכותה של אותה קבוצת־קצינים גרמנית, כזכותו של לאפארג, היתה בכך שאת עקרונות־הקבע של פעולות־מלחמה אלה התאימו הם לשינויים שחלו בטנח ובכוח־ההרס, ולתמורות במושגי מרחב וזמן, אשר הובאו־לאור־העולם ע"י מכשירי־הביצוע החד־שים של התקופה.

ב. השפעת אורחי־הלחימה החדשים על מבנה הכוחות

במחציתה השניה של המלחמה שוב הובלט הב־לטת־יתר החזיון ההיסטורי הידוע־מאז, הלוא־הוא: ההשפעה־החוזרת, וההדדית, שבין התפתחות אמצעי־הלחימה, התנועה והשלטה, מכאן — ואורחי־הלחי־מה ומבנה־הגופים־הלוחמים, מכאן.

מכונת־הירייה (בלשוננו כיום — המקלע), והאר־טילריה החדישה, חייבו דרכי־קרב חדשים. והם חייבו טיפוח נוסף של מכשירי ביצוע מתאימים הדרושים לכך: הנשק־האבטומטי הקל; הנשק בעל מסלול־תעופת־גביה — הקל, „הבינוני"; — הם תבעו ריבוי אמצעי הקשר, ופיצולם אל יחידות־המשנה של הגיי־סות־הלוחמים.

סביב האמצעים החדשים — שרק בהם היה כדי לאפשר את ההתקפה בשיטת ההסתננות, ואת ההגנה בשיטה הגמישה — היו צריכים עתה לחשב־מחדש ולבנות־מחדש את היחידות והעוצבות. תהליך זה מתפתח מעתה משני אפיקים. האפיק האחד: צמצום כוח־האדם ביחידות הגייסות־הלוחמים[6] — וריבוי אמצעי־הלחימה, ואילו האפיק השני: שילוב של כלי־נשק שונים במסגרות־מבנה שהיו מצויות עם תחילת

5) אשר לימים, נתפרסם כמטפחה העיקרי של שיטת „ההגנה לעומק" הגרמנית בחזית־המערב.

6) בגייסות־הטכניים, וביחוד בשירותי־האספקה־והתו־בלה — דוקא גדל מאוד היקפו של כוח־האדם המועסק בהם.

המלחמה ושתכונתם העיקרית נתבטאה בעצמה־מספרית של כוח־האדם שבהן.

מכאן, שבמחצית השניה של המלחמה, היחידות הקטנות — הפלוגה, המחלקה ואף הכיתה — הן ההופכות לגופי־ביצוע של דרכי־הקרב החדשים. לפיכך מצויידות הן עתה בתשלובת מגוונת של נשק־אבטומטי ונשק מסלול־תעופה־גבוה, מן הסוגים הקלים.

התוצאה, לפי הצבאות האופייגים שב התקופה (הצרפתי והגרמני) היתה בערך כלהלן.

הגדוד מצטמצם באשר לכוח־אדם שבו (מ־1000 איש עד ל־700—800 איש). אולם, שלוש הפלוגות הרובאיות שבו, אף בהן מצוי נשק־אבטומטי רב־למדי — המקלעים־הקלים — וכן חמושות הן במדו־כות לרימוני־הרובה. ואף זו: בגדוד פלוגה מסייעת, אשר לה מ־8 עד 16 מקלעים־בינוניים, ומחלקת־קשר, העשרה גם להתפצל, לסיפוק צרכי הפלוגות. גם רגימנט־הרגלים מצטמצם במידת־מה מבחינת עצמתו המספרית, אולם אף הוא כולל עתה כלים אשר ביכולתם להגיש ליחידות־המשנה של הרגלים סיוע ישיר והדוק — כגון המרגמות־הבינוניות, ותותחי־הליווי של הרגלים, וכן יחידת מהנדסים־פלסים.

ברמות הגבוהות־יותר של המבנה (בדיביזיות, קורפוסים, ארמיות) עולים חשיבותו, ואחוזו בעצמת־הגייסות, של חיל־התותחנים — וכן אלה של־החילות־הטכניים ושל חיל־אויר. כמקביל לכך יורד ערכו (ובמידת־מה, על אף השמרנות החילית, גם פוחת מספרו) של חיל־הפרשים.

והרי טבלת מאלפת (השאובה מעובדות התפת־חותו של הצבא הצרפתי): המספרים באחוזים מעצ־מתם הכוללת של כוחות־הצבא:

	1915	1918
חיל־רגלים	71.8%	50.4%
חיל־תותחנים	18.1%	35.7%
חיל־פרשים	4.8%	4%
חילות־טכניים	4.9%	6.9%
חיל־אויר	0.4%	3%

ג. שכירת הקפאון ברמה האסטרטגית

בשביל ראשית המאה ה־כ׳ (וכן, בהתפתחות־המבשרת שבאמצע המאה הי״ט — במלחמת־האזרחים האמריקאית) אופייני חלקה הגובר־והולך והתערבו־תה לעתים תכופות יותר־ויותר של ההנהגה־המדינית האזרחית בשלבי־הביצוע הצבאיים של המלחמה. חזיון זה היה בולט, כאמור, כבר בהתנגשות המזויינת הגדולה הראשונה שנתרחשה במסגרת תנאיה הדינמיים של המהפכה־התעשייתית — מלחמת הצ־פון־והדרום בארה״ב, בשנות 1861—1865. ואילו במחצית השניה של מלחה״ע הראשונה הפך חזיון זה בארצות המערב — צרפת ובריטניה — לחזיון מרכזי.

בארצות אלו נראו עתה מדינאים־אזרחים כלויד־ג׳ורג׳, צ׳רצ׳יל וקלמאנסו פותרים את הבעיה האס־טרטגית הראשונה־במעלה של התקופה: הגיוס־הטוטלי של הפוטנציאל האנושי והמשקי של האומה; בעיה, שאנשי־הצבא לא ידעו לפתרה בשלמות. ואילו באותן ארצות בהן נשאר ארגון המאמץ־המלחמתי הכולל בידיהם של אנשי־הצבא בלבד — נמצא, בסופו־של־דבר, כי מאמץ זה נשאר (ואף במדינות שבדרך־כלל הצטיינו בכושרן הארגוני) בלתי־שלם. בצד סיבות אחרות היה שורשו של חזיון מפתיע זה טמון גם בראיה המוגבלת שראו אנשי־צבא אלה את בעיות הכלכלה והחברה.

כשהיא מחוזקת ע״י הצלחתה זו בגיוס־למלחמה־הטוטלית החלה ההנהגה־המדינית־האזרחית בבריט־ניה ובצרפת (ברוח המימרה הידועה ש„המלחמה היא ענין חשוב מכדי להשאיר את הנהלתו בידי גנרלים״) נוטלת לידיה אחריות גדלה־והולכת להנהלתה הצב־אית של המלחמה.

ההישג הראשון שלה בשטח זה היה הפעלה נמ־רצת ומקיפה של הנשק המסורתי של בריטניה: ההסגר הימי — ניתוק מדינת האויב מכל מקורות חומרי־גלם ומזון שמחוץ לגבולותיה. תוצאת הפעלת נשק זה היתה: התשה איטית, אולם מתמדת, של גרמניה ובנות־בריתה. הללו החלו מנסות לענות על האסטרטגיה של התשה כלכלית על־ידי מלחמת־צוללות; אלא שזו בכ״ז לא השיגה תוצאות מכרי־עות — בגלל חוסר הכנה טכנית ותעשייתית מספקת מאורגנת־מראש, וכן בשל הפתרון של שיירות־תוב־לה־ימית אותו נקטה עתה, מצדה, אותה הנהגת־המלחמה האזרחית הבריטית עצמה.

ההישג השני של ההנהגה־המדינית האזרחית הבריטית־הצרפתית בתחום הניהול־האסטרטגי של המלחמה התבטא בכך, שהיא הכריחה־ממש את המ־טות־הכלליים הבריטי והצרפתי לערוך נסיון מחודש לאגף את הכוח־האויב העיקרי ע״י איגוף־אסטרטגי „בלתי־ישיר״ — באמצעות פתיחת חזיתות „צדדיות״.

מסתבר, שלפתיחת חזיתות אלה נגד בנות־בריתה החלשות של גרמניה — תורכיה ובולגריה — נודעת השפעה עקיפה לא־מבוטלת אף על החזיתות ה־„עיקריות״.

ד. שבירת הקפאון האופרטיבי בחזיתות הצדדיות

עובדה רבת־חשיבות נתבררה בזירות־הלחימה החדשות שנפתחו — או שהפעילות בהן נתגברה־מחדש, והגיעה לרמה גבוהה־יותר, של היקף והישגים — ב־1916, ב־1917 וב־1918: החזיתות שבמקדוניה, בעירק ובראש־וראשונה בסיני ובארץ־ישראל. הוכח בפועל שאכן גם בתקופה ההיא היה תמרון אופרטיבי מכריע בגדר האפשרות. הוכח שאפשרית הבקעת מערך־ההתגוננות של האויב — ואפשרית חדירה לעומק הבלתי־מאורגן שלו; ושאפשרית, אף בתנאי התקופה החדשה ההיא, מערכת־השמדה גדולה. אכן, במה היו אמורים כל אלה? — כאשר קוימו אותם תנאים שבהם מתמיד, בכל התקופות, היתה תלויה ההצלחה של התקפה אופרטיבית: יחס מתאים בין עצמת־הגייסות למרחב־התמרון; עדיפות מכרעת של התוקף על המתגונן מבחינת המספר או אמצעי־הלחימה, או שניהם יחד; ניידותו של התוקף, המתגשמת באמצעות גופי־תמרון גדולים, מהירי־תנועה (באחדות מהחזיתות ה„צדדיות" הוגשם תנאי זה בדמות דיביזיות וקורפוסים של חיל־הפרשים, המצוידים באחוז גבוה־יחסית של אמצעי־אש), אשר יש ביכולתם לחדור, בקצב זריז, דרך פרצה שנפרצה תחילה במערך־התגוננות אויב ע"י הרגלים והתותחנים, להפיך אותה להבקעה־לעומק, ולהגיע לעורף האויב במהירות העולה על זו של עתודותיו־שלו השואפות לסתום את הפרצה.

ה. הסיכוי לשבירת הקפאון האופרטיבי בחזית העיקרית: אמצעי לחימה ותנועה חדשים

את השאלה שהתיצבה בפני צבאות בעלי־הברית והנהגתם בשנה־וחצי (בערך) האחרונה של המלחמה, ניתן עתה, במבט־חוזר, לנסח באופן זה: אותם התנאים אשר הם שהחזירו לאורח־התוקפני הטקטי והאופרטיבי את עדיפותו בחזיתות צדדיות, נגד אויב נחות במספר ובחימוש, ובמרחבים גיאוגרפיים גדולים — כיצד ניתן ליצור ולהעלות אותם בחזית העיקרית. זו הצרה־יחסית ושבה קיים היה, פחות או יותר, שוויון־כוחות מספרי ואיכותי בין שני הצדדים.

את היסוד לתשובה על שאלה זו נתנו אנשי המחקר והטכניקה של ארצות המערב: הודות להם הופיע בשדות־הקרב גורם לגמרי חדש — המנוע, בצורה של טנק, של מטוס־קרב ושל מטוס־הובלה.

כי שיטת־ההתקפה החדשה ורבת־האפשרויות — ההסתננות — החזירה לאורח התוקפני את עדיפותו רק ברמה הטקטית, כאשר, לאחר הפרצה ההתחלתית, מתחילות מתמרנות זו־נגד־זו עתודות הרגלים והתותחנים של התוקף, השואפות להבקיע־לעומק, ועתודות הרגלים והתותחנים של המתגונן, השואפות לסתום את הפרצה — אלו ואלו באותו קצב „רגלי" בערך — הרי נמצאת ברוב המקרים יד המתגונן על העליונה.

אולם נשק־המנוע היה עשוי לשנות מצב זה מיסודו. הטנק, המגלם בתוכו את התכונות המשולבות של עצמת־לוחמת, אי־פגיעות ומהירות־תנועה (ברוב סוגי השטח) גם יחד — מיועד היה למלא אותם תפקידים טקטיים, ואף אופרטיביים, של חיל תמרון מכריע, אשר בתקופות הקודמות מילאום היחידות והעוצבות של חיל הפרשים, לסוגיו וגילוייו השונים. כשם שהחיל ההוא היה במרוצת הדורות (ועד לשלהי המאה הי"ח ובמקצת לאחריה) מתגבר על־ידי קצב הסתערותו המרוכזת על „כושר־הבלימה" של המתגונן — וכשם שבמאה הי"ט היה ביכולתו, הודות לתכונת־המהירות שלו, לבצע איגופים (ולהכין אף כיתורים) אופרטיביים — כך היה עתה ביכולת ירשו, חיל־השריון, לפתוח את כל־האפשרויות האלו מחדש.

ואילו בן־זוגו של המנוע־היבשתי — המנוע האווירי — לא זו בלבד שיכול היה לשמש לעיניים ולמגן לחברו זה, אלא שאם השריון רב־יכולת היה להבקיע את חומת החפרות והמבשולים — יכול היה בן־הברית האווירי לדלוג מעל חומה זו, מעשה „קפיצה".

וכאן שוב נתגלה אותו חזיון שכבר הוזכר לעיל: מעטים היו אנשי־הצבא שידעו, ולו גם במחשבה־מנחת בלבד, להגשים את עקרונות־היסוד הקבועים של אמנות־המלחמה ע"י מכשירי־הביצוע החדשים. בין יחידי־סגולה אלה הנו הקולי פולר[7] (ראש־המטה של חיל־השריון הבריטי) והבריגדיר־גנרל מיצ'ל (שעמד אותה שעה בראש מבצעי חיל־האויר האמריקאי), אשר תיכננו את התכנית המוצעת „לשנת 1919" — כאשר היתה עדיין קיימת ההנחה בדבר אפשרות המשכתה של המלחמה בשנת 1919. היתה זו תכנית, שמגמתה להבקיע את החזית הגרמנית על־ידי כוח שריון מרוכז בן 3000 טנקים, המלווים ע"י חיל־רגלים ממונע, מחד־גיסא, וע"י סיוע־ישיר של להקות מטוסי־קרב מאידך־גיסא, בעוד ש־1200 מטוסי־הובלה צריכים היו להצניח בעורף האויב 12,000 חיילים ו־2400 מקלעים, שנועדו להוות „אי" אשר אליו עתידה היתה להתחבר הפריצה־המשורינת. אכן,

7) אחר כך — גנרל.

ניתן לשער כי תכנית זאת, שבה מתגלמת כבר הצורה החדשה של המלחמה, אשר למעשה הגיעה למימושה רק כעבור עשרים־שנה־ומעלה — נשארה בתחומי מעוף־המחשבה־והדמיון לא רק משום שכוח־ההתנגדות הגרמני (עקב תוצאות המצור הימי והכלכלי, המפלות בחזיתות ה„צדדיות" ותמורות פוליטיות) נתערער עוד בנובמבר 1918.

שוב, כבשלבים קודמים, הסתגלו החוגים הצבאיים הרשמיים רק בקושי אל מכשירי־הביצוע החדשים, שנתנה בידם הטכניקה. אחר התלבטויות רבות הכירו הם באפשרויותיהם הטקטיות של הטנק ושל המטוס — כ„תותח־משורין־ונע", וכ„מקלע־עף" — אולם לא באפשרויות האופרטיביות האסטרטגיות הגלומות בכלים אלה. כי אילולא כך — הרי היתה, בעצם, „תכנית 1919" לפי האפשרויות האובייקטיביות, ניתנת לביצוע (תוך־כדי תכנון והכנה מתאימים) כבר שנה אחת לפני כן: — נאמר, עם אביב 1918...

הפירות שהטכניקה והמדע הצמיחום, והשפעתם המוכרחת על דמות המלחמה, נתקלו בראשית המאה הכ' בקיר־אטום של עצלנות־מחשבה והדבקות באשליות מסורתיות אשר שלטו־בכיפה בחוגים הצבאיים הקובעים. כן קרה גם לנוכח אותם החידושים המהפכניים שנוצרו בתוך מלחמת־העולם הראשונה גופה — וחזיון זה נתן עדיין, כידוע, את אותותיו אף במלחמת־העולם השניה.

מבחינה חברתית ומדינית גרמה מלחמת־העולם הראשונה לתמורות עמוקות בתולדות האנושות.

אולם, בהיסטוריה הצבאית לא היתה היא, בעצם, אלא חוליה בשרשרת־חזיונות רצופה המשתרעת על־פני דברי־ימיה של המלחמה. הדבקות העקשנית בישן והסירוב לראות את הגולה, עד שנתקלים בו במציאות־פיסית ממש — אין בהם משום תופעה חדשה; זהו נסיון החוזר־ונשנה בתולדות האנושות, ובמיוחד — בתולדות הצבאות.

אף המעבר לקיצוניות ההפוכה — התגובה המבוהלת על מציאות חדשה — לא היתה בגדר חדיון לא־ידועהו־העבר. קריאה מסוג: „לנוכח כלי־הנשק החדשים מתבדים עתה כל עקרונות אמנות־המלחמה ומדע־המלחמה" — אף קריאה כזו לא בפעם הראשונה נשמעה בשנות 1914—15.

כך אמרו, קרוב־לודאי, המצביאים הפרסיים שעה שגדרסו גייסותיהם ע"י הפלנגה היונית, או כשבותרו ונלחצו ע"י צבאו של אלכסנדר־מוקדון, הבנוי על שילוב אורגני ומחושב של חילום ואמצעי־לחימה; כך אמרו, קרוב־לודאי, יורשיו של אלכסנדר־מוקדון, כשנתקלו בלגיון הרומאי, הגמיש, המשלב בגוף אחד את כוח־תירי, כוח־ההלם וכוח־התמרון; כך אמרו האבירים, שהסתכלם בעיניים־תוהות בשיטות הקרב החדשות של המונגולים — ואח"כ של האנגלים, השביצרים, ההוסיטים.

קריאה מעין־זו השמיעו אנשי־הצבא עם הופעת הנשק החם. כזאת היתה תגובת המצביאים — בעוצה היתה עדין במאה־הקודמת — בראותם את המכונה־הצבאית של המהפכה הצרפתית ושל נפוליאון.

אולם מלחמת־העולם הראשונה רק אישרה פעם־נוספת את האמת הנצחית: כי סוד אמנות־המלחמה ומדע־המלחמה מונח בהנשמת העקרונות־הקבועים באמצעות מכשירי־הביצוע המשתנים של כל תקופה; וכי גורלם של מיליוני אדם — ולפעמים של אומות שלמות — נחרץ זמן רב לפני ההתנגשות בשדה־הקרב; נחרץ הוא במוחם ובלבם של מצביאים.

שבדיה
נורבגיה
פולין
גרמניה
צרפת
אוסטריה
הונגריה
רומניה
בולגריה
יוגוסלביה
איטליה
ספרד
פורטוגל
אלבניה
יוון
טורקיה
אנגליה
אירלנד
בלגיה
הולנד
דנמרק
שוויץ
מרוקו
אלג'יריה
תוניסיה
ליבייה
מצרים
אתיופיה
ים הבלטי
ים הצפון
ים הרחוק
ים הגדול
ים הלבן
ים הכספי
ים הדרום
ים הגדול
ים הלבן
ים הכספי
ים הדרום
ים הגדול
ים הלבן
ים הכספי
ים הדרום

לוח־עתים למאורעות מלחמת־העולם הראשונה

על המעיין לזכור שלא תמיד ניתן היה בלוח־מאורעות זה לתחום תחומים מפורשים וקבועים בין החזיתות וזירות המלחמה השונות — אשר מהן אף השתנו מדי־פעם בצירופיהן. במידה שמוזכרות פעולות־אויר הן כלולות בחזית המערב.

1914

28.6 — הארכידוכס פרנץ־פרדינגד, יורש־העצר האוסטרי, נרצח בסריאבו ע"י לאומני סרבי צעיר.

25.7 — אוסטריה מכריזה מלחמה על סרביה.

31.7 — גיוס כללי ברוסיה.

31.7 — גיוס כללי באוסטריה.

1.8 — גיוס כללי בגרמניה.

1.8 — גרמניה מכריזה מלחמה על רוסיה.

2.8 — אולטימטום גרמני לבלגיה, בדרישת מעבר לגייסות גרמניים.

3.8 — גרמניה מכריזה מלחמה על צרפת.

3.8 — אולטימטום בריטי לגרמניה בדרישה לכבד נייטראליות בלגיה.

בחזית המערב

4.8 — ראשית פלישה גרמנית לבלגיה.

4.8 — כניסת בריטניה למלחמה נגד גרמניה.

5.8—6.8 — הגרמנים משתלטים על העיר ליאז'.

9.8 — מצור על כל מצודות ליאז'.

15.8 — גמר התנגדות בלגית באזור־המבוצר של ליאז'.

14.8—20.8 — התקפת הצרפתים בלותרינגיה, ושלונה.

20.8 — כניסת הגרמנים לבריסל.

21.8 — נסיון התקדמות צרפתי בארדאנים וסיטולו.

4.8—23.8 — מערכת מונס.

24.8 — הנסיגות של הארמיה הצרפתית ה־5 (של לאנאזאק) ושל הארמיה הבריטית (של פראנץ') דרומה.

25.8 — כבוש לובן.

26.8 — קרב לא־קאטו.

6.9—10.9 — מערכת המרנה.

12.9—15.9 — קרבות על הנהר אן.

28.9 — פתיחת ההרעשה הגרמנית על אנטורפן.

28.9 — פתיחת הסכרים ע"י הבלגים באזור הנהר איזר, בדרום־מערב ארצם.

10.10—15.9 — הסרוץ אל „הים" של בעלי הברית מזה והגרמנים מזה.

19.10—22.11 — מערכת איפר הראשונה.

בחזית המזרח

20.8 — מסע־התקדמות אוסטרי לדרום־מזרח פולין הרוסית.

9.8—26.8 — מערכת טנגנברג במזרח פרוסיה (השמדת הארמיה הרוסית של סמסונוב).

2.9—31.8 — מערכת לבוב. כבוש לבוב ע"י הרוסים.

1.10—4.10 — מערכת אבגוסטובו (הדיפת הארמיה הרוסית של רנגקאמף).

15.10—20.10 — המערכה לפני ורשה.

5.11 — כניסת תורכיה למלחמה.

1.12—5.12 — מערכת לודז'.

28.12—3.1.1915 — נסיון למסע התקדמות תורכי בדרום מערב קבקז — וכשלונו.

בזירת הבלקנים

אבגוסט—ספטמבר — נסיון פלישה אוסטרי — והדיפתו בהתקפות־נגד סרביות.

נובמבר — נסיון פלישה אוסטרי — והדיפתו בהתקפות־נגד סרביות.

בארם נהריים

22.11 — כיבוש בצרה ע"י הבריטים.

במלחמת־הים

9.11 — הטבעת הסיירת הגרמנית „אנדן" ליד איי הקוקוס.

8.12 — השמדת השייטת הגרמנית של פון־שפה ליד פאלקלאנד.

1915

בחזית המערב

19.1 — פשיטה ראשונה של ספינות אויר גרמניות על אנגליה.

10.3—13.3 — מערכת נאב־שפאל.

22.4—25.5 — מערכת איפר השניה.

22.4 — התקפת־גאזים גרמנית ראשונה.

15.5—25.5 — קרב פסטיובאר.

8.10—25.9 — מערכת לואוס.

13.10 — הקשה שבפשיטות ספינות אויר „צפלין" על לונדון ומזרח אנגליה.

בחזית המזרח

23.3 — כניעת מבצר פשמישל לרוסים.
3.5 — סריצת החזית הרוסית בגיזרת גורליצה—טארנוב ע"י הגרמנים והאוסטרים.
14.5 — הגרמנים והאוסטרים מגיעים עד לנהר סאן.
3.6 — פשמישל נכבשת מחדש ע"י האוסטרים.
22.6 — כיבושה מחדש של לבוב.
19.7 — פתיחת מערכה שלישית לפני ורשה.
5.8 — פניי ורשה ע"י הרוסים.
7.8 — כבוש מבצר קובנו ע"י הגרמנים.
26.8 — מערכת ברסט־ליטובסק.
7.9—8.9 — מערכת טרנופול.
17.9 — כבוש וילנו ע"י הגרמנים.

בזירת הים התיכון

6.4—25.4 — עליית בעלי הברית בחוף גליפולי.
23.5 — איטליה מכריזה מלחמה על אוסטריה.
2.7—29.7 — מערכת איזונצו הראשונה ברצועת הספר האיטלקית—אוסטרית.
8.12 — הודעה על פניי חיל־המשלוח של בעלי־הברית מן הדרדנלים.

בגזרת מצרים

3.2 — ההתקפה התורכית הראשונה על תעלת סואץ.
6.11 (עד פברואר 1917) — פתיחת פעולות האיבה ע"י הסנוסים, בגזל קיריניאקה, ופעולות הבריטים נגדם.

בזירת הבלקנים

5.10 — כוחות ברישיים וצרפתיים עולים בחוף סלוניקי שבצפון יון.
6.10 — הארמיה האוסטרית־גרמנית (של מקנזן) חוצה את הדנובה ומתקדמת לתוך סרביה.
13.10 — הצבא הבולגרי פולש לתוך סרביה.
22.10 — כבוש אוסקוב (סקופלה) ע"י הבולגרים.
נובמבר—דצמבר — נסיגת הסרבים לעבר אלבניה (כלפי האי קורפו).
4.11 — קרבות קאצאנק.
2.12 — כבוש מונסטיר.

בארם נהריים ובפרס

28.9 — מערכת כות־על־אמארה
4.1—22.11 — מערכת קטסיפון.
8.12 — ראשית המצור התורכי על כות.

במלחמת־הים

24.1 — הקרב הימי ליד דוגר־בנק (בים הצפוני בין בריטניה לגרמניה).
18.2 — פתיחת הסגר־הצוללות הגרמני על בריטניה.
19.2 — פתיחת ההתקפה הצבאית הבריטית על הדרדנלים.
7.2 — אנית הנוסעים „לוסיטאניה" הוטבעה ע"י צוללת גרמנית.

(1916)

בחזית המערב

21.2 — פתיחת ההתקפה הגרמנית על ורדן.
25.2 — כבוש מצודת דואומון.
6.3 — הרחבת ההתקפה הגרמנית על ורדן לחוף המערבי של הנהר מאז (מאאס).
7.6 — כבוש מצודת וו.
20.6 — הפעלת פגזי גאז חדשים ע"י הגרמנים — ופסגת התקדמותם ליד ורדן.
1.7—18.11 — מערכת הסום.
2.9 — פשיטת 14 הצפלינים על לונדון — והמפנה בפשיטות ספינות האויר.
15.9; 25.9 — הפעלה ניכרת ראשונה — אך בלתי מושלמת — של סנקים בקרבות על הנהר סום.
13.11 — המכה, ליד בומון המל, ע"י הארמיה הבריטית הרביעית.
24.11 — כיבושה מחדש של מצודת דואומון ע"י הצרפתים.
28.11 — פשיטת־המטוסים הגרמנית הראשונה על לונדון.
15.12 — התקפת הנגד הצרפתית ליד ורדן.

בחזית המזרח

16.2 — כבוש ארזרום (בגזרת ארמניה התורכית) ע"י הרוסים.
מרס—אפריל — נסיון ההתקדמות הרוסי והקרבות סביב אגם נארץ.
18.4 — כבוש נמל טרביזונד התורכי ע"י הרוסים.
4.6 — מסע־ההתקדמות הרוסי (הארמיות של חזית דרום־מערב, בפיקוד גנרל ברוסילוב בוולין).
8.6 — מסע ההתקדמות הרוסי (הארמיות של חזית דרום־מערב) במזרח גליציה.
15.7 — מסע־ההתקדמות הרוסי (הארמיות של חזית דרום־מערב) ליד ברודא שבגליציה.
15.7 — כבוש ארזינג'אן ע"י הרוסים.

בזירת הים התיכון

4.6—15.5 — מערכת סרינטינו.
6.8—14.8 — מערכת גוריציה.

בזירת מצרים־סיני וערב

16.4 — המסע התורכי (בפיקוד קראס פון־קרסנשטיין) אל תעלת סואץ.
24.4 — קרב קאתיר.

6.6 — התחלת „המרד הערבי" בחג'אז נגד התורכים.
4.8—5.8 — מערכת רומני. ממזרח לתעלה. והדיפת הכו־חות התורכיים־הגרמניים במסע־סיני השני שלהם.
אוקטובר—נובמבר — הבריטים משתלטים על נאות המדבר שב„מדבר המערבי"; קרב מסתאבה.
דצמבר — מסע ההתקדמות הבריטי אל א"י מגיע עד אל־עריש.

בזירת הבלקנים

1.1—3.1 — כבוש צטיניה. בירת מונטנגרו.
24.2 — דורצו. בירת אלבניה. נכבשה ע"י כוחות גרמניים־אוסטריים.
17.8 — רומניה מכריזה מלחמה על אוסטריה.
28.8 — התקדמות הרומנים לתוך טרנסילבניה.
5.9 — מסע־התקדמות של צבא גרמני על בולגריה (בפיקוד מקנזן) לתוך דוברוג'ה.
12.9 — הבולגרים כובשים את סיליסטריה על הדונאו.
22.10 — כבוש קונסטנצה ע"י הבולגרים.

1917

בחזית המערב

14.3—5.4 — נסיגה תכניתית גרמנית אל „קו הינדנבורג".
6.4 — ארה"ב מכריזה מלחמה על גרמניה.
5.4—9.4 — מערכת אראס.
9.4—14.4 — ההתקפה הבריטית על רכס וימי.
16.4 — מסע־ההתקדמות הצרפתי בפיקוד ניבל — „מערכת־אן" השניה. ו„מערכת־שאמפאן" ה־שלישית וכשאנן (עד ל־21.5).
3.5 — ראשית סדרת מרידות בצבא הצרפתי.
5.5 — מערכת שמאן־דה־דאם.
7.6—14.6 — מערכת מאסין.
31.6 — פתיחת מערכת איפר השלישית (עד ל־10 בנובמבר).
21.10 — קרבות פאשאנדאל.
26.10—10.11 — קרבות פאשאנדאל.
20.11—3.12 — מערכת קומברה (הבקעה רצינית ראשונה של חזית גרמנית באמצעות טנקים — אך ללא עתודות. והפסד חלק ההישגים למול התקפת־נגד גרמנית).

בחזית המזרח

מרס — המהפכה ברוסיה.
1.7 — פתיחת נסיון התקדמות רוסי במזרח גליציה.
10.7 — כבוש האליץ' ע"י קורנילוב.
19.7 — התקפת־הנגד הגרמנית ליד זלוצ'וב. כשלון ההתקדמות הרוסית (עד 23 ביולי).
19.7 — מרידות ביחידות רוסיות רבות.
1.8 — נסיגה רוסית בבוקובינה.
3.8 — הגרמנים כובשים את טשרנוביץ.
6.8—3.9 — מערכת פוטנה. עם פלישת הגרמנים וה־אוסטרים לצמון מולדאביה; נסיגת צבא רומניה.
3.9 — כבוש רינה ע"י הגרמנים.
20.10—11.10 — הגרמנים כובשים את האיים הבלטיים (אזל, מואון ודאגו).
7.11 — מהפכת אוקטובר ברוסיה.
נובמבר—דצמבר — תהליך התפרקותו של הצבא הרוסי.
5.12 — שביתת נשק חלקית בחזית הרוסית.
6.12 — שביתת נשק בפוקשאני בין מעצמות־המרכז ורומניה.
15.12 — שביתת נשק בחזית המזרח.

בזירת הים התיכון

10.6—14.5 — מסע התקדמות איטלקי על הנהר איזונצו.
19.8 — התקפה איטלקית בחזית מטולמינו ועד לים.
24.10—18.11 — מערכת קפורטו.

בזירת מצרים־א"י־עיראק

11.1 — הקרב ע"י רפיח.
4.2 — כבוש נאות המדבר סיוה ע"י מכוניות שריון בריטיות (וסיום הפעולות נגד הסנוסים).
28.3 — מערכת עזה הראשונה.
19.4 — מערכת עזה השניה.
6.6 — פלגת ערבית חיג'אזית (בפיקודו של לורנס ובסיוע בריטי) כובשת את עקבה.

23.10 — חציית הדנובה ע"י כוחות מקנזן ליד סיסטובו. (דרום־מערב לבוקרסט).
23.10 — כיבושה־מחדש של מונסטיר שבדרום סרביה.
6.12 — בוקרשט נכבשת ע"י כוחות גרמניים.

מארס־נחריים וסמרס

6.4—22.4 — מערכת סאנה־אי־יאט.
29.4 — כניעת חיל המצב הבריטי של כות בסגי התורכים.
דצמבר — סידרת התקפות בריטיות לא־גדולות לערעור עמדת התורכים ממערב לחידקל.

קמלחמת־חים

31.5 — מערכת יוטלאנד.
5.6 — הסבעת הסיירת הבריטית „המפשייר"; בין האובדים בה — פילדמרשל לורד קיטצ'נר, מיניסטר המלחמה הבריטי.
19.8 — קרב סיירות בים הצפון.
4.9 — מפגן צי בריטי למול אתונה.
19.9 — אטלה הסגר ימי על יון.

7.11—31.10 — מערכת עזה השלישית.
14.11 — הקרב ליד „תחנת הצומת" („תחנת נחל שורק").
14.11 — כבוש יפו.
9.12 — כבוש ירושלים.
20.12 — צליחת הירקון.

בזירת הבלקנים

8.1 — פנוי דובורוג'ה ע"י כוחות רומניים ורוסיים.
11.1 — פנוי גאלאץ.
5.4—24.4 — מערכת דוירון בחזית המקדונית.
8.5—9.5 — מערכת דוירון השניה.

כארם נהריים

11.3 — כבוש בגדד ע"י הבריטים.
4.2—23.2 — קרבות בחזית חידקל. התורכים נאלצים לסגת; הבריטים בפיקודו של מוד כובשים מחדש את כות.

1918

בחזית המערב

5.4—21.3 — ההבקעה הגרמנית הגדולה בחזית הבריטית בפלאנדריה; הפעלת הטקטיקה החדשה של הסתננות.
9.4—29.4 — ההבקעה הגרמנית על האנר ליס בחזית הבריטית והפורטוגזית.
17.4—19.4 — כבוש רכס קמל בידי הגרמנים.
25.5 — המהלומה החדשה ע"י גייסות אמריקאיים. בהתקפה דיביזיונית ליד קאנטיני.
27.5—6.6 — מערכת שמאן־דה־דאם. צפונית לנהר אן, בחזית הצרפתית והבריטית.
15.7 — פתיחת מסע התקדמות גרמני בשאמפאן.
18.7—20.7 — מערכת מרנה השניה.
8.8—11.8 — מערכת אמיין. הבקעת החזית הגרמנית ע"י טנקים והקורפוסים האוסטרליים והקנדיים. „היום השחור של הצבא הגרמני".
21.8—31.8 — מערכת באפום.
21.8—3.9 — מערכת פום השניה.
23.8—3.9 — מערכת אראס.
18.9 — התקפה אמריקאית ליד סנט. מיהיאל.
9.10—12.9 — קרבות לשבירת „קו הינדנבורג".
2.10—28.9 — מערכת איפר הרביעית.
9.10—8.10 — מערכת קומבה השניה.
9.10—8.10 — התקפה אמריקאית ליד מאז־ארגון.
5.10 — יציאת כוחות בריטיים לשטח הפתוח מאחרי „קו הינדנבורג".
25.10—17.10 — קרבות על הנהר סל.
1.11 — קרב ואלאנסיאן.
4.11 — קרב על הנהר סומברה.
11.11 — שביתת נשק עם גרמניה.

בחזית המזרח

10.2 — הכרזת רוסיה על סיום מצב המלחמה עם גרמניה.
18.2 — התחדשות פעולות האיבה.
18.2—4.3 — התקדמות הגרמנים לעבר פטרבורג, תפיסת צפון לטביה, אסטוניה, פסקוב.
25.2 — כניסת הגרמנים לפסקוב.
3.3 — חתימת השלום של ברסט־ליטובסק.
3.3—15.5 — תפיסה הדרגית של אוקראינה וקרים ע"י הגרמנים.
3.4 — כניסת כוחות גרמניים לפינלנד.
פברואר—מרס — פנוי הטמרים התורכיים ע"י הצבא הרוסי.
14.4 — תפיסת באטום ע"י הכוחות התורכיים.
26.4 — כוחות תורכיים משתלטים על קארס.
12.6 — חיל משלוח גרמני שעלה בנמל סוטי במערב קבקז מתקדם ונכנס לטיפליס. בירת גרוזיה.
23.6 — חיל משלוח בריטי (אליו הצטרפו אח"כ גם כוחות אמריקאיים) עולה בנמל פורמנסק בצפון רוסיה (2—1 באבגוסט — גם בארכנגלסק).
3.8 — חיל משלוח בריטי עולה בנמל ולדיבוסטוק במזרח סיבריה (אח"כ גם כוחות יפניים, אמריקאיים וצרפתיים).
4.8 — כוחות בריטיים של גנ' דנסטרויל נכנסים לבקו.
14.9—26.8 — כוחות בריטיים מגיעים על בקו בפני התקפות התורכים ולבסוף נאלצים לפנות את העיר בפני התורכים.

12.3 — הרוסים תופסים את קארמאן־שאה במסעם בצפון־מערב פרס.
4.4 — גייסות רוסיים פגיעים עד מעבר האזיקין בגבול ארם־נהריים.
19.9 — כבוש סמארה.
28.9 — כבוש רמאדי.
30.10 — קרב שרגאט.

במלחמת־היום

1.2 — הכרזת „מלחמת צוללות בלתי מוגבלת" ע"י גרמניה.
אפריל — שיא פגיעותיה של מלחמת הצוללות הגרמנית.
מאי—יוני — הנהגת שיטת השיירות בהובלה הימית הבריטית (ושל בעלי הברית בכלל).
ספטמבר — מפנה מכריע במלחמה נגד הצוללות.
2.11 — קרב ימי בקטגט.

בזירת הים התיכון

15.7—23.7 — מערכה על הנהר פיאבה.
24.10 — התקפה איטלקית באזור גראפה — וכשלונה.
7.10—26.10 — חציית הנהר פיאבה ע"י כוחות איטלקיים ובריטיים.
28.10 — ראשית נסיגה כללית של כוחות אוסטריים.
24.10—4.11 — „מערכת ויסוריו־ונטו", התקדמות איטלקית כללית.
4.11 — שביתת־נשק עם אוסטריה.

בא"י ובסוריה

19.2—21.2 — קרב ירחו וכבושה ע"י הבריטים.
21.3—2.4 — פשיטה ראשונה לעבר אס־סאלט שבעבה"י המזרחי.
30.4—4.5 — פשיטה שניה לעבר אס־סאלט שבעבה"י המזרחי.
19.9—25.9 — מערכת מגידו.
16.9—18.9 — פעולות הערבים של לורנס בסביבת דרעה שבחורן לניתוק קוי מסילת הברזל והדרכים.
23.9 — כבוש חיפה.
1.10 — כבוש דמשק.
8.10 — כוחות בריטיים משתלטים על בירות.
31.10 — שביתת נשק עם תורכיה.

בארם נהריים

27.1 — חיל משלוח בריטי של גנרל דנסטרוויל יוצא מבגדד לעבר הים הכספי.
17.2 — חיל משלוח של גנרל דנסטרוויל מגיע עד אנזלי בצפון פרס.
14.6 — התורכים, שהתקדמו לאזרבידז'אן הפרסית, כובשים את טברית.
30.10 — כניעת הארמיה התורכית בפני הכוחות הבריטיים.

בזירת הבלקנים

15.10—25.10 — מערכת הנהר ורדר.
18.10—19.10 — מערכת דוראן השלישית.
30.10 — כבושה מחדש של אוסקיוב (סקופליא).
29.10 — שביתת נשק עם בולגריה.

במלחמת־היום

22.4—23.4 — הפשיטה הבריטית על אוסטנד וזאבריגה.
10.11 — פרידות בצי הגרמני בקיל.
12.11 — צי בעלי הברית עובר דרך הדרדנלים לקושטא והים השחור.
21.11 — מסירת צי המערכה הגרמני לבעלי הברית.

כיבוש ירושלים, 1917

— — — התורכים, משראו בנפול כמה מעמדותיהם החזקות ביותר, נואשו מהגנת העיר. במשך ערב ה־8 בחודש והלילה אור ל־9 בו, קמו ונסוגו, מהם בזעף, מהם בבהלה. בהשכמת הבוקר עזב התורכי האחרון את העיר וארבע־מאות שנות שלטון עותומני עליה באו לקצן. ראש עירית ירושלים יצא ומסר את מפתחות העיר לידי גנ' שי, מפקד הדיביזיה ה־60, זמן־מה לאחר צהרי יום ה־9 בחודש.

אותו יום התקדמו כל שלוש הדיביזיות, ה־53, ה־60 וה־74, ותפסו את המטרות שנקבעו להן, בסגרן על־ידי כך את המעגל סביב ירושלים. הדיביזיה ה־60 נתקלה על הר־הצופים בהתנגדות חזקה מצד משמר־מאסף תורכי, שגורש לאחרונה בהסתערות כידונים, בהשאירו אחריו בשדה 70 חלל. ב־11 בדצמבר נכנס גנ' אלנבי רשמית לתוך ירושלים.

(פילד־מרשל א. פ. ויול בספרו „מסעי־המלחמה בארץ־ישראל")

סודיות (קונספירציה)

(א) לאחר שהסברת לאנשיך את חשיבות הסודיות בחיי ה״אר תקרא בפניהם ותסביר הוראות דלקמן:

(1) תתגבר על סקרנותך אל תטה אוזן לשיחות שאינן מכוונות אליך במיוחד. אל תחקור את חבריך העובדים בענפים אחרים על ענייני עבודתם. סרב לשמוע דברים שאינם נוגעים לך.

(2) אל תספר על עבודתך ב״אר לאיש.

(3) יחסי קרבה אישית ומשפחתית ואף לחברי ה״אר אין בהם משום התרת פתיחת הפה בענייני ה״אר.

שיחות טלפוניות

(4) זכור כי הטלפונים נמצאים תחת פיקוח.

(5) אל תשתמש בטלפון אלא במקרה שאי השימוש בו יגרום נזק לענין. במקרה שיש הכרח להשתמש בטלפון דבר בשפה שתהיה מובנת רק לך ולשומע; אולם שלא תעורר חשד.

(6) במקרה שבר־שיחתך מדבר באר־זהירות נפסיק את השיחה מיד.

(7) אל תשתמש בכינויים בזמן שיחות טלפוניות.

מכתבים

(8) זכור כי יש רשות לפתוח כל מכתב. במכתבים פרטיים הנשלחים בדאר או בדרכים אחרות רשמיות. או באמצעות שירות אוטומובילים אסור לכתוב על ענייני ה״אר.

(9) במקרה שיש הכרח להודיע משהו בכתב לחבר אר זכור לכתוב בשפה המובנת רק לך ולחבריך; אולם שאיננה מעוררת חשד.

תצלומים

(10) אל תצלם ואל תצטלם בשום מסיבה אשר נערכה ע״י ה״אר. זכור כי תצלום כזה עלול לשמש עדות נגדך.

התנהגות במקומות ציבוריים

(11) דאג שתלבושתך והתנהגותך לא יעידו על מעשיך. אל תבליט שלא לצורך ואל התגנדר בחגור או לבוש המעיד על פעולה צבאית.

(12) בגמר הפעולה לבש מיד בגדיך האזרחיים. אל תתרוצץ ברחובות. אל תכנס לקולנוע, בית קפה, ספריה או כל מקום ציבורי אחר בבגדי פעולה.

שמירה על חומר בלתי ליגלי

(13) בדרך כלל אסור שימצא בביתך הפרטי חומר בלתי ליגלי בכתב או אחר; אולם עבודתך לפעמים מחייבת את זה. זכור על כן להתקין בביתך מקום מיוחד לשמירת החומר הזה ותודיע עליו למפקדיך. נוסף על כך תודיע לבני משפחתך הראויים לאמון מה את מקום המחבוא על־מנת שיוכלו לנקותו במקרה הצורך.

(14) קבע עם בני משפחתך הנ״ל את סדרי ה„סליק״ של החומר הנ״ל.

(ב) זכור כי עליך כמ״כ לתרגל את האנשים בתגשת ההוראות הנ״ל. בעיקר תשקוד ללמדם לשוחח ולכתוב בשפה המובנת רק לחברי ה״אר וכן, מדי פעם תבדוק את המחבואים, את סדרי ה„סליק״ בדירת אנשיך, את ידיעתם את חוקי הסודיות. בעיקר תשתדל להתדיר בהם רוח של פיקוח הדדי על הלכות הזהירות.

מתוך „הוראות משטר״ שהוצאו ע״י קצין גדנ״ע של ארגון ההגנה.

מגנזי מערכת „תולדות ההגנה״.

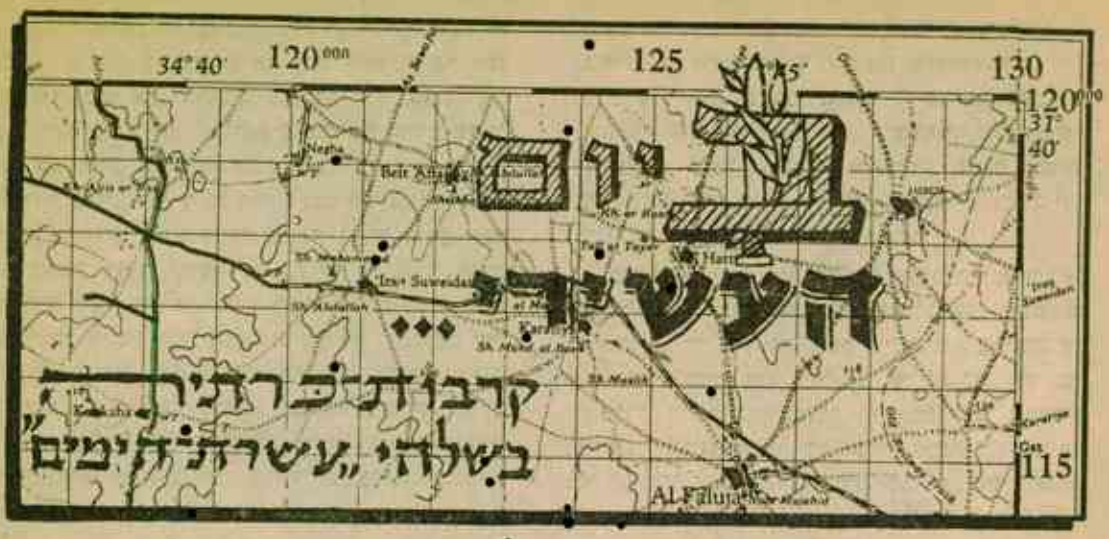

הזירה והגורמים

פרשת כיבוש כרתיה וחדירת התקפת האויב עליה חתמה את קרבות עשרת הימים. ולא במקרה. היתה זו תוצאה של התפתחות־לחימה, שעברה מקרבות של גישה ישירה באשדוד לקרב בגישה עקיפה בכרתיה; וזאת — אחרי ניצול מהיר של לקח הקרבות סביב בית־עפה במערכת עשרת הימים עצמה. קשה, על־כן, להעריך נכונה את קרב כרתיה, ללא תיאור קצר של התפתחות המערכה בתקופת עשרת הימים עד לקרב זה.

לאויב תכניות נרחבות

מהשלב הראשון של המערכה (15.5.48—11.6.48) הסיקו, כנראה, הכוחות המצריים, כי אכן הצליחו לקבוע את עובדת ניתוקו של הנגב על־ידי התבססות על קו מגדל — עירק־סואידן — פלוג'ה — בית־גוברין.

כפי שמתברר מהתפתחות הקרבות התכוונו הם בשלב השני של המערכה, לעבות את חגורת הניתוק על־ידי כיבוש המשולש בית־דראס—ג'וליס—נגבה, אך אם לשפוט על פי מסמכים שנפלו לידי מגיני בית־דראס (ב־8.7) היו כונותיו של האויב גדולות יותר. ממסמכים אלה אנו למדים כי הצלחת ביצוע השלב הראשון בתכניותיו — כיבוש בית־דראס — היתה מביאה בעקבותיה נסיון מצדו לכבוש את הסואפירים לאחר הצבת נשקו המסייע בבית דראס.

תכנית האויב לכיבוש הסואפירים וכן נסיונותיו לכבוש את ג'וליס, מניחים מקום להשערה, כי ביקש להתקדם לאורך הכביש הפנימי (ג'וליס—רחובות) ולהשתלט על גוש מסמיה, דבר שהיה בו משום סכנת הקפה לכוחותינו באזור שדרומה לקו אשדוד—מסמיה. אם השערה זו נכונה, רצה האויב להשיג עומק גדול יותר לרצועה המבתרת את הנגב משפלת־יהודה, אשר לאפשרות שהתכון לכיבוש מסמיה, הרי יתכן כי כאן ראה לפניו סיכוי נרחב יותר, בבקשו להתחבר עם הלגיון בציר הכביש מסמיה—לטרון.

אורח־פעולתה של החטיבה

בעשרת הימים היה תפקיד חטיבת גבעתי למנוע את התקדמות האויב צפונה, לעבר לב המדינה, בשיטה של הגנה תוקפנית. אותה שעה היו כוחות צה"ל אחרים צריכים לבצע את משימות הכיבוש שלהם באזורים חיוניים בחזית המרכז (מבצע „דני") ובחזית הצפון (מבצע „ברוש" ומבצע „דקל").

* *

• ערב המערכה החזיקו כוחותינו בקו יבנה—בטני—כלפי מערב, בקו בית דראס—ג'וליס—נגבה — כלפי דרום־מערב; ובגזרה המזרחית בקו קדמה—ג'וסיר—גת—גלאון — כלפי דרום.

לאחר הנסיון המר בגבעה 69 ביום 10.6 חיזקה החטיבה את קו ההגנה שלה ע"י ביצור מתחמים: בית־דראס, ג'וליס, בטני, ברקה ומקומות אחרים. דבר זה איפשר לה להחזיק בקו בכוחות קטנים־יחסית — ולרכז עתודה להתקפות־נגד ולפעולות יזומות.

עיין מפות בראש החוברת

אחרי פרשת הקרבות. ב„שלב הבלימה" (11.6 — 29.5), באזור אשדוד, נראה היה לחטיבה כי אכן בלמה כאן את ההתקדמות המצרית — אך כי אין ביכולתה להכות. בכוחות עצמה, את האויב שבאזור זה. על־כן השקיעה את מאמציה בהנחתת מכות־הטרדה באויב לאורך כל החזית ובמיוחד באזור צומת עירק־סואידן, שהוא עמדת מפתח בדרך לנגב. דבר זה נעשה מתוך ידיעה ברורה כי כל סיור אלים במרחב שבין משלטי האויב יוליד משלט מצרי חדש שפירושו ריתוק כוח והקטנת כוחותיו הפנויים של האויב לצרכי התקפה. כן הפריעה החטיבה כוח להשתלטות על גוש מסמיה — בטרם יצליח האויב להגיע אליה — על־ידי כיבוש התואי החיוני שבאזור כולו (הוא תל־א־צאפי) ועל־ידי טיהור כל הכפרים שבגוש.

נסיונות המצרים עולים בתוהו

אף המצרים ריכזו כוחות להתקפה. נוסף על שתי בריגדות — הרביעית והשניה — עמדו לרשותם גדודי מק"ב ומרגמות וגדודי תותחים ושריון.

כל בריגדה יכלה, כנראה, להפעיל גדוד או שנים בתפקידי התקפה על־ידי צירוף גדוד מילואים לבריגדה בת שלושה גדודים, על־ידי ניצול כוחות סקר־מיים חצי־סדירים ומתנדבים מצריים ועל־ידי השארת שטחים, ביחוד בקטע המזרחי של החזית (באזור בית־גוברין) להגנתם של הנזכרים לאחרונה אך בפי־קוד מצרי.

בתחילת מערכת „עשרת הימים" גילו שני הכר־חות המתמודדים את יומתם, אבל כבר לאחר חמישה ימי קרבות, עברה היזמה לידי כוחותינו. ואילו האויב, אשר דמו הוקו ושובשו תכניותיו האופרטי־ביות, נאלץ להגיב על תנועת הכוחות היהודיים מבלי לפתח התקפה חדשה. המצרים זממו לפתוח בהתקפתם על כוחותינו 28 שעות לפני מועד גמר ההפוגה (אשר נקבעה ליום 9.7 בשעה 1000). כונתם היתה להפתיע את כוחותינו כשעדיין אינם מוכנים. כחלק מתכנון זה תקפה הפלוגה הסדרנית, המצורפת לגדוד 7 של חיל־הרגלים המצרי מהחטיבה המצרית השניה, את בית־דראס, בהתקפה עם שחר (8.7).

התקפת האויב על בית־דראס, שהיתה אחת ההתקפות־עם־שחר המעטות של המצרים במלחמה, נכשלה תחזית לכונגות מערך כוחותינו מצד אחד ולחוסר התיאום שבין הרגלים של האויב לבין השריון שלו מצד שני. התקפה מצרית על גוליס — הפעם על־ידי גדוד 2 מהחטיבה המצרית הרביעית — נכשלה אף היא. כשלון התקפות מצריות אלה וחיסולו של הכוח המצרי מגדוד 7 שנערך בעבדיס, בהתקפת פתע, גרמו, כנראה, לשיבושן של תכניות האויב. הם תקפו התקפות־נגד עקשניות את עבדיס, אך נתקלו בהתנגדות עקשנית שבעתיים של כוחר־תינו, ש„החזיקו במקום בצפרניהם".

לאחר ארבעה ימי קרבות, העביר האויב את מלוא משקלו להתקפה על נגבה (12.7; הותקפה על ידי הגדוד ה־9 מהחטיבה הרביעית), בתיאום עם לחץ על אבדיס ועל ג'וליס; אך גם כאן לא זכה להצלחה. כדי להביא במצור את נגבה תקעו המצרים טריז בדרך לנגבה, על ידי תפישת גבעה 105 בעצמת פלוגה אחת (מגדוד 2). אולם, כבר בלילה הראשון שירדו עליהם במשלטם החדש (12/13.7), נעקרו ממנו במחץ פתע של פלוגת רגלים ושל „שועלי־שמשון". כל נסיונותיהם אחר־כך נראו כנסיונות לחץ יותר מאשר נסיונות כיבוש מגמתי מתפתח. כאלה היו התקפותיהם על ברקה (13.7) ובסגי (15.7) — בגזרת אשדוד; ואולי גם זו שעל גלאון (14.7) — במזרח.

כל ההתקפות הנ"ל — כמו התקפותיהם הקודמות — נכשלו, ונראה אז שלא נותר למצרים אלא לשמור על „שלהם".

החטיבה מבססת שליטתה במרחב

המבצע אנ־פר (אנטי־פרוק) של כוחותינו זכה כבר בלילה הראשון (8/9.7) להצלחה חלקית, עת נכבשו משלט יעבדיס והכפרים בית־עפה ועירק־סואידן. אולם מצודת עירק־סואידן, שתקפוה אנשי חטיבת הנגב, נשארה בידי האויב. בהתאם להוראה מוקדמת — שהתנתה את החזקת הכפר עירק־סואידן בכיבוש המשטרה (היא המצודה) — נסוגו כוחותינו מן הכפר. כן נסוגו כוחותינו מבית־עפה, בשעות הצהרים של ה־9.7, עקב לחץ מצרי חזק. נותר, איפוא, בידינו רק משלט עבדיס.

בליל 8/9.7 הצליח כוח אחר להטיל מרותו על גוש מסמיה על ידי תנועה עקיפה עמוקה וכיבוש תל־א־צאפי. כיבוש תואי זה, שהחדות למעמדו הטר־פוגרפי הריהו חולש על הסביבה כולה, נתן בידי כוחותינו אפשרות לטיהור שטח נוסף בימים הבאים. אח"כ שימש התל גם כבסיס מוצק לפשיטות לעבר מזרח שריתקו את הכוחות המצריים החצי־סדירים (אלה שמבריגדת המתנדבים) והבטיחו על־ידי כך את אגפה המזרחי של החטיבה.

בלילות המשיכו כוחותינו בסיורים לוחמים,

הטרדות ופשיטות לעבר הכוח המצרי באשדוד ולעבר הכפרים שהחזיק בהם האויב: בית־עפה, חטה, כרתיה ובית־ג'וברין. פטרולים־לוחמים ופשיטות אלה, שמגמתם היתה לרתק כוחות להגנה סייעו גם בהר־סיפם ידיעות חשובות לצורך תכנון פעולות יזומות נוספות.

הנסיונות החוזרים ונשנים לתקוף את המצרים באזור נגבה העלו את הלקח, שרצוי לא לתקוף במקום שהאויב מבוצר להגנה ומחכה להתקפה. כמסקנה מכך תוכננה על ידי כוחותינו התקפה בגזרת חתה— כרתיה מתוך הנחה שעם כיבושן עשויה להפתח גם אפשרות למגע עם הנגב המנותק. כיבוש הנקודות הנ"ל היוה את המשימה העיקרית של המבצע אשר כלל בתוכו גם משימות־משנה לאורך החזית כולה: פשיטה על 113, התקפת בית־עפה והטרדת עירק־מנשיה ובית־גוברין.

באותו זמן היו צריכים כוחות „הראל" ללחוץ על הכוחות המצריים מכיוון הר־טוב ואילו כוחות חטיבת הנגב היו צריכים למשוך כוחות מצריים על ידי תפר־שת משלט 138 מצפון־מערב לחוליקאת ומשלט 110 מצפון־מערב לכאלכבה.

לוח־תאריכים

לקראת „עשרת־הימים" בחזית הדרום (8.7.48 — 18.7.48)

האויב		כוחותינו
תוקף את בית־דראס.	7/8.7	הנודפים התקפה על בית־דראס.
תוקף את ג'וליס. מתבסס בגבעה 113 שנעזבה בסוף ההסוגה.	8.7	הודפים התקפה על ג'וליס.
הודף התקפה על מבצר עירק־סואידן, נסוג מעירק־סואידן הכפר, מבית־עפה וממשלט עבדיס. „מקוריים" בורחים מתל־א־צאפי ומהכפרים שבסביבת מסמיה.	8/9.7	תוקפים את מבצר עירק־סואידן ועירק־סואידן הכפר, את בית־עפה, משלט עבדיס ותל־א־צאפי.
תוקף התקפת־נגד את כוחותינו שהתבסס בבית־עפה ובמשלט עבדיס. מתבסס על משלט ליד גל־און, ומכין עמדות תותחים.	9.7	נסוגים מעירק־סואידן הכפר ומבית־עפה. הודפים התקפת אויב על משלט עבדיס. מטהרים את שטח מסמיה וסביבותיה.
	9/10.7	מתחפרים ומחזקים את משלט עבדיס.
תוקף את כוחותינו בג'וליס ובמשלט עבדיס. מטריד קשות את נגבה.	10.7	הודפים התקפות אויב על ג'וליס ועל משלט עבדיס. ממשיכים בטיהור השטח הכבוש ונכנסים לתינה ולג'לדיה.
פותח באש רצופה של כמה שעות, כתגובה על ההטרדות של כוחותינו באזור אשדוד.	10/11.7	מטרידים בשיטת סיורים אליפים את האויב באשדוד.

האויב		כוחותינו
מטריד קשות את כוחותינו במשלט עבדיס ובנגבה. תופש בחלק ממחנה ג'וליס.	11.7	
פותח באש במשך כמה שעות כתגובה על הטרדות של כוחותינו באזור בית־עפה, בית־גוברין, מתבסס בגבעה 105.	11/12.7	מסרידים בשיטת סיורים אלימים את האויב באשדוד, בבית־עפה ובבית־גוברין. פושטים מתל־א־צאפי לכיוון עג'ור.
תוקף את ג'וליס, נגבה ומשלט עבדיס.	12.7	הודפים את התקפת האויב על ג'וליס, נגבה ומשלט עבדיס.
נסוג ממשלט 105. מפעיל סטרולים ע"י משלט יבנה (גבעת השומרים).	12/13.7	תוקפים את האויב במשלט 105. מביאים אספקה לנגבה.
מתקרב לברקה. חוזר למשלט 105.	13.7	הודפים אויב שהתקרב לברקה, מגרשים באש מעבדיס את האויב ממשלט 105.
	13/14.7	מתבססים בגבעה 105. מפוצצים גשר וממקשים דרכים ע"י בית־גוברין. מטרישים אותה.
תוקף את גל־און.	14.7	הדפים התקפת אויב על גל־און.
תוקף התקפת־נגד את כוחותינו בבית־עפה. פותח באש במשך כמה שעות כתגובה על הטרדות כוחותינו באזור חתה, כרתיה, ואשדוד.	14/15.7	פושטים לבית־עפה, מטרידים את חתה וכרתיה. מטרי־דים את אשדוד.
תוקף את בטאני המערבית, מפגיז קשות את בית דראס.	15.7	הודפים התקפת אויב על בטאני המערבית.
משיב באש כתגובה על הטרדות באזור אשדוד.	15/16.7	מטרידים את אשדוד.
	16.7	מטהרים את שטח מוע'ליס וסביבתה.
משיב באש כתגובה על פשיטת פלוגה באזור אשדוד.	16/17.7	פושטים על ריכוז מצרי צפונה לאשדוד. מסיירים את שטח חתה, כרתיה, בית־עפה. מטרידים את בית־גוברין.
מפגיז ומפצצין את גן־יבנה וסביבתה.	17.7	מתבססים בזיתה.
הודף התקפת כוחותינו על בית־עפה. נסוג מחתה ומכרתיה. משיב באש באזור משלט 113, בעירק־מנשיה ובבית־גוברין כתגובה על פשיטותינו.	17/18.7	תוקפים את חתה, כרתיה ובית־עפה. פושטים על משלט 113, עירק־מנשיה ובית־גוברין.
תוקף התקפות נגד את כוחותינו שהתבססו בכרתיה.	18.7	הודפים התקפות נגד של האויב על כרתיה.
מתבסס במשלטים חדשים דרומה ודרום־מערבה מכרתיה.	18/19.7	

מבצע
„מות לפולשים"
16-18.7.48
מקרא:

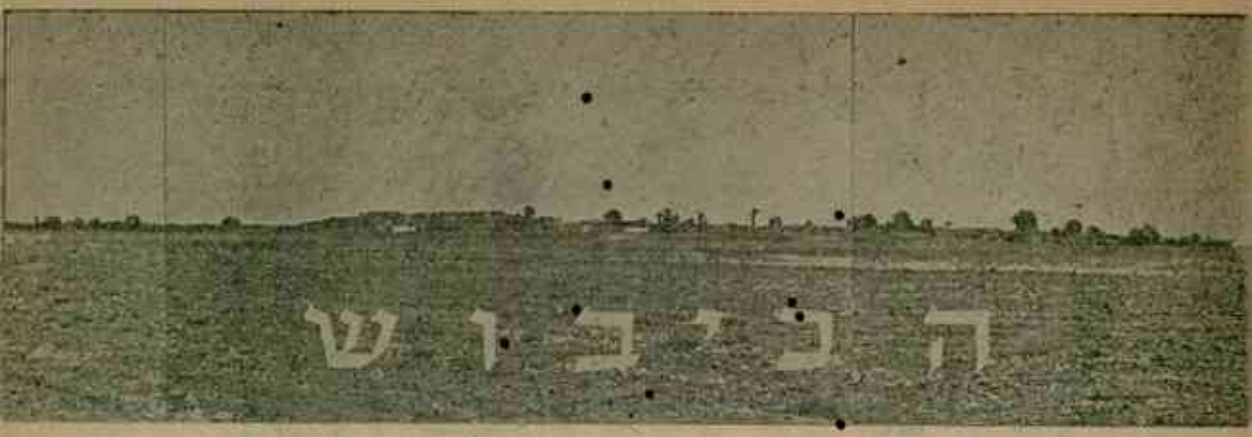

הכנות מוקדמות

לצורך כיבוש כרתיה, שראותו כתכלית החשובה במבצע „מות לפולשים", צורף לחטיבה גדוד ה„ר מגדי". שכן כיבוש כרתיה חייב פעולת חדירה עמוקה בשטח שהוחזק על־ידי האויב, ונראה היה כי מוטב להטיל את המשימה על יחידה־משורינת־ממונעת — ובעלת עצמת־אש גדולה — שתוכל לפרוץ דרכה אל היעד אם תתגלה בדרך אליו התנגדות אויב מעמ־דות קדומניות ובמקום בלתי צפוי.

א. וזו מתכונת גדוד ה„קומנדו"

בענין זה מספר מג"ד ה„קומנדו":

„ביום 13.7.48 נקראתי לקצין המבצעים של המטה הכללי שהודיע לי כי על הגדוד לרדת לדרום להצטרף לחטיבת גבעתי, ולהשתתף בפריצת הדרך לנגב. הסברתי לו את מצב הגדוד לאחר מבצע דני:

„חלק מהרכב המשורין נפגע ויצא מפעולת החשאר וקוק לטיפול; כוח האדם נתדלדל, בעיקר במפקדים. הגדוד מסוגל אמנם לפעולה נוספת אבל אם יצא עכשיו, בכוחותיו אלה, לתתקפה קשה שתעלה במנה הגונה של הרוגים ופצועים ורכב נפגע — יתנפץ גדוד ה„קומנדו".

„לאחר התיעצות קצרה עם שר הבטחון, חזר קצין המבצעים ומסר שגם אם „יתנפץ" הגדוד שם

גדוד ה„קומנדו" בטטע

הכרח לפרוץ את הדרך לנגב, „לכו ופרצו, אח"כ תהיה הפוגה ונארגן גדוד חדש".

„באותו מעמד אושרה תוספת של ששת חצאי־זחלם ונמסרה ההוראה לרדת מיד דרומה".

לאחר הוספת ששת חצאי־הזחלים היתה מצבת הגדוד כדלקמן:

12 ג'יפים, 8 חצאי־זחלים, 4 משורינים פתוחים (מסוג ווים), משורין בעל תותח שתי ליטראות המכונה ה„נמר־הנוראי", ושתי מכוניות משורינות מתוצרת עצמית — המכונות „קופסאות".

מבחינה ארגונית היה הגדוד בנוי מחמש „פלו־גות": פלוגת ג'יפים — 25 איש — בת שלוש מחל־קות שבכל אחת מהן שלושה ג'יפים מזוינים במקל־עים (רק אחד מהם היה מזוין במק"ב באזוקה).

שתי פלוגות חרמ"ש — אחת שמנין אנשיה היה 35 והשניה שמנין אנשיה היה 25 — בנות ארבע מח־לקות כל אחת. חצי זחל לכל מחלקה.

פלוגה מסייעת, מוטעת במשוריני ווים.

מפקדה שכללה בתוכה חולית סיירים (ג'יפ), חולית מודיעין (ג'יפ), חולית קשר („קופסה") ומחלקת רכב (סדנה).

הנשק ה„כבד" של הגדוד היה ה„נמר־הנוראי". היה זה המשורין היחיד ביחידה הראוי ממש לשם משורין. השאר היו „קופסאות" פלדה שהורכבו על מכוניות „ווים". משורין זה, שהיה מצויד בתותח בן 2 ליטראות („מר־פאונדר"), היה לפארה של היחידה, שכן נלקח שלל מידי הלגיון בסביבת בית־נבאללה ו„כבש בעצמו" — כמו שאמרו החבריה — את לוד.

בשל משורין זה, משוריני ה„קופסה" וחצאי־הזחלים — המזוינים בשריון קל בלבד — זכתה היחידה להקרא בשם יחידה „משורינת"; אולם למעשה היה שריונה — במידה שהיה כזה — יפה נגד אש נשק־קל בלבד.

תמונות והכותרות: מראה הכפר מדרום

כיבוש כרתיה – התנועה להיערכות, ההיערכות וההתקפה

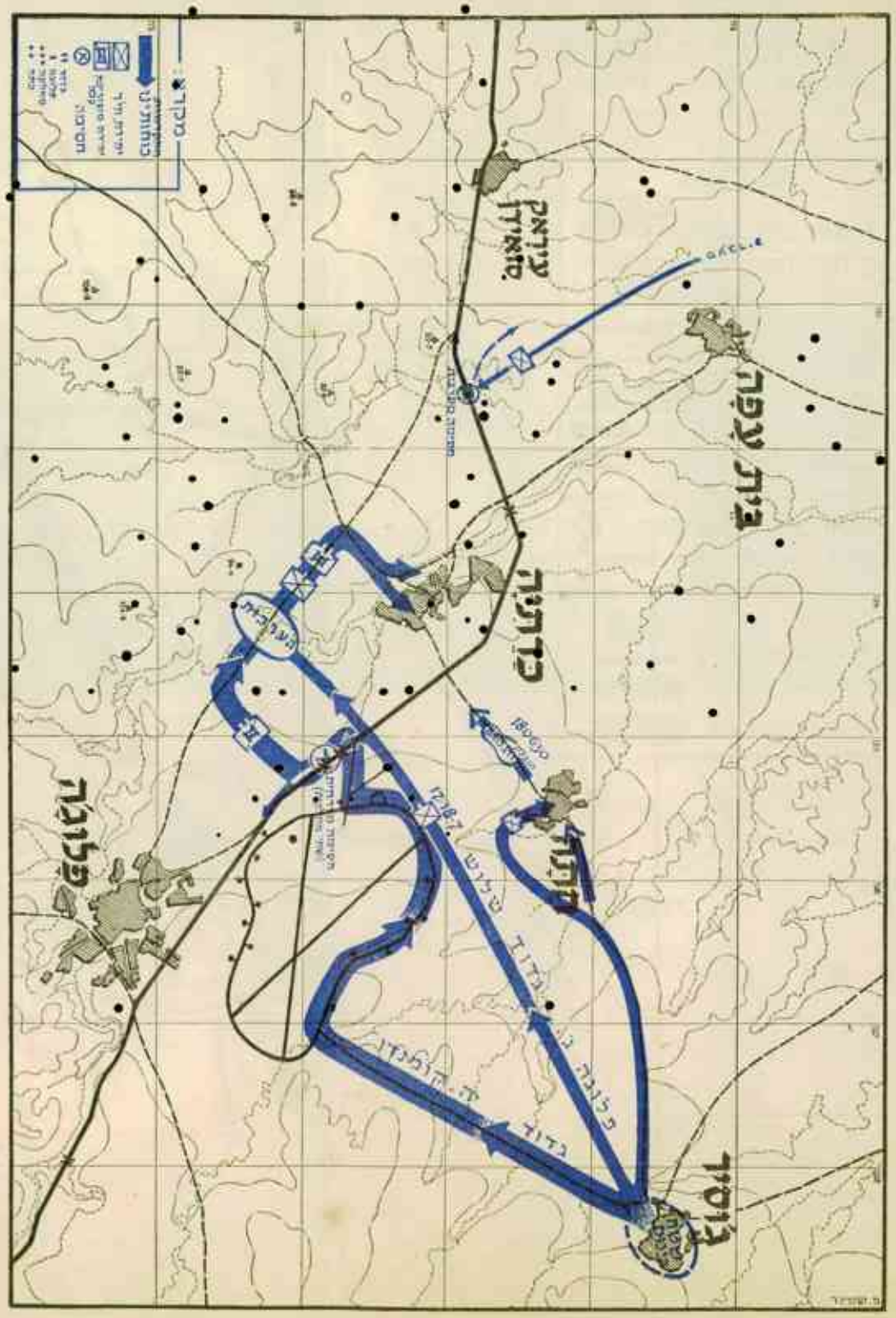

העמידה בפני התקפות־הנגד של האויב

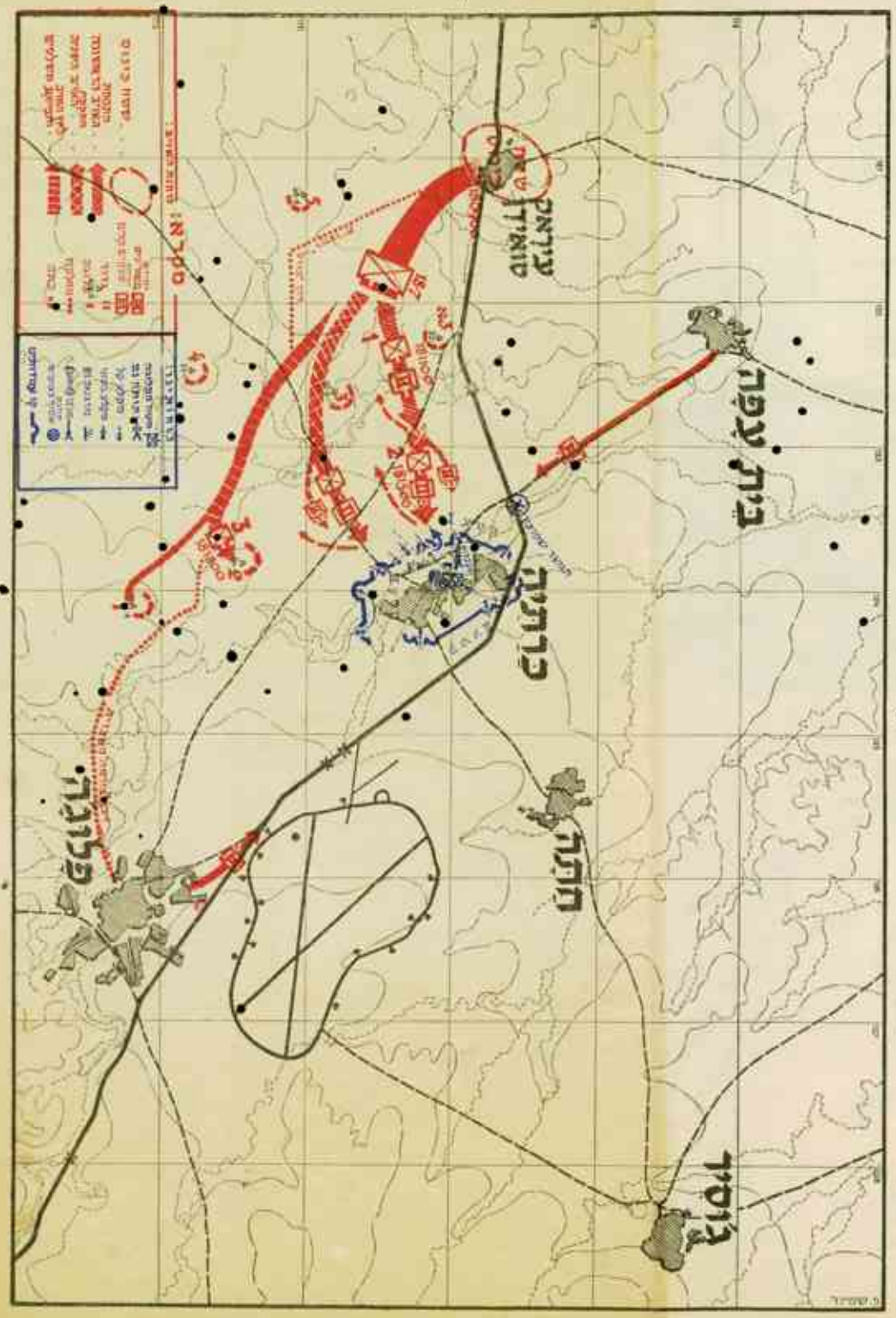

מבצע
אנטי־פרוק
"עשרת הימים" 8/7 - 18/7

מקרא:

האויב
- התקדמות האויב בשלב א
- התקדמות האויב בשלב ב
- מתחם אויב
- נסיגת אויב
- בריחת תושבים מקומיים

כוחותינו
- התקדמות כוחותינו בשלב א
- התקדמות כוחותינו בשלב ב
- פשיטות שבצעו כוחותינו בשלב ב
- מתחם גבעולי מלפני ה־8/7
- מתחם גבעולי שנוסף אחרי ה־8/7
- נסיגת כוחותינו

כללי
- פלוגה
- גדוד
- שני גדודים

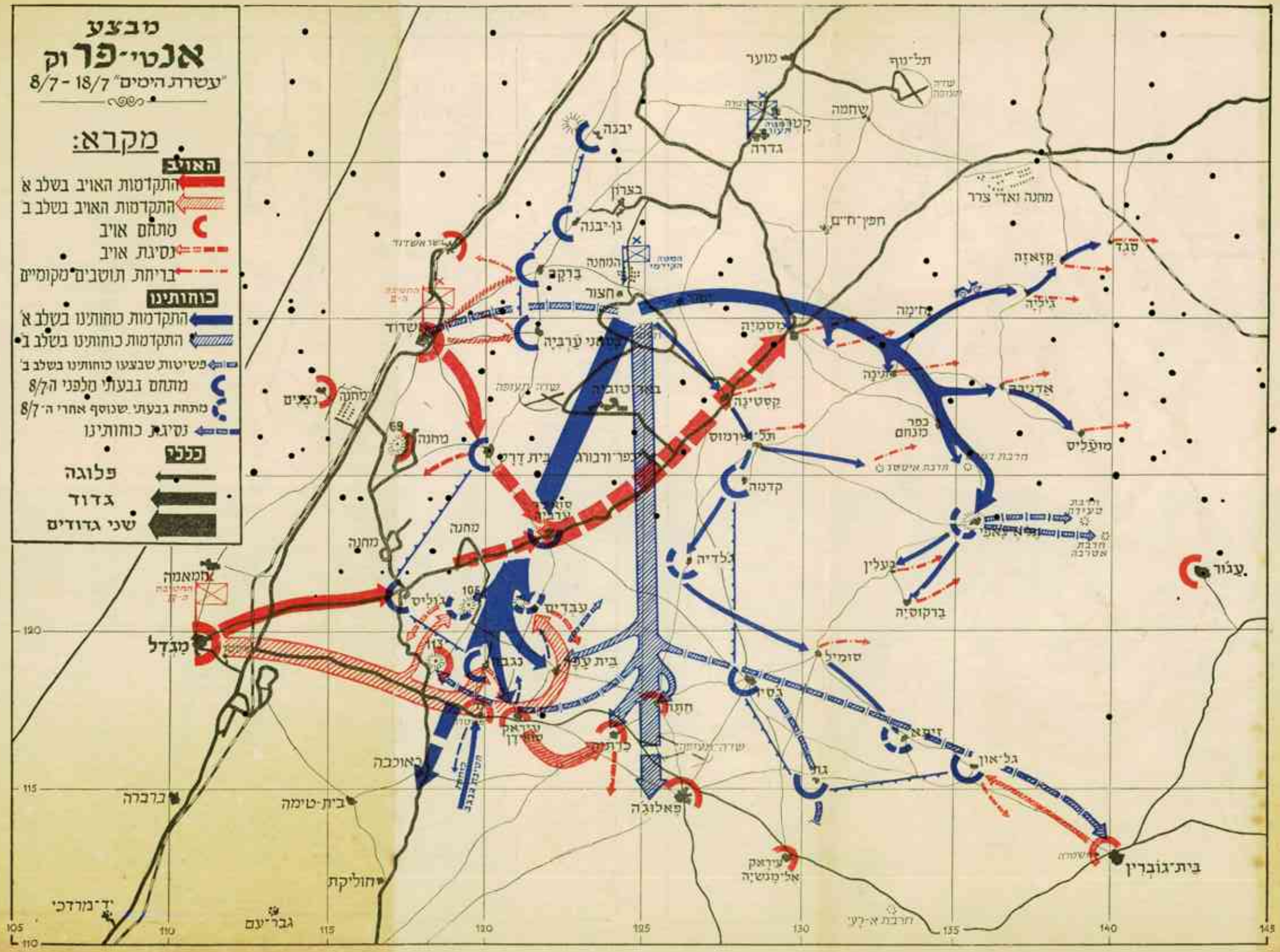

ב. הגדוד מצטרף לחטיבה

בהתאם להוראה שקיבל, יצא הגדוד ב־14.7 ממחנה תל־ליטבינסקי, בו שהה להתארגנות — למסמיה. הוא הגיע למקום בשעה שתים אחה"צ בערך וחנה שם באחד הפרדסים. ביום שלמחרת עסק בהתארגנות ובהכנות.

אותו יום (15.7) פרסמה מפקדת החטיבה פקודת התראה למבצע „מות לפולשים" כשהיא מגדירה את המגמה:

א. גירוש האויב מנקודות־המשען שתפש מצפון לכביש מג'דל—בית־גוברין (הלוא הן בית־עפה והתה) — והתבססות בהן.

ב. תקיעת טריז בכביש הנ"ל, ע"י כיבוש כרתיה והתבססות בה.

מג"ד ה„קומנדו" נקרא לישיבה במטה גבעתי ושם קיבל את פקודת ההתראה הנזכרת — בה הוטל על גדודו תפקיד כיבוש כרתיה בליל 17/18.7.

לענין זה מעיר המג"ד:

„פעולת לילה קשה ביותר לרכב משורין. בשעת הדיון במפקדת גבעתי הצעתי כי ההתקפה תהיה התקפת יום. אך הואיל וגדודנו היוה רק חלק מהמשתתפים במבצע, נקבע כי תהיה זאת התקפת לילה. לגבינו היה בזה קושי רב".

ג. צירוף יחידות מהחטיבה

נוכח נסיונו של גדוד ה„קומנדו" בכיבוש לוד ורמלה — בו נתגלה חסרונה של יחידת רגלים צמודה אשר היא למעשה צריכה לקצור את פרי הפריצה של השריון, לנצל את מדהמתו של האויב ולבצע את פעולת „עצם הכיבוש" וההתבססות בטרם יתארגן האויב — צירפה החטיבה פלוגת רגלים לפקודת גדוד ה„קומנדו". כן תכננה החטיבה פעולות־חסימה, שתפקידן היה למנוע זרימת כוחות אויב ברכב על כביש מג'דל—בית־גוברין — מעירק־סואידן מזרחה ומפלוג'ה מערבה — לעזרת כרתיה. לאחר הפריצה אליה, דבר זה יושג — כך תוכנן — ע"י פיצוץ גשרים ומעברי מים על הכביש הנזכר מזרחה ומערבה מכרתיה.

ד. סיור ראשון ותוספת „מבצעון"

בשובו מקבלת פקודת ההתראה, כינס מג"ד ה„קומנדו" את קציניו ומסר להם את תכניתו.

בהתאם לתכנית הוציא גדוד ה„קומנדו", בלילה שירד על אותו יום (15/16.7), סיור לבדיקת דרך־הגישה לכרתיה. בהתאם לציר שקבע המג"ד לאחר שובו מקבוצת הפקודות, הסיור הגיע לסביבות שדה־התעופה של פלוג'ה, נתקל באש חזקה שם, ולא הצליח להגיע לכביש פלוג'ה—כרתיה.

ב־16.7, ביום שנותר עד למבצע מות לפולשים, הסתיימה החטיבה, בחלק מכלי־רכבו של הגדוד המצורף (4 ג'יפים, „הנמר הנוראי" וחצי־זחל) — לצורך „מבצעון"; מעין מנה קלה לפני ארוחה של ממש. היתה זו פעולת טיהור הכפרים הערביים בשטח שממזרח ומצפון לכפר־מנחם (קזזה, ג'יליה אידנבה, מוע'ליס). הכפרים הועלו באש והתושבים הוברחו. בהזדמנות זאת ניסו חיילי הגדוד את הפעלתם של מג"ט („פיאט") ושל מרגמה "3 מתוך זחל.

במשך כל יום ה־16.7 חיפש „הנמר הנוראי" סגזי 2 לישראות לתותחו בכל מרחבי „גבעתי". לאחר ביקורים בכמה מתקנים נתגלו לבסוף 20 סגזים בפרדס ליד בית־דראס. הוצמדו על ה„נמר" והובאו להגיית הגדוד במסמיה. לדרום ירד ה„נמר" בשתחמושתו 6 סגזים. שארית אותם הסגזים שנמצאו בו בשעת הלקחו מהלגיון.

ה. המג"ד מוסר תכניתו לגדוד

בשעות אחה"צ של אותו יום נאסף הגדוד ע"י המג"ד לשם סיכום פעולותיו הקודמות במבצע דני ולצורך מתן תדריך לפעולת כרתיה. המג"ד שילב את שני הנושאים — לקח לוד ותכנית הפעולה לכרכיש כרתיה.

תכנית הפעולה, שנמסרה באותו מעמד, היתה בקום־הכלליים:

1) לפרוץ בחסות שריונו של הרכב — „לא להוציא את הראשים מעל לדפנות הרכב" — בין פלוג'ה וכרתיה, כדי להגיע לערפה של כרתיה.

2) להעורך על־יד ואדי מופארד יחד עם פלוגת הרגלים מגבעתי ולעלות על כרתיה מערבה —

כשהנמר „מפציץ", הג'יפים תופשים עמדות ומחפים מהצדדים וחצאי־הזחלים פורצים קדימה לתוך הכפר. במידה והדבר לא ניתן לביצוע — מתקרבים לכפר ככל האפשר, הרגלים יוצאים מחצאי־הזחלים ומתקדמים ברגל.

כיעד הראשון בכפר נקבע ה„תל" שהיה התואי הגבוה הנמצא בחלקו הדרום־מערבי של הכפר.

הואיל והסיור המוקדם הראשון הגיע רק עד אל שדה־התעופה, נשאר השטח שמעבר לו בלתי מוכר. ההנחה היתה כי דרך־העפר המסומנת על המפה, המובילה מפלוג'ה לעירק־סואידן ועוברת מדרום לכרתיה, מתאימה לנסיעה, וכי הרכב יוכל לעבור את ואדי מופארד בקשתמשו בה.

על המסייעת הוטל, לפי אותה תכנית, להתמקם מעבר לג'וסיר, סמוך לשדה התעופה של פלוג'ה, ולהפגיז את כרתיה ופלוג'ה בשעה שהשיירה תעבור ביניהן.

מצב רוחו של הגדוד בסיכומו של דיון זה היה מרומם ביותר. על־כך מספר המג"ד:

„גדוד ה„קומנדו" הוא גדוד מתנדבים ובאותם ימים התנפנף זנבו בגאות למעלה. מאחורינו היו לוד, דיר טריף, קולה, טירה, אל־מוזיל — ובכל אלה לא רק שניצחנו, אלא בעיקר שיטת פעולתנו, הפריצה המהירה, היא שנסכה רוח של כעעט־שכרון של ,יכולים־לכל' בגדוד".

ז. סיורים נוספים

בליל 16/17.7 יצאו כמה פטרולים לסיור בשטח. הגדוד שלח פטרול נוסף לבדיקת הדרך לכרתיה. אנשי הפטרול, שהשטח היה בלתי מוכר להם, נתקלו

סיכום מבצע „דני" ותדריך לקראת כרתיה

בשטח שדה התעופה — בקטע הקרוב לחתה — בעמדות אויב. אש האויב היתה חזקה והסיירים לא השלימו את משימת הסיור שהוטלה עליהם.

שני פטרולים אחרים, מאנשי גדוד, שנים של החטיבה, יצאו לבחינת המקומות בכביש — ממזרח וממערב לכרתיה — שנועדו לפיצוץ. אחד מהם שהוטל עליו לבדוק את מקום החסימה המזרחית יצא ג'וסיר, ואילו השני — שעליו הוטלה בדיקת מקום החסימה המערבית — יצא ממשלט עבדים. שני הפטרולים הנזכרים לאחרונה הצליחו בביצוע המשימה שהוטלה עליהם, ועל אף העובדה שהעמיקו חדור בתוך שטח האויב, חזרו מבלי שהבחין בהם.

פטרול נוסף, שהוטלה עליו משימה נרעזת וחשובה — תפישת „לשון" בכרתיה — הוטל על הסיירים החטיבתיים. הללו יצאו אף הם מג'וסיר והצליחו להגיע עד אל סמוך לבתיו הקיצוניים של הכפר כרתיה, בקצהו הצפוני מזרחי, מבלי שהבחינו בהם. סמוך לחצות עמדו אנשי הפטרול לפרוץ לאחד הבתים כדי להשיג את ה„לשון" אלא שאותה שעה ממש נתקל הפטרול של גדוד ה„קומנדו" באויב בשדה

מסיירי החטיבה בשובם מסיור

התעופה. אש האויב הנפתחה שם עוררה פעילות בגזרה כולה. כרתיה אף־היא התעוררה מתרדמתה, שטחה הוצף בזיקוקין ומעמדות שונות שלה נפתחה אש. הפטרול, שלא קיבל הוראה להביא את הלשון בכל מחיר, נסוג לג'וסיר מבלי לבצע את המשימה.

רושם אש זו והמחסור בידיעות על כוח האויב בכרתיה, הביאו את החטיבה להערכה מוגזמת של כוח האויב בכרתיה. הערכה זו נדדה מכוח של שתי פלוגות עם נשק מסייע ותותחים נגד טנקים (בדומה לכוח שבבית־עפה) אל כוח של 2־3 מחלקות עם נשק מסייע בכמות שאינה ידועה — וכוחות אחרים מבוצרים מחוץ לכפר...

לאחר כיבוש הכפר התברר כי היה בו כוח חצי־

מאנשי פלוגה ג׳ בתקופה קודמת למבצע — תקופת קווי השיירות

סדיר, כפריים בעיקר, תחת פיקוד מצרי, שמנה שלוש מחלקות בלתי מלאות עם מקלעים קלים ומרגמות ״2״. בשעת סכנה היה כוח ה״תופש״, כנראה, עמדות חפורות מסביב לכפר. עמדות אלה היו קשורות, אמנם, בתעלות־קשר, אך לא היו בחזיתן כל מכשולי־אבטחה, כמו גדר או מיקוש.

הידיעות המוטעות על הימצאו של כוח אויב רב בכרתיה עוררו רצון בחטיבה למשוך כוחות אויב מהקטע המזרחי לקטע המערבי של החזית. כדי לה־שיג זאת, או לפחות כדי למנוע העברת כוחות אויב מהקטע המערבי למזרחי, הפעילה החטיבה בליל הסיורים (16/17.7) פלוגה אשר פשטה לאזור הריכוז המצרי הצפוני באשדוד. חדרה לתוכו בכוח מחלקה וגרמה למהומה רבה.

ז. הפלוגה הרובאית מספיקה חופשתה

אנשי פלוגה ג׳ מגדוד שלוש של החטיבה גם הם, כמו המצרים מאשדוד, לא ישנו באותו לילה. הם הוזעקו מחופשתם כדי להצטרף לגדוד ה״קומנדו״.

על־כך מספר המ״פ:

„פלוגתי קיבלה, לאחר תקופה של לחימה מאומ־צת, מספר ימי הבראה בקיבוץ נען.

„ביום שבת 16.7 יצאו האנשים לחופשה בהסכמתי האילמת אך ללא אישור מפקד הגדוד. כמו להכעיס קיבלתי, לאחר צאתם, הודעה שעל פלוגתי לעבור מיד לבאר־טוביה, לביצוע מבצע קרב.

„עם קבלת ההודעה השתי לתל־אביב והזעקתי במשך הלילה את אנשי. וראה זה פלא: כל החיילים, חוץ משלושה ,ירוקים׳ בפלוגה, התיצבו לקריאה — על־אף העובדה שהיה זה חופש ראשון אחרי תקופה ממושכת של שירות רצוף ועל־אף הי־דיעה הברורה שהם נקראים לפעולת קרב, על־סף ההפוגה״.

ח. מפקד הפלוגה־הרובאית מתודע לתכנית

עם בוקר ה־17.7 הגיעה הפלוגה לב־סיס הגדוד בבאר־טוביה. מקום בו קיבל מפקדה הוראה להתיצב בפני מג״ד ה״קומנדו״. הוסבר לו כי פלוגתו תופ־על, לראשונה בתולדות החטיבה, תחת פיקודה של יחידה כשורינת־ממונעת — לצורך כיבוש כרתיה. תמה לפשר התפ־קיד שהיה חדש לו, יצא המ״פ לפגישה עם קציני אותו גדוד.

שם נמסרה לו בקצרה פקודת מבצע. נמסר לו כי הגדוד יצא מג׳וסיר ונגוע לפני פלוגתו, צמוד לדרכים, כשמגמתו להגיע אל כרתיה מדרום. ואילו הפלוגה תנוע בקו ישר, מבלי שתצמד לדרכים דוקא, עד למקום מפגש בצדי מופארד.

ואדי זה, שהיה על הכוח לחצות לאחרונה, עובר מדרום לכרתיה לעברה של פלוג״ה. היה ברור שגם אם תעבור אותו היחידה הממונעת יגזול הדבר זמן; ומכיון שהיה זה המכשול המשוער האחרון בנתיב התנועה (מכשול אשר ידרוש התארגנות) ומכיון שהיה בו משום מחסה טבעי — נקבע כשטח היערכות לכוח העולה על הכפר.

מקום זה, היה מהבודדים הנוחים לציון ולהת־מצאות על פי מפה בלילה, כי סמוך לו, במרחק 250 מטר מצפון־מזרח, היה קבר־שיך. על־כן נקבע המקום גם כמקום מפגש של גדוד ה״קומנדו״ עם פלוגה ג׳.

במקום זה —נאמר למ״פ — יקבל הוראות נוס־פות: יתכן שיודקקו לו לפעולת הכיבוש — במידה שתתגלה התנגדות אויב רצינית — ויתכן, שלאחר הפריצה של השריון שתשבור את האויב, לא יתר לו אלא תפקיד של התבססות, ופה־וושם טיהור אי־ התנגדות אחרונים. בשעת ההתבססות יעבור הפיקוד על הפלוגה הרובאית מידי מג״ד ה״קומנדו״ לידי מפקד גדוד שלוש, אשר אליו היא שייכת. לרשותו של מג״ד שלוש תעמוד פלוגת רגלים נוספת — פלוגה א׳ — אשר הושאר לשיקולו אם לצרפה אל פלוגה ג׳ לצורך ההתבססות בכרתיה. במקרה שיוחלט לצרפה כנ״ל, תגיע פלוגה נוספת זו לכפר יחד עם תובלת הדרג הלוחם, מיד לאחר הכיבוש.

תובלת הדרג הלוחם היתה צריכה לכלול תחמושת נוספת, חומרי ביצורים, חומרי מיקוש, כיתת מק"ב, כיתת מרגמות, תותח נ"ט 20 מ"מ, שני מנ"טים („פיאטים"), מזון ומים.

לאחר קבלת ההוראות חזר המ"פ אל יחידתו. בדרכו חזרה ליחידתו — ובשעות שלאחר־כך — הרהר בפקודת המבצע שקיבל בע"פ ונשש שסידורי התיאום בינו לבין גדוד ה„קומנדו" אינם מספיקים. שכן היה זה מקרה ראשון של צורך בתיאום י ש י ר בין יחידת חיל־רגלים של החטיבה לבין יחידה משורינת־ממונעת. אולם מחוסר זמן היה הכרח, כנראה, לעשות הכל בצורה חפוזה. למפקד הפלוגה לא היה, איפוא, בטחון שפלוגתו תדע לשתף פעולה עם הגדוד התוקף — אם יתגלה צורך בשיתוף כזה.

ט. נגיב התנועה אל היעד

בלילה של ה־17.7 הגיעה שעתו של מבצע „מות לפולשים".

החל מהבוקר עסקו גדוד ה„קומנדו" ופלוגה ג' שצורפה אליו בהכנות אחרונות לקראת המבצע.

אנשי הפלוגה עסקו בניקוי כלי הנשק, הצטיידו בתחמושת והתאימו את המגור. חלק מהם, ניצל — כרגיל במקרים אלה — את ההזדמנות ו„סחט" סוף סוף מן האפסנאות חולצה ווזג מכנסיים, והיו מצוש־רים שזכו אפילו לזוג נעלים.

בגדוד ה„קומנדו" המשיכו בטיפול ברכב, במילוי דלק, בבדיקת כלי־הנשק וניקויים. ואילו מפקדי הפלוגות יצאו עם המג"ד לג'וסיר לסיור מפקדים. בסיור זה התוה המג"ד את הדרך ע ד לכביש פלוגה לפי הידיעות שהושגו. מעבר לזה — „רק בשטח נוכל לדעת את הדרך". לגבי שטח זה, לא נותר אלא להס־תמך, לעת־עתה, על המפה.

המפה הראתה כי קיימת דרך המובילה מג'וסיר

אנשי הפלוגה בבטיחם

אד אל קצהו המזרחי של שדה־התעופה של פלוגה. שדה־תעופה זה מתחבר בקצהו המערבי עם כביש מג"דל — בית־ג'ברין, העובר צפונה לכרתיה. מכאן צריך היה לנוע כמה מאות מטרים לקראת פלוג'ה (כדי לעקוף ואדי) ואח"כ אפשר היה להמשיך דרומה, בשדה, עד לדרך העפר פלוג'ה—עירק־סואידן החוצה ואדי ונכנסת לכרתיה מדרום — לנוכח התל, היינו השטח הביותי של כרתיה (ראה מפה מצורפת).

י. נכונים לפעולה

בשעות אחה"צ יצא הגדוד את מסמיה והגיע לג'וסיר לפנות ערב. יחידות הגדוד חנו בחלקי הכפר השונים, כדי למנוע ריכוז מיותר. חולקה להם ארו־חה קלה.

פלוגה ג' יצאה אף היא סמוך לחשכה מבאר־טוביה לעבר ג'וסיר. רכובים על מכוניות חצו אנשיה את באר־טוביה כשברכת אנשי המושב מלוה אותם. תחילה שרו ושיר־עם היתה מהדהדת ברחובו הראשי של המושב, אך משיצאו ממנו ועלו על דרך הפפר שעברה ממזרח לקדמה ולג'לדיה לעבר ג'וסיר — גועה שירתם וירדו עליהם המחשבות של ערב קרב. משהגיעו לג'וסיר נמצאו בה כבר אנשי גדוד ה„קומנדו" על כלי רכבם עושי הרושם עם האנטנות הנישאות אל על ו„הנמר הנוראי" בעל התותח. לאחר מפקד קצר נשלחו אנשי הפלוגה במסגרת מח־לקותיהם, למנוחה ולארוחת־ערב־שטרם־קרב.

התנועה להיערכות וההיערכות

א. הגדוד נתקל באש

השעה 2200 נגיעה כשעת היציאה של גדוד ה„קומנדו" לעבר כרתיה.

קרוב לשעה זו נזעקו אנשי פלוגת הרגלים לשמע קול נפץ חזק. התברר כי אחד הזחלים של „גדוד הקומנדו" שהחל לתיערך ליציאה במבואותיה הדרו־מיים של ג'וסיר — עלה על מוקש.

תקלה זו, שעלתה לגדוד בזחל אחד, לא מנעה בעדו מלצאת. בשעה היעודה, לביצוע משימתו ודקות מטפר לאחר המעשה נעלם הטור בשחור הלילה כשהוא משאיר אחריו טעם אבק בפה, לחות בעינים וצליל מוזר באזנים.

הטור נע לעבר שדה־התעופה. בראשו נעו הסיי־רים בשני ג'יפים כש„הנמר־הנוראי" בעקבותיהם. אחריהם — שתי פלוגות חרמ"ש (בחצי הזחל השני בטור ישב המג"ד), פלוגת ג'יפים ולבסוף הפלוגה המסייעת.

תצלום אויר: מימין — שדה־התעופה; משמאל — כרתיה; למטה — פלוגה; בעצה התמונה, למעלה באמצע — קצה הכפר חוחה

למקרה של התקלות היתה שיטת־הפעולה המקו־בלת על היחידה: הסתלקות הג'יפים הקידמיים לצדי־דים, תוך כדי הנחתת אש, למען אפשר למשורין ולזחלים ל„טפל" באויב.

מנסיונם במבצע דני היה ברור לאנשים, כי אם נפגע אחד מכלי־הרכב איף טטפלים בו, כדי שלא לעכב את הבאים אחריו, אלא עוקפים — וממשיכים לעבר היעד. כשהגיעו כלי־הרכב הראשונים למסלול שדה־התעופה (שעה 2.30, לערך) נתקלו באש נשק־קל מעמדות האויב בתוך השדה (האויב ניצל, כנראה, את מקלטי־המטוסים כמוצבי־אש).

הרכב התקרב, ללא פתיחת אש, עד לטווח של כ־150 מ' מהעמדות — אז פתחו כל כלי־הנשק של הגדוד באש לפי פקודה.

עם התקרבות הגדוד למוצבי הנשק־הקל של האויב פתחה האש משם, ובאגף הצפוני של המסלול נראו כמה מאנשי האויב נושאים את עמדותיהם. לעומת זאת נראה היה שהטור נכנס אל תוך שטח משימת־האש של האויב. היו אלה, כנראה, משימות־אש של מרגמות (שהיו מוצבות בפלוגה) אשר הין פעילות כל הזמן, מרגע שעלה הגדוד על השדה.

עם הירידה מן המסלול אל הכביש, המחבר את שדה התעופה עם הכביש כרתיה—פלוגה, נכנס הגדוד ל„מקלחת" אש שגיתכה עליו ולא פסקה עד שירד מהכביש דרומה, לכיוון דרך העפר פלוגה—כרתיה. האש היתה אש תותחים, מרגמות ומקב"ים.

יוסף בנטוביץ', התותחן של „הנמר הנוראי", שהוציא את ראשו מצריח המשורין כדי לצפות את האש, נפגע בראשו ברסיס של פגז בעל־מרעום־זמן (נפץ־אויר) — ונהרג במקום. מפגזים שהתפוצצו באויר נפצעו עוד כמה אנשים — ששה מהם קשה. הג'יפים נסעו בסוף השיירה כשהם חוסים בזחלים כבחומת מגן ונמנעים מלעלות אל השטח הגבוה. אש האויב נעה עם השיירה, שהיתה גלויה באור הרקיעות, השביעה רעש והעלתה אבק. אולם הג'יפים שנעו, כאמור, אחרי השיירה — ובשטח נמוך יותר —

רכב „שריון" בסטס

כמעט ולא ספגו אש נשק־קל משדה התעופה של פלוג'ה, אשר נעזב ממשמרתו כשעלו עליו הזחלים. לאחר שעברו על־פני מעבירי־המים שהיו מתחת לכביש כרתיה—פלוג'ה בכיוון לפלוג'ה — כשהאש עדיין ניתכת — פנו כלי־הרכב ימינה (דרומה) וירדו מן הכביש. הירידה מן הכביש לשדה לא היתה נוחה מחמת השיפוע החזק. אחת ה„קופסאות" התהפכה תוך כדי ירידה. כל כלי־הרכב שבאו לאחר מכן עקפו מקום זה. הנדוד המשיך בתנועה דרומה בשדה־ללא־דרך, עד דרך העפר פלוג'ה—כרתיה אליה הגיע ללא תקלה נוספת.

ב. ואדי מופארד מתגלה כמכשול

לאחר נסיעה קצרה ללא־תקלה, „נתקעו" כלי־הרכב המובילים במקום שבו חוצה הדרך את ואדי מופארד. כאן התברר שהואדי אינו ניתן למעבר כלי־רכב. ניתנה הוראה לחפש דרך־מעבר לכלי־הרכב כבדי התנועה. הזמן הזה נוצל, בין השאר, לטיפול בפצועים, אשר עד־כה לא ניתן לבצעו. מספר ג'יפים וה„נמר" עברו בינתיים אלכשהו. 4 מהג'יפים, אלה שעברו את הואדי, הבטיחו לכיוון כרתיה ואילו צותותיהם של הג'יפים האחרים הבטיחו לכיוון פלוג'ה. לאחר שהנסיונות למעבר שאר כלי־הרכב עלו בתוהו, ניתנה הוראה לחפור ולשפע את גדת הואדי, כדי ליצור בה מעבר. לאחר עבודת הכשרה של כחצי שעה, נעשה נסיון נוסף למעבר שנסתיים בהתהפכותו של אחד מחצאי־הזחלים. הוחלט שיש צורך בהכשרה נוספת והאנשים ניגשו לבצעה בתנופה מחודשת.

בעת הכשרת המעבר הרגישו המבטיחים בתנועה של תושבים שברחו מכרתיה לפלוג'ה ועברו מצפון לכוח. המבטיחים פתחו עליהם באש, כשהתקרבו קרבה־יתירה לכוח. כן נעשה נסיון לתפוס אחדים מהבורחים, שההיא לתפיסת שנים מהם.

ואדי מופארד בקטעו העובר בכפר

אש זו היתה עשויה להמיט אסון, שכן מכיוון זה היתה צריכה לבוא פלוגת הרגלים — ואמנם באה, בזמן שנורו יריות אלו, כפי שיתברר להלן.

ג. גם פלוגת הרגלים „מובלת באש"

הפלוגה המצורפת עברה את השטח שבין ג'וסיר לכרתיה בקטע שמדרום מזרח לחתה. היא נעה בטור ארוך וגששיה בראשה. המוביל היה סגן מפקד הפלוגה, איש באר־טוביה, שהכיר את השטח. בניגוד לנדוד ה„קומנדו" שבחר לנוע בדרך בנתיב נוח לכלי־הרכב, אף־כי דרכו הוארכה בשל־כך — נעה הפלוגה הרגלית בקו י ש ר, למקום המפגש שנקבע לה.

בדרכה עברה אף היא בסמוך לשדה התעופה, שכן לא ידעה כי גדוד הקומנדו שעבר סמוך למקום זה לפניה, נכנס לשטח המסומן בתכנית־האש של המצרים. האויב אשר הבחין בפלוגה פתח אף עליה באש. אולם הפלוגה נחלצה ממנה ללא אבידות, על־ידי תנועה מהירה, כמעט ריצה, על פני האזור המטווח. זמן מה לאחר החלצותה מהאש, חצתה הפלוגה את כביש מג'דל—בית־ג'ברין ובמידה שהתרחקה ממנו דרומה, הבחינו אנשיה יותר ויותר ברעש הרכב שנשמע מרחוק.

ד. החסימות עושות את שלהן

אותה שעה ביצעו יחידות גדוד שנים את תפקידי החסימה. פלגה שמנתה חמישה־עשר איש — מיירים וחבלנים — יצאה ממשלט עבדיס, נעה בין בית־עפה לעירק סואידן, בשטח שטיירו אנשיה קודם לכן. הגיעה לגשר שנועד לפיצוץ בקטע שבין עירק־סואידן לכרתיה — ופיצצה אותו. מיד לאחר הפיצוץ נסוג הכוח ללא תקלות אל־עבר היציאה.

כוח אחר, שמנה שתי מחלקות וחבלנים, פיצץ את מעבירי המים בקטע הדרך שבין פלוג'ה לכרתיה, ניתק את קוי הטלפון המצריים ומיקש את השטח הסמוך למעבירי המים המפוצצים.

תוך כדי ביצוע המשימה פגע כוח זה במספר ערבים שברחו, כנראה, מכרתיה. כוח זה נע בתחילה עם פלוגה ג', מגדוד שלוש, אולם שמט עצמו אח"כ, סמוך למקום שנועד לפיצוץ, כדי לבצע את משימתו. את תפקידו יכול היה למלא רק לאחר שגדוד השריון הממונע עבר בקטע דרך זה מעל שני מעבירי המים ה ש ל מ י ם. לאחר ביצוע פעולת הפיצוץ (שעה 2347) והמיקוש, נשארו שתי מחלקות במקומן, כדי להבטיח את אגפי הפריצה.

הזכרון העיקרי המלוני ממבצע זה, הנו המאמץ הפיסי של ליל הכיבוש. המאמץ שנדרש על־מנת להמשיך במשימה בלי להתיאש, בלי להתעוף ובלי לותר.

לאחר מבצע דני התנפנף אמנם זנבו של הגדוד למעלה. אבל הגדוד לא היה שלם. הרכב הרק וגנה (אותו הרכב שעוד נשאר לגדוד). מפקדים וחיילים נהרגו ונפצעו ויצאו מפעולה — ומחליפים להם לא באו. אנו שנשארנו בגדוד היינו עייפים. עייפים — לא כל כך ממספר ימי הלחימה ולילות הלחימה הרצופים, כמו מהמאמץ הנפשי הכרוך בהם (לוד נכבשה ב־11.7 וההתקפה על כרתיה בוצעה ב־17/18.7).

בליל כיבוש כרתיה נדרש מאתנו מאמץ עליון, כשהגענו סוף־סוף לשמה שמדרום לכביש פלוג'ה — כרתיה, ויצאנו ממקלחת האש, חשתי שאפסו כוחותי כליל. אמנם, עוד בתדריך שלפני המעולה, הודעתי קטיגורית:

„שום איש אינו מתעכב בגלל שום איש. אין לעמוד ולטפל במצועים לפני שנגיע לואדי. אם כלי הרכב „נתקע" לעקוף אותו ולהמשיך. לא להתעכב אלא לפי פקודה ולצורך פתיחה באש. קיצרן של דבר — עד הואדי לזכור רק זאת: לפרוץ ולנסוע, לנסוע, ותו לא".

אך כמובן שגם בלילה זה, כמו במעולות אחרות — השיירה „נתקעה". נתקעה על־מוקש שלנו; נתקעה בשדה תעופה של פלוג'ה, בגלל אש אויב; ועל כביש פלוג'ה—כרתיה, בשל משורין „קופסה" שהתפרץ. ובכל פעם צריך היה להחלץ ולהמשיך לחפות באש במקרה צורך, או למצוא דרך עוקפת — ולדחוף, לדחוף, את השיירה קדימה.

ובסופו של דבר כשהגענו לואדי — והשעה כבר לא היתה מוקדמת — נוכחנו שאין דרך להמשיך. ע"י הואדי ה„בלגן" היה כביר. סדי הצרפתי קילל נמרצות והסביר מה היה מפקדו עושה לו אילו הוא היה תוקע את גדודו למקום כזה. את המצועים העבירו מהמכוניות השונות לזחל אחר והבשום. הנהגים טיפלו ברכב, ניסו לעבור את הואדי, נתנו עצות והערכות למצב. חלליות המשמר, משגי צדי הואדי, עסקו ב„חקירת שבויים" ובדפיקת צרורות לצללים שונים של אנשים ופרות שנראו מתלקים מכרתיה.

המצרים הסגיחו במרגמות וירו בנשק קל לעברנו. מפקדים ניגשו ושאלו מה, לדעתי, יהיה הסוף. ובאמת מה יהיה הסוף!

על יד ההופרים עמד מ"מ יבנאלי, שהגיע לפעולה ישר מקורס. הוא היה רענן יותר מאחרים ולא ניכרו בו לא דכדוך, לא עייפות ולא דאגה. חוד שפמו היה בזוית הנכונה. מסרתי לו שישתלט על המצב: יראג שהעובדים יעבדו, האחרים ישתקו והשומרים ישמרו; והוספתי שישתדל להעביר את כלי־הרכב שניתן להעביר — אל מעבר לואדי. ועוד לפני שראיתי מה הוא עושה, התעטפתי בכסיה ונרדמתי.

כשהתעוררתי, כעבור שעה בערך, שמחתי לא רק על שנחתי ושמסרתי את הטיפול בהתקנת הדרך לאיש המתאים, אלא בעיקר על שלא נחפזתי להחליט דבר בשעת העייפות ואפיסת הכוחות. עכשיו היה יותר קל לחשוב ולהחליט החלטות.

ואכן גמלה בי ההחלטה: השעה עתה שלוש וחצי. נעבוד על הדרך עוד חצי שעה ואח"כ: הרכב שיעבור — יעבור, הרכב שיתקע — אנשיו יעזבוהו ונעלה עמם. ועם הרכב שיצליח לעבור את הואדי, על הכפר!

יצאתי ממרבצי ועמדתי להתמתה. אבל המ"מ היבנאלי תפשני בעורפי (עד היום לא ברור לי אם אמנם זיהני, או — כדבריו — לא הכירני) ושאג: „אתה עוד מצד זה של הואדי?" — ולפתע מצאתי את עצמי מהצד השני שלו.

כשהודעתי למפקדים: „בשעה 0400 בדיוק עולים על הכפר עם כל מה שיצליח עד אז לעבור את הואדי" — התחיה הגדוד.

הסיירים יצאו קדימה, ה„נמר" עם מחלקת הג'יפים בעקבותיהם. מהמשורינים שנתקעו בואדי פורק הנשק. פלוגת הרגלים הסתדרה בצד הדרך.

גורל כרתיה נחתך.

(מפי מפקד גדוד ה„קומנדו")

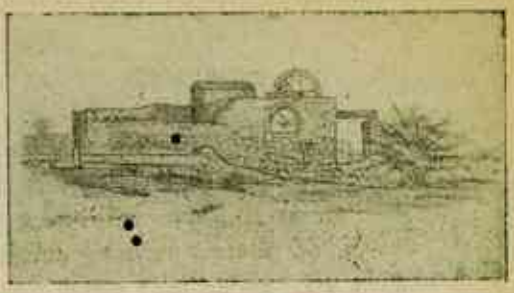

הבאר בכרתיה

ה. המפגש כמעט חיה למפגע

בעת ביצוע פעולת החסימה הנזכרת, קרבה והל־כה פלוגה ג׳ למקום המפגש שנועד לה. בהגיעה סמוך למקום המפגש נכנסה לתוך אותה אש שיירו אנשי ה„קומנדו״ על הבורחים מכרתיה.

השבת אש והתנגשות נמנעה רק משהתבחן בדיבור עברי. נוצר מגע והמ״פ נפגש עם מפקד הגדוד. לפלו־גה הוקצה קטע בחלקו הצפוני של הואדי והוטל עליה להבטיח את האגף הפתוח לכרתיה ולכביש.

חלק מאנשי הפלוגה חיפו, חלק חפרו ולחלק לא נותר אלא להצטרף לקוסים בואדי עד להכשרת המעבר.

ו. גדוד שנים כובש את חתה

הדי יריות, רקיטות צבעוניות והתפוצצויות העידו ששאר הפעולות לכל אורך החזית — למן בית־ג׳וברין ועיראק־מנשיה, שמולם פעלו יחידות מגדוד אחד, דרך בית־עפה שבה פעלה יחידה מגדוד ארבע ויחידה מחיל־הים, ועד משלט 113 שעליו פשטה יחידה מגדוד שנים — נמצאות בשלב ביצוע.

בחתה, שכנתה של כרתיה מצפון־מזרח, פעלה אותה שעה פלוגה ב׳ מגדוד שנים. אל הפלוגה שכב־שה את התל — שמנתה שלוש מחלקות קטנות (18—25 איש) — סופחו כיתת מק״ב, כיתת מרגמות 81 מ״מ וג׳יפ לפינוי פצועים.

כיבוש הכפר עלה בקלות ונמצא כי נגד התוקפים עמדה מחלקה מוגברת אחת עם שני מקלעים ושתי מרגמות ״2״. חפרות הקיפו את הכפר מבחוץ מכל עבריו וגדר הקיפתהו מצפון, ממזרח וממערב. בדרום לא היתה גדר רצופה, ואף נשק האויב הוצב בעיקר לצפון ולמזרח.

פלוגה ב׳ פרצה לכפר מדרום, מעברה של דרך פלוג׳ה־חתה. לאחר שריכזה למקום הפריצה את כל כלי הנשק שעמדו לרשותה; ואילו הנשק המסייע — המקבי״ם והמרגמות — הוצב כלפי צפון הכפר.

במות האש המרוכזת שברה מיד את התנגדות האויב והפריצה היתה קלה. תפישת הכפר התנהלה בקלות כזו, שלא נראה כלל צורך להפעיל את הנשק המסייע.

חתה היתה בידינו ואפשרות הגעתה של תובלת הדרג הלוחם לכרתיה — דרך חתה — היתה, איפוא, מובטחת.

לכידת הכפר וטיהורו

א. אנשי ה„קומנדו״ נכנסים לכפר

אותו זמן המשיכו עדיין אנשי גדוד ה„קומנדו״ ל„האבק״ עם הואדי. בשעה ארבע לפנות בוקר לערך — לאחר שלוש שעות נוספות של עבודת־חפירה מיגעת — ניתנה לגדוד ה„קומנדו״ פקודה לצאת להסתערות עם אותם כלי־הרכב אשר ניתן להעבירם. היה זה לאחר שחמישה זחלים הצליחו לעבור את הואדי כתוצאה מעבודת ההכשרה. מהרכב שנשאר ללא יכולת לעבור את הואדי פורק הנשק.

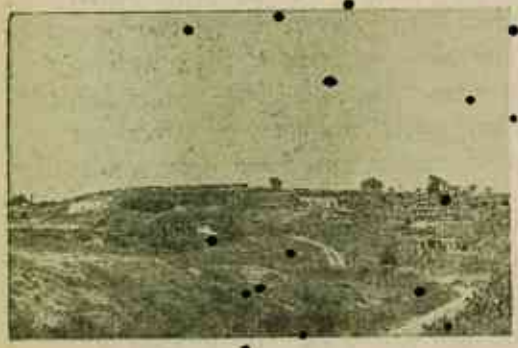

הכניסה לכרתיה

חלק מאנשיו הצטרפו לזחלים אשר הצליחו לעבור. מחלקה אחת נעה ברגל.

פלוגה ג׳ יצאה אף היא עם הגדוד. הרכב נסע עד לפרשת־הדרכים שמדרום־מערב לכרתיה. פנה ימינה (צפונה) בדרך המובילה לכרתיה. הזחלים התפרסו במרחק כמאתיים מטר מהכפר ולפקודה הנחיתו עליו אש ממקלעים וממנטי״ם, תוך כדי נסיעה. התגובה מן הכפר היתה מצערה — יריות בודדות בלבד נורו ממנו לעבר התוקפים. ה„נמר״ המשיך ו„הפגיז״ את התל בתותחו. הג׳יפים הסתלקו לצדדים, ואילו הזחלים נכנסו אל הכפר.

ב. פלוגה ג׳ עוסקת בטיהור

פלוגה ג׳ המשיכה בעקבות כלי־הרכב. המ״פ פיצל את כוחותיו. מחלקה אחת שלח לטיהור קטע המזרחי של הכפר ומחלקה שניה לטיהור קטע

המערבי, שכלל בתוכו את התל. מטה הפלוגה ומחל־קה שלישית נעו בעקבות המחלקה השניה. בשעת טיהור הכפר לא נתקלו אנשי הפלוגה בהתנגדות. הם לא הבחינו בכוח צבאי סדיר כלשהו, אלא בכפריים מקומיים מתושבי כרתיה ומפליטי הסביבה הקרובה.

אותה שעה החל גדוד ה„קומנדו" לרכז את כלי־הרכב אשר התפזרו.

כן נשלחו אנשים לחפש את המוצא מכרתיה לכיוון חתה. ה„יציאה" נמצאה והגדוד עזב את הכפר, פרט לשני חצאי־זחלים אשר נשארו „תקועים" בו על סלעים, שהנסיונות לחלצם לא הצליחו (היה זה בשעה 0600, ביום 18.8). בדרכו לבסיס היציאה שלו (מסמיה) עבר הגדוד את חתה הכבושה, ממנה המשיך לג'וסיר.

סמוך לכך עברה באותה דרך, אך בכיוון הפוך, שיירה אחרת. היתה זו שיירת תובלת הדרג הלוחם של גדוד שלוש, אשר האחריות על כרתיה עברה לידיו.

קצין הסדנה מספר:

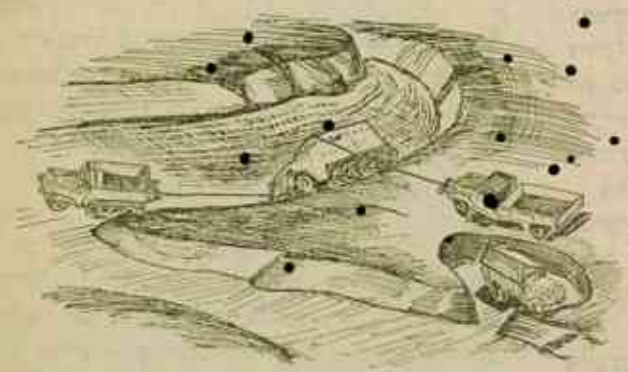

ביום 18.7.48 יצאנו ממסמיה בשעה 1000, 8 אנשים בשני ג'יפים כדי להוציא את הרכב שנשאר בשטח. כאשר הגענו לנקו־דה שבין שדה התעופה וחתה (1258117) נתקלנו באש מצד כוחותינו אשר היו בחתה. לא נורתה עלינו אש אויבת משדה־התעופה.

חזרנו לג'וסיר והתקשרנו עם מפקדת גדוד שלוש כדי שיאפשרו לנו להגיע לחתה ללא סיכון מצד מוצבינו. לאחר שהסדרנו זאת יצאנו שוב לדרכנו לכרתיה. הוצאנו משם את שני חצאי־הזחלים שהושארו בפעולת הלילה ובשעה 1400 בערך חזרנו לבסיס.

בשעה 2000 יצאנו שוב 8 אנשים עם „פרגו" מצוייד במנוף [illegible] ג'.מ.סי. יחד עם פלוגה על 4 זחלים.

הגענו לואדי (נ"צ 124115 בערך) דרך חתה וכרתיה. בואדי נשארו „תקועים" חצי־זחל ומשוריין „קופסה". פלוגה ב' נתפרסה לחיפוי.

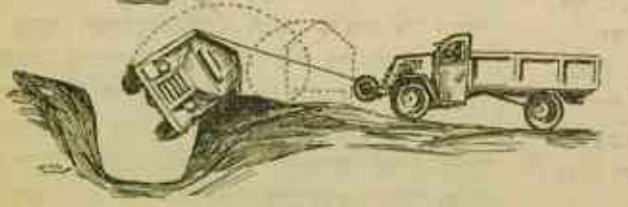

האויב הרגיש בתכונה והחל להאיר בר־קיטות ולירות לכיוונו משהגענו למקום. הוצאנו את המכוניות כמפורט בציורים.

פעולת ההוצאה נמשכה מ־2130 עד 2230. בשעה 0030 ביום 19.7 חזרנו לבסיס בדרך שהגענו בה מבלי שנתקלנו באש אויב.

ה ע מ י ד ה

תכנון המערך ותפיסתו

מ"ס ג' מספר, כי מבחינת התיאום, הוקל לו משעזב גדוד ה„קומנדו" את כרתית לאחר לכידתה. באשר רק אז — משלא הוטל עליו אלא לטפל בסוניה הידועה לו של הגנה — הרגיש עצמו כ„דג במים", כמי שנמצא במצב רגיל ומוכר. נחה עליו — כפי שהוא אומר — ההרגשה הטובה של מפקד שעה שהוא עצמאי.

הוא ציוה על אנשיו לתפוס עמדות ארעיות סביב מרכז הכפר; ואילו הוא־עצמו, וקבוצת מפקדים אתו, יצאו לסיור כדי לקבוע את מערך ההגנה.

א. התד"ל מניע ואתו „בשורה"

זמן קצר לאחר עזיבת השריון הגיעה לכפר שיירת התד"ל (תובלת הדרג הלוחם). זו עשתה דרכה מג'וסיר לכרתיה דרך חתה הכבושה. המכוניות הביאו נשק מסייע — מנ"טים („פיאטים"), כיתת מרגמות 81 מ"מ, כיתת מק"בים („באזות") ותותח 20 מ"מ — תחמושת, חומרי־ביצורים, מוקשים, מזון ומים.

מפקד השיירה הודיע למ"פ, שהפלוגה הנוספת אשר צריכה היתה לבוא מג'וסיר לשם חיזוק מערך ההגנה, לא תוכל להשלח. כתוצאה מכך נאלץ המ"פ לפזר את פלוגתו (שמספר אנשיה לא עלה על תשעים) בקו־היקף של קרוב ל־4 ק"מ — קו שנועד מתחילה ל ש ת י פלוגות.

מפאת האיחור בלכידת הכפר, שנגרם ע"י ה„הי־תקעות" בואדי, לא ניתן למ"פ לנצל, בשעת התת־בסוסות, את חומרי־הביצור. כן לא היה סיפק בידו למלא פרצות במערך, במוקשים המעטים במספר (20 מונרי"ם, 20 מוקשים קופצים ו־40 מוקשי נעל) שעמדו לרשותו. צות החבלנים נאלץ להסתפק בחיבול הגשר אשר לפתחה של כרתיה, מצפון־מערב לה, על ואדי אל־גאוויט.

ב. מחלקה מחלקה לגזרתה

הכפר חולק לשלוש גזרות. מחלקה אחת תפשה עמדות בסביבת בית הקברות, בגזרה הצפון־מערבית של הכפר, לשם שליטה על השטח הפתוח שבין בית־עפה ועירק־סואידן לבין כרתיה. בגזרת המחלקה הוצב גם תותח ה־20 מ"מ נגד שריון אויב שעלול היה להופיע בגזרה זו.

מחלקה שניה נערכה בגזרה המזרחית, מהקצה המזרחי של בית הקברות, בחצי־קשת כלפי כביש עירק־סואידן — פלוג'ה, רעד לדרומו של הכפר. בגזרת מחלקה זו הוצבו שני המנ"טים לשליטה על הכביש. נלקח בחשבון כי מחלקה זו עתידה להיות במחלקה הרזרבית.

מחלקה שלישית התארגנה להגנה בגזרה הדרום־מערבית, בחצי קשת הנשענת על דרומו של הכפר ופונה מערבה עד לקצהו הדרומי של בית הקברות. מחלקה זו צריכה היתה לשלוט על השטח הפתוח שבין עירק־סואידן לבין כרתיה ועל השטח שבין פלוג'ה לבין כרתיה. שתי באזות הוצבו בגזרה זו — האחת בגבולה המזרחי, לעבר השטח שבינה לבין פלוג'ה והשניה בגבולה המערבי לעבר השטח שבינה לבין עירק־סואידן. כיתת מרגמות הוצבה בשטחה של מחלקה זו, בואדי המקיף את הכפר מדרום למערב.

כל מחלקה התארגנה להגנה בחזית רחבה. קיים היה מרחק רב בין חוליית לוחמים אחת לשניה, אף־כי נשמר פיזור מתאים בין אנשי החוליה עצמה.

תפישת העמדות נעשתה מחוץ לתחום הכפר, כמאה מטר מן הבתים. בגזרה המערבית נתפש הקו מעברו המערבי של הואדי בו הוצבו המרגמות.

מספרם המועט של החיילים הביא לפיזור שהיה גדול מדי והקשה על השליטה.

ג. מטה הפלוגה למקומו

מטה הפלוגה קבע את מקומו על התל שבמרכז

תמונת הכותרת: מראה מעמדת־התצפית שבכפר לכיוון ממערב ועד דרום־דרום־מזרח

הכפר, אשר היה מקום נוח להתבצרות וכן לשליטה על מחלקה שלוש ועל הנשק המסייע שהוצב בגזרת אחריותה. לעומת זאת היתה קשה שליטתו על שתי המחלקות האחרות, בגלל המרחק. על קושי זה ניתן היה להתגבר חלקית, אילו עמדו לרשות המטה מכשירי טלפון, חוטי טלפון וקונים, אלא שאלה לא ניתנו לו.

סמוך למפקדה, בבנין אבן בעל קירות עבים, ארגן החובש הפלוגתי את תחנת השיר. אקה את אחד החדרים ודאג לרכז לתוכו את מיכלי המים שהובאו מג'וסיר.

ד. חפירות האויב הוספות זעה

כדי ש„לא להזדקק לחובש אלא במידה מועטת בלבד" — עסקו אנשי הפלוגה בחפירות.

בהתבצרותן נעזרו המחלקות בחלק מהעמדות ומתעלות הקשר של הכפריים. כפי שכבר צוין היו אלה עמדות חפורות ששוליהן מחוזקים בשקי חול, שהיו מפוזרות במקומות שונים מחוץ לגבולות הכפר ומחוברות ביניהן בתעלות קשר. עמדות אלה היו חסרות מכשולים — כמו גדרות ומיקוש — לפניהן. עובדה הנותנת מקום להנחה כי הכוח שהגן על הכפר היה בלתי־סדיר.

בעיקר סיפון ללוחמים העמדות ותעלות הקשר שבסביבת בית הקברות, מקום שאדמתו היתה קשה יותר לחפירה.

הדיפת התקפת־הנגד הראשונה

א. ההפגזה מדרבנית — לחתחפרות

ביום 18.7, בשעה 0830 לערך, היינו כשלוש וחצי שעות לאחר הכיבוש, בעת שהחיילים העייפים (לא

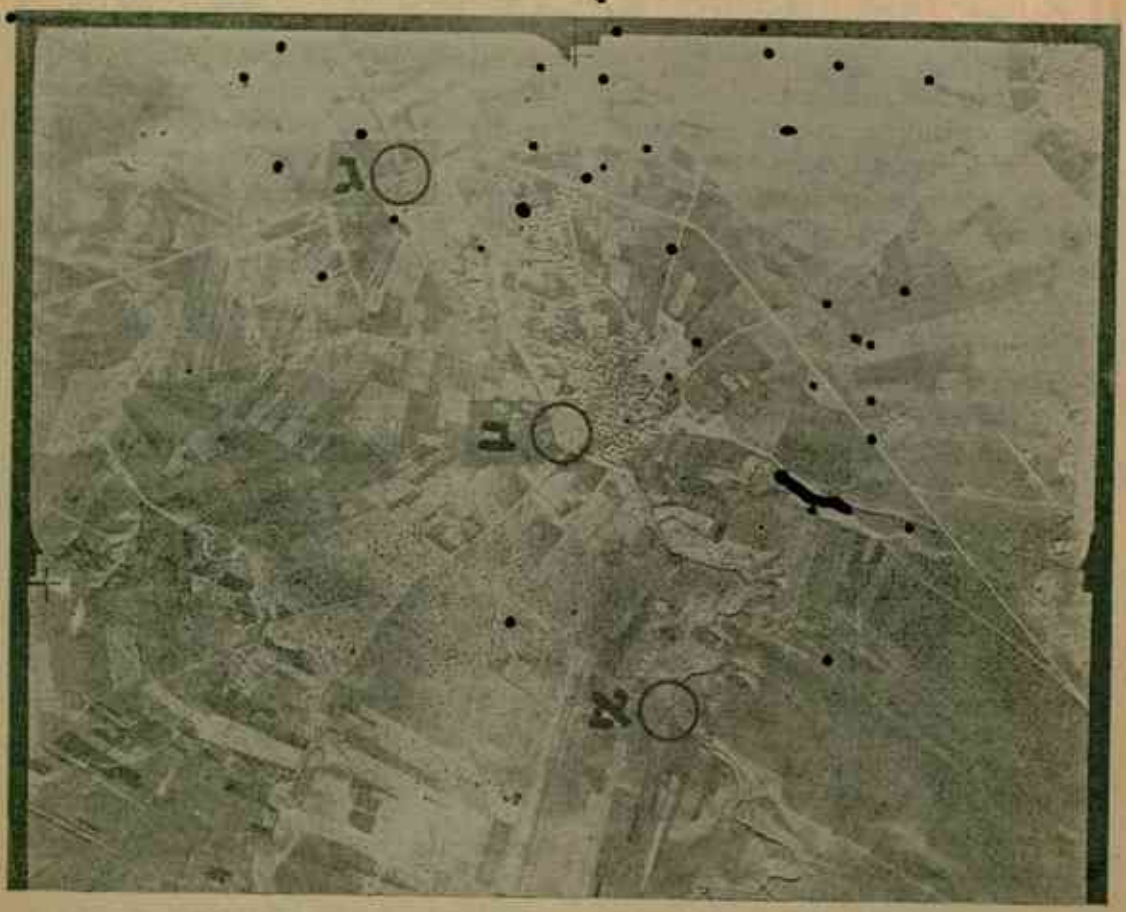

מצלום־אויר של כרחיה: א. מקום חציית הואדי; ב. תל ששימש מקום תצפית ומפקדה; ג. הגשר שפוצץ

ניתנה להם מנוחה מזה שני לילות ויום). עסקו בשיפור עמדותיהם — התחיל האויב בהפגזת הכפר. האש הארטילרית של המצרים היתה מכוונת למרכז הכפר; ובסביבתן הקרובה של המחלקות, אשר הת־בססו מחוץ לגבול בתי־הכפר, לא נפלו פגזים. גם המטוסים ששילח האויב כדי להפציץ את הכפר מן האויר, הטילו את פצצותיהם אל בתי־הכפר, במרחק רב מקו־ההיקף שהחזיקו בו המגינים.

בשעת ההפצצה שנמשכה זמן קצר, ובעיקר בשעת ההפגזה שנמשכה לסירוגין כל שעות היום, השתוללו בכפר בעלי־החיים הרבים שנשארו בו. רבים מהער־בים שהפלוגה לא הצליחה לגלותם בסריקה ראשונה יצאו ממחבואם משנוכחו כי ההישארות בכפר הפכה להיות בעוכריהם.

„משמעת־הקרב" של הערבים ובעיקר זו של אנ־מותיהם, לא עמדה „על הגובה" והפריעה ללוחמים בביצוע משימתם. שכן עצם נוכחותם של ערבים בעורף והתרוצצות בעלי־חיים בין העמדות, היה בה כדי להסיח ולהטריד את המגינים. לאחרונים, על אף הקשיים שנגרמו להם, לא היתה שהות לטפל במתרוצצים „חסרי־המשמעת" בעיצומו של קרב.

פרט לתקלת המתרוצצים, הנמה כי ההפגזה הביאה עמה ברכה. היא לא מנעה — מהיותה מכו־ונת למרכז הכפר — את התבצרותם המסודרת של האנשים, אשר מנסיונם בהפגזות בעבר (69, ג'וליס) למדו כי פגזים החולפים מעליהם אינם מסכנים אר־תם. מאידך־גיסא דרבנה, על אף אי דיוקה, את המגינים להתחפרות קדחתנית.

ב. האויב נערך להתקפה

בשעה 0900 הבחינו המגינים בכוח אויב מתרכז בסביבת עירק־סואידן השוכנת כשלושה ק"מ מערבה לכרתיה. חצי שעה לאחר זאת הופיעו בדרך העפר המחברת את בית־עפה לכרתיה, ארבעה משורינים שהתפרסו במקביל לכביש פלוג'ה—עירק־סואידן, בטוח 300—400 מקו ההגנה. משורינים אלה, שנשארו בשטח עד הערב, שימשו כנראה להבטחת אגף ולמ־ניעת התערבות כוח יהודי מכיוון חתה.

סמוך לכך הוגבר קצב ההפגזה, וכוח מצרי, מורכב מרגלים ושריון, החל מתקדם מכיוון מערב לעבר עמדות המגינים.

קשר האלחוט עם המטה הקרבי של גדוד שלוש, אשר נשאר בג'וסיר, לא פעל אלא לסירוגין בשעות המוקדמות של הבוקר. על־כן לא ניתן למסור לגדוד בקביעות על המצב. אי אפשר היה להפעיל ולנהל

חדשות מן החזית

מפקד הפלוגה מעיר בדבר ניתוק הקשר: „ניתוק הקשר לא ציער אותי, מכיון שבשעה שהקשר פעל בהלכה, קראוני פעמים רבות כליכך למכשיר, עד שהתחלתי לחשוב כי סופי להיחרג בגלל „שיחות־מפקדים". כל „שיחת־מפקדים" כזו הכריחה אותי לזחול אל המכשיר ולחזור ממנו לעמדת התצפית שלי, כשחכנני נתון לאש האויב. עם המג"ד חייב הייתי לעמוד בקשר, אולם מסתבר שהוא לא היה יחיד. היו לי הרבה מאוד „ידידים וחי־בים" שרצו לדעת „חדשות אחרונות מן החזית" ורבים מהם ביקשו „שיחת מפקר־דים"...

„קיצורו של דבר, הגיעו הדברים לידי כך, שהיתה לי הרגשת רוחה משחספיק המכ־שיר לפעול".

אש־מגן של תותחים (שלושה תותחים 65 מ"מ), שהיו מוצבים בג'וסיר, בגלל המרחק, ואפילו אם היו מקרבים את התותחים עד לטוח מתאים, אף אז ספק אם ניתן היה לקיים אש תכליתית בגלל אי־הימצאן של קת"ק עם הפלוגה. אך מרגמות שהיו מוצבות בנגבה הופעלו (בלי כל קשר עם מפקדת הפלוגה) נגד סוללה מצרית, שהיתה מוצבת בסבי־בות עירק־סואידן ואשר גאלתה על־ידי מגיני נגבה — והצליחו להפסיק את פעולתה של סוללה זו למשך זמן קצר, בשעה 1130 לערך.

ג. הפגזה מסיבית ו„הסתערות" קצרה

הפגזת האויב מתותחי 25 ליטראות ומרגמות, שנמשכה קרוב לשלוש שעות מבלי שפגעה בעמדות המגינים, נפסקה לפתע בעת שהכוח התוקף — שמנה, כפי הנראה, פלוגה — נמצא בטוח גדול יחסית מקו ההגנה של כוחותינו. לאחר שדממו התותחים, המשיכו הרגלים של האויב בהתקדמותם ממערב. מסתייעים באש המשורינים אשר נעו משני עבריהם. חיילי האויב לא הצליחו לעבור את „מסך האש" של המגי־נים שחסם את דרכם בטוח 400—500 מטר. נראה כי אש המקלעים (בינוניים וקלים) והמרגמות גרמה להם אבידות ועצרה את התקדמותם בעודה באיבה. הם נסוגו ונעלמו בואדי העובר כק"מ מערבה מכר־תיה, בכיוון דרום־דרום־מזרח. העצרותם

של הרגלים הביאה בעקבותיה גם את הפסקת התקדמות השריון.

המ"פ הניח כי התוקפים שנהדפו, אינם אלא עתודתו של המג"ד המצרי במקום, שהוטלה לקרב; וכן הניח כי המצרים יטילו בלי שום ספק תוך זמן קצר את העתודה החטיבית שלהם.

התקפת-הנגד השניה

ואכן, כשעתים לאחר ההתקפה הראשונה, שנהדפה בשלביה הראשונים, הבחינו המגינים מחדש בריכוזי אויב הנערך להתקפה.

בתקופת הביניים שבין ההתקפה הראשונה לשניה, הועברה ידיעה ללוחמים כי ההפוגה תכנס לתוקפה עם ערוב היום. ידיעה זו חיזקה את הלוחמים אשר מצאו עידוד בעובדה כי „הקרב לא ימשך לנצח". נושאי השעונים מביניהם הציצו בשעוניהם וחישבו: עוד כמה שעות...

אותה שעה הצץ, כנראה, מפקד האויב אף הוא בשעונו והרהר — יש לעשות מאמץ עליון לשנות את פני החזית בשעות האחרונות שלפני ההפוגה...

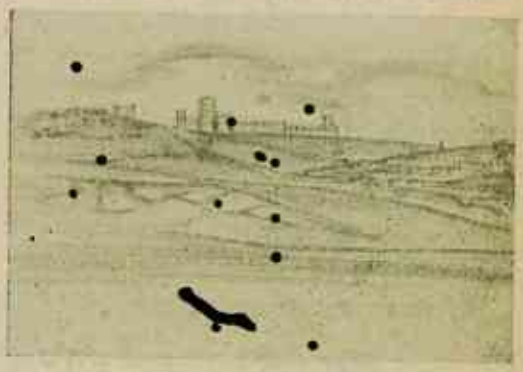

המראה מכרתיה אל חשמרת עירק-סואידן — שמח הכינוס של האויב

א. הפעם תלקח גדוד

בשעה 15.00 לערך הבחינו המגינים בשתי פלוגות רגלים של האויב שהגיחו ממערב ומדרום-מערב בלווי משוריינים (15 כלים) ומחלקת טנקים קלים (4 כלים) ששימשו להם כחיפוי. התקדמות האויב היתה מלווה הפגזה חזקה ומדויקת מבראשונה, של תותחי 25 ליטראות ומרגמות — שהיו מוצבות כנראה, בגיא שבין מצודת עירק-סואידן והכפר הנושא שם זה.

מבנה התנועה של האויב היה כזה: באגף השמאלי של חזיתו נעו משוריינים ושני טנקים, כשמאחוריהם נעה פלוגת-רגלים במבנה של שתי מחלקות קדימה. באגף הימני נעו שוב שני טנקים, מספר משוריינים ופלוגה במבנה כנ"ל. המבנה הכללי של תנועת האויב היוה מעין ראש-חץ אשר המשוריינים, שנעו באגפיו וסייעו באש מטוח-גדול יחסית, יצרו את צלעותיו וארבעת הטנקים-הקלים את חודו. הרגלים נעו — ארבע מחלקות לפנים ושתים מאחור — מאחורי השריון, מסתייעים במחסה גופו ובאשו, בתואי-הקרקע ובעשן.

פלגת אויב נראתה יוצאת גם מפלוג'ה, אך זו לא פעלה ישירות כלפי כרתיה. תפקידה היה, כנראה, בדומה לתפקיד המשוריינים שהגיעו מכיוון בית-עפה: להבטיח את ניתוקה של כרתיה מהכוח היהודי השכן בחתה ובג'וסיר.

ב. המצרים מתעודדים

המגינים נצרו את אישם, נתנו לאויב להתקרב ממערב ומדרום-מערב, ופתחו באש רק בשעה שהגיעו חייליו לטוח יעיל (300 מ') של כלי הנשק שבידם. אולם צות התותח גאלץ לפעול נגד השריון לטוח רחוק, כיון שמקום הצבת התותח בסביבת התל וחטיפוס של התותח — בו אין אפשרות להנמכת הקנה — גרמו לכך, שיהיה לו שטח מת גדול דוקא בטוח הקרוב. מפקד התותח האמיץ רב סמל ספינקל-שטיין ציוה על אנשיו לשנות עמדת והוא עצמו תפס מקלע והחל מפעילו במו ידיו כדי להפות עליהם. אך האויב, שהתנועה משכה את עינו, עקב אחריו באש והוא נפצע פצעי-מות, בעודו גחון על מקלעו. לאחר שצות התותח שינה את עמדתו המשיך לפעול בו עד אשר התקלקל. התוצאות של פעולתו היו עגומות וכנראה שקליעיו בני ה-20 מ"מ לא חדרו לשריון כלי הרכב של האויב.

בהתקפה שניה זו לא נעצר שריון האויב כשנעצרו הרגלים הנלוים אליו, אלא המשיך להתקדם לפניהם.

מפקד נועז

על עודדוחו של מפקד מצרי מספר המ"ש: „בעת שארבעת הטנקים הין מולנו והיתה הפסקה ממוימת בהתקדמות ההתקפה, העיז אחד ממפקדי האויב להסתובב בין הטנקים כשהוא נמצא במרכז הגזרה הנ־תונה תחת אשנו, במוח 200—300 מ' מעמ־דותינו. פתחנו עליו באש ממכונה. המצרי התנהג באומץ ונשאר עומד בין הטנקים, אחר ניגש לרגלים ומסר להם הוראות. כל זאת עשה, לא בריצה או בקפיצות, אלא בהליכה בוטחת ומעודדת את אנשיו".

אי־דיוק הפגיעה של מרגמות המגינים, אף הוא עודד את האויב בהתקדמותו. מ"פ ג' הבחין גם הוא בטיוחה הבלתי־נכון של המרגמות. הוא חש לבדוק את סיבת הדבר וגילה כי המרגמות פעלו על פי מפה בלבד, באשר מפקדן בחר בעמדה שהיתה „נוחה לאיש התצפית", במקום שתהיה „נוחה להצפית". מיד נתן הוראות לתיקון המעוות. אך בינתיים בוזבז חלק ניכר מן הפגזים.

כרגיל רבו המעצורים במקלעים ואם כי רבים מהם תוקנו — לעתים ע"י שימון בעזרת קופסת מרג־רינה ממנות הקרב — ניצל האויב את ההפסקות שח־לו מפעם לפעם באש המגינים והמשיך בהתקדמותו. זו היתה איטית אך מסתדרת. ומשהתקרבו התוקפים ניתן היה להבחין כי הם נעים ממחסה למחסה, ובחיפוי הדדי.

ג. הבאזות בולמות את הרגלים

המכשול העיקרי בפני התקדמות האויב, היתה אישם של ה„באזות" — ובמיוחד, אישה של זו שבגזרה המערבית, אשר פעלה ללא מעצורים וגרמה לכך שהרגלים פיגרו אחר הטנקים פיגור רב. טנקים אלה תפשו עמדותיהם נוכח תעלת־הקשר והעמדות שבגז־רה המערבית של הכפר. הם השתחו קמעה, מחכים להתקדמות נוספת של הרגלים, ובינתיים פיזרו אש על־פני השטח כולו.

משקרבו הרגלים המצריים אל הטנקים המשיכו אלה להתקדם לעבר קו ההגנה והגיעו לטוח של 150 מטר ממנו. באשר אש הנשק הקל לא היתה להם למכ־שול. שני טנקים המשיכו בהתקדמותם אף מעבר לטוח זה. אחד מהם הקדים את חברו ועמד לפרוץ לתוך המערך בעוד חברו מחפה עליו. שני הטנקים הנותרים, שנעו דרומית מחבריהם, שמרו על טוח גדול יותר; אך נראה כי כאשר ראו את חבריהם מתקדמים החלו חשים אף הם לעבר מקום הפריצה. הרובאים הבודדים, בגזרה שלעברה התקדם השריון, המשיכו באש על הרגלים שמאחורי הטנקים.

מפקד הפלוגה — אשר לאחר השמדת התותח נשארו לרשותו, כנשק נגד טנקי, שני מנטי"ם עם שש פצצות, ואשר בגלל האיחור שחל בהתבססות לא הספיק להפעיל את החבלנים בהנחת המוגרי"ם — חש בסכנת פריצת האויב. הוא תכנן קו־עמדות שני למקרה בו יצליחו המצרים לפרוץ את הקו הראשון. בתוך קבוצת בתים בסביבת התל ריכז מספר אנשים,

> ריכוז התחמושת הפלוגתי נמצא ליד מטה הפלוגה. המ"פ מציין לטובה כי על אף אש זו היו הרצים, שמונו לתפקיד ספקים של תחמושת, מתשיכים באספקתה — לבאזות ולשאר הכלים. במיוחד צוין יחזקאל הצעיר בן השבע־עשרה, שרץ מספר פעמים כמספר שנותיו מריכוז התחמושת הפלוגתי אל כל מקום נדרש.

והפעיל את חולית החבלנים. בפיקודו של קצין־החב־לה הגדוד, להכנת בתים אלה להגנה. הללו אף הניחו מספר מוקשים במבואותיהם של הבתים, כדי להק־שות על האויב את החדירה אליהם.

ד. המנ"ט „מציל" את המצב

ברגעים קשים אלה, שינתה את פני הקרב חולית המנ"ט („פיאט") של רון פלר. החוליה — אשר הוצאה עוד בהתקפה הראשונה מהקטע המזרחי הש־קט, של המחלקה השניה, והועברה לקטע הדרום־מערבי של המחלקה הראשונה — יצאה לעבר הטנק הפורץ כדי להסלו. בתנועתה לעבר הטנק ניצלה את מחסה הואדי וגדר צברים. המנ"ט הופעל. פגע בטנק הקדמי והוציאו מכלל שימוש.

ההשפעתה של פגיעה זו על האויב היתה, כנראה, גדולה מערכה הממשי. הטנק השני, שהיה סמוך לטנק הנפגע, פנה לאחור ונסוג כשהטנקים האחרים והמ־שורינים שבאגפים נעים בעקבותיו. הרגלים נסו, כמובן, אף הם. היתה זו בריחה של ממש משדה־הקרב ולא עברו דקות ספורות ומכל „ראש־החץ" המאיים

של האויב לא נותר אלא חודו הפגום בדמית טנק בודד מעלה עשן.

כדי לחפות על הנסיגה, פתח האויב בהפגזה חד־שה, אך נראה, שמחמת זהירות יתר שלא לפגוע באנשיו, הפעיל את אש הארטילרית לחלק האחורי של המתחם. דבר זה לא הפריע למגינים לזנב בנסוגים.

כאשר עברו שריוני האויב על יד הפלוגה התוקפת הקרובה אליהם התרוממה זו, נתונה — כנראה — להשפעה הפסיכולוגית ההרסנית של נסיגת

רון פלר מספר:

העמדה שלנו, אשר ירשנוה מהערבים, היתה עשויה שקי חול מוגבהים ולא כל הסואה. על־כן גילוה המצרים ונקל היה להם לכסותה באש. כדוריהם פגעו בשקי החול, קרעו בהם חורים ואילצו אותנו, שלושה במספר, להחבא בחובה מבלי להרים ראש, באשר אפילו הצצה בלבד היתה בחזקת סכנה.

מאחר שהמצרים הוסיפו להתקרב יותר ויותר אל עמדותינו ומכיון שנוכחתי לדעת כי אין כל אפשרות פעולה מעמדה זו, החלטתי לפעול ממקום אחר. נטשתי את העמדה ביחד עם חברי מבלי שהיה באפשרותי להודיע זאת למפקדי וירדתי אל הואדי שבינה לבין הכפר. השארתי את המנ"ט ופצצותיו בידי שני חברי לעמדה והתחלתי תר אחר דרך תנועה שתאפשר התקרבות אל הטנקים של האויב. לאחר שבחרתי שטח מתאים לכך, עליתי אל מטה הפלוגה. במטה נשאלתי מה מספר הפצצות שבידי.

באותה הזדמנות הבעתי את רצוני לפעול נגד השריון וקיבלתי אישור על כך. כן ביקשתי מן המ"פ שיוציא הוראות לאנשינו, לבל יכסו באש את הגזרה שאתקדם בה.

בשובי לואדי לאחר קבלת אישורו של המ"פ, לא היה נעים ביותר, שכן נכנסתי מחדש לתחום כדוריהם של המצרים ואלה התיזו רסיסי אבן וחול מסביבי.

בואדי הצטרף אלי שבתאי עם פצצות המנ"ט. התחלנו נעים לאורכו, צפונה, כדי שנוכל להתקרב אל הטנקים בדרך שבחרתי בה. לכאורה התרחקנו מהם. מבחינת הכיוון היטיר שבינם לבין עמדתנו, אך לצורך הקלעה אל המטרה ביקשנו להתקרב אל הטנקים מן האגף. אחרי שעברנו כברת דרך יצאנו מהואדי והתחלנו להתקרב לעבר־הטנקים בזחילה, בחסות גדר צבר אשר הסתיימה במרחק מה מהם. התפללנו בלבנו שנצליח להגיע למקום שבחרתי, לפעול בו בטרם ימשיכו הטנקים להתקדם.

התקדמותנו נעשתה קשה יותר ויותר בידה שהתקרבנו אל הטנקים. אולם אנו המשכנו בזחילה עד הגענו לנקודה ממנה ראינו בבירור את תנועות חיילי האויב הנעים מאחורי הטנקים. מטרתנו היתה הטנק שעמד בראש והיה הקרוב ביותר. סמוך לטנק זה, מצדו האחורי, הבחנו בחייל מצרי אשר הביט סביבו בערנות רבה ומפניו חששתי ביותר. כל פעם שנדמה היה לנו כי מבטו מופנה לעברנו נצמדנו אל הקרקע לבל יראנו, אך כאשר מבטו הופנה לצד אחר הוספנו להתקדם.

לאחר זחילה איטית ומיגעת הגענו לטווח כה קרוב עד־כי תנועה בשניים היתה עשויה להתבלט ולסכן את ביצוע הפעולה. המשכתי, איפוא, להתקדם יחידי לקצה גדר הצבר, שמרחק כ־40 מ' הפריד בינו לבין הטנק הקרוב. ואילו שבתאי נשאר מספר מטרים מאחור. בקצה גדר הצבר הכנתי את המנ"ט לפעולה. הבנתי שעם היריה הראשונה יתגלה למצרים מקום פעולתי ויהיה צורך, על כן, לירות את הפגז השני מיד. זוכר אני את הלבטים שהיו לי בעת הלחיצה הראשונה על הדק המנ"ט. ידעתי את הערך המכריע שבלחיצה זו. לחצתי והפצצה זינקה, פגעה אך החליקה ולפיכך התפוצצה בלא לגרום נזק. מיד פתחו המצרים באש בכיוון שיחי הצבר ואף פגעו בם. הזדרזתי ויריתי את הפצצה השניה והפעם הצלחתי לפגוע פגיעה ישירה בטנק. נשמעה התפוצצות אדירה והשטח כולו כוסה עשן..."

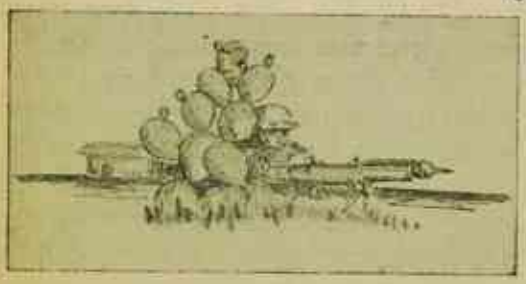

השריון, והחלה נסה בבהלה לאחור מבלי לנצל את תנאי הקרקע.

במנוסתו קצרה באויב אש הבזה, כן הפעילו המ־גינים את המרגמות, אם כי מספר פגזיהן היה עתה מצער.

הפלוגה השניה והשריון המרוחק יותר, אשר החל לפני כן להתקרב לעבר מקום הפריצה, נסוגו בסדר ותחת חיפוי הדדי. נראה כי לאנשי פלוגה זו היתה הרגשת בטחון בצל השריון שנשאר לידם.

ה. הפוגה בקרב

בינתיים נטה היום לערוב ולמגינים התחיל „לה־איר" החושך — שכה חיכו לו באשר העיד על התקר־בות מועד ההפוגה.

מצב רוחם של האנשים היה טוב וגם מצבם של הפצועים (8 במספר), אשר רוכזו בנקודת האיסוף שליד מטה הפלוגה, הניח את הדעת. הפסקת האש נוצלה לחלוקת מזון ללוחמים, אך אלה בחלו באוכל מן הקופסאות ובכרו לשתות מיץ מפוסטר שנמצא להם בשפע, מאחר שניתן היה להשתמש בכל הכמות שבנמצא, שנועדה לשבעה ימים, לרגל ההפוגה הק־רובה.

כן ניצל המ"פ את ההפוגה בקרב לשידוד מערך ההגנה בחזקו את הגזרה המערבית של המתחם, בי־השאר העביר את הבאזה מהגזרה הדרומית, לגזרה המערבית.

ו. טנק „מתנה" לאויב

במרכז גזרה זו עמד הטנק שנפגע, אשר שימש מרכז להתענינותם של הלוחמים. קבוצה של מפקדים קרבה אליו ובחנה אותו מקרוב. במרכז הטנק, מעבר למושב הנהג, נתגלה חור שהעיד על מקום הפגיעה. קצין החבלה, שבחן את הטנק מזוית ראיה „מקצו־עית", הציע לפוצץ את הטנק המצרי, אך המ"פ טען שמוטב להשאירו כ„עדות לנצחון" עד שתמצא הדרך לגררו לעורף.

בעוד הדיון בשאלת הטנק עומד בעיצומו, חיסלו המצרים את הויכוח בפתחם בהפגזה חדשה. פלגת רגלים, שתלבושתם היתה שונה מן הרגיל (חבושי כפיות בניגוד לתוקפים הקודמים שהיו חבושים כו־בעי־סלדה), נראו מתקרבים מכיוון דרום־דרום־מערב. ללא סיוע שריון ובמבנה בלתי מסודר. שתי הבאזות קצרו במתקרבים, אשר כפי הנראה התכונו ללחוץ על המגינים כדי להוציא נפגעים, או — מה שמתקבל יו־תר על הדעת — כדי לתפוש משלט.

עם רדת הלילה, לאחר כניסת ההפוגה לתוקפה (שעה 1900), נראה מספר שריונים מצריים כשהם מתקרבים לעבר הטנק הנפגע. הללו התקדמו במבנה מתאים, אך ללא מתן אש, ללא סיוע ארטילרי וללא ליווי רגלים. מתוך רצון לשמור על ההפוגה ובגלל מחסור בתחמושת מנ"טים (נשארו בידי הפלוגה 4 פצצות מנ"ט בלבד), החליט המ"פ שלא לפתוח באש. לאורו המלא של הירח נראה שריון האויב תופש עמדות להבטחה בעת שאחד הטנקים התקרב לטנק הנפגע. כבל אותו לגופו בשרשרת וגררו לעבר קוי המצרים. אותה שעה היה קצין החבלה מתחלך זועף, ושענה בפיו: נתנו למצרים טנק „במתנה".

זמן מה לאחר־כך, הגיעה פלוגה א' של גדוד שלוש כדי להחליף את המגינים. ההחלפה נעשתה במהירות והיתה בלתי מסודרת בגלל חוסר נסיון וב־עיקר כתוצאה מהעייפות הרבה של המגינים, אשר עם כניסת ההפוגה נדמה היה כאילו נסתיימה בשבילם המלחמה.

עייפותם הרבה של האנשים, אשר שני לילות ושני ימים עבדו ללא הפסק, לא עשתה אותם אדישים לנ־צחון, אדרבה הם הרגאים עליו וראו בו המשך המ־דרת שמאז קרב ג'וליס.

האויב עוקף את הטריז

בלילה שלאחר כניסת ההפוגה לתוקפה וביום של־מחרתו, התבצר האויב בקרחתנות בגבעות שמדרום לכרתיה, מדרום־מערבה וממערבה. ע"י תפישת משל־טים אלה, שבעה במספר (ראה מפה מצורפת), חשב האויב לסגור את הפרצה אשר בקע כיבוש כרתיה ברצועת החנק המצרית סביב הנגב; וכן ביקש להבטיח את דרך העפר „אלג'ה — עירק־סואידן, שה־פך אותה ל„דרך־בורמה" שלו.

* *

אותו יום (19.7) הוקיע לגבולות כרתיה קולונל מצרי, בלוית שתי אחיות־רחמניות, כשהוא נושא בידו דגל לבן, ובקשה בפיו: לאסוף את הרוגיו. הרשות ניתנה לו בתנאי שהדבר יעשה על־ידי בלתי לוחמים. מסירותו של מפקד הגדוד לאנשיו הפכה לשיחת היום בקרב מגיני כרתיה. היא העידה כי אין לזלזל באויב זלזול־כולל; ומבלי שיהיה בעובדה זו כדי הפחתת שמחת הנצחון, טילקה הרגשת יהירות מסוכנת, וחיזקה את רצון לוחמי החטיבה לאזור כוח ולהת־אמן לקראת הקרב המכריע.

מלקח הקרבות בכרתיה

משבאים לסכם את פרשת קרבות כרתיה, ניתן לציין כמה הישגים:

1) כרתיה נכבשה באבידות אדם מועטות.
2) מגיני כרתיה הדפו שתי התקפות נגד של האויב.
3) כיבוש כרתיה יצר טריז בין בסיסי האויב המוצבים לאורך כביש מג'דל—בית־ג'ברין, אשר מנע בעד האויב מלהשתמש בדרך הטובה לתחבורה ואילצו לפלס דרך אלטרנטיבית, גרועה יותר. כן אולץ האויב להשקיע כוחות בתפישת משלטים חד־שים, לצורך הבטחת „דרך בורמה" שלו מפני האיום שיצרו כוחותינו, כדי שיוכל הוא לקיים את ניתוק הנגב מגוף המדינה.

לעומת זאת יש לציין, שאף כי הצטמצם המרחק בין משלטינו לבין אלה של חטיבת הנגב — הדרך לנגב לא נפרצה.

אופייני הקטע הבא מתוך סיכום של חטיבת גבעתי ל„עשרת־הימים": „בעית הנגב המנותק אינה ניתנת לפתרון קטן וחלקי, באשר כדי לפרוץ את הדרך לנגב, יש צורך ליצור מסדרון־משלטים — בוחב המותנה במקום הפרצה — המחייב החזקת כוחות גדולים מאוד לשמירתו בפני ניתוק". כוחות גדולים כאלה נראה שלא היו בסוף „עשרת הימים" בחזית הדרום.

בסיכום אג"ם לאותה פרשה אנו מוצאים:

„מסיבת לחץ האויב ועדיפותו בכוח־אדם ובציוד — היה בלתי אפשרי להשיג הישגים בפריצת הדרך לנגב, פרט לכיבוש כרתיה".

נעבור עתה לסיכום הפרשה לשלביה.

תכנון הפעולה

א. מחסור בידיעות סופי תקלות

הידיעות שהיו בידי החטיבה על כרתיה וסביבתה ועל מערך האויב בה לא היו מדוייקות:

הערכת עצמתו של האויב במקום נעשתה עפ"י עדות קצין מצרי שנשבה בבית־עפה — אשר נתגלתה כבלתי נכונה — ועפ"י השערה. הוקש היקש מבית־עפה, אשר עליה היו ידיעות ברורות, והכוח בכרתיה הוערך, איפוא, בשתי פלוגות סדירות (היתה גם הערכה קטנה יותר). כתוצאה מכך הופריש לכיבוש כרתיה כוח אשר לאחר־מעשה נראה כמוגזם.

הידיעות שהושגו ע"י תצפית מפקדים מג'וסיר, מרחק 5 ק"מ מהיעד, אף בהן לא היה כדי להוסיף הרבה.

על כן נותר, למעשה, מקור חשוב אחד: הסיורים.

מפאת חוסר זמן הוצאו הסיורים בלילה אחד לגדרה צרה: חמישה פטרולים (לחתה, לכרתיה, לבדיקת הדרך אליה, לבדיקת מקומות החסימה ממזרח וממערב לכרתיה) — לשטח של 10 ק"מ מרובעים. התוצאה היתה שפתיחת אש אויב על פטרול אחד — שעוררה את החזית המצרית כולה — הפריעה לפטרול אחר בביצוע משימתו. דבר זה מוכיח מחדש את חשיבות התכנון המדוקדק של הוצאת פטרולים מכינים — דרכי תנועתם, שעת יציאתם ותגובתם במקרה של התקלות באויב.

בגלל הסיבות שנמנו לעיל לא היו לגדרה ה„קומנדו" התוקף ידיעות בדוקות על כרתיה וסביבתה, פרט לשטח שבין ג'וסיר לשדה־התעופה של פלוג'ה.

הגדוד נאלץ, איפוא, לשאיב את ידיעותיו מן המפה בלבד — דבר שהביא בעקבותיו תקלות. כך למשל, נתגלתה דרך — אשר סומנה על המפה כחוצה ואדי — כבלתי ניתנת למעבר כלי רכב והכשרתה גזלה זמן רב, אף דחתה את מועד פתיחת ההתקפה. מסתבר שהסתמכות בקביעת ציר־תנועה, על מפה בלבד — לא כל שכן אם המדובר הוא בקביעת ציר־תנועה לכלי־רכב — כרוכה בסכנת שיבוש לוח־הזמנים, ולעתים אף ביותר מזאת.

ב. התוקף בלילה — כוחו בהפתעה

החדירה העמוקה שכיבוש כרתיה חייב, ורעש מנועי כלי־הרכב, הודיעו לאויב על התקרבות ההתקפה. בכך נתקפחה ההפתעה בזמן — אחד הצדדים של מומנט ההפתעה (מומנט שהוא היתרון העיקרי בהתקפת לילה). לעומת זאת הושגה ההפתעה בשתי נקודות אחרות: הפתעה במקום והפתעה בסוג הכוח הפועל.

1. הפתעה במקום.

בהתקפת כרתיה היתה ההפתעה במקום כפולה: הפתעה בעצם בחירת כרתיה כיעד והפתעה בכיוון הפריצה אל כרתיה מן העורף, אל מול התל.

שעה שכרתיה נבחרה על־ידי החטיבה כיעד, הניחו שהאויב לא יצפה להתקפה במקום זה. ואכן, הפנית המאמץ העיקרי במבצע „מות לפולשים" לכרתיה, הפתיעה את האויב.

מסתבר שהמצרים ראו כפר זה כנקודה שב־עורף, מוגנת ע״י מוצבים בחזיתה ובאגפיה. ועל־כן לא הקדישו לה תשומת־לב מספקת.

מפקד ה„קומנדו" שאף להשיג הפתעה אף בכיוון הפריצה לכפר. למענה מוכן היה להסתכן ולנוע בג־בולותיה של פלוגה ולאחר־מכן לחצות ואדי קשה למעבר כלי רכב. הדגש ששם בנקודה זו גשא פרי: האויב החל בבריחה מעצם הופעת הכוח בעורפו, עוד בשעה שהיו יחידותינו בשטח ההיערכות.

2. ההפתעה בסוג הכוח הפועל.

ההפתעה בנקודה זו התבטאה יפה בכיבוש כרתיה. היתה זו הפעם הראשונה בה הופעלה יחידה משורי־ינת־ממונעת בחזית הדרום ורישומה על המקומיים היה גדול מאוד.

ג. פשטות במידה־נכונה — ברכה בה.

המג״ד נקט תכנית פשוטה, והשאיר הרבה נקודות לפתרון בתוך הקרב עצמו. שכן תכנית פשו־טה תהיה מובנת לכל הדרגות ותתבצע על־כן, במלוא היעילות. כן תהיה תכנית כזו נוחה לשינוי תוך כדי הקרב, כלומר: גמישה.

ד. אי ריתוק האויב — פתח לסכנות.

אולם נראה שבתכנית הפשוטה והגמישה הוזנחה נקודה חשובה, והיא: ריתוק האויב שבכרתיה על־ידי אש או ע״י הטעיה. תכליתו של ריתוק כזה, בהתקפה המכוונת לעורפו של אויב, למנוע מן האויב אפשרות של התארגנות לערף. ריתוק מעין זה לא בוצע ואי־לו היה האויב נוצז יותר יכול היה לנצל את השהות שניתנה לו שעה שעסקו יחידותיגו בהכשרת הואדי, כדי לשנות את מערכו בהתאם לכיוון ההתקפה המ־שוער.

ה. למבצע במשולב — ימים היכרות היחידות ואימונן המתאים.

תכניתו של מג״ד ה„קומנדו" היתה ברורה לאנ־שיו, מה שאין כן לאנשי פלוגה ג׳ המצורפת אליו.

לאנשי הגדוד היתה רמה טובה של אימון, כן היו להם נסיון ובטחון יתר. על־כן די היה להם בפקודה קצרה, לא פירוט־יתר של השיטה. נתגבשה אצלם כמעט „תרגולת" למקרה של התקלות באויב.

לפלוגת הרגלים המצורפת היה שיתוף הפעולה עם יחידה משוריינת ממונעת משהו חדש. היא היתה זקוקה להסברים ולתרגול.

נראה שמפאת דלותם של כוחותינו במלחמת־העצ־מאות, לא ניתן היה להמנע מן הצורך ביצירת „כר־חות־משימה" — מיחידות שונות בעלות רמת־אימון, אורח־פעולה והרגלים שונים. יש להבין מספר ניכר מהתקלות שהתגלו בקרבות על רקע זה.

גם במקרה שאנו דנים בו, לא היו ההכנות המוק־דמות לשיתוף פעולה וכן התיאום בין שתי היחידות ולא אורגניות, שאוגדו לצורך המשימה — מושלמים: מ״פ הרגלים לא השתתף בסיור המכין של מפקדי־ה„קומנדו". כן לא נערך כל תרגול מוקדם של הרג־לים והשריון בפעולה משותפת, למקרה בו יתגלה צורך בשיתוף כזה. כמובן שחלק מהליקויים הנ״ל בע מתוך קוצר הזמן שבין ההחלטה על כיבוש כרתיה לבין ביצועה.

לכידת הכפר

א. הזהירות — צורך אף בשטח הכינוס.

שטח הכינוס (ג׳וסר) של הבוח שתקף את כר־תיה היה טוב. העצים שהיו פזורים בכפר, שדות הדגה שלא נקצרו ועדימות הקש של אותה תבואה שהערבים הספיקו לקצרה לפני שהכפר נכבש, נתנו הרבה אפשרויות להעלמת הכוחות מתצפית מן הקרקע ומהאויר.

היקף הכפר איפשר פיזור של היחידות ושל הרכב. כן היו קיימות דרכי גישה ויציאה נוחות אליו וממנו. אולם התנועה אל ג׳וסיר נעשתה לאורו של יום ורק פלא הוא שהאויב, אשר היה מקיים סיורי־אויר מתמידים, לא גילה אותה ולא הפציץ את שדרת השריון בתנועה.

ב. מבנה נכון ומהירות בתנועה — משמשים אמצעי־אבטחה.

על הבעיה שגרמה אש־האויב בשטח שדה התעופה התגבר הגדוד מבלי להתעכב. וזה — בשל מבנה התנועה הנכון שלו וכן בשל התרגול מראש. הגדוד היה, כאמור, בעל נסיון למקרה של התקלות. ואף ניתנו לו הוראות מוקדמות: „להסתייע במחסה שריון, לא להוציא את הראש. לא להתעכב בגלל תקלה שאירעה לאחד מכלי־הרכב בתנועתו. לנוע קדימה ורק קדימה".

ואכן בשעה שנתקל הגדוד באויב בשטח שדה התעופה, גבר עליו בעזרת מהירות ומכת־אש ואבידותיו היו מועטות.

ג. יש לקיים קשר בין יחידות הפועלות באותו שטח.

גם פלוגת הרגלים המצורפת נחלצה מתקלות בתנועתה להערכות והן: 1) אש האויב שהפלוגה נקלעה לתוכה על־יד שדה התעופה של פלוג'ה; 2) אש אנשי גדוד ה„קומנדו" — שכוונה אל ערבים בורחים — אשר עברה סמוך לאנשי הפלוגה, בשעה שהללו התקרבו לשטח ההערכות.

את שתי אלה ניתן היה למנוע, אילו היה קיים קשר בין פלוגת הרגלים וגדוד הקומנדו בשעת תנועתה להערכות. בעזרתו יכול היה גדוד ה„קומנדו", לאחר שנתנסה באש ממקום זה, להזהיר את פלוגת הרגלים מפני התקרבות לשדה התעופה, כן אפשר היה אז להפסיק, ע"י הודעה מהפלוגה לגדוד, את האש המסוכנת שנורתה בעקבות ערבים בורחים ואימה על הפלוגה המתקרבת לשטח הערכותה.

ד. שהייה ארוכה בשטח־היעדות „מזמינה" פעולות־אויב.

דומה כי שטח ההערכות היה קרוב מדי בשביל יחידת שריון ממונעת. המשמיעה רעש רב עד למרחוק. אין כל ספק שהאויב הבחין בכוחותינו שעמלו שעות בהכשרת הואדי. אמנם הובטח שטח ההערכות. אבל אילו היה מצוי בכרתיה אויב בעצמתו ובטיבו המשוערים — היה מצב כוחותינו עלול להיות לא־נוח.

האויב לא הפעיל נגד יחידותינו ששהו בשטח־ההערכות את יחידותיו, הואל שבפלוג'ה (מרחק 2 ק"מ משם) ושבעירק־סוראידן (מרחק 3 ק"מ). כן לא הפעיל האויב אפילו אש — לא שטוחת מסלול ולא תלולת מסלול — נגד כוחותינו שבואדי.

אולם אין בכל אלה כדי לשנות את המסקנה, ששהייה בשעות 172330—180430, בשטח הערכות כה קרוב ליעד, היתה ארוכה מדי והיה בה סיכון רב.

ה. רגלים ושריון — קצב־תנועתם שונה.

בשהייה היה כורח: הכשרת הואדי למעבר כלי־רכב. אולם גם אם לא היה גדוד ה„קומנדו" נתקע שם, הלוא היה נאלץ להתעכב בשטח ההערכות, כדי לחכות לפלוגה המצורפת, אשר נעה רגלית בנפרד — או לפעול בלעדיה. וזה בגלל תיאום זמנים לא מדויק בתנועת שתי היחידות להערכות. שכן, אף כי דרכה של הפלוגה היתה קצרה בשני ק"מ מדרכו של גדוד ה„קומנדו" נזדקקה הפלוגה לזמן רב יותר בתנועתה (חצי שעה לפחות).

ו. בהתקפה — רוח רמה כמוה כנשק.

ברגע שעבר סוף־סוף הגדוד את הואדי — התעורר לחיים. נראה היה כאילו ארבע השעות הארוכות והמיגעות בואדי לא השפיע עליו כלל. אמת, בזמן השהייה בואדי היה מי שהציע לחזור. אבל ברגע שנערך הגדוד מעברו האחר של הערוץ, כמו דבקה דבקותו של המפקד במטרה בכל אנשיו — ואלה שביקשו לחזור בכללם.

היתה זו דוגמה לדבקות במטרה בכל תנאי, שבל־עדיה לא יתכן כל נצחון בקרב.

ז. כמות־אש כשהיא נכפלת בריכוזה — מחוה עצמה.

בתנועה אל היעד רוכזה כל האש למקום בו עמד לפרוץ הגוף התוקף. האש שהונחתה הופעלה לפי פקודה: בבת אחת פתחו מרבית כלי־הנשק של הגדוד באש מהירה. „מכת־אש" זו הוכחה כיעילה ורישומה היה גדול ביותר. האויב נשבר ותיעד נפל ללא לחימה עליו עצמו.

הוכח מחדש עד־כמה אש נשק־קל המרוכזת לגזרה צרה והמופעלת בבת אחת מכל הכלים — יעילה לשבירת המורל של האויב.

ח. הפתעה ועצמת־אש שוברות רוחו של האויב

שלוש היו הסיבות העיקריות לכיבושה הקל של כרתיה:

1) הפתעה בכיוון ההתקפה, שבאה לאויב מעורפו הבלתי ערוך להגנה.
2) הופעת יחידת שריון ממונעת בפעם הראשונה בחזית הדרום הבהילה את כוח האויב שהיה בעיקר מקומי, וגרמה להסתלקותו מחוץ לכרתיה.
3) עצמת האש הבלתי רגילה, שניתכה על הכפר בבת אחת מתוך למעלה מעשרים מקלעים בינוניים וקלים.

העמידה בפני האויב

א) התבססות ראוי שתתוכנן מראש.

הנסיון שנרכש בחזית המצרית הורה כי במרבית המקרים התקיפו המצרים את כוחותינו התקפת־נגד ביום שלאחר הכיבוש. וכן הורה כי החזקה ביעד אינה קלה מכיבושו (המצרים מגינים על מקום מסוים,

נגיה, בעצמת פלוגה, אך הם תוקפים אותו מקום בכוח גדוד).

ברי כי התקפת נגד צפויה היתה גם לכוח שיחזיק בכרתית לאחר כיבושה. אף־על־פי־כן לא נערך תכ־נון מוקדם לשלב ההתבססות ולא ניתנה פקודה לשלב זה כחלק מפקודת ההתקפה.

גדוד ה„קומנדו" קיבל את תפקיד הכיבוש בלבד. הוא לא ראה את ההתבססות כחלק בלתי נפרד של משימתו. פלוגת הרגלים המצורפת אליו לא קיבלה ממנו, איפוא, כל הוראות או הנחיות בענין חיוני זה. את אלה צריכה היתה לקבל, לכאורה, ממטה גדודה; אך הלז היה רחוק ממקום המעשה ולא הוא שתכנן את הפעולה. אילו הוא היה המתכנן אותה — ולו גם את שלב ההתבססות בלבד — היה בכך, ודאי, כדי להקל על מפקד פלוגה ג' את ביצוע תפקידו.

סיכום אכידותיו כרכב של גדוד ה„קומנדו"

1 חצי־זחל עלה על מוקש בג'וסיר.
1 ג"יפ „נתקע" בשדה התעופה.
1 „קופסה" התהפכה בירידה מביש פלוג'ה—כרתית.
1 חצי־זחל נתקע בואדי דרומית לכרתיה.
1 „קופסה" בואדי דרומית לכרתיה.
2 חצאי־זחלים נתקעו על טלעים בכפר.

סה"כ:
1 ג"יפ.
2 קופסאות.
4 חצאי־זחלים.

ב) איחור בפתיחת ההתקפה גרם זמן שנועד להתבססות

ע"י הפיגור בהתקפה, בשל מכשול הואדי, נגרם ממילא איחור בהתבססות. אך נראה, שאילו היה נאמר בפקודת המבצע: „פלוגת הרגלים תתבסס עד עלית־האור" — היה ודאי גדוד ה„קומנדו" מקבל על עצמו את הקושי הנוסף שבהתקפה באותם כלי רכב מועטים אשר הספיקו לעבור את הואדי בתחילה.

האיחור הבלתי־צפוי בפתיחת ההתקפה לא השאיר בידי פלוגת ג' שהות רבה למקם כראוי את תותח הנ"ט שלה. כן לא הספיקה להניח מוקשיה (נגד רכב ונגד אדם). ויתכן מאוד שלא היתה מספיקה אפילו להתחפר כראוי — בדומה למה שקרה במשלט עבדיס — אלמלא נעזרה בעמדות המוכנות שהשאירו אחריהם אנשי האויב שהגנו על הכפר.

ג) ושוב: „זעה חוסכת דם".

המ"פ הציב שתי מחלקות, הראשונה והשלישית, סמוך לתואי החיוני של כרתיה — התל — ואילו המחלקה השניה סגרה את המערך מאחור.

העובדה שהשטח שלפני המחלקות היה שטח פתוח נתנה אפשרות — כל זמן שהקרב התנהל לאורו של יום — לפיזור גדול יותר של הכוח ולרוח גדול בין מחלקה למחלקה, שאי אפשר היה להמנע מהם, בגלל מיעוט הכוח במקום. מיד לאחר שהוקצו הקטעים למחלקות החלו האנשים להתחפר.

אנשי הפלוגה לא הסתפקו בעמדות שתוריש להם האויב ועל אף עיפותם, עמלו בשיפור העמדות, בהת־אמתן לכלים, בבניית מחפורות לתחמושת ובהקמת עמדות משנה.

הם היו מנוסים בהפגזות ולמדו יפה את ערכה של התחפורות. איש לא היה צריך להמריצם, על־כן, להתחפר ולשפר את עמדותיהם. תודות לכך היה מועט מספרם של הנפגעים בקרב ההגנה — הרוג אחד ושמונה פצועים.

ד) הגעת התד"ל בהקדם — חיונית להתבססות

בשעה שהמחלקות כבר עסקו בהתחפרות בקטעים שהוקצו להן נכנסה לכרתיה תובלת הדרג הלוחם. היא הגיעה במהירות הדדות לדרך החדשה שנפתחה כתוצאה מכיבושה של הרה.

אכן בהגנה מיידית גודעת חשיבות ראשונה במע־לה לבואו בהקדם של התד"ל אל היעד ולפיזורם המיידי לעמדות של האספקה, הציוד והתחמושת.

התד"ל הביא עמו מן הנשק המסיע שבגדוד: 2 מנ"טים, תותח נ"ט, 2 מק"בים, 2 מרגמות 81 מ"מ תחמושת מזון ומים. לא בא עמו אמצעי קשר, אשר המחסיר בהם הורגש בחטיבה כולה, והפלוגה נשארה ללא אמצעי קשר מספיקים.

ה) אספקה ותחמושת ראוי לפזר לעמדות.

התחמושת והאספקה שהובאו בתובלת־דרג־לוחם לא פוזרו לעמדות מיד לאחר הגיען. פיזור כזה בזמן המוגבל שנותר עד לתקפות־הנגד המשוערות של האויב היה מן הדברים הנחוצים, שכן בתוך ההתקפה עצמה קשה המלאכה פי־כמה. ואכן בהגנת כרתיה העובדה שהתחמושת לא פוזרה במועדה הכבידה על הרצים, שהפכו גם לספקי־תחמושת. אלה נאלצו לחרף נפשם בריצה חוזרת, נשנית ונשלשת, מהעמדות אל המטה וחזרה, כדי למלא את המחסור בתחמושת

ו) נדרשת התאמה בין גודל הכוח לבין גודל המשימה.

הפלוגה הנוספת שהמ"פ קיוה שתגיע סמוך להת־בססותו לא יכלה לבוא. כתוצאה מכך נאלץ המ"פ לקיים את פריסת פלוגתו על־פני שטח שקר־היקפו היה כארבעה ק"מ. על־כן לא היתה לו אפשרות לרכז עתודה לצורך סתימת פרצות הנחתת מכות־נגד; וכן פחתה עקב כך צפיפות אש המגינים. אף לריכוזם תחת משטר של הערבים שנשארו בכפר לא נותר בידו כוח פנוי — דבר שהיה עשוי לגרום להפתעות בלתי נעימות למגינים.

ז. מיקום הנשק קובע את קצירו.

לרשות המ"פ עמדו, כנשק נ"ט, שני מנ"טים (פיאטים) ותותח 20 מ"מ — וזאת, כאמור, לקו־היקף של 4 ק"מ. לאויב היו דרכי־גישה אפשריות רבות. על־כן ביקש המ"פ להציב את התותח במקום שישלוט על רבות ככל האפשר מן הללו, כלומר: בסביבות התל. לעומת זאת עלול היה מקום זה, הבולט שבמקר, למשוך את מרבית אישו של האויב והיותו נוח לציון. נוסף לזה, מחמת האיחור בהתבססות, לא הוצב התותח כראוי. הצבתו במקום נמוך, שבגללו נתהוה שטח מת קרוב שנשתרע למאות מטרים ממנו, היא שגרמה, בשעת ההתקפה, להוצאתו מכלל פעולה לכמה זמן, בשל הצורך בשינוי עמדה.

את שני המנ"טים שהיו ברשותו הציב המ"פ מול כביש פלוג'ה — עירק־סואידן מתוך הנחה שכלי־רכב אויבים ינועו דוקא על הכביש וסביבתו. הנחה זו הופרכה בקרב. בו הוכח מחדש כי מציאותו של כביש אין פירושו שישתמשו דוקא בו כציר. ואמנם תוך כדי התקפת האויב הותקן אחד המנ"טים למקום הנכון. המקומות שנבחרו למק"בים באגפי המחלקות היו כאלה, שאיפשרו להם שליטה באש על מקום ההערכות של האויב, על דרכי־הגישה שלו ועל עמדות ההסתערות הצפויות שלו.

ואילו המרגמות אשר הוצבו מדרום לתל, מקום שאיפשר להן מתן אש־סכנה לעברה של פלוג'ה, לא היו עשויות — בשל הטוח המינימלי שלהן (300 מ) — למלא את תפקידן בבלימת ההסתערות בשלב האחרון שלה, בסמוך לעמדותינו, אלמלא נשברה הסתערות זאת עוד קודם לכן.

ח) ג' צריכים לנשק ממייץ: הצבה נכונה, צות מאומן ונועז, בקרת־אש ראויה לשמה.

מכלי הנשק שהופעלו בברתיה הצטיינו במיוחד הבאזה והמנ"ט — ובזכותם בעיקר, הובס האויב.

הבאזה פעלה ללא־מעצור, שלטה ע, טוח רחוק והנחיתה אש מדוייקת בעצמה רבה. על כן קצרה היא, יותר מכל נשק אחר, באנשי האויב שנעו בעקבות הטנקים והמשוריינים, ונטלה מהם את האפשרות להתקדם בקצב המתאים לקצב התקדמותם של כלי־הרכב. למעשה היא־היא שבלמה את ההתקפה הרא־שונה של האויב.

ואילו בלימת ההתקפה השניה, באה הודות למלי האחר שהזכרנו — ה„פיאט". צות הפיאט, זה אשר זחל מול הטנק הקדמי של האויב, ופגע בו מטוח 40 מטר בעת שעמד לפרוץ לכפר, הוא הוא אשר במעשהו שינה את פני הקרב. שכן אף כי התוצאה הממשית של פעולת הפיאט (הוצאת טנק אחד מכלל שימוש) היתה קטנה, הביאה בעקבותיה נסיגה מבר־הלת של האויב ובכך שמה קץ להתקפתו השניה.

לעומת זה הכזיבו שני כלי־נשק אחרים בקרב זה: התותח בן ה־20 מ"מ והמרגמות בנות 81 המ"מ. התותח הכזיב בגלל מיקומו הבלתי־נכון ובגלל חוסר האפשרות להנמכת קנהו: במקום הגבוה בו־הוצב, נמנעה ממנו אפשרות הפעלתו לטוח תכליתי, ואילו בטוח הגדול לא חדרו לשריון הקליעים, אשר אמנם פגעו בו. עם־זאת יש לזכור שחלק מכלי־השריון של האויב היו מעיקרם בלתי־חדירים לקליעי תותח מעין־זה.

המרגמות הכזיבו — בגלל בקרת־אש לא טובה.

מ) קשיי תיאום — פתח לחולשה.

בעמדה בפני התקפות־הנגד של האויב נמצאה הפלוגה מבודדת למעשה ולא ניתן לה לקיים תיאום עם כוחות שכנים. וזה בשל הסיבות דלקמן:

1) מפאת עומס התפקידים ומיעוט הכוחות ודלדולם ב„עשרת ימי הקרבות" — לא ניתן היה לחטיבה להטיל על גדוד יותר מאשר משימה אחת. כך קרה שבגזרת חתה—כרתיה הופעלו חלקיהם של שלושה גדודים (גדוד ה„קומנדו" לכיבוש כר־תיה; פלוגה מגדוד שלוש — להחזקה בה; שתי מחלקות מגדוד שנים — לחסימה לכיוון פלוג'ה ועירק־סואידן; ופלוגה מגדוד שנים — לכיבוש חתה). ברור שעובדה זאת יצרה קשיים בציגורות פיקוד ובתיאום בין יחידות שכנות בשעת כיבוש כרתיה, ההתבססות בה ובהגנה עליה.

2) מפאת מחסור באמצעי קשר ובגלל פעולתו הבלתי תקינה של המכשיר האחד שהיה בידי הפלוגה — לא ניתן היה לקיים קשר בין הפלוגה לבין מפק־דת הגדוד, הכוחות השכנים והתותחנים.

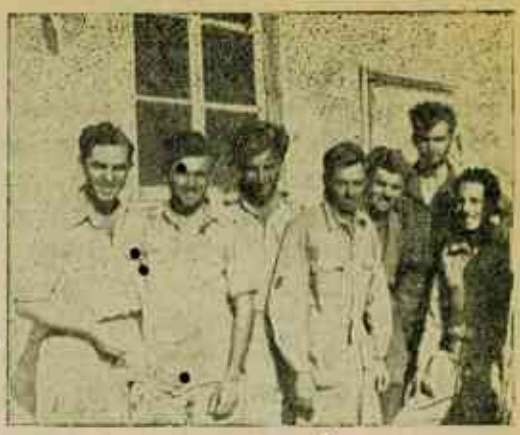

מפקדי המחלקות בפלוגה ומחליפם

3) לשיתוף פעולה ממשי עם חיל־התותחנים לא ניתן היה להגיע גם משום כך שהפלוגה אשר צריכה היתה להגיע לחתה לא הגיעה.

י) אבות הגנה גמישה: עומק, עתודה, שליטה.

ההגנה ל„עומק" לא תוכננה מראש ולא נמסרו למחלקות הוראות לתכנן מ־ עמדות שני. אבל בתוך הקרב עצמו, בשעה שהיה חשש לפריצת האויב לכפר, תכנן המ"פ קו מעין זה בסביבות השטח החיר־בי. קצין החבלה הגדודי עם חבלניו וכמה אנשי מטה, אשר היוו את „העתודה" החלו בהקמת הקו.

אילו היו נכנסים לקרב גורמים נוספים כמו צות קרב מגדוד ה„קומנדו", או פלוגת רגלים נוספת, ניתן היה לבצע התקפת־נגד, שהיתה שוברת את האויב וגורמת לו אבידות גדולות יותר. שימוש אחר בזחלים יכול היה להיות הוצאת פצועים והעברתם לעורף (לחתה ולג'וסיר) — וכן שמירה על מגע עם מקומות אלה.

שליטת המפקד היתה כרוכה בקשיים מיוחדים בגלל חוסר קשר תקין בינו לבין יחידות המשנה העיקריות. ואף־על־פי־כן ידעה הפלוגה, שכבר נת־נסתה בהדיפת התקפות נגד של כוחות עדיפים (ג'וליס 10.7), לנצור את אישה — ובאה על שכרה.

עמדת התצפית של המ"פ היתה על התל. סמוך למפקדת הפלוגה, שהיתה במדרון האחורי של אותו תל. דבר זה נתן אפשרות תצפית טובה לעבר השטח בו נע ותקף האויב. יחד־עם־זה משך התל את מרבית אישו של האויב והתנועה ממנו ואליו היתה קשה. כנגד חסרון זה, היה למוצב הפיקוד הפלוגתי יתרון נוסף: קרבתו למרבית כלי־הנשק המסייע של הפלו־גה (התותח, אחת הבאזות, כיתת מרגמות). היה בכך משום משקל־שכנגד להעדרם של אמצעי־קשר (טל־פון ואלחוט). דוגמה לכך הגילוי שגילה המ"פ בעי־צומו של הקרב כי בקר אש המרגמות נמצא בעמדה הנוחה לעצמו יותר משהיתה נוחה לבקרת האש.

עיקר השליטה נתבצע באמצעות רצים, אשר נגלו מידה רבה של עוז ומסירות.

הרצים יכלו לפתור חלקית את בעית הקשר הפני־מי. אך לא את זו של הקשר עם החוץ. מכשיר הקשר שהתקלקל הבליט מחדש את הצורך בהקצאת אמצעי־קשר משניים — מכשיר נוסף, או קו טלפון ואולי גם קשר על פני השטח. באמצעות כלי־רכב משור־יינים (שאילו נשארו בכפר היו יכולים לקיים את הקשר עם חתה, לדוגמה).

יא) אף בהגנה — עוזרות כמוהו כנשק.

הבדידות, חוסר הסיוע של רמה גבוהה יותר ותוק הקשר לא היה בהם כדי להפחית במשהו את עוז־רוחם של הלוחמים. נראה הדבר שעוז־רוח זה רכשו כתוצאה מהתחשלות בקרבות בעבר. כן עמדו לנגד עיניהם דוגמאות עמידה של שאר פלוגות גדודם בקרבות הגנה בנגבה (2.6 ו־12.7), בגל־און (14.7) ובבית־דראס (7/8.7). בכרתיה הובלטה פעם נוספת חשיבותם בהגנה של עוז־הרוח, ותקיפות — „עד האיש ועד הכדור האחרון".

מפקד הפלוגה ידע לסייע לבצרון רוח אנשיו ע"י כך שהעביר ידיעות מעודדות, בתוך הקרב. מקור שדוד אחר היתה דוגמתם האישית של המפק־דים, בגלל השליטה הקשה התגלה ביתר שאת ערכם של מפקדי־המשנה, שהאחריות אשר נפלה על שכמם — כתוצאה מהפיזור ומחוסר הקשר הפנימי — היתה גדולה מתמיד.

דוגמאות לכך יכולים לשמש מפקד צות התותח ס פ י נ ק ל ש ט י ן ומפקד צות הפיאט ר ו ן. הטוראים אף־הם לא נפלו ממפקדיהם בנכונותם. כדוגמה נזכיר את ספק התחמושת י ח ז ק א ל. בזכו־תם של אלה ובזכות עמידתם האיתנה של כלל אנשי הפלוגה נהדפו התקפות הנגד של האויב.

יב) ניתוק הרגלים מחשריון — תנאי לחדירת התקפה משולבת.

ההתקפה הראשונה נהדפה ע"י הנחתת אש בטוח 500 מ' שניתקה את הרגלים של האויב מן השריון. אש זו לא היתה משולבת כראוי וחסרה בה אש־מגן של תותחים — ואף על־פי־כן עשתה את שלה. היא

כוונה בעיקר אל הרגלים, כדי לנתקם מעל השריון ולגרום לו אבידות. אבל היה בה גם כדי להצר במעט את תנועת השריון אשר נאלץ לסגור את אשנביו ולהקטין את אפשרויות התצפית שלו. הכלים העיקריים שביצעו את הדבר היו המק"בים.

אותו רגע אשר לו היכו המגינים בשוחותיהם, הרגע בו יפעילו, נוסף על רוביהם ומקלעיהם, את נשקם קצר־הטוח: תת־המקלעים, רימונים וכידונים — פשוט לא הגיע. אילו היה מגיע, אין כל ספק שהאויב הפורץ היה נתקל בהתנגדות עד הסוף.

יג) מאוחר־מדי, לא כראוי וללא־תיאום.

לכך שאותו רגע לא הגיע לעולם סייעו כמה פגמים בהתקפת הנגד של הארב. את אלה ניתן אולי לסכם בשלוש הנקודות הבאות:

- המצרים איחרו בפתיחת התקפת הנגד שלהם.
- אישם המסייעת הופעלה לא נגד המערך העי־קרי של כוחותינו; ואף זו הופסקה ברוח־זמן רב מדי לפני ההסתערות.
- תנועת הרגלים השריון לא היתה מתואמת.

יד) החלפת יחידות בקו — ממצע.

החלפתה בקו של פלוגה ג' מגדוד שלוש ע"י פלוגת אחרת מאותו גדוד בוצעה בלילה, כדי לקיים סודיות ולאפשר מכסימום של בטחון לכוחות המוחלפים והמחליפים. ההחלפה נעשתה בחוסר־סדר, בגלל חוסר הנסיון בשטח זה באותה שעה.

לא נעשה כל סיור מכין ע"י היחידה המחליפה. כתוצאה מכך הקשתה החשכה על ביצוע ההחלפה. כן הקשה על ההחלפה הזלזול בה אשר גילו הותיקים במקום — כתוצאה ממתיחות, משכרון ההצלחה ומ־בטחון היתר מופגזה — דבר אשר עלול היה להפך למכשלה. אילו היה האויב מכון לזמן זה התקפה נוספת.

ניתן לומר כי קרב כרתיה נסתיים בהצלחה; אך אין לשכוח את הטעויות — בתכנון, בניהול ובביצוע הן מצדנו והן מצד האויב. דוקא משום כך יש בו, אולי מן המאלף.

נראה הדבר שעל־ידי לימוד הטעויות שחלו בקרב זה — פחתו הטעויות בקרבות הבאים.

שכן תוך כדי חתירה למציאת פתרונות נכונים־יותר, נמצא פתרון לפריצת הדרך לגבב על־ידי חיסול הרצועה המצרית למן מגדל במערב ועד לבית־גוברין במזרח — בפעולה מתואמת של כוחות גדולים מצפון ומדרום. במימושו של דבר זה הוחל בשלב הבא של המערכה עם המצרים — במבצע „עשר־המכות" („יואב").

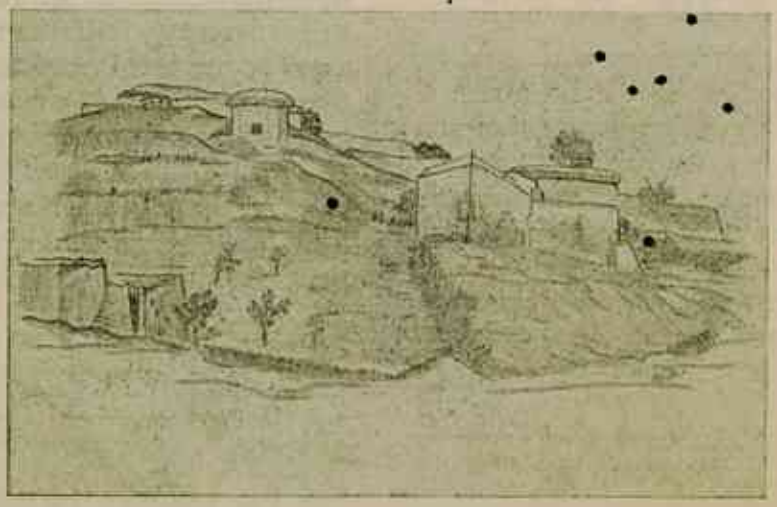

עמדת התצפית בכרתיה

אלוף־משנה ע. נרקיס

עקרון־ריכוז־הכוח בצל הנשק האטומי

דומה כי אין איש מטיל ספק במציאותם של „עקרונות־המלחמה" — כמיצוין של עובדות מלחמה ונסיון קרב, שנתגבשו משך דורות והיו ל„חוקים". רבי־אמנים במקצוע המלחמה, ה־"Great Captains"[1] וכן תיאורטיקאים רבים, הניחו בדרך כלל, כי עקרונות אלה שרירים וקיימים ואין הזמן פוגע בהם לרעה. אכן, יש ונחלקו דעותיהם באשר למספרם, לסדר־עדיפותם ולהגדרת מהותם של עקרונות אלה וכן באשר לערכם להכנת הקרב, מחד גיסא, ולניתוח תוצאותיו מאידך גיסא. אך על אף חילוקי הדעות בכגון אלה ניתן לראות בעליל מה רבה היתה החשיבות אשר ייחסו בעבר — ומיחסים עתה — כל צבאות העולם לעקרון, אשר רבים רואים אותו בבחינת עקרון־מרכזי, והוא עקרון ריכוז הכוח; וזאת — אף שיש ומכנים אותו בשמות שונים, או שמגיעים אליו דרך עקרונות אחרים.

כך, לדוגמה:

ברשימת עקרונות־המלחמה, כפי שהם מופיעים בכתוביו של הצבא הבריטי, מוצאים אנו את ה־"Concentration of Force" („ריכוז הכוח") בשמו המפורש. האמריקאים נותנים בעקרון ה־"Mass"[2] ביטוי לאופן ראייתם את גורם ריכוז־הכוח, תורת־הלחימה הסובייטית, אף בה מצוי עקרון ה„מסה" (או ה„מסות"), וכן „מיוצג" עקרון הריכוז במושג „העדיפות המוחלטת"; והכונה כאן לעדיפות מספרית־ממש, כפי שמגדירה גנרל־מיור קורקודינוב בתקצירו על „אמנות המלחמה" של הצבא הסובייטי: „ריכוזם של כוחות עדיפים־מספרית בגזרה המכרעת".

לעומת זאת טוענים הצרפתים כי עקרון ה„המכונה אצלם „ריכוז המאמצים (des Efforts" "Concentration). הנו תוצאה, או מסקנה, מכמה עקרונות אחרים: מן „הרצון" (Volonté — המקביל לעקרון „המטרה"); מן „חופש הפעולה" — (Liberté d'Action המקביל פחות או יותר ל„בטחון"); ומן הכלל (אשר יש הרואים גם אותו כעקרון) של „חסכון בכוח", לתפיסה המקובלת אצל הצרפתים אופיינית ההגדרה הבאה: „יישומם של עקרונות אלה — של „הרצון" ו„חופש הפעולה", ושל הכלל „חסכון בכוח" — מעניק לתמרון (manocuvre) את מלוא יעילותו על־ידי צירוף המאמצים וע"י היותם מכוונים אל נקודת־מרכז אחת; ובתוצאתם הסופית של צירוף וכיוון אלה מביאים הם לידי ריכוזם של כל המאמצים החומריים, הנפשיים והשכליים לקראת מטרה אחת ויחידה. הם שיאפשרו לו למפקד להשיג, ברגע ובנקודה הנראים לו כמכריעים, את העדיפות החומרית והנפשית על היריב — ולהגיע ע"י כך אל המטרה המבוקשת על ידו" (לפי „הצעה להוראה־זמנית בענין תפעול־טקטי של כוחות־יבשה").

ברור, שכדי להגיע לנצחון מוטב לו למצביא — וניתן לומר כי מחובתו הוא — לנהוג לפי עקרונות המלחמה וליישמם יישום נכון וכולל כמיטב ההבנה, ובדרך זו להבטיח כי אמנם תושג המטרה. אכן, ככל שירבו האמצעים העומדים לרשותו של אותו צבא — כן יוכל, יותר ויותר, להרשות לעצמו אף לתטוא מדי־פעם, בשוגג ויש שאף במזיד, לעקרונות, לחלקי עקרונות ולמיהגי פעולה מסויימים, שעוצבו במסגרתם של עקרונות אלה. למשל, במצבים בהם עומדת לרשותו של צבא עדיפות רבה בארטילריה ובשריון, ניתן לעתים להתקיף לאור היום, באורה של „גישה ישירה", אף בלא הזדקקות יתרה לעקרון ההפתעה. גם ההסואה וההסתר יאבדו מחיוניותם בתנאים של עודף אמצעים מכריע. וכן אפשרי הדבר כי תכנון הפעולה יהיה מורכב (כנגד עקרון הפשטות[3]), נוקשה (כנגד עקרון הגמישות), לא מתואם ביותר (ובכך יחטא לשיתוף־הפעולה) — ועל־אף כל אלה יוכתר בהצלחה; אכן, בתנאי האמור: שתהא מצויה עדיפות מכרעת ביחסי הכוחות.

לא כן הדבר ביחס לעקרון ריכוז הכוח.

---

1) "Great Captains" — „רבי המצביאים" — דהיינו, מפקדי המופת אשר רשימתם מתגבשת־משתנית במהלך ההיסטוריה (ונפתחת כרגיל בשמותיהם של אלכסנדר וחניבעל), ובמעשיהם ובדבריהם מקובל לחפש את סוד היכולת וההישג במלחמה.

2) "Mass" — דהיינו, „מסה", ביטוי השאול מן הפיסיקה. אך כבר בימי נפוליאון משמש הוא לצורך הגדרת עצמה צבאית רבה ומרוכזת, במובנה הפסטי — ומכאן השימוש הרב בצירופים, או ב„גוגודים": „מסה" מזה ו„תנועה" (או „תנופה") מזה.

3) המצוי ברשימות־העקרונות של הצבאות האמריקאי והבלגי, למשל.

אך ננסה, אולי, להגדיר תחילה את מהותו של עקרון זה.

„ריכוז הכוח" — ניתן להגדירו כיכולת לכנס את מכסימום העצמה (במא־מץ, בכוח־אדם, בחימוש־אש וברכב) בזמן ובמקום שנבחרו, כדי להשיג עדיפות המיועדת להכרעת האויב (בנקודתו החלשה) — אגב השארת מינימום העצמה לצרכי בטחונו של ריכוז זה. (דרך אגב, אם נסקור במבט אחד את לוחות־העקרונות של צבאות שונים, על כל המשותף שביניהם במהות, וה־שונה בניסוח, הרי נראה כיצד נשקפת מההגדרה הנ"ל השתלבותו של העקרון האמור בעקרונות ה„חסכון בכוח", ו„חופש הפעולה").

מן המלחמות השונות שנתחוללו במהלכה של ההיסטוריה, עד למלחמת־העולם האחרונה ועד מל־חמת קוריאה בכלל, מסיקים אנו כי מעולם לא הושגה במלחמה הכרעה בלא ריכוז הכוח. כך היה בתקופתם של חניבעל או קיסר — שאז נתגלם עדיין עקרון זה בעיקר בריכוזי כוח האדם וברכב (בטרם היות נשק האש) — וכך היה בימי פרידריך־השני או נפוליאון, אשר אמר כי „הנצחון הוא לבעל הגדו־דים־הגדולים".

מלחמת־העולם הראשונה — אף היא התנהלה על בסיס הנקיטה המתמדת של עקרון הריכוז. דבר זה איתת במידה מסוימת את הנחותיו האורטיות של מרשל פוש[4], אשר הקדיש בספרו „על עקרונות המלחמה", תשומת־לב ניכרת לעקרון ה„חסכון בכוח". — זה שממנו משתמע, כמשלמתו הטבעית, גם עקרון „ריכוז הכוח". במהלך מלחמת־העולם האחרונה מו־פיע לפנינו עקרון זה כפי שנתגלם במבצעי הגר־מנים בזירות פולין, בצרפת (שם — בעיקר, מבחי־נת ריכוז השריון, לעומת פיצולו בצבא הצרפתי)[5] וברוסיה. לעומת זאת, זכורה העתודה העצומה אשר ריכזוה הרוסים בעומק מרחבתם ממזרח לוולגה, ואשר אפשר כי תודות לה הצליחה אופנסיבת־הנגד ליד סטלינגרד (שם — לפי הנתונים בספרו של הקולונל ל. אלי מצבא ארה"ב — הפעיל הצבא האדום שבע ארמיות בגזרה צרה יחסית, כדי לכתר ולחסל את הארמיה הששית של פלדמרשל פון־פאולוס[6]). כן יש לציין את הופעתן של ארמיות שריון סובייטיות במסע „מן הוולגה אל האלבה", אשר הן שאיפשרו לרוסים, במידה לא קטנה, מבצעי מלקחיים רחבי־היקף, שקביאו לחיסול כוחות אויב ניכרים[7].

רצוי, אולי, להזכיר כאן גם את הריכוזים האדירים של ארטילריה (לפי „הדוקטרינה הצבאית הסובייטית" לגארשהוף Garthoff — 22.000 כלי־יריה, כולל מרג־מות, אשר יחס מספרם לששת שבו היו פרושים והיה 670 לק"מ) ושריון (לפי אותו מקור — כ־5000 מנ־קים) שהשתתפו במצור על ברלין.

אין לדלוג בפירוט זה על אותו כוח עצום שהוכן לפלישה לאירופה ביוני 1944. ואף במזרח הרחוק נקל לאסוף דוגמאות לריכוזי הכוח כגורם־הכרעה, כגון: מבצעי ה„מרינס" בכיבוש האיים אוקינאוה ואיבוג'ימה שלווו ע"י ריכוז רב של אגיות־מלחמה, אשר שימשו כמחסה ארטילרי לעצם העלית בחוף האיים ואח"כ להמשך הלחימה בהם.

כתוצאה מכל האמור לעיל ניתן להסיק, כי עד עתה נאלץ הצד המעוניין להשיג את ההכרעה, לרכז תחילה מכסימום של כוח, כדי שיוכל להגשים רצונו זה. „נוסחתו המתימטית" של המאבק על ההכרעה מתגלמת איפוא בריכוז של רצון, כוח־אדם, אש ורכב — כל זה בסוגריים; בחזקת: טיב, אימון, נסיון.

יכולת ההכרעה =

= [ריכוז × (רצון + כוח + אש + רכב)] (טיב × אימון × נסיון)

סיכומו של דבר: עתיד לנצח אותו צד המסוגל לכנס כוחות למתן המהלומה שתוכננה על ידיו. הבר־מוי „מסוגל" — כוונתו כאן גם לבחינות המס־פרית, הטכנית והתובלתית — וגם למידת הבטחון (בעיקר — זה האווירי) אשר ביכולתו לספקה לציבורי כוח אלה.

* * *

וכך נדמה היה, כי נסיון־העבר וההרגל הסכו קבע — ואין לחלוק על „מקום המזרח" שרכש לעצמו עקרון הריכוז בתחום הטקטיקה והתורה המבצעית

4) מרשל פוש — 1851-1929. איש צבא וסופר בשאלות מלחמה. הגיע בסוף מלחה"ע ה־1 למעמד של מצביא עליון על צבאות בעלות־הברית בחזית־המערב.

5) יש הרואים את עיקר הלקח במסע המלחמה של 1940 בצרפת בחבדל זה שבמידת ריכוזו של השריון; בעוד שהצבא הגרמני כינס את שריוניו לעוצבות מרוכזות, עד לרמת קורפוס, ואף „קבוצות גייסות שריון" בנות כמה קורפוסים — פזר השריון הצרפתי, גדודים גדודים, על פני דיביזיות הרגלים, ולא הספיק ליצירת אגרופי־מחץ שיהיה בהם כדי לאפשר מהלומות־נגד.

6) „הצבא האדום כיום", 1949, ומהדורות מאוחרות יותר.

7) כבר ב־1941 הפעילו הגרמנים בחזית רוסיה תחילה „קבוצות גייסות שריון", בנות כמה קורפוסים־משוריינים כ"א, ואח"כ כמה וכמה „ארמיות־שריון". הן בזירה הדרו־מית האוקראינית והן במסע התקדמות לעבר מוסקבה. — המערכת.

האסטרטגית. אלא שלא לעולם חוסן. והנה, בשנת 1945, הופיעה לראשונה פצצת האטום — אשר חיסלה שתי ערים יפניות, הירושימה ונגסקי, כמעט לחלוטין.

* * *

מוטב שנסקור עתה, בתמצית, מקצת תכונותיו וסגולותיו ההרסניות של הנשק האטומי והתרמו־אטומי בשלב התפתחותו הנוכחי, במידה שמצויות ידיעות על כך.

לראשונה — פגז־הארטילריה האטומי:

משקלו 450 ק"ג (?)

אורכו 90 ס"מ

טווח 30 ק"מ (?)

מהירות התחלית 600—800 מ' לשניה.

עצמתו שוה לזו של הפצצה שהונחתה על הירושימה (כוח ההתפוצצות שלה שוה לשל 20.000 טון טנ"ט).

הערה: נתונים אלו הנם סיכומן של ידיעות שנתפרסמו בעתונות.

להלן — טבלת הנזקים הנגרמים מהדף־האויר של פצצת אטום „סטנדרטית" — זו שכוח ההתפוצצות שלה שוה לשל 20.000 טון טנ"ט — אשר פוצצה בגובה של 600 מ' מעל ל„נקודת האפס".

והרי מקצת מן המסקנות שהוסקו מנסיון הפיצוץ התרמו־אטומי, שבוצע בנובמבר 1952, כפי שנתפרסמו בירחון „כוחות־האויר הצרפתיים" מדצמבר 1953.

הפצצה שפוצצה — כוח־הנפץ שלה היה שוה לזה של 3—5 מיליוני טון טנ"ט. משמע, שחזקה היא פי 150—250 מן הפצצה שהונחתה על הירושימה.

ואלו התוצאות הצפויות מפיצוצה של פצצה כזאת: קרני ה„גמה" המשתחררות כתוצאה מן ההתפוצצות עלולות להרוג, בשטח של 25 קמ"ר, כל יציר חי שאינו נתון במחפה. יצוין, דרך אגב, כי במציאות אין לכך כל ערך — מאחר שממילא היו יצירים אלה נהרגים, הן ע"י הדף האויר והן ע"י שלהבת הפצצה וחומה. ההרס העלול להגרם ע"י הדף האויר הנו מוחלט על פני שטח של 350 קמ"ר — ויהיה מוגבל יותר, בתוצאות משתנות, בשטח של 670 קמ"ר. החום המופק מכדור האש של ההתפוצצות עלול להספיק לאכל כל חומר דליק ולגרום לכויות מות לכל יצור בלתי מוגן בשטח של 775 קמ"ר — משמע, בתחום של 15־16 ק"מ מנקודת ההתפוצצות.

8) דהיינו — „הידרוגני", כגון „פצצת המימן" הנודעת. — הטעו"ר.

בניסוי בא„ניואטוק"[9], בשנה שעברה, הורגש החום שהוקרן מן ההתפוצצות ע"י עדים שניצבו ברדיוס 50 ק"מ מנקודת האפס. תוצאות כלליות ביותר מן הפיצוץ האחרון ב„ביקיני"[10] אשר באוקינוס השקט (ב־1 במרס 1954) עודן „מריות" ואין צורך להזכירן כאן נוספות.

אפשר שיהיה זה לתועלת אם תצויינה כאן האפשרויות השונות להבאת פצצה אטומית, או תרמו־אטומית, אל תעודתה.

א. מפציצים מרחיקי־טוס להפצצת יעדים אסטרטגיים.

ב. מפציצים קלים יותר, לפעולה באזור החזית וכלפי מטרות שונות בסביבתו (על־פי־רוב — מטרות אסטרטגיות).

ג. מתקנים לשיגור קליעים־מונהגים רקיטיים — אלא שתחת הקליעים מסוג V_2 ו־A_{10} [11] ישוגרו מהם קליעים בעלי „ראשי־נפץ" אטומיים. מקומם של מתקנים אלה יכול להיות ביבשה או בים (באניה או בצוללת). דרך אגב, נראה שבית־הנשק האטומי האמריקאי יכיל, נוסף לסידרה שלמה של פצצות ופגזים אטומיים, גם קליעים־מונהגים וטורפדות אטומיים.

ד. פגז אטומי, הנורה מתותח מיוחד.

משקלו של תותח זה 85 טון.

אורכו הכולל — 26 מ'.

אורך קנהו — 8.5 מ'.

אורך הבסיס — 3 מ'.

הבסיס מושתת על גבי משטחה עגולת המאפשרת ירי ל־360 מעלות. הרכב הנורה של התותח (גלגלי) מאפשר לו להגרר במהירות של 56 קמ"ש.

טווח תנועתו ללא תספוקת דלק — 400 ק"מ ליום. הוא מסוגל לעבור במים שגובהם 1.5 מ', אפשר גם להטעינו על ספינת־נחיתה.

* * *

מחמת יוקרו הרב של כל נשק אטומי או תרמו־אטומי, יש להניח שלא ישתמשו בו לפגיעה בכל מטרה; תחילה ייבדק ערכה של המטרה וייבחן

9) אניואטוק — אטול (מחרוזת איים) בצפון־מערב איי־מרשל, במערב האוקינוס־השקט; עשוי 40 איים־זעירים המקיפים לאגונה שקרוב ל־40 ק"מ קוטרה. משמש מאז 1947 „כר ניסויים" אמריקאי לנשק אטומי.

10) ביקיני — אטול באיי־מרשל המונה כ־20 איים־ועירים סביב לאגונה שאורכה מתקרב ל־35 ק"מ ורחבה כמחצית מזה. מאז 1946 הועתקה האוכלוסיה הקטנה לאי אחר מחמת התחלת ניסויי פצצות אטום אמריקאיות.

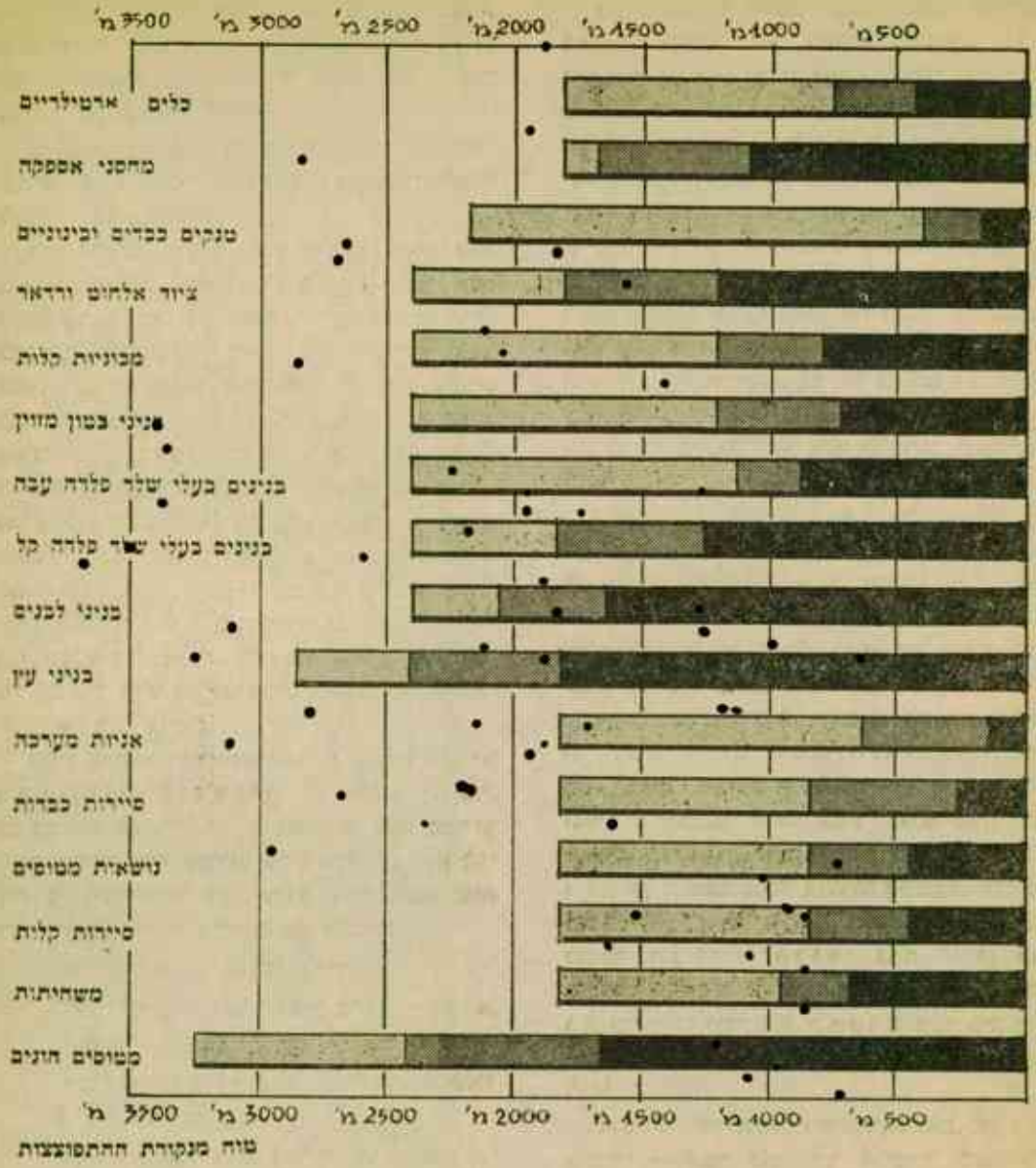

מקרא:

נזקים רציניים ביותר. הציוד שנפגע – אינו ניתן לשימוש. וכן לא לתיקון־בו־במקום.

נזקים בינוניים. הציוד הפגוע אינו ניתן לשימוש מבלי תיקונים רציניים.

נזקים קלים. הציוד הפגוע נשאר לשימוש. אך ביעילות פחותה — אולם ניתן לבדק מהיר.

פעמים רבות עד כי יוחלט שיש להפעילו כלפיה. ברור שבדרך כלל תבוכרנה מטרות אסטרטגיות על פני מטרות טקטיות; ושתדלו לגרום נזק רב ככל האפשר לאותה מטרה שתיקבע.

ננסה, עתה, להגדיר את היעדים־בכוח, אשר בתוקף ערכם יש לשער כי ייהפכו למטרות המועדות לפגיעת הנשק האטומי.

כבר הזכרנו את מגמת הריכוז; והלוא אחת מתוצאותיה היתה הנטיה לכנס במסגרת טקטית אחת כוחות־שריון רבים ככל האפשר. הרוסים הגיעו כבר במלחמת־העולם השניה ל„ארמית־שריון" (אשר אמנם מבחינת עצמתה אינה אלא כקורפוס משורין בצבאות אחרים). הגרמנים פעלו בקורפוסים משוריינים[12], והצרפתים, ודומני גם האמריקאים (המשפיעים עתה הרבה על הקודמים), מנסים להגיע ל„קורפוס אורגני משורין" — קורפוס שאחריותו היא טקטית ולוגיסטית כאחת והוא מופיע בשדה הקרב בתור „המקשר בין הטקטיקה והאסטרטגיה"; וביתר דיוק — כחולית החיבור בין הפריצה הטקטית לבין „יצול־ההצלחה האסטרטגי" (כדברי גנרל דה־לה־שפל, מפקד „ביה"ס למלחמה" של צבא צרפת).

נפרט עתה את תכונותיה השונות של הדיביזיה המשורינת הצרפתית (שאמנה גזירה שוה גם לגבי זו האמריקאית, או הבריטית, אשר מדיהן אינם נבדלים אלא הבדלים קלים יחסית); ואין לה־ניח כי דיביזיה זו אינה בגדר מטרה אסטרטגית ראויה־לשמה — הן בתנוחה והן בתנועה:

כוח־אדם — 17.000 לערך.

רכב־קרב — 1.300 (מהם כ־300 טנקים, היתר רכב־סיור, „חצאי־זחלים" וכד').

רכב־שירות — 3000 כלי־רכב + 1500 עוקבים.

אורכה של הדיביזיה על־פני השטח — 400 ק"מ.

שטח ההיערכות שלה — 25 קמ"ר.

נעיין נא בממדי הריכוזים שבחילות אחרים, ונבחן אותם בדרך דוגמה:

(11) V_2 — קליע־מונהג רקיטי, במשקל 10 טון, המסוגל להגיע לטוח של 500 ק"מ בערך. A_{10} — קליע־מונהג רקישי, במשקל 97 טון, המסוגל להגיע לטוח של 580 ק"מ בערך.

(12) עיין בהערה 5 לעיל. יצוין כי קורפוסים־משורינים גרמניים — אשר שנים־שלושה מהם, לעתים בתוספת כמה עוצבות אחרות, היוו „ארמית שריון" — היו בעלי עצמה די ניכרת.

נפתח בתרגיל שנערך ב„בית־הספר למלחמה" בצרפת, ונושאו — התקפת קורפוס, בן 5 דיביזיות, על אויב הערוך להגנה מאחורי נהר, בגזרת כ־35 ק"מ. לבד מן הדיביזיה־המשורינת (הנוספת על חמש דיביזיות הרגלים הנ"ל), אשר שהתה גם היא בשטח־הקורפוס, כעתודה — נתכנסו שם לפעולה הכוחות הבאים: 5 דיביזיות רגלים (ומספר גדודי חי"ר נוספים), כל אחת בעלת כ־3500 מכוניות ו־72 תותחים[13]. בסיכום, איפוא — כ־18.000 מכוניות ו־360 תותחים. נוסיף לאלה את רכבה של מפקדת־הקורפוס ושירותיה, את גייסות־הקורפוס האורגניים ואת התוספות המוקצות במיוחד מן הארמיה — ויסתבר לנו כי על שטח בן 40×40 ק"מ לערך צריכים היו לחנות בין 25 ל־30 אלף כלי־רכב וכמה מאות תותחים. ועל כל אלה יש להוסיף עוד את מערתי כלי ההנדסה השונים לצלילת הנהר ואת הבסיסים־הלוגיסטיים של מפקדת הקורפוס. ברור כי אין להבין את הענין כפשוטו ולהסיק כי „צפיפות הרכב בשטח" הנה כ־20 כלי־רכב על 1 קמ"ר; שכן בהתאם לייעוד הטקטי צריכים כל אלה להנות מכונסים בריכוזים שונים, כדי שיוכלו למלא את תפקידם.

אין להכביר מילים על מידת הריכוז המצויה בשטחי תעשית המלחמה. נושא המשתייך, בעיקרו, לתחום „הנהגת המלחמה" — זו אשר לידל הארט[14], המכנה אותה עפ"ר „אסטרטגיה־רבתי" (Grand Strategy), רואה אותה כרמת הנהגה הנבדלת מן ה„אסטרטגיה" במובנה המצומצם וכעומדת מעל לה; אותה תעשיה, אשר ככל שתרוכזנה סביבה תעשיות־הלוואי שלה — כן תגבר תפוקתה ותשוכלל יעילותה. וככל שאמנם תרוכזנה כך — כן יגדל נפח המטרה אשר היא מהוה. נסתפק כאן בציון אותן מטרות אסטרטגיות שנזכרו לעיל.

אנסה להבהיר את הבעיה בדרך הבאה. כדי שכוח־השריון — אשר הנו, לפי המקובל כיום, כוח־ההכרעה בעתיד — יוכל להשיג מטרתו ביעילות, מחייב הוא ריכוז רב בשטח. גם אם תהיה לו „מטריה" אוירית בת־ממש — דבר שהנו יחסי תמיד — הנשק הנ"מ שלו יהא מדויק בתכלית — לא יוכל בכל זאת למנוע הסתננות, או פריצה בכוח, של

(13) מובן שמדובר כאן בכלי ארטילרית־שדה בלבד, ואילו התותחים הנגד־מטוסיים (וכן — אם ישנם — התותחים הנגד־טנקיים למוגיהם) לא הובאו בחשבון, שלא להוביר את המרגמות־הכבדות. — המערכ'.

(14) לידל הארט, אחד מחשובי הוגי־הדעות והסופרים הצבאיים בדורנו. תרגום ספרו „אסטרטגיית הגישה העקיפה", עומד להופיע בהוצאת „מערכות". — המערכ'.

חיל־אויר אויב לשטחו. לאחר שהסקנו כי הדיביזיה המשורינת (על אחת כמה וכמה — הקורפוס המשורין) הנה בגדר „מטרה אסטרטגית ראויה", ברור מאליו הוא, כי בתרגיל הנ"ל יתכון האויב לפ־גוע בה באמצעות נשק אטומי, והוא ירכז כל מאמ־ציו להגשמת כונתו זו. לכשתגיע הפצצה לייעודה — ויש לשער כי אמנם יקרה הדבר באחד מן הניסויים להטילה — יקיץ הקץ על מכשיר רב־כוח שנועד לסייע להשגת ההכרעה — ואותו צד יימצא לוקה בח־סר („חסר־רב־משקל) לעומת מתנגדו. דיביזית־שר־יון אינה בגדר דבר זול כל עיקר (דיבזית־רגלים צרפתית עולה, על מלוא ציודה וחימושה, כ־100 מיל־יון דולר — וברי שמחירה של זו המשורינת גדול עוד יותר); וכדאי לו, על כן, לריב אף סיכון זה או אחר, ובלבד שיצליח להוציאה מכלל שימוש.

* *

גזירה שוה היא לגבי צי־פלישה גדול, הנע לקראת ביצוע משימה רבתי של העלאת גייסות בחוף אויב. „ארמדה" מעין זו, אשר בתוקף טיב תפקידה תרוכז במידה מכסימלית לשעת הנחיתה, עלולה ממש לחדול־מלהתקיים לאחר שתופצץ בנשק אטומי או תרמו־אטומי (ומצורה מסקנה העשויה, אולי, שמוח מזאת: מידת הבטחון ביכולת־ההכרעה הסופית של מעצמות הים פוחתת, ומכאן נובע לגביהן הצורך בהחזקת „ראש־גשר" יבשתי קבוע, ורחב־יחסית, המאפשר פיתוח המשך פעולות לכוחות שיובאו אליו). ואין להוציא מכלל מגבלה חדשה זו גם את צי־האויר, העלולים להשמד בהיותם מרוכזים בשדות תעופה — אך מן הנמנע לפזרם בעשרות, או במאות, שדות תעופה ועם זאת לשמור על יעילות ניצולם לפעולה. אשר לגייסות הקרקע, הרי גם עוצבת חיל־רגלים או חיל שריון, הקטנה מדיביזיה — שעה שהיא נמצאת בתנוחה, או בתנועה למתן מכת־נגד מקומית — עלולה לשמש מטרה נאותה לקליע אטומי טקטי. כל זאת — בלא לדבר על ניגוע השטח ברדיו־אקטיביות.

כך, דומני, נראית עתה מציאות זו: של מטרות־אסטרטגיות מכאן — והאפשרויות להשמידן מכאן — ושל היחסים ההדדיים שבין שתים אלה.

* *

ואשר לעתיד — יתכנו, להלכה, כמה פתרונות או קוי־התפתחות.

פתרון ראשון — הנראה, ודאי, פשוט ונוח ביותר — הנו: איסור עצם השימוש בנשק האטומי. במקרה כזה תוסר ממילא מן הפרק הבעיה שהצבנו לנו בתחילת עיוננו בנושא זה; והמלחמה, לכשתפרוץ כאן או שם, עשויה להתחולל שוב במסגרתה ובצר־ותיה ה„קלסיות" (מעין דוגמה לכך ניתנה בקוריאה).

המצב ישתנה כלל, אם נניח כי לא יבוא איסור מעין זה, ו„כל־דיכפין" יפעיל נשק אטומי, או תרמו־אטומי (במידה שיהיה מצוי תחת ידו) כראות עיניו. אפשרות כזאת מרבה את המבוכה, וטרם נובשה התיאוריה לקראתה. את הלכי הרוח המצויים ניתן, על־כל־פנים, לסכם באופן זה:

א. „מלחמה מונעת" והשמדת הפוטנציאל־האסור מי־הצבאי של המתנגד — דבר הנראה בימינו בלתי־אפשרי.

ב. פיצולם של הכוחות (כוחות האויר, הים, היבשה) בשלבי הפעולה הראשונים, מתוך כוונה לבצע את כינוסם, תוך כדי תיאום מדוקדק, למצ־בים בהם הוא הכרחי — ל„שעות האפס", למעבר קוו ההתחלה, לפיתוח הפריצה — בהנחה שמידה מסוימת של ריכוז תוכל להתבצע במשך פרק זמן מתקבל על הדעת. מגמת פיצול חדשה מעין זאת תחייב, על־פי שורת ההגיון, שינוי־ערכין רציני בטקטיקה כולה וכן בתחום המבנה והחימוש; משי־מות מסוג שונה וחדש תוטלנה אזי על יחידות ששונו במבניהן, במערכי הקרב שלהן, בנשקן, ברכבן ובאורחי פעולתן.

מידת ערכן, הגיונן, אמיתותן של הדעות שנסקרו לעיל תהיה, כמובן, תלויה במידת יכולתן לפתור כראוי את הבעיה אשר הוצגה וחזרה־והוצגה לכל אורכו של מאמר זה. אכן, הגישות החדשות השונות עלולות להשפיע גם על תפיסתנו את המעגל המקובל של עקרונות־מלחמה. מכל מקום ברור, כי עקרון ריכוז־הכוח יצטרך למצוא לעצמו מקום חדש בתוך מעגל עקרונות זה; ואין זה מן הנמנע כי יהא חייב אפילו לפנות כליל את מקומו בתוכם למען יוכל לבוא תחתיו עקרון אחר, מתאים ממנו. ולעתיד פתרונים.

רב־סרן ג. רוטשילד

הערכת החניכים

הקשב לשיחה הדמיונית שלהלן, אשר התנהלה בין מדריך־כיתתי דמיוני לבין מדריך־מחלקתי דמיוני, בקורס מכים דמיוני ארשם בארץ.

— „ובכן יצחק, מה דעתך על החניך אליעזר?"

— „אומר לך את האמת, הוא לא ביצע תרגילים רבים, אבל את כל התפקידים התורניים הוא ביצע די בסדר. הוא משתדל קצת להתבלט כאשר מפקדים גבוהים יותר מבקרים בשיעורים. נראה לי שהוא עולה במקצת על החניך שאול, אך נופל במקצת מן החניך שמעון".

— „אם כן, מה הם הציונים שאתה ממליץ עליהם?"

— „בידיעת החומר אני ממליץ לתת לו ציון ביניים בין שני אלה שהזכרתי מקודם — שאול ושמעון".

— „טוב מאוד! לשמעון יש בידיעת החומר ציון ב' ולשאול ציון ג', לפיכך ניתן לאליעזר ב' מינוס".

— „לא; בשום אופן! צריך לתת לו ג' פלוס".

מה דעתך אתה, הקורא? המפקד שיקבל את החניך אליעזר אחר הקורס, האם ידע בדיוק למה התכוון מדריכו? ועוד: האם הערכה מעין־זו משקפת נאמנה את מעלותיו ומגבלותיו של החניך הנדון?

אף שאין הדוגמה המובאת לעיל לקוחה מן המציאות, היא מציאותית ביותר. „שיטות" הערכה מעין זו הם תוארת קיימות ברבים מבתי־הספר הצבאיים, ותוצאותיהן של שי־טות אלה הן:

א. יחס של זלזול לציון בית־הספר מצד המפקדים המקבלים את בוגרי בתי־הספר;

ב. ערעורים רבים ומוצדקים מצד החניכים על הציו־נים שניתנו להם.

בעיות ההערכה אינן מנת־חלקם של בתי־הספר בלבד. גם ביחידה עוקב המפקד אחר מעשי פקודיו וכשרונותיהם, ובהתאם למעקבו הוא קובע את מסקנותיו ותגובותיו. אולם, הריפותה של הבעיה בולטת במיוחד בבתי־הספר, הואיל ובהם נדרש המדריך להגדיר בכתב את התרשמותו ממעשיו ומיכולתו של הניכו. יתר־על־כן, לא ניתנת לו אפשרות להסביר את רשמיו במפורט, אלא חייב הוא לדחוס את הערכתו, המתבססת על מגע הדוק במשך תקופה ממושכת, לנוסחה מצומצמת של ספרות או אותיות יבשות.

מתוך התיאור הניתוח שלעיל מסתכמות שתי בעיות היסוד של הערכת חניכים:

א. מהי הדרך הטובה ביותר כדי להגיע להערכה נא־מנה ואוביקטיבית?

ב. מהי הדרך המתאימה ביותר לרישום מסקנות ההער־כה כך, שמפקד המקבל ליחידתו בוגר־קורס יבין לכונתו של המעריך ויוכל לנצל את המלצותיו?

בעיה ראשונה

נבהיר לעצמנו תחילה מה הם הגורמים המגבילים אותנו במתרון בעיה זו.

1. החניך הנבחן. על אף האחידות החיצונית הנוצרת על־ידי „המסגרת הצבאית „לבושת המדים", בכל

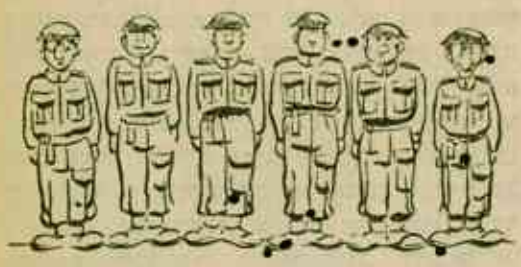

זאת כל חניך וחניך ידנו בבחינת אינדיבידואום בעל נתו־נים התחלתיים שונים, המשפיעים על כל מעשיו ותגובותיו. חוסר אחידות זה עלול להביא ליחס כך, שתוצאות המבח־נים לא תמיד מושפעות מן הידיעה וההבנה בלבד, אלא יש

ומשפיע עליהן גורם אישי, שאינו קשור לנושא הנלמד.

2. המדריך הבוחן. בתנאי צה"ל לא תהיה לרוב אפשרות להפריד בין המדריך לבוחן, ולהעמיד לצורך המבחן מומחים בעלי הכשרה מיוחדת. על כן מושפעת ההערכה מגורמים אשר יש בהם כדי לסלפה, שהנם תלויים במעריך, כגון: התרשמותו של זה מחוץ לזמן המבחן, נטיותיו האישיות וכד'.

3. ה ח ו מ ר. גיוונו הרב של החומר המודרך בצבא מאלץ את הבוחן לנקוט שיטות הערכה שונות. על אף השאיפה לאוביקטיביות רבה ככל־האפשר, מצויים בתוך החומר הנלמד בצבא נושאים, אשר אין כל אפשרות לבחון אותם בשיטה המזדאת הערכה אוביקטיבית. בנושאים

אלה (כגון: מנהיגות, תפיסה טקטית) תהיה ההעליכה מבוססת על מעקב והסתכלות של המדריך. סוג של נושאים הוא מן הקשים ביותר להערכה.

סוג שני של נושאים שקל יותר להעליכם, הם הנושאים הדורשים ידיעות תאוריות. ידיעות אלה ניתנות בדרך

כלל לבחינה מדויקת. הקושי היחיד לגבי סוג נושאים זה הוא בהרכבת מבחנים, אשר ישקפו נכונה את רמת ידיעת תיר של החניך, ואשר יבחנו נאמנה את הנושא הנבדק.

סוג שלישי, אף הוא קל־יחסית לבחינה, מהוים הנושאים

הדורשים ידיעה מעשית (ביצוע). סוג זה אף הוא דורש הכנה מדוקדקת ביותר של מבחנים, כדי שאמנם יבחנו הנושאים הנכונים ותוסקנה המסקנות הנכונות.

4. ה מ ס ג ר ת ו ה ב ו ס ן. גורם זה הוא מן המגבילים ביותר את ההערכה האוביקטיבית וטקשים עליה. הרגשתו של החניך שעה שהוא נבחן שונה מהרגשתו של אותו הניך עצמו בנסיבות אחרות. הידיעה כי מתנהל מעקב עלולה לגרום להתהגות כלתי טבעית, אשר תהיה תוצאה של רצון־להתבלט או של פחד. הציפיה למבחן בכתב עלולה לגרום למתח ולעצבנות המסלפים את התוצאות.

והוא הדין לגבי מבחני ביצוע. יש והחניך, אשר הצטיין בביצוע תוך־כדי שלבי הליטוד המוקדמים, נכשל כליל בשעת המבחן, בגלל המתח הנגרם לא על־ידי תוכן המבחן (אשר למעשה הוא שולט בו יפה) אלא על־ידי המסגרת הבוחנת.

5. ד ר ך ה מ ב ח ן. דרך המבחן חייבת לתת את הפתרון לבעיות שלובנו עד כאן. אולם קיימות מספר בעיות הנובעות מעצם דרכי המבחן האפשריות. כפי שהוזכר לעיל בדיתות נושאי המבחן (החומר), קיימים שלושה סוגים של נושאי מבחן עיקריים:

א. נושאים הנבדקים על־ידי מעקב.

ב. נושאים הנבדקים על־ידי בחינת ידיעות תאורתיות.

ג. נושאים הנבדקים על־ידי ביצוע.

דרכי המבחן בנושאים אלה מעוררות את הבעיות הבאות:

בנושא א'

מהי הדרך שבה תקטן השפעתו של הגורם הסוביקטיבי, הקיים תמיד שעה שההערכה מתבצעת על־ידי מגע ישיר בין המדריך לחניך?

בנושא ב'

מהי הדרך שבה תבדק בזמן הקצר ביותר אותה כמות רבה של חומר החייב להבדק?

בנושא ג'

מהי הדרך שבה יבחק מספר רב של הניכים בדרך מבחן הדורשת טיפול אינדיבידואלי?

בעיות שניות.

אחר שהובהרו הבעיות הקשורות בעצם ביצוע ההערכה, נסרט להלן את בעיות הרישום של מסקנות הערכה זו.

הבורך החיוני ברישום יעיל בולט בעיקר לגבי בוגרי קורסים, שכן תוצאת ההערכה של בוגר הקורס נופלת לידיו של אדם אשר אין בידו ידיעות מדוייקות על הקורס, על רמת החניכים ועל שיטות ההדרכה. ועל־כן נאלץ הוא להתרשם מן הבוגר ולשבצו לתפקיד על־פי הציון שנכתב בתעודה בלבד.

רישום מסקנות ההערכה עשוי להתבצע בדרכים הבאות:

א. רישום מילולי ומפורט של התרשמות המדריך מן החניך במשך הקורס.

ב. קביעת ציונים לגבי כל המקצועות שנלמדו בקורס. ורישום כל הציונים הנ"ל בתעודה.

ג. הבאת הציונים השונים לידי מכנה משותף ב„ציון כללי" אחד, או במספר „ציונים כלליים" בשטחים עיקריים.

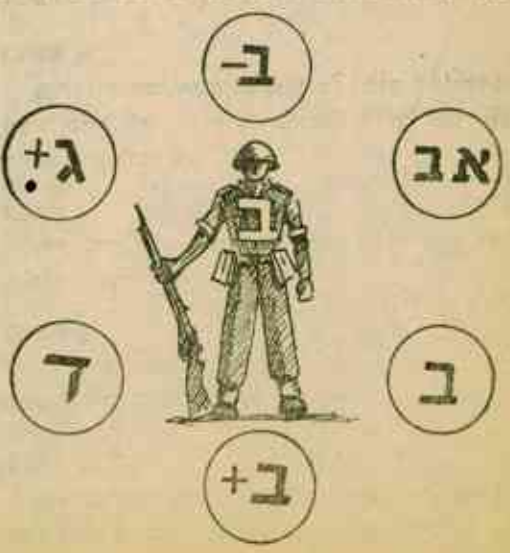

ניתוח האפשרויות הנ"ל יעורר בעיות מיוחדות לגבי כל אחת מן הדרכים.

א. רישום מילולי ומפורט של התרשמות המדריך במשך הקורס. עיקר הקושי בדרך זו של רישום צפון בחוסר האחידות שבמושגים ובסגנון־הכתיבה של המדריך הרושם ושל המפקד הקורא. הערכה חיובית עלולה להפוך לשלילית בעיניו של הקורא בגלל שימוש במילים שתכנן אינו אחיד ומוגדר, או בגלל רקע תודעתי מסויים המסלף את התרשמותו של הקורא.

ב. רישום הציונים של כל המקצועות שנלמדו בקורס. דרך זו טובה לגבי אותם מקצועות שבהם נתנים הישגי החניך להימדד באופן אוביקטיבי; אך כל נסיון לרשום על־ידי ציון (אות או ספרה) בלבד גם את הנושאים הנבדקים בדרך המעקב, ייתקל בקשיים מרובים ולא יהיה שלם. אם נפרט את הנושאים הנבדקים על־ידי מעקב (כגון מנהיגות) לנושאי־משנה מפורטים ביותר (כגון יזמה, אומץ, יציבות וכו' בנושא המנהיגות) גם אז לא נקבל מן הציונים היבשים בכל אחד ואחד מנושאי־המשנה, תמונה ברורה על החניך המוערך.

ג. קביעת „ציונים כלליים" בנושאים עיקריים. הקושי לגבי דרך זו של רישום הוא בסצר־את המפתח הנכון להבאת ציונים רבים לידי מכנה משותף, כדי להגיע לבסוף לציון כללי. יש לקבוע משקל־יחסי לכל אחד מן המקצועות, ושיטת חישוב שתבטיח את הממוצע האמיתי. מגבלה נוספת לגבי שיטה זו היא היעדר פירוט הציונים, הדרוש לשם שבוצם התכליתי של בוגרי קורסים מסויימים.

לא פורטו כאן כל הבעיות הקשורות בהערכת חניכים, אלא נדונו אותן בעיות בלבד המסתכמות מתוך ניתוח ראשוני של הנושא, והדורשות פתרון בשלבי תכנון ההערכה. במסגרת רשימה מצומצמת זו לא יתכן לתת פתרונות מפורטים וכוללים לכל בעיות ההערכה. אלה ימצאו ביטויין בחוברת הדרכה אשר עומדת להופיע בקרוב. להלן ייתנו בראשי־פרקים תשובות לבעיות שהועלו ברשימה זו, פרט לאותן בעיות הנוגעות בטכניקה יעילה של עריכת מבחנים אשר לא ניתן להבהיר בקיצור והן מפורסות בחוברת המוזכרת לעיל.

א. הגורמים האישיים של הנבחן. הערכה נאמנה של החניך תתקבל אך ורק על־ידי שילובן של שיטת המעקב ושיטת הבוחן האוביקטיבי: רישום תוצאות המעקב חייב לתת את ההנמקה לתוצאות מבחנים שהשתבשו בגלל גורמים אישיים.

ב. התגברות על הגורמים האישיים שבבוחן. את המבחנים שבכתב — וכן את חלקם הגדול של מבחני הביצוע — ניתן להכין כך, שבדיקת

החישגים הבוצע על־פי מפתח שימנע מראש השפעת הגו־רם האישי שבבוחן. במבחנים בכתב הנערכים לפי שיטת „שאלות המבחר" ו„נכון או לא נכון" מצטמצמת עבודת הבוחן ב ה כ נ ת המבחן. ואילו בדיקת החישגים במקרה זה היא פעולת משרדית שאינה דורשת כל מומחיות בחומר המבחן.

במבחני ביצוע מסובכים יותר (לדוגמה — פעולת ניתוק בשדה), ובנושאים תנבדקים על ידי מעקב, ניתן להפחית את השפעת הגורם האישי שבבוחן על־ידי החלפת המדרי־כים והישוב הממוצע המתקבל מדעותיהם לגבי החניך.

ג. הפחתת המתח והעצבנות בשעת המבחן. מתוך המוסבר בסעיף א' לעיל מתברר, שה־מבחן עצמו מספק אך חלק מאותם נתונים המצטרפים לציונו של החניך. אם עובדה זו תהיה ידועה לחניכים ויוחדר בהם הבטחון שהצלחתם בתרגול תלקח בחשבון־לא פחות מהצלחתם במבחן, כי אז תאבדנה שעות המבחן הרבה מן המעצבן והמפחיד שבהן, ותתנה תמונה אמיתית יותר על יכולתו של הנבחן.

ד. רישום תוצאות המבחן. יש צורך בשי־לוב השיטות הקיימות בשטח זה, כדי לאפשר שיבוץ נכון של החניך והתרשמות נאמנה מכל אשר לפר — וזאת, מבלי שיאלץ המפקד המקבל את בוגר־הקורס לקרוא ספרים גדושים שנכתבו על אותו חניך על־ידי מדריכו.

הדרך הנראית כנכונה ביותר לאור ניתוח זה, היא:

א. רישום הישגי החניך בכל המקצועות שנלמדו בקורס.

ב. הערות המלישות נקודות עיקריות שאין אפשרות לסכמן בציונים.

מגמתה העיקרית של רשימה זו היא להצביע על הבע־יות הקשורות בהערכת חניכים, ולשכנע את הנוגעים בדבר כי אין זו פעולה משנית, אשר אפשר לבצעה כלאחר־יד ובהיסח־הדעת.

ניצולם היעיל של הנושאים שנלמדו בקורס ושל המא־מצים שהושקעו בחניך תלוי בשיטת הערכה טובה. יש לראות את הערכת החניכים כנושא המחייב לימוד, אשר יש להכינו במיוחד כחלק בלתי נפרד של כל תכנית לימודים.

חידושים במונחי צבא

על פי בקשתך נביא את מקצת הכינויים התכסיסיים והעתקם: פאלק, רעגימנט — גדוד אלפים, רוטה קומפאניה — גדוד מאתים, קולוננא — שדרת צבא, אסקדרון — גדוד פרשים, פלאט — צי אניות קרב, פאנצערניק, פאנצערשיף — אניות שריון, אסקדרה — פלוגת הצי, בומבארדירן — ירה זיקי נפץ, המטר כדורים, גראנאט — רמון קלע, טראנספורט — מעבר רכולה, גענעראלשטאב — ראשי המטות.

על פי הניל תראה כי מן הנמנע להעמיד על הסגנון של המלים הסתמיות: „חיל", „מחנה", „צבא". זה טוב היה בימי המליצה, כשכתבו עברית רק על דרך הצחות ולשעשוע ולא כשכותבים דבר מדוייק, כשנכתוב: „מחנה" אי אפשר לקורא להתנבא אם כוונתו על קורפוס או על דיוויזיה אי על רעגימענט ועל כן נחוץ לפעמים להשתמש במלים זרות, שאין שום לשון סולדת בהן, כי גם בהן יש הרבה מלים זרות ומוסכמות.

(תשובת מערכת „הצפירה" לאחד הקוראים, מיום א' באב תרש"ד — על־פי „דבר" 5/8)

סיפורו של מדריך

שיעור קצר בהלכות שיפור ליקויים בהדרכה

יש לו, למ"פ שלי, כשרון מיוחד לקלקל לי את מצב־הרוח ביסודיות רבה ביותר. בכלל, כל דבר שהוא עושה, עושה הוא ביסודיות. הייתי מסב להנאתי במועדון הקצינים והסמלים של הגדוד, ולפני ממיטב הממתקים ובקבוק בירה קרירה משיבת־נפש, לפתע, קריאה: „מוסה, התכונן! המ"פ הולך לרחוץ אותך בהלכה". מוסה זה אני, סגן מפקד־מחלקה מס' 5. הפלאה, לאחר שירדה מהקו, קיבלה הוראה לערוך אימון יסודי בכלי־נשק קלים, בטופוגרפיה ובקשר. כל אותו יום הזעתי כהוגן, כדי ל„דחוס" למוחותיהם של חיילי התגבורת שקיבלנו קצת מתורת הכיוון ברובה. המ"פ ביקר בשיעור ופרצופו ענה בו שהוא מבשל לי דייסה בריאה. הכינותי רשימה של תירוצים — אך ללא הועיל. ברגע שהמ"פ התיישב מולי, איבדה הבירה את טעמה והתירוצים נעלמו.

— „מוסה, שמע! עברתי היום בשטח וביקרתי בכמה שיעורים. אתה די בסדר כמדריך. אבל יש לך חסרון אחד שהורס את כל ההדרכה שלך: אתה עצלן. השיעור שלך ברובה היה גרוע; החיילים לא הפסו דבר. כי קשה להם, ואתה לא עשית מאומה כדי להקל עליהם. אמנם, עבודת קשה, אך עבודת בכוח ולא במוח. כדאי לחשוב קצת לפני השיעור ולהכין את כל הציוד ועזרי־האימון הדרושים. תיוכח בעצמך באיזו קלות יבינו החניכים מה אתה רוצה מהם".

חשבתי בלבי: בחור כארז, המ"פ. מדבר לענין.

— „אבל המפקד, הייתי במחסן ואין להם שום כל ציוד, האפסנאי גמר אומר שלא נקבל החודש כלום".

— „תפסיק לחכות לאפסנאי; אם אין אצלו — עשה בעצמך. ראה, משה, אל תשאל עכשיו שאלות. חשוב קצת על הענין, וכשתבין — גש אלי ונשוחח שנית. בסדר? ערב טוב".

קם והלך.

דוקא דיבורו הידידותי הוא שהשפיע עלי השפעה מרובה. סיימתי את האכילה והשתיה. קמתי והלכתי לחדרי. השתרעתי על מיטתי והתחלתי מהרהר. העליתי בדמיוני את השיעור שנתתי לכל פרשיו ודקדוקיו:

פקדתי את החניכים, בדקתי את נשקם, והושבתי אותם בחצי גורן עגולה כשגביהם מוסנים לשמש. פתחתי את השיעור בהסברת נושא השיעור, מטרת השיעור וערכו. לאחר זאת התחלתי בהסברת חוק הכיוון. הסברתי פעם, הסברתי עוד פעם. החניכים הקשיבו יפה ואף הצליחו ללמוד את החוק בעל־פה. הישג זה שימש לי כהוכחה שהחיילים תפסו את הענין. התחלתי, איפוא, בתרגול מעל גבי הצובות; והנה, לתמהוני, כ־70% מהחיילים לא הצליחו לכוון את רוביהם למרכז המטרה. שאלתי אותם במה הם מתקשים (ברגע זה הופיע המ"פ), והם אמרו שעדיין אינם יודעים כיצד לכוון לפי חוק הכיוון. הסברתי כמה פעמים נוספות, ונעזרתי בהסברתי בתנועות ידיים שונות, אך ללא הועיל. החיילים לא הבינו. הסברותי המרובות גזלו זמן ניכר, וכתוצאה מכך הספקתי להעביר את השלב השני של השיעור — ענין ההגבהה — רק בקצרה, וכמובן ללא תועלת. ידעתי ששיעורי גרוע, אך לא הספקתי את הסיבה. התכוננתי לשיעור יפה, ובכל זאת נכשלתי.

בשכבי כך על מיטתי התחילו דברי המ"פ לקבל טעם. עזרי־אימון... עזרי־אימון... מה זה? כיצד „אוכלים" את זה? מעולם לא לימדוני זאת. ודוקא משום כך גרגעתי: הנה אוכל להוכיח למ"פ, שלא עצלות היא שגרמה לכשלוני. אינני עצלן, אך פשוט לא למדתי מספיק. וברוב עייפותי נרדמתי. למחרת הייתי עסוק בהדרכה עד הערב, ולכן ביקשתי מהרס"פ להודיע למ"פ, שיש בדעתי לבוא אליו בערב.

התיישבתי במשרדו של המ"פ. הוא כיבדני בסיגריה.

— „נו, מוסה, אם הגעת למסקנות איזה שהן?"

— „חשבתי רבות על אשר אמרת לי אתמול, המפקד, ובנקודה אחת אינני מסכים אתך. לא העצלות היא שגרמה לכשלוני אתמול, אלא חוסר ידיעה. הזכרת בדבריך עזרי־אימון, ואני מעולם לא למדתי מה זה. אני מתאר לעצמי שאתה מתכון לאיזה שהם דברים שיעזרו לי להסביר לחניך, ובעיקר שיעזרו לחניך להבין את דברי."

המ"פ העלה חיוך על שפתיו.

— „נכון. נקח לדוגמה את שיעורך מאתמול. לו היית משתמש בדיאגרמה, במוט כיוון או במשהו דומה לזה, היית מצליח הרבה יותר. ידוע לי שבמחסן לא תמצא ציוד כזה. אך דיאגרמה יכול אתה „צייר בעצמך. ומוט כיוון אפשר להכין על־ידי תקיעת ממרת־ייצוג, מודלים של כונות ודיסקיות, כולם עשויים־קרטון, בתוך ספסל או בתוך כל קרש אחר. אבל אינני מתכון לשיעור זה בלבד. בדרך

כלל המצא בתכנית האימונים הרבה דברים שקשה להס־ביר אותם, או שקשה לחייל להבינם. דברים אלה מצריכים שימוש בעזרי־אימון, כגון: סרטים, סרטונים, כרזות, חת־כים, מודלים וכיו"ב. יתכן שאמנם לא למדת על זאת. אך מקום אני שמעתה אתה יודע מה הענין. לפי תכנית האימונים הגך חופשי מהדרכה מחר. תפקידך יהיה לסייר אתי יחד בכל המחלקות המתאמנות ונראה מה תהיינה מסקנותיך מן השיעורים בהם נבקר. אני משוכנע שתלמד מזה הרבה".

הודיתי למ"פ, בירכתיו לשלום והלכתי, בדרך לחדרי התהלתי נזכר בכל עזרי־האימון שראיתי בקורס המכו"ם שלי. נוכחתי כי אכן יש מקום רב לתיקון ההדרכה בפלוגה על־ידי שימוש בעזרים אלה.

למחרת סיירתי עם המ"פ באימונים. ראינו שיעור בטופוגרפיה (קוי גובה), בקשר (הכרת מ"ק 536), בשדאות (הרצאה על פקודות בקרת־אש). לאחר הסיור אמר לי המ"פ להכין דו"ח ולבוא אליו בערב, בשעה 2000. משנכ־נסתי בשעה המיועדת למשרד המ"פ מצאתי עם את כל המפקדים של הפלוגה מאזינים לדברי המ"פ.

„ערב טוב, מוסה. שב. אם־כן, כפי שאמרתי, אני מנסה להצביע על הליקויים העיקריים באימני הפלוגה. וכולנו יחד נלמד לתקן אותם. ליקוי ראשון — ואחד החשובים ביותר — הוא ענין עזרי־האימון; ראיתם היום שמוסה נלוה אלי בסיורי; יש לו מה לומר לכם. דבר, מוקה".

מה דעתכם, המ"פ רוצה שאני אלמד אותם לתקן את שגיאתם זו. טוב שהתבוננתי.

— „כולכם זוכרים, בודאי, ששלשום בערב התיישב המ"פ מולי והעביר ביקורת על שיעור שנתתי. הביקורת היתה מוצדקת, כי שיעורי היה גרוע. חיילי לא הבינו דבר, והשיעור לא היה אלא בזבוז זמן. המ"פ עזר לי למצוא את הסיבה לכשלוני, והגעתי למסקנה שקצת מחשבה ויומה יעזרו לנו לתקן הרבה. אם אין החיילים מבינים אותך, אין טעם שתסביר פעם נוספת. יש להמחיש להם את הענין. נוסף לזה, הדיבורים משעממים אותם. יש לעשות את הדבר מעניין יותר. על־ידי שימוש בעזרי־אימון נצליח להקל על החניך להבין את החומר, וכן נקצר בכך את זמן ההסברה ונגדיל ע"י כך את זמן התרגול. בשביל לשכנע אתכם בענין זה, אביא כמה דוגמאות מהשיעורים שראיתי היום. בשיעור הטופוגרפיה הוקדשו 40 דקות מתוך 50. היינו 80% מכל השיעור. לדיבורים. זו היתה מסע הרצאה. בסוף השיעור שאל המדריך 10 שאלות. איש לא ידע להשיב על 3 מהן; על 4 שאלות ידעו לענות בממוצע רק 5 חניכים מכל המחלקה; על יתר השאלות ידעו לענות בממוצע 10 חניכים מכל המחלקה. פירושו של דבר שהשיעור לא השיג את מטרתו".

— „מדוע? הרי יודע אתה שחיילי התגבורת הם חומר איום?"

היה זה קולו של מדריך הטופוגרפיה, כנראה שנפגע קצת.

— „ראה, מייק, לא התבונתי לפגוע בך. אך שמע־נא מה בפי. אני חושב שנוכל ללמוד יחדיו איך להעלות את רמת ההדרכה שלנו. סיבת כשלון השיעור בטופוגרפיה, לדעתי, אינה רמתם הנמוכה של החיילים; רמת החיילים היא עובדה שיש להשלים עמה ולהתחשב בה. תפקידנו להתאים את הדרכתנו לרמתם. חיילים אלה צריכים לראות הכל, שאם לא כן לא יבינו. יש להרבות להציג בפניהם ככל האפשר. ידוע לי שאין לנו מודל־נבס של קוי גובה. אך אין כל קושי בהכנתם של כמה מודלים מתול לת. בסימון קוי הגובה בחוט רגיל, או בגיר, או בפרורים תקועים בחול. למה להאריך בדיבורים, לסבך ולהסתבך כדי להסביר את צורת קוי הגובה של מדרון קעור ומדרון קמור? הכן לעצמך מודל".

— „זה רעיון, מוסה. באמת רעיון מוצלח".

— „זהו עזר־אימון שהשתמשו בו מדריך הטופוגרפיה בקורס המכו"ם שלי. ואין זו אלא דוגמה. עם קצת מחשבה נוכל להמציא כל מיני „סנטים" פשוטים ויעילים. כדוגמה נוספת נוכל לקחת את השיעור בקשר. אילו היה המדריך מכין תרשים על־גליון גיר או על הלוח, בצבעים שונים, היה מצליח להסביר את מערכת החשמל בקלות רבה יותר וביעילות רבה יותר. טוב יותר היה אילו הצטייד בכמה חוטי חשמל, ברגים, ממרים וחתיכות עץ. ובונה לעיני החניכים את מעגל הזרם באופן ממשי. הוא הדין לגבי ההרצאה על פקודות בקרת־אש. אם אין לך שולחן חול מוכן, התקן שולחן חול פשוט; קח כמה גפרורים ופיסות ניר וחכן דגלונים שישמשו כמודלים של חיילים ומפקדים. אם יהיו הדגלונים משני צבעים, תוכל להדגים בהם אפילו קרב שלם. כל זאת אין אנו עושים".

המ"פ העביר מבטו על המשתתפים בישיבה, הצית סיגריה והשליך את הגפרור למאפרה שלפניו.

— „תודה, מוסה. אלה דברים! אם־כן, בחורים, הבה ואסכם ענין זה. בכל מקרה שדיבור בלבד אינו עוזר. יש לחפש עזרי־אימון. עזרים אלה נועדו להקל על החניך את הקליטה ועל המדריך את מסירת החומר. חניכים בעלי רמה גבוהה ייתקלו בפחות קשיים. אך אם רמתם נמוכה יותר, כמו בפלוגה שלנו, יש לעשות כל מאמץ כדי להכניס להם את הענין לראש. ועזרי־אימון פשוטים הם אחד האמצעים היעילים ביותר לכך. מהיום והלאה רוצה אני שתשימו לב לדבר וכל רעיון שיעלה על לבכם הביאו אלי. אני אסרסם בעלון הגדוד כל רעיון טוב ואציין את

עם תמציא. נוסף לכך נתנו הוראות לרס"פ שיכין מעין תעודה קטנה של ביצוע הרעיונות שתביאו אלי, ומסנה נוכל תמיד ללמוד ולהתפתח".

הס"פ שחרר את כולם והורה לי להשאר. לאחר שכולם למועדון הרחתי: הס"פ בחור כארז. הוא רצה ללמד הצדיעו ויצאו הודה לי פעם נוספת ושהרר ם אותי. בדרכי אותנו. בחר בדרך מוחסות שתשכנע את כולם. ואף הצליח. אכן, כל מה שהוא עושה. עושה הוא ביסודיות.

מהו עזר־אימון, ולשם מה בא לעולם?

כל העוסק בהדרכה יודע שהדרכתו תהיה יעילה יותר אם ישתמש בעזרי־אימון בצורה זו או אחרת. מטרתה של רשימה זו לתת ביטוי למחשבותיו של מדריך בענין תפקידיהם של עזר־אימון.

נקודה ראשונה: הצורך בעזרי־אימון בצה"ל.

אדם שקיבתו בריאה לא יהא נזקק לשום תרופות־לוי כדי לעכל את המזון הבא אל פיו. אדם שקיבתו לקויה יבלע מוצרי־בית־מרקחת בכל ארוחה וארוחה, כדי שיסייעו לקיבתו בתהליך העיכול. הוא הדין לגבי מוחו של אדם. אדם שמוחו מפותח, שכושר קליטתו טוב, יהא ממוגל לקליט ול„עכל" כל חומר שילמדוהו. הוא יהא נזקק לעזרים רבים שיסייעוהו בכך. יתר־על־כן: אם גם המורה טוב, אם דיבורו משכנע, אם הופעתו נעימה, אם ידיעתו בחומר יסודית והנו בעל כל יתר התכונות המאפיינות מדריך טוב, כי אז בודאי ובודאי שלא יהיה צורך בשום עזרים שהם. אולם אין אף מקרה אחד שבו תהיה הזיקה לעזרי־אימון אפסית, שכן אף במקרה האידיאלי ביותר יימצאו סעיפים בחומר הנלמד, שלא תהיה כל אפשרות להסבירם או להציגם אלא באמצעות עזרי־אימון, כגון: סרט, חתך, מודל וכיוצא באלה.

ומן האמור לעיל — נובעת מסקנה: ככל שיורדת רמת החניכים והמדריכים, כן רבה הזיקה לעזרי־אימון.

נקודה שנית: תפקידיהם של עזרי־האימון.

מן האמור לעיל מסתבר, שהצורך בעזרים נובע מרמתם של החניכים ושל המדריכים. העזרים מסייעים, איפוא, גם לחניכים וגם למדריכים: לאלה ללמוד ולאלה ללמד.

1. העזרים מסייעים למדריך. כל מדריך שואף כי חניכיו יבין את החומר הנלמד, יקליט אותו ויזכרנו זמן רב ככל האפשר. עזרי־האימון גורמים להתעניינות, שכן מגונים הם את האימון וכן גורמים הם לניצול מספר רב יותר של חושים. התוצאה מן ההתענינות היתרה ומניצולם היעיל של החושים: קליטה קלה יותר, הבנה יסודית יותר וזכירה לזמן ממושך יותר.

2. העזרים מסייעים למדריך. עזרי־האימון מסייעים בידי המדריך להסביר ולהציג דברים שקשה להסחישם בדרך אחרת. כן מאפשרים הם למדריך לרכז את השומת־לבם של חניכיו לנקודות עיקריות ולהדגישן, כתוצאה מכך מתקצר הזמן הדרוש ללמידה.

תפקידיהם של עזרי־האימון הם, איפוא:

להקל על החניך את קליטת החומר והטמעתו;

לתקל על המדריך את מסירת החומר.

נקודה שלישית: הכנתם של עזרי־האימון.

הזמנה להכנתם של עזרי־אימון צריכה לבוא מן המדריך עצמו. עליו לבדוק את חומר ההדרכה שלו ולגלות בו כל נקודה אשר אותה מתקשים חניכיו להבין, או שאותה מתקשה הוא עצמו להסביר. כל „בעיית הדרכה" כזו תובעת פתרון מהיר. המדריך צריך להתרגל להתייעץ עם חבריו ומפקדיו, ולחפש אמצעים אשר יקלו עליו את הסברתה של אותה נקודה.

כאן ראוי אני להפריך דעה פסולה הרווחת עדיין בקרב מדריכים: עזר־אימון אינו בהכרח (כפי שסבורים רבים) משהו מסובך ויקר, שקשה להשיגו; נהפוך הוא: כל נמריר, כל חפיסת סיגריות, כל פיסת קרטון, כל קיסם עץ, כל חתיכת סבון (ועוד עד אין גבול) עשויים לשמש חומרים להתקנתם של עזרים פשוטים ויעילים. והנסיון מלמדנו שתמציאים פשוטים אלה יעילים לא־פחות, ולעתים קרובות אף יותר, מן המכשיר המסובך. על־כן חייב כל מדריך להצטייד בשלושת אלה: יומה, דמיון, ושוב יומה.

התצלומים שלהלן יוסיפו כי אמנם כך הדבר. אלה הם תצלומים של עזרי־אימון שנעשו בידי מדריכים תוך כדי הכנה לשיעור. מדוע לא תלך אף אתה בעקבותיהם?

נקודה רביעית. השימוש בעזרי־אימון.

בטרם יוכל המדריך להשתמש בעזרי־אימון בתכליתיות, עליו ללמוד את אופן השימוש היעיל ביותר בסוגיהם השונים. אציג כאן מספר „עצות" כלליות, השוויות לשמש קוים מנחים.

סוף בעמ' 86

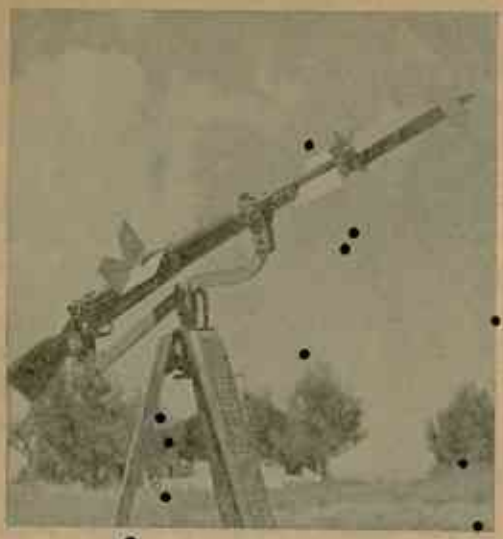

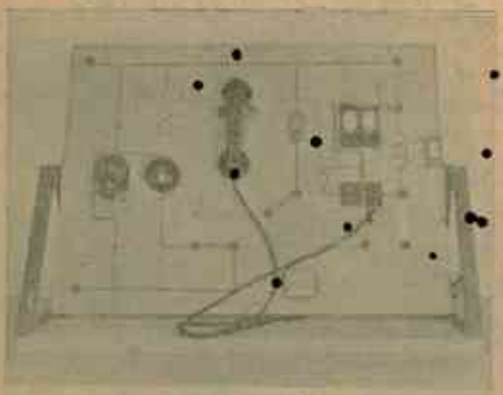

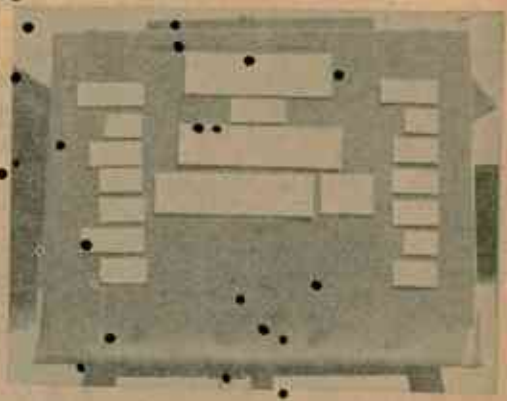

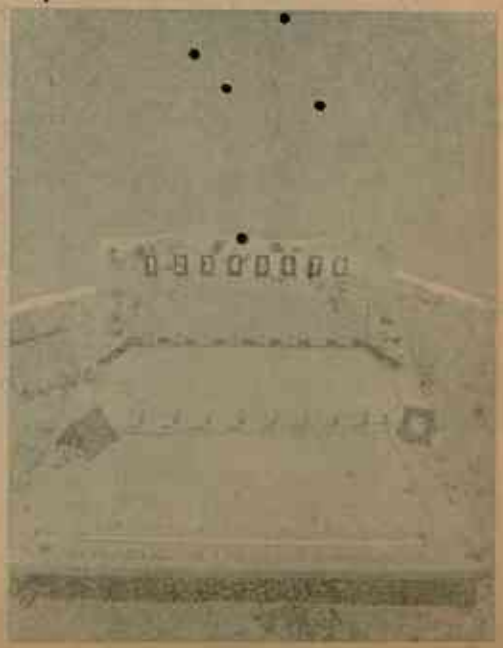

סיפור פשיטה

מתכננים את המשך־התקפה

את העוצבות של כוחותינו (שהורכבה מ־3 חטיבות רגלים מוגברות ונשק מסייע) היתה מתקדמת צפו־נה, לאורך ציר כביש־ראשי, במגמה להגיע לאזור העיירה ס' וצומת מסילת־הברזל שבקרבתה.

לאחר כשבוע של התקדמות תוך־כדי קרבות, נעצרה העוצבה מצפון לכפרים ש' וס'. כוח האויב בחזית זו כלל כחטיבת רגלים מוגברת בסיוע גדוד תותח־שדה, ו־2 יחידות סיור משוריינות.

זה כשבוע ימים נתקלת העוצבה בקשיים שונים, ולמע־שה נעצרה לצורך אירגון־מחדש של התקפתה, בעודה מת־ארגנת יוצב קו־חזית, בקו רוחב 4־883.

בהתאם לידיעות מתכונן האויב לרכז כוח־רגלים בעצמה ניכרת בחזית זו, לביצוע התקפת־נגד, במגמה למנוע את נפילתו של אזור העיירה ס' וצומת מסילת־הברזל. זה כשבוע ימים מרכז האויב תחמושת וציוד המובאים לעיירה ס' ע"י רכבות, ומשם לשטח־עירום.

פלוגת הסיור החטיבתית מס' 203, אשר הייתי מפקדתה, נמצאת במצב של התארגנות ומנוחה, לאחר שישמשה קודם־לכן כחלוץ במשמר־הקידמי של העוצבה בתנועתה צפונה, והתמקמה כ־6 ק"מ דרומית לקו־החזית, מדרום לרכס מס' 1.

השעה היתה 0800. בהיתי בביקורת־בבוקר השגרתית ביחידתי. הגיעתני פקודה להתייצב לקבוצת־פקודות בשעה 08.30 בפני מפקד העוצבה, במפקדתו אשר בעיירה ד', כ־5 ק"מ דרומה למקום חנייתי.

פלוגת־הסיור מקבלת משימה

סיום קבוצת־הפקודות, לאחר דיון וליבון, המתמנה תכנית לפעולת העוצבה. לקמן, בקצרה, תוכנה: — המשימה: כיבוש העיירה ס' ורכס מס' 11 והשתלטות על צומת מסילת־הברזל. שתי חטיבות מוגברות תתקדמנה בציר דרך־העפר שממערב לרכס מס' 3, תמ־שכנה דרך הכפר נ' לעבר העיירה ס'; חטיבה אחת תנוע בציר הכביש־הראשי, תמשיך דרך הכפר ג' ורכס מס' 8. יום ה'ע — בעוד 4 ימים; התחלת הפעולה — עם שחר.

על יחידת הסיור שלי הוטלה משימה מיוחדת וקשה, אף שמפקד העוצבה הסבירה בפשטות: „— — — בהתאם לידיעות שנאספו והגיעו לאחרונה, הכוח האויב, לצורך ביצוע התקפת־הנגד שלו, ציוד ותחמושת אשר רוכזו בחוה ד', כ־3 ק"מ דרום־מזרחה לעיירה ס'. תפקידך לפשוט ולהשמיד מצבור זה, לא יאוחר מעלות השחר ביום ה'ע."

ביציאתי ממפקד העוצבה כבר היתה השעה 10.00. נצטויתי לחזור אליו עד שעה 1900 עם הצעת־תכנית לביצוע המשימה (כולל ההכנות, הסיורים המוקדמים וכד').

מיהרתי לגיע כדי להגיע ליחידתי בהקדם, למען אוכל להתייחד בחדרי, לשקול את הידיעות שבידי, ולתכנן את הפעולה. אך בעוד־מועד נזכרתי כי ללא ידיעות „טריות" ומסוכמות תהיה עבודתי פגומה. חזרתי, איפוא, נכנסתי לקצין המודיעין של העוצבה וקיבלתי מפיו את הידיעות הלקמן:

„— — — בקו החזית התבסס כוח בעצמה של כשני גדודי רגלים בערך, במתחמים דלילים שמוצביהם מרוחקים למדי זה מזה — על הרכסים מס' 3, 4 ו־5.

2 יחידות־סיור משוריינות — שבסיסיהן בכפר נ' ובכפר ג' — מפוזלות לאורך החזית ולעומקה, עד לבסיסיהן. לאויב עדיפות באויר בגזרה זו מול החזית.

האויב אינו מחזיק בעיירה ס'.

בשילוב דרך־העפר המוביל מהכפר ג' עם הכביש־הראשי, כ־4 ק"מ מערבה מהכפר, קיימת תחנת־ביקורת של משטרה־צבאית, בעצמה של חולית, כנראה. עוד תחנה מעין־זו נמצאת בהצטלבות דרך־העפר עם הכביש־הראשי, כ־6 ק"מ דרומית לעיירה ס'.

חוה ד' נמצאת בחורש גדול, דרומית־מזרחית לעיירה ס'. אין ידיעות על גודל הכוח המוצב לשמירת המקום. מספר המחנים ו"מ ותגלו באחוד זה, כ־5 ק"מ צפונית־מזרחית לחוה ד' (ראה חורש נוסף.

השטח בכללו בנוי רכסים בעלי ממדים ניכרים, אך נמוכים־יחסית, המהוים רמות גדולות. השטח מטוח; בחלקו — מטולע, על־אף תשופת האביב נשארו במטעי מטמורה בשטח ביצות מנשמי־החורף המרובים.

בכל הגזרה דרכי־עפר ושבילים רבים, נוחים לתנועת רכב 4×4. בחדרבות השטח קיימת אפשרות נוחה לרדת מן הדרכים והשבילים לשטח.

אין ידיעות על ממדן של מיקוש האויב ועל מקומו־תיהם של שדות־המוקשים.

שטח הרפר מפוסל ע"י שני הצדדים, חילופי ירי־מתחים של המוצבים בחזית הנם שיגרתיים ומתרחשים מעשה־יום־ביומו..."

חזרתי ליחידתי מצויד באינפורמציה זו, בתוספת מפות מעודכנות ותצלומי־אויר. התישבתי לערוך „הערכת־מצב" ותכנית־פעולה. השעה היתה כבר 1400. כשסיימתי את „הערכת־המצב"; והנה עיקרי מסקנותי:

1. כדי לבצע את המשימה, עלי לחדור לחוה ד', להניח חומרי־חבלה שיגרמו להרס הציוד והתחמושת שבמקום. אני חייב להצמיד בחומרי־חבלה מתאימים, במספרי־פלדה לניתוק גדרות־תיל, בדקרים לגילוי מוקשים אפשריים, ולקבקל חבלנים מנוסים.

2. כדי להצליח, אנסה לחדור ב„שקט"; ולא — אאלץ לפרוץ את הגדר בעזרת „טורפדו־בנגלור", ולהת־גבר על שמירה אפשרית. בכל צורה שאפעל יהיה עלי לבדוק ע"י סיור את סדרי המקום, במיוחד את כל הקשור לשימרה. סמוך לזמן ביצוע הפעולה.

3. עליונות האויב באויר, קיום יחידות הסיור המשוריינות, הקושי בחדירה מבעד לקו־החזית — כל אלה מחייבים את התגרות ליעד בלילה. קושי ראשון

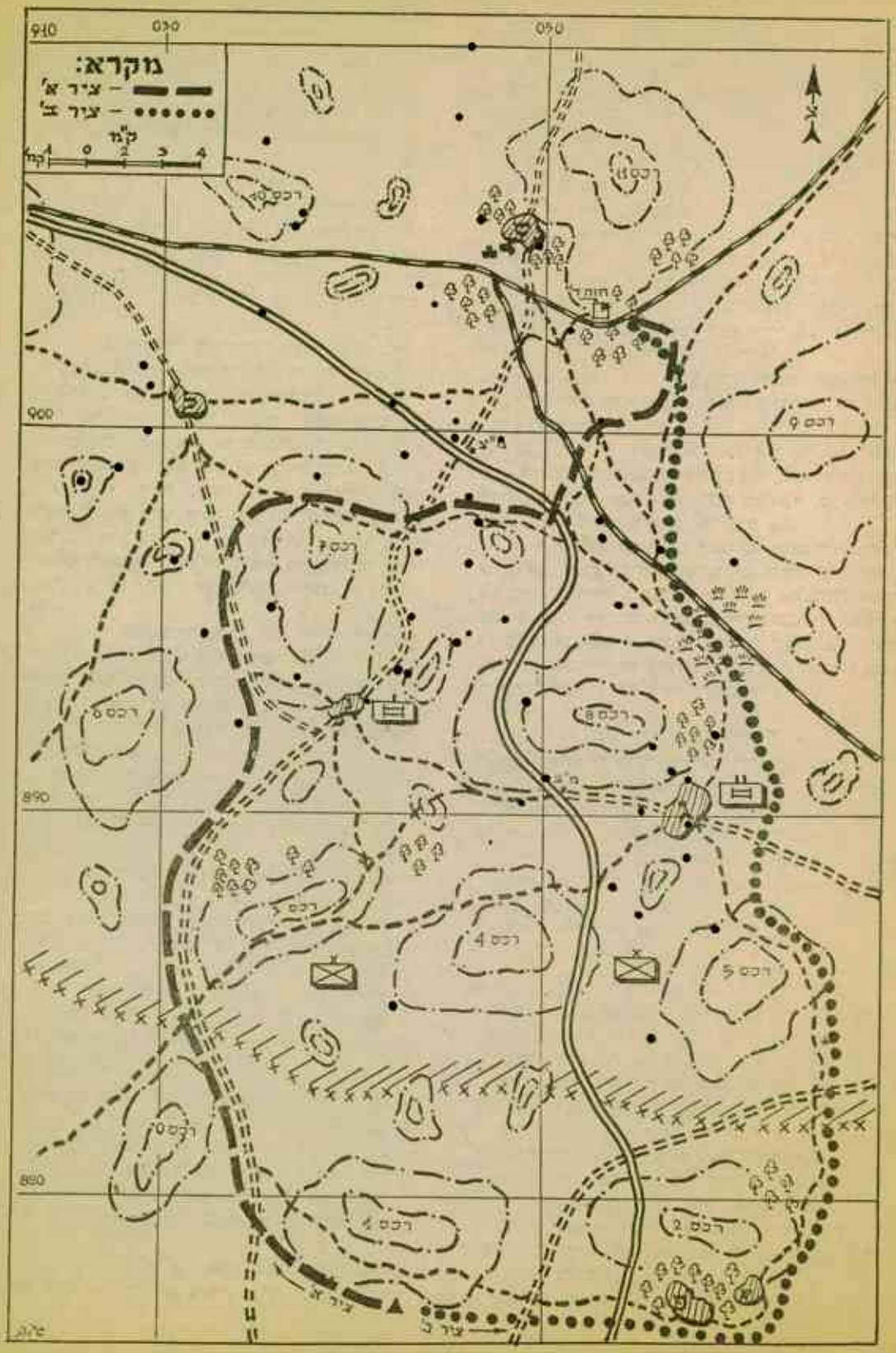
מקרא:
ציר א'
ציר ב'
ק"מ
4 0 2 3 4
910
920
930
900
890
880
רכס 1
רכס 2
רכס 3
רכס 4
רכס 5
רכס 6
רכס 7
רכס 8
רכס 9
רכס 10
רכס 11
ציר א
ציר ב

וחמור יהיה במעבר קו־החזית; יהא הכרח לבצע פעולת־הסחה בשעת המעבר בשטח־ההפקר. יחידתי חייבת להיות ניידת ביותר, ומצוידת במינימום הדרוש. אמנע מכל מגע מיותר עם האויב בדרכי ליעד.

4. הטוח ליעד מאפשר לערוך בכלי־רכב את מסע ההתקרבות, את ביצוע המשימה, ואת הנסיגה — כל תוך לילה אחד.

5. המועד שנקבע לסיום הפעולה — 3־4 לילות מהיום — מניח די זמן להכנות לאימון ולסיורים מוקדמים (במידת הצורך). לא נראית לי האפשרות לבצע את המשימה בלילה האחרון לפני יום ה׳ן, מחשש של כשלון במסע־ההתקרבות או תקלות אחרות. אעדוף לצאת בליל ה׳ן מינוס 2. דבר שיותיר לי זמן רזרבי לפעולה.

6. יתכן שאתקל בשריון־קל או ביחידות אחרות של האויב; אשתדל להסתתר מהם. להגנה עצמית יהיה לי צורך במספר מנטי״ם ומקלעים־קלים.

7. מרבית דרכי־העפר ניתנות לתנועה. אמור לעבור במקומות ישוב אויב או בקרבתם היתידה; במיוחד בכפרים ג׳ ב׳, בהם מצוי אויב חזק וניידת.

8. לאחר בדיקה מקיפה של מפות ותצלומי־אויר, נראות לי שתי דרכי גישה עיקריות לעבר היעד (ראה במרשם: דרך מס׳ 1 — בקו שמן מרוסק, דרך מס׳ 2 — בקו מנוקד). דרכים אלה באות בחשבון לפי שאינן עוברות בישובי האויב או בקרבתם היתרה, או בתחנות המ״ג.

9. דרך התקדמות מס׳ 2, על אף היותה קצרה יותר, נראית מסוכנת בגלל הביצה הגדולה, כ״4 ק״מ מצפון לכפר ג׳, אשר מידת עבירותה אינה ידועה לי. עובדה זו חייב אני לבדוק.

ברי לי כי דרך הנסיגה יצוי שתהא שונה מהדרך בה הגעתי ליעד.

10. הערכת משך התנועה ליעד. אם לא תהיינה תקלות מיוחדות: בדרך מס׳ 1 — 4—5 שעות לערך, בדרך מס׳ 2 — 3—4 שעות (בהסתייגות, כאמור, לגבי הביצה).

11. מאחר שאינני רוצה להתקרב עם רכב עד היעד עצמו, מחשש התגלות, יהיה עלי לתנוח את הרכב ב־2—3 ק״מ מהיעד, להתקרב רגלי, לבצע את המשימה ולסגת לרכב. אני מעריך את משך פעולות אלה בס״ה כשעתיים.

12. מחחישוב הנ״ל מסתבר כי ניתן לבצע את המשימה (היינו: מסע־התקרבות, ביצוע ונסיגה) תוך 10 שעות. שעות החשיכה הן משעה 18.30 ועד 05.30 — כ״11 שעות.

לאחר שעסקתי מספר שעות נוספות בהרכבת תכניתי המפורטת, התייצבתי, בשעה 1900, בפני מפקד העוצבה ושטחתי בפניו את התכנית דלקמן:

הכנות: סיור השטחים ממזרח לכפר ג׳ וממערב לרכס מס׳ 3, שדרכם בחרתי לעבור את שטח־ההפקר ואת קו־החזית. סיור עבירותה של הביצה שמצפון לכפר ג׳. סיור אווירי.

הרכב הכוח: ג״פ א׳: נהג, מפקד, סייר, אלחוטאי (נשק וציוד — 2 תתי״ם, אקדח, מנ״ט, „טורפדו־בנגלור״, מ״ק 191). ג״פ ב׳: נהג, מ״מ, 2 חבלנים (נשק — 3 תתי״ם, מקלע־קל, חלק מחומרי־החבלה ומספר מוגרי״ם). ג״פ ג׳: נהג, סמל (נשק וציוד — 3 תתי״ם, חומרי הבלה). ג״פ ד׳: נהג, מ״מ, סייר, חובש (נשק וציוד — 4 תתי״ם, מקלע קל, חומרי עזרה־ראשונה, אלונקה).

סה״כ: 4 ג״פים, 14 חייל, 10 תתי״ם, 1 „פיאט״, 2 מקלעים־קלים, 1 אקדח, חומרי־חבלה, „טורפדו־בנגלור״, מ״ק 191, 4 מ״ק 536 (לכל ג״פ מכשיר), מזון — לכל אדם, אישית — ל־56 שעות.

השימה: יציאה בשעה 1830 בליל ע מינוס 2 (מחרתיים בערב), בציר דרך מס׳ 2; הגעה עד אל כ״2 ק״מ ממזרח לתוה ד׳, השארת הרכב, המשכת התנועה לתוה ברגל; ביצוע פריצה שקטה, הנחת חומרי הבלה ונסיגה; נסיגה ברגל עד אל הרכב, המשכה בציר דרך מס׳ 1; הגעה לבסיס בשעה 0500 לערך ביום ע מינוס 1.

תיאום המשימה: בעת מעבר שטח ההפקר ורכס מס׳ 5, יבוצעו פסרולים אליטים ותוכנחת אש ארטילרית על מוצבי האויב ברכס מס׳ 5.

קשר: מ״ק 191, דממה אלחוטית, תוך־כדי האזנה מתמדת למפקדת העוצבה. שבירת הדממה האלחוטית לצורך דיווח הצלחה או פתיחת אש בלתי מתוכננת, בין הג״פים יקוים קשר, במידת הצורך, ע״י מ״ק 536.

מפקד העוצבה אישר את רובה של התכנית שהצעתי, אישר את ביצוע הסיורים המוקדמים והטיל עלי לתאמם עם קצין המודיעין. אולם, הוא לא אישר את ביצוע הסיור האווירי, בגלל עליונות האויב באויר. נתבקשתי להתייצב לפניו כעבור יומיים בבוקר, ולמסור דו״ח על ביצוע הסיורים וההכנות. כן ביקשני לשמור את פרטי המבצע בסודיות, ולמסרם רק לקציני הנוגעים בדבר.

אנו מתחילים בהכנות

ב תיאום עם קצין המודיעין, קבענו 3 סיורים לליל המחרת (ליל ע מינוס 3). האחד — לעבר השטח שממזרח לכפר ג׳, השני — לעבר הביצה, השלישי — לשטח שממערב לרכס מס׳ 3 ודרך הנפר.

חזרתי ליחידתי וכינסתי את קציני. מסרתי להם את המשימה ואת פרטי התכנית. פקדתי לבצע משך יום המחרת את ההכנות דלקמן:

* בדיקת כלי־הרכב והכנתם;
* הכנת חומרי־חבלה;
* הכנת כלי־הנשק וניסוים; הכנת מכשירי־קשר;
* הטיפול ברכב להקטנת רעש המנועים וצינורות ההפלטה;
* קביעת רצועות נוסע (מצמיגים) במקומות הפגיעים בכלי־הרכב (אין זה למניעת רעש בהתנגשות רכב ברכב או בהדחף כלי־רכב אחד ע״י השני);
* איטון החבלנים בהנחת מחירה של חומרי־חבלה ובטיפול בהם;
* הכנת חוליות־סיור לקראת סיורי ליל־המחרת.

במשך יום המחרת בוצעו ההכנות בקפדנות, כשכל חיילי החיידה סקרנים לדעת מהו העתיד להתרחש.

בלילה יצאו 3 חוליות הסיור, כל חוליה בפיקודו של קצין. הללו חזרו למחרת עם שחר (יום ע מינוס 2) ומסרו את הדו״ח דלקמן:

החוליה שיצאה לסיור את השטח שממזרח לכפר ג׳

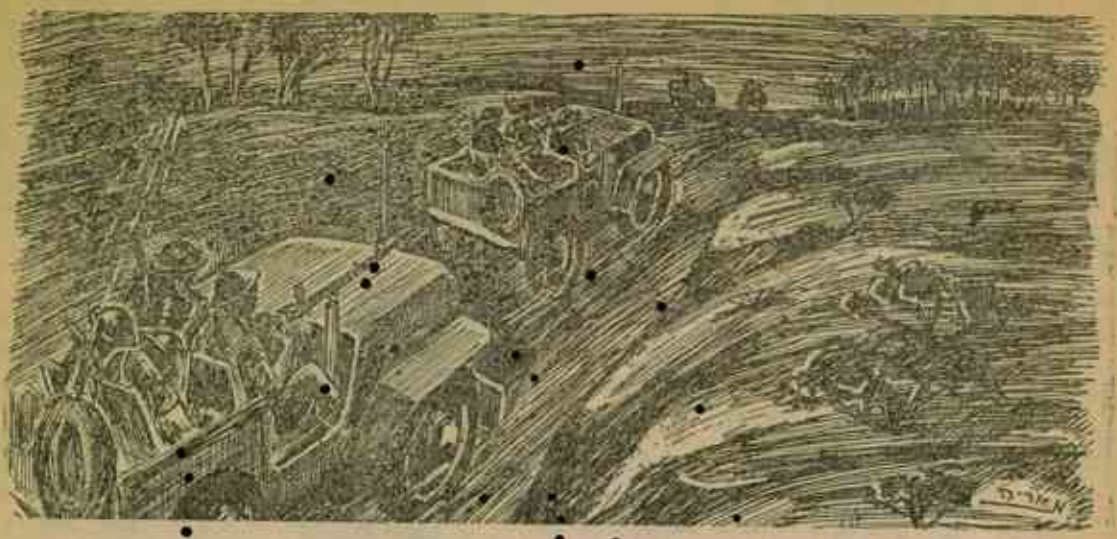

ואת רכס מס׳ 5. זיהתה את השביל שעל הרכס ונעה עליו ללא קושי. היא הגיעה עד אל דרך־העפר במרחק של כ־2 ק״מ ממזרח לכפר ג׳ ללא כל הפרעה וחזרה בשלום לבסיס. החוליה שיצאה לסייר את השטח שממערב לרכס מס׳ 3 נעה לאורך דרך־העפר, והגיעה עד לקרבת החורש שבצפון־מערב הרכס. היא לא גילתה דבר וכן לא מצאה סימני מיקוש על הדרך.

שונה היה מזלה של החוליה אשר יצאה לעבר הביצה שמצפון לכפר ג׳ (נ״צ 044894). היא הגיעה עד כ־3 ק״מ מצפון־מזרח לכפר ונתקלה ביחידת אויב (אשר כנראה התאמנה במקום). האויב פתח על החוליה באש חזקה, ומשות קרוב, ופצע אחד מאנשיה. בליית־ברירה נסוגה החוליה מיד (מבלי להשיב באש). היא חזרה לבסיס לאחר מאמצים קשים בנשיאת הפצוע. היא לא הגיעה אל הביצה ולא ביצעה את המשימה שהוטלה עליה.

התחלתי לחשוש לכל הקשור באפשרות התנועה בדרך מס׳ 2 (הדרך המנוקדת). שמא לא אוכל לעבור בביצה ואז עלולה להיכשל כל התכנית כולה? הרשיתי להיכשל בפע־מור הביצה בדרכי ח ז ר ה. לאחר ביצוע המשימה, מאשר להיכשל בדרכי אל הים.

מיהרתי, איפוא, למפקד העוצבה, מסרתי לו את דרישת הסיורים ואת הרשותי לגבי הביצה וביקשתי לשנות את תכנית ההתקדמות מדרך מס׳ 2 לדרך מס׳ 1, שנראתה לי עכשיו הרבה יותר בטוחה.

מפקד העוצבה אישר את השינוי והורני לתאם עם קצין המודיעין את ענין ההסחה לגבי רכס מס׳ 3: בעת מעבר קו־החזית.

לאחר שמסרתי לקצין המודיעין את דרישות החוליות שסיי־רו בשטח, ולאחר שהחלפנו דעות על כך — קבענו כי בו בערב (ע מינוס 3) משעה 1900 ועד 2000 (המועד המשוער שבו אעבור את קו־החזית) ישלו פצרולים אלימים על מוצב־האויב שברכס מס׳ 3 וכן תופעל אש ארטילריה להסחת דעתו של האויב מיחידתי אשר תחצה את הקו.

חזרתי לבסיס. כינסתי את קציני, והודעתי להם על השי־נוי בתכנית. ערכתי ביקורת אחרונה. כשעה לפני יציאתי כינסתי את כל הכוח שעמד לצאת ופסרתי לאנשי את פרטי המשימה והתכנית. אנשי נראו להוטים ביותר למשימה זו. הלך־הרוחות השתפר והיה מרומם ביותר.

השעה היתה 1830 בליל ו מינוס 2 לפעולת ההתקפה של העוצבה. כשיצאתי עם אנשי לעבר המשימה: ערוכים ומוכנים — נפשית וחומרית — לבצעה.

אל השיעוד!

בשקע־יחסי. נענו על דרך־העפר לעבר מערבו של רכס מס׳ 3. כשאני נע בגיפ א׳ ושאר הגיפים אחרי. במרחקים קטנים ביותר.

אזנינו הוחלו שומעות בבהירות את קולות הירי ואת נפץ הפגזים ממוצבי האויב — תוצאה מפעילות הפטרולים האלימים. לא שמענו כמעט את רעש המנועים של סבר ניותינו: תכנית ההסחה הצליחה.

השעה היתה כבר 1930 כשהגענו כ־3 ק״מ מדרום לחורש. שם נסתתה לפתע אש תת־מקלע של הגיפ האחרון, והסייר שישב בגיפ נפגע מכדור שחדר לזרועו השמאלית. זעם עצור תקפני: האם נתגלינו? האם נוכל להצליח על אף ידיעת האויב על היפצאנו מאחורי קויו? התחלתי שוקל במחירות: האם עלי לחזור או להמשיך? נזכרתי בכל המאמצים שנעשו בקשר למעברנו את קו־החזית; נזכרתי בצורך שיהיה בתיאום מחדש של הסחה ועוד. במקרה שנחזור ונצא מחר. ללא פקפוק נוסף, פקדתי חריגית (עם הפתיחה באש נפתחו מכשירי מ״ק 536) להמשיך בתנועה ולא להשיב אש (מאוחר יותר הובר לי כי אחד הפטרולים הלוחמים שלנו הוא שורה עלינו, תוך־כדי נסיגתו מביצוע תפקידו ברכס מס׳ 3. שטרול זה נתקל בנו במקרה ומאחר שלא ידע עלינו דבר — כתוצאה מסודיות שליחותנו — חשבנו לפטרול נייד של האויב ופתח באש. ברוח זו גם דיווח לקצין המודיעין בחורו לבסיס, כשהוא מתפאר שודאי פגע באחד מאנשי הגיפ. ברור שאת אנשי מפקדת העוצבה אחזה בהלה ודאגה רציניות לגורלנו).

למזלנו, ישב באותו גיפ גם החובש. וכך יכולנו

להמשיך בדרכנו מבלי לעצור, בעוד החובש מסמל בסייר הסצע תוך־כדי תנועה.

כ״4 ק״מ מכפר ב׳ ירדנו מדרך־העפר ונענו ישר צפונה, במגמה לעקוף את הכפר ולהגיע שוב לדרך־העפר, מצפון לכפר. תוך־כדי נסיעה בדרך־השדה, נראו לי אורותיהן של מכוניות. כ״5 בכפר, שנעו מצפון לעבר הכפר עצמו. סקרתי לעצור ולהסתתר. כמו להכעיס זזה שיירת האויב באטיות. השעה היתה כבר 2300 כשנעלמה השיירה בכפר ג׳. ויכולתי להמשיך בדרכי, לאחר כמה דקות חזרתי לדרך־העפר. כאן היתה הדרך משובשת ביותר. הבנתי את סיבת התקדמותה האטית של שיירת האויב. לאחר שעברנו קילומטרים מספר, פקדתי לרדת מזרחה ולנוע על צלע הרכס. הדרך היתה קשה וחלקה מסולעת, מדי פעם כמעט ופקדתי להדליק את פנסי־המכוניות מחשש התקלות בטלעים. אך נמנעתי מכך. כ״ם אחד מן המקום בו פנינו מזרחה שיגיגו את הכיוון והתילונו לנוע צפונה. במגמה להגיע לשביל שבצפון רכס מס׳ 7, ואמנם הגענו אליו בשעה 2400.

התנועה מזרחה, לאורך השביל עד הכביש הראשי היתה נוחה ומהירה יחסית. בשעה 0045 (יום ע מינוס 1) חצינו את הכביש הראשי. הרגשתי שלוח־הזמנים שערכ־תי, מתחיל להשתבש באופן מדאיג.

המשכנו בתנועה צפונה, בשביל, עד פס־הרכבת. נעצרי־תי! נדמה היה לי ששומע אני רכבת מתקרבת. חששתי לעבור שמא יתקשה אחד הג׳יפים לחצות את הפסים בעוד הרכבת הולכת ובאה. חיכיתי זמן רב, שנראה בעיני כנצח. אך שום רכבת לא הגיעה. כנראה הושעיתי מרעש רכבת רחוקה. אולי מקרבת הפעילה ס׳. עברנו את הפסים ל״ל תקלות. .התכתי״ מזרחה לעבר השביל שמשערב לרכס מס׳ 9. הרגשתי שאני מתקרב כבר לתחילת הרכס מבלי שאמצא את השביל. שיגיתי. איטוא, את הכיוון ונענו צפונה. כעבור מספר קילומטרים הגעתי למסילת־הברזל.

השעה היתה כבר 0230. לא ידעתי היכן אנו נמצאים. שלחתי 2 חוליות סיור רגלי, האחת צפונה והשניה מערבה. עם התראה מפורשת לבל תתרחקנה ממני יותר מק״מ אחד עד שנים. 20 דקות הלסו עד שחזרו החוליות. כמעט יחד. וכל אחת מסרה שבמרחק כ־1½ ק״מ הגיעה לתחילת חורש. הבנתי שאני נמצא ליד פס־הרכבת כ־3—2 ק״מ ממזרח לחוה ד׳, וכ־1½ ק״מ מהחורש שמצפון־מזרח לחוה ד׳.

במהירות התחלתי לחשב את אשר לפני: השעה היתה כבר 0300; יתכן ואצליח עוד לבצע את המשימה בשעות החשיכה שנשארו לי, אך ברור לחלוטין שלא אוכל למנוע בשלום לבסיס. משטר־אויב, או שלגות־סיור (אשר ודאי תישלחנה נגדנו) מיחידות הסיור המשוריינות, ימצאונו לאור היום ויהסלונו. לא הייתי שש לקראת אפשרות זו. רציתי להתקשר עם מפקד העוצבה ולקבל הכרעתו. אך חששתי לשבור את דממת האלחוט. לאחר היסוסים החלטתי לרחוה את הפעולה לליל המחרת (ליל ע מינוס 1). פקדתי לעבור את המסילה ולנוע צפונה לעבר החורש. במגמה לחסות בו במשך שעות היום ולפעול עם תחילת הלילה. בחרנו לעצמנו מקום חניה בעומק החורש. משם שלחתי תשמועים לאבטחה. הסתרנו את הרכב ושכבנו לישון. החלטתי לנצל את משך היום לסיור באזור חוה ד׳ (סיור שיקל עלי את ביצוע הפריצה והחבלה). דבר אשר לא ניתן לעשותו קודם לכן. התחלתי לראות את הצד החיובי שבדחיית הפעולה. הראיגני רק החשש שיחשוש לגורלי מפקד־העוצבה, מתוך אי־ידיעה על הנעשה אתנו. שוב עלה בדעתי הרעיון לשבור את דממת האלחוט. אך גם הפעם דחיתי אותו.

הסתגנו לישון מספר שעות. בשעה 1000 לערך לקחתי עמי 2 סיירים ויצאנו לעבר חוה ד׳. הגלחתי לתפוס עמ־דת־תצפית מצוינת במרחק של פחות מ־200 מ׳ מחחוה. החוה הכילה 2 אסמים גדולים ביותר, אשר סביבם הוקמו טוללות־ימנו מעפר, וכן מספר אוהלים שהיו כנראה אף הם

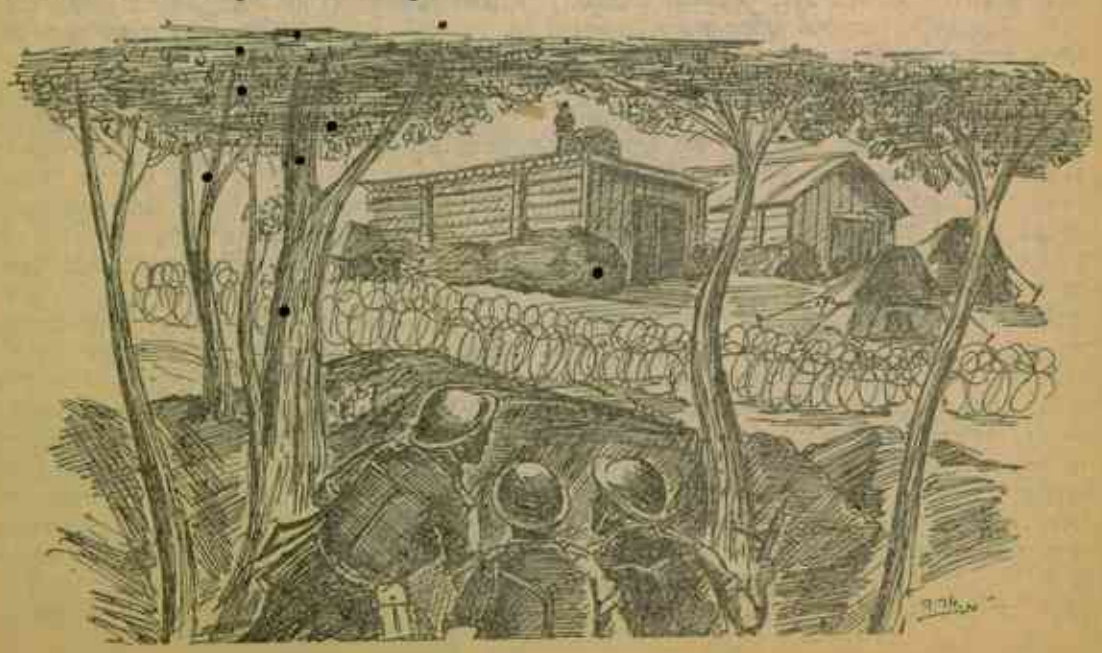

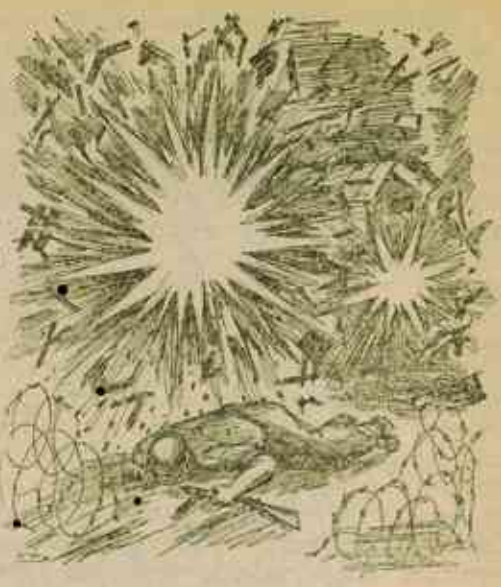

מלאים ציור. מסביב לחוה נראתה גדר־של הבנויה משתנ קונצרטינות זו על־גבי זו. הבחנתי בחיי מרכיב־משקפים שנמצא על גג אחד האסמים. שיערתי שהוא צופה נגד־ מסוסי. מרם לחייל זה לא הבחנתי, לשמחתי, בכל שמירה. ערכתי תכנית לסריקה אל החוה. קבעתי את המקום המ־ שוער לסריקה בגדר. אחר הסתלקנו בזהירות מהמקום. וחזרנו לחורש.

אספתי את אנשי והסברתי להם את מבנה החוה ואת תכנית הסריקה. החלטתי שנתחלק ל־4 חוליות. חוליה אחת תבצע את סריקת הגדר. יתישאר לשמור עליה. 2 חוליות תיכנסנה ישר לאסם. אנשיהן ינחו חומרי נפץ וחבלה ויסוגו. החוליה הרביעית תפול באוהלים.

מרוצה מתוצאות הסיור שכבר שוב לישון. בשעה 1530 לערך העירני אחד הסיירים שעמד בשמירה והודיעני, ש־3 אנשים הנראים כספרים נעים ליד פסי־הרכבת כ־400 מ׳ מהחורש, ומתקרבים אלינו. פקדתי לתפוס מיד עמדות ולהציב נשק. לתדהמתי נוכחתי לראות כי בטוח זה יעילים רק שני המקלעים שברשותי, מאחר ששאר הנשק שהיה עמנו היה תתי״ם. קיללתי את יומי על שלא לקחתי מספר רובים. הוריתי שלא לפתוח באש ולהישאר במנוחה גמורה. הבפריים התקרבו ועברו כ־200 מ׳ מאתנו, כשהם נעים מערבה (כנראה עשו קיצור־דרך לעבר העיירה ס׳). למזלנו, לא הבחינו בנו, כנראה. אך ההרגשה רחוקה היתה מלהיות טובה. התחלנו מכינים עצמנו לקראת הפעולה: חומרי החבלה והנפץ חולקו בין החוליות, כלי הנשק ניקו, היינו מוכנים לזוז.

עם חשיכה נסענו וחזרנו למקום אליו הגענו עם בוקר, מאחורי מסילת־הברזל. מכאן עמדנו להמשיך. לפתע נוכח־ תי בטעות בעלת־ערך בתכניתי: לא הקדשתי תשומת־לב לעובדה, שחייב אני להשאיר שמירה ליד הרכב, וחילקתי את כל אנשי לחוליות הפועלות. מיד ויתרתי על חוליה מספר 4. הפקדתי 2 מאנשיה לשמירה על הג׳יפים (אחד מהם היה הסייר שנפצע בראשית הפעולה). את שני הנר־ תרים צירפתי לחוליה שלי ונענו קדימה.

עד מהרה הגענו לגדר החוח. החוליה הראשונה פרצה את הגדר במספרי־תיל ונשארה במקום. 2 החוליות האח־ רות נכנסו פנימה. בעוד חלק מאנשי עובר את הגדר, הבחנתי ב־2 חיילים כ־20 מטר משמאל. השערתי על אר־ קום שמירה נתבדתה לחלוטין. היה מאוחר מדי לחזור או להמשיך לפעול בשקט. פתחתי באש ואתי כמה מאנשי. השניים נפלו ארצה. ונראה לי כי לפחות אחד מהם נפגע. לא היה מקום למחשבה נוספת, פקדתי „קדימה" ורצנו לעבר האסמים. מגינות הגדרות ומגנות האסמים החלו יורים עלינו אש בלתי־מכוונת של מקלעים ותתי״ם. הורר־ תי מיד לחוליה השניה להוות „מחפים", ריכזתי את כל חומר־החבלה בידי החוליה שלי ורצנו לאסמים. הנחנו את חומרי־הנפץ כשהם נשענים על דלתות האסמים ועל כותלי הם. רציתי לפוצץ את שניהם יחד, ולכן שלחתי אחד החבלנים לאסם הראשון ולפקודה „פוצץ" ו„לסגת" הפעלי־ נו שנינו את פתילי־הבטחון. נסוגותי לגדר. והספקתי לשכב בעוד מועד. ההתפוצצות היתה אדירה. התכסינו בסבבי עץ וברסיסי מתכת. עם התפזר עגן האבק, הבחנתי שאסם אחד „יש" לחלוטין ואילו השני נשאר במקומו. האוהלים „נעל־ מו" אף־הם.

שמעתי לידי צעקות — „חובש! פצוע!..." אש המקלעים השתתקה. אספתי את אנשי ופקדתים, ונוכחתי בחסרונו של החבלן אשר הפעיל את החומר באסם הראשון, אחד הסיירים נפצע בחזהו.

חזרתי עם החוליה למרכז החוח. ליד האסם שלא פוצץ מצאתי את מפעני חומר־הנפץ במקומם. פקדתי לחניה מצתים ופתילים נוספים. ולחכות לפקודתי לפוצץ. החילותי לרוץ בסביבה אחרי החבלן הנעדר. לבסוף מצאנו את גויתו קדוסקה. נראה שנתקל בנסיגתו ונפל. ההתפוצצות היתה קרובה ביותר אליו, ולא הספיק להסתלק למועד. לא הבחנתי בחיילי אויב. דממת־מות שלטה במקום.

פקדתי לאסוף את הפצוע וההרוג ולסגת לעבר הגדר. הפעלתי בשניה את חומר־הנפץ ליד האסם. ונסוגונו. הפעם היה פתיל־הבטחון ארוך יותר, וההתפוצצות באה כשאנו כבר רחוקים למדי מהחוח.

תוך־כדי תנועה אל הרכב, הבחנתי בתכונה רגשנית בקרב האנשים שנשאו את הגויה. הגויה. שהיתה מרוסקת. החלה להיקרע ולהתפורר תוך־כדי השלטולים. המחזה וה־ הרגשה היו נוראים. הרגשתי שהדבר פוגע ברוחם של אנשי, אך מצד שני לא רציתי להשאיר את הגייה בשטח. בלית ברירה הוריתי לכרות קבר וקברנו את ההרוג. סימנ־ תי את מקום הקבר בספר אבנים וחרתי בזכרוני את פני הסביבה הקרובה.

משם הגענו לג׳יפים ללא מאורע נוסף. רק עכשיו הת־ חלתי להרגע. הימצאנו על הרכב ואפשרות הניידות הרבה. נסכו בי הרגשת בטחון. השעה היתה 2100. התחלנו לנוע דרומה לאורך השביל של דרך מס׳ 2. העצבנות והרגשנות שאחזוני קדם לכן השכיחו ממני את תלותי החיצונית וכמעט שכחתי לדוח. הוריתי לקשר להתקשר ולדוח את סימן ההצלחה; קיבלתי אישור למברקי בתוספת המשפט: „מה קרה לכם עד עתה"? קשה לענות על שאלה כזו כשאתה רחוק מבסיסך ונמצא בנסיגה. הקריתי לענות בקוד: „נטוג. 2 פצועים 1 הרוג. השאר בסדר". ונשארתי בהאזנה מלאה.

רק כיום, בכתבי סיפור זה, חש אני עד כמה אותו מרקזמן קצר, שכלל את הפריצה והביצוע בחוה שצמח, עבד עלי במין הך דוח מחות. כשאני פוקל אינסטינקטי־בית לחלומין, כבמעין חלום זר ורחוק. אף שוחיק ערבות אנכי, נסוכה בי הרגשה זו תמיד בעת קרב.

נזכר אני בדבריו של אלוף־משנה י. נ. פ., מפקד קורס הקצינים שלי בזמנו, באומרו: „קצינים לעתיד! זכרו — יש לתרגל ולתרגל, עד בלי די, כדי שכל פעולה קרבית מהירת־זמן תבוצע כמעט אינסטינקטיבית בצורה הנכונה. כי אז לא יהיה לכם זמן למחשבה רבה. אדם חריף־מחשבה ובעל הגיון רב, יהיה חסר־אונים בקלחת־הקרב בהיותו מחוסר תרגולת צבאית".

בזמנו — ובמידת מה גם כיום — לא הסכמתי אתו. מתמיד „יחסתי" ערך רב יותר לפעולה שהיא תוצאה של מחשבה שקולה, מאשר לפעולה „מתמדת", מתורגלת. אך, למען האמת, מעלה המלחמה של אותן יחידות קמנות, אשר היו במגע תמידי עם האויב, הוכיחו את צדקתו של אותו מפקד.

כשמנסה אני, להיזכר ולנתח כראוי את המאורעות אז, שיקולים שלי בעת מעשה הפריצה, נוכח אני שהמאורעות נראים לי בלתי מושלמים ומהות השיקולים סתומה במקצת, ללמדך שרובם תגובה אינסטינקטיבית, כתוצאה מתרגול צבאי נוקשה.

הגענו ממסילת־הברזל וחצינו אותה. בעודנו ממשיכים דרומה לאורך השביל התחלתי לחשוב על המשך הנסי־עה. חייב הייתי לברור לי דרך אלטרנטיבית. ניתן היה לבחור בדרך משנית זו: להצות מערבה לעבר הכביש־הראשי, לנוע אתו דרומה דרך תחנת מ"ע (דבר שהיה עלול להיות כרוך בקרב) — או לפנות מערבה לפי ני התחנה, ולהמשיך בשביל המוביל לרכס מס' 3. מספר מכוניות — שנראו לעינינו כשהן נעות באור מלא צפונה, מספר קילומטרים מאתנו, כנראה על הכביש הראשי — הסיחו את מחשבתי מהדרכים האלטרנטיביות לנסיגה.

המשכנו בדרכנו ללא תקלות עד שעה 2230 בערך. אז הגענו לשטח טובעני, מכוסה שיחים: השביל נמוג ונעלם. ניסיתי להמשיך עוד מספר מטרים. הנהג נאלץ להכניס את הילוך המיוחד בג'יפ. התנועה היתה אטית ביותר — עד שנעצרנו כשאנו מתחפרים בבוץ סמיך. חששותי התאמתו. החלטתי לא להסתכן ולהילחם במבע. ג'יפ ב' גרר אותנו אל מחוץ לבוץ. הוריתי לפנות מערבה. לעבר הכביש־הראש־שי. השעה היתה כבר 2330 בהגיענו לכביש. בטרם עלינו עליו, פקדתי להכין ולהציב את כלי־הנשק לפעולה־מידית.

על אף ההשיכה נענו במהירות. ולאחר פחות מעשר דקות של נסיעה על הכביש עצר נהג הג'יפ שלי ועמד. שני גושים שחורים נראו מוצבים לכל רוחב הכביש, כ־70 מטר לפנינו. בעוד מועד הספקנו לרדת לצד הכביש. מיד פתחו שני מטורינים באש קליעים צפופה לעברנו. הסתר־כלתי לאחור ומצאתי שכל הג'יפים הספיקו לרדת לצד הכביש: ג'יפ ב' היה מאחורי, בעוד שהג'יפים ב' ו־ד' היו מעברו השני של הכביש. במ"ל 536 העברתי הוראה לא להשיב אש, פן יתגלה מקומנו בדיוק ונהיה חשופים. חסרי־אונים. לאש תותחי המטורינים ומקלעיהם מסוג קרנ. הצטערתי שלא היה עמי מקלע כבד 0.5. ההשיכה היתה מוחלטת. הצבתי לידי את המ"ט. אור חזק נפל לפתע על הכביש מזרקור אחד המטורינים. נשענו נלו־יים. פקדתי לפתוח באש על הזרקור. איני יודע אם רבים התנסו מימיהם ביריה אל נקודת־אור; מנסיוני זה למדתי שהדבר קשה ביותר; לא הצלחנו לפגוע.

רציתי לרדת מהכביש לשדה ולהתרחק מהסכנה. אך לא ידעתי לאיזה צד להסתלק; כל צד שהייתי בוחר בו היה מחייב שני ג'יפים להצות את הכביש לאור הזרקור ותחת אש המקלעים — דבר שנראה כהתאבדות ממש. עלה במוחי רעיון: פקדתי מיד לזרוק רימוני־עשן. זו הפעם הראשונה בחיי שהפעלתי רימוני־עשן בלילה. למרבה שמחתי פעלו הרימונים כראוי ולאור הזרקור הסבו למעין וילון לבן. פקדתי לרדת לשדה ימינה. בעודי נותן את הפקודה, התחיל אחד המטורינים לנוע לעבר מסך העשן כדי להצותו. פגז מנ"ט נורה ופגע בגלגל קדמי של המטורין והלה נעצר. ירדתי מהכביש במהירות והתרחקתי כ־200 מטר. כל הג'יפים היו מאחורי. המשכנו לנוע באש־יות. כשצרורות מקלעים חולפים לידינו ומעלינו: כיוון הנעתנו היה ברור למטורינים. הייתי תמיה על־מה מתחו עלינו המטוריינים באש בבטחון כזה. שעה שהגענו אליהם מכיוון כוחותיהם. הגעתי למסקנה שהמטוריגים עמדו בקשר עם תחנת המ"ע הצפונית. ומאחר שלא קיבלו ממנה כל ידיעה על התקדמות איזו שהיא שירה שלהם דרומה. פתחו מיד באש. החלטתי להנות את האויב בדבר כיוון תנועתי. פקדתי על אחד הג'יפים לפנות צפונה ולנוע מספר מטרים באור מלא. אפשר שהונאה זו הצליחה. אך למידע־המזל עלתה לי במספר צרורות מדויקים. שאחד מהם פגע במנוע הג'יפ. אנשי הג'יפ. מהם אחד הפצועים. חזרו אלי רגלי. קשה היה לי להחליט בענין הג'יפ שנפגע: ידעתי את משמעות השיבה לבסיס בהשאירך ג'יפ בשטח אויב; אך האפשרות האחרת היתה לגרור אותו כל הזמן, בדרך לא דרך, תוך־כדי השש למגע עם אויב. אפשרות

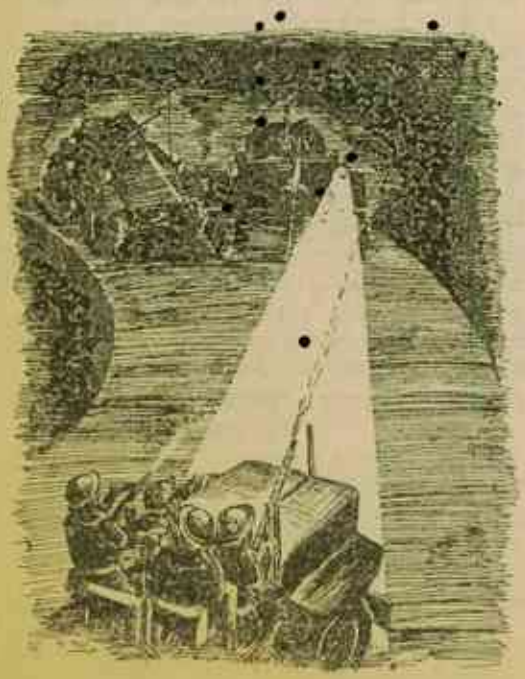

אחרונה זו אינה מן הקלות. ועלולה היתה לסכן את כל הפלגה. הוריתי, איפוא, להטמין הוסר־נסע ממולכד בגיס והמשכנו דרכנו בלעדיו, כשאנשיו חולקו בין שלושת הגיסים האחרים. נצשינו עטופים באנשים.

כך נענו דרומית־מערבית והגענו לשביל המחבר את הכביש־הראשי ורכס מס׳ 3.

השעה היתה קרובה ל־0200 ביום ה׳,ו׳ לפעולת העוצבה. מספר שעות לפני שעת ה׳,ש׳, כשהחילונו שומעים הדר־התפוצצויות מכיוון דרום, ללא ספק היתה זו ראשיתה של ההכנה הארטילרית מצד כוחותינו. הדים מוכרים אלה החזירוני למציאות אחרת שהזכרתני כי נמצא אני בדרך נסיגה אשר לא תכננתיה מראש: אין יודעים במפקדת־העוצבה על מקום המצאי; אני עלול, איפוא, להיכנס לתוך אש־ארטילריה שלנו, או להיתקל ביחידות המתקדמות של כוחותינו.

התקשרתי למפקדה ובקוד הפשוט ביותר מסרתי להם את מקום המצאי. תשובת המפקדה לא איחרה לבוא ותוכנה הפתיעני לא במעט: „הנח מארבים ושבש תנועות אויב לעבר רכס מס׳ 3 מצפון. עם שחר היתבא בחרש ממזרח לרכס. הליקופטר יבוא לחוצאת פצועים".

כדי להגיע מארב, חייב אתה בדרך כלל לסייר, להכיר את המקום ולערוך הכנות. המציאות לא איפשרה לי את אלה. מהמפה ניכר היה שהמקום הטוב ביותר לבצע משימה חדשה זו, הנו מזלג־השבילים הנמצא בקצה הצפוני־מזרחי של רכס מס׳ 3. נעתי לשם במהירות וללא תקלות. תוך כדי נסיעה הבחנתי לשמאלי בחורש מיועד למהבואי עם שחר. הגעתי למזלג השבילים ב־0245 לערך. כדי לא להסתבך וכדי לחסוך מעצמי תקלות מיותרות, הוריתי לנהגים ולפצועים לנוע כבר עכשיו לעבר החורש ולהת־מקם עם הגיסים במקום. ציוותי אליהם את קשר המ״ק 191 עם מכשיריו שעל הגיס. הוספתי לכך מ״ק 536 שהיה קשור אתי ישירות. דבר זה איפשר לי קיום קשר אמצעי עם המפקדה.

את שאר אנשי — מצוידים בכל כלי־הנשק שהיו ברשותנו (פרט לשני תותחים שהשארתי כהגנה אישית לנהגים ולפצועים) ובמערכת מוגרים ומוקש תשמלי אחד — התחלתי לערוך לצדי מזלג־השבילים. הנחנו 3 מוגדי״ם, אחד על כל שביל, במרחק מספר מטרים ממקום שילוב השבילים. את המוקש התשמלי הנחתי אני עצמי בקודקוד מזלג־השבילים, כדי שאוכל להפעילו נגד רכב העלול להופיע מכל אחד מהשבילים. היתה שעה 0300 בערך בהש־לימי את הכנת המארב. הרגשתי עייפות רבה. הבחנתי בסימנים דומים באנשי; מאמץ הפעולה, התנועה המעייפת, ההתרגשות, החלו נותנים את אותותיהם בכולנו. הרשיתי לאנשי לישון במקומם במארב. פרט לשניים אשר שימשו משמר ותשמוע למארב, הדי התפוצצויות הארטילריה נשנו והתחזקו. אמנם, אך התנומה שאחזתני הרחיקה ממני את הרעש המהדהד.

חלפו כנראה דקות ספורות בלבד עד שאחד הסיירים ששכב לידי העירני וביקשני להאזין, ואמנם שמעתי צרורות נשק אטומטי מכיוון מזרח. לפי צלילי המשק הנפסק נורתה האש ממזרח למערב, וממרחק כ־1—2 ק״מ מאתנו. הششתי שמא הסתבכו הגיסים שנעו לעבר החורש. רשף חזק נראה ממזרח ופגז חלף וזיטר מעל לראשינו, אותו זמר כה מוכר, שהנך פולט אנחת רווחה במידה ואתה רק... שומעו. שיערתי מה קרה והשערתי אומתה מיד ע״י מ״ק 536 מהגיסים, כשהקשר מודיעני: „בהיכנסנו לחורש עלינו על סוללת הת״ם בטוח קרוב ביותר, ההפתעה היתה הדדית. ירו עלינו מנשק אבטומטי ובכינון ישיר של תותח, כנראה 75 מ״מ. אחד הפצועים מקודם נפגע שוב. אנו נסוגים הזרה למזלג־השבילים".

כעבור מספר דקות הגיעו הגיסים. אשר יצאו בנס בשלום מהרפתקה פתאומית זו. מצאתי את מקומי המדויק של החורש על המפה והוריתי לקשר להודיע בשמת גלויה על הימצאות הלילה בחורשה, ולבקש אש ארטילרית. אף־על־פי־כן לא זנחתי את המארב. פקדתי על הגיסים להתרחק במקצת ממקום המארב וריכזתי לידם את הפצו־עים. השעה היתה 0345 כשמסה של פגזים ירד כ־700 מטר מזרחה מאתנו. הלה זה מטח־אש מסוללה שלנו לעבר החורש, אך בהחטאה כלפי מערב. הערכתי את השגיאה ב־1000 מ׳ לערך. התקשרתי עם המפקדה והודעתי את התיקון הרצוי. כעבור כמה דקות ונחתי מספר מטחים, ואמנם הפעם ירדו הפגזים הישר לחורש; התוצאות לא היו ידועות לי, הדי התפוצצויות המשיכו להגיע מעבר רכסים 3 ו־4, בקצב אטי יותר.

רעש מכונית ואלומות־אור נראו מדרום. המארב לא היה ערוך כלפי דרום, פרט לאבטחה. המצב נראה מוזר ומרגיז כשאתה שוכב במארב כלפי צפון, ופתאום מגיחים עליך מדרום. פקדתי לא לזוז ולא לפתוח באש עד עלות המכונית על אחד המוקשים הנמצאים במוצא השבילים, אז תימצא המכונית מצפון לנו. ודינה יהיה כדין אויב הבא מצפון. המכונית נעה בפירות מלאים ובאמיות, אותה התרגשות ידועה של השוכבים במארב — כשהטרף מתקרב לחוטו והאצבע משחקת על הזרגל בעצבנות — עלתה והת־לה מלצת את גרוני. שמעתי כיצד הסייר ששכב לידי בולע את רוקו. המכונית עברה קרוב אלינו ואז הבחנתי בסימני אמבולנס. היה מאוחר מדי לנהוג בהתאם להוראות דנבה; המוקשים סמונים כבר. צעקתי: „לא לירות" — ואני עצמי יריתי צרור ממושך מתת־המקלע אל גגלגי המכונית בתקוה שתיעצר לפני המוקשים. ללא הועיל; שמעתי את ההתפוצצות. קרובה ומוחשית. האמבולנס נסה

על צידו. חיש קרבתי למקום עם שני אנשים. האמבולנס עלה על המוקש בגלגלו השמאלי הקדמי. הנהג נחרג וכן שני הפצועים שהיו עמו, אשר היו כנראה פצועים קשה עוד לפני־כן.

אם תישאר המכונית על השביל, תקלקל לי את המשך ההפתעה במארב. הוריתי להביא שני ג'יפים ולגרור ולסלק את האמבולנס הרחק מהשביל, כן פקדתי לכסות ככל האפשר את הבור שהתהוה, ולהסוותו. השעה היתה כבר 0430 כשהאמבולנס סולק והמארב חזר למצבו הקודם. אנשי נראו כצללים, העייפות היתה רבה. רק ההתרחשויות הרצופות שפקדונו קיימונו עדיין במצב של ערות ודריכות. מטחי הארטילריה על רכסי האויב נעשו רצופים ביותר ונשמעו כמטח אחד מתמשך.

השחר הופיע. אותו כוכב עוז ורקדני החל מרצד ועולה כלולין בקרקס. התקשרתי עם המפקדה וביקשתי הוראות להמשך פעולותי עם בוקר. התשובה היתה מעודדת: „מקש את השבילים והזור לרכס מס' 1 בין הרכסים 4 ו־3. כוחותינו ידעו על קיומך". השארתי את המונו"ם כפי שהיו, פירקתי את המוקש החשמלי, אספתי את אנשי והחילונו לנוע דרומה. דמדומי הבוקר עזרוני למצוא נתיב נסיעה נוח. הגענו לבין רכסים 3 ו־4. הבחנו בכוחות הערלים על הרכסים, יגעים מלשמוח על עובדה זו המשכנו מבלי לשים־לב להתפוצצויות, ליריות ולשאר זרי־הקרב שמסביבנו, אף כי יתכן וחלקם הופנו כלפינו. השעה היתה 0630 ביום ע', כשהגענו בשלום לרכס מס' 1. סיכום קצר של הפעולה חלף בראשי: המשימה בוצעה. אבל דרתי — 2 מצועים, 1 הרוג, 1 ג'יפ הושאר בשטח. שהיתי בשטח במשך כ־63 שעות רצופות. סיכום זה חלף ועבר, נמנעתי בעייפות. אותה עייפות שאינה מאפשרת לך להיר־דם.

כולנו השתרענו ונרדמנו. אנשי המשיכו לישון כשנקרא ראתי להתייצב במפקדת העוצבה. שדילגה בינתיים לרכס מס' 2. מה מחכה לי עתה? האם הכרת תודה, ואולי אף איזה אות הצטיינות וחופשה, או יתכן משימה חדשה? הרחוק אחרון זה הפליט מפי קללה קצרה וקצובה (כיאה לקצין־צבא מחונך). נעתי למפקדת העוצבה.

---

1. כל עזר־אימון חייב לשרת את מטרת השיעור ולסייע בהשגתה, ולו גם במידה מועטת.
2. בעת השימוש בעזרים יש לנצל הפתעה, סקרנות והומור.
3. עזר־האימון כשהוא לבדו אינו מלמד. יש להשלימו תמיד על־ידי תרגול בנושא עצמו.
4. כל עזר אימון שאינו מקל — בהיותו מסובך או
5. אל תתן לעזרים להסיח את תשומת־לבם של תניכיך. שאינו נראה בקלות — פסול, ואין להשתמש בו.

גלה אותם בשעת הצורך, אך סלק אותם משסיימת את השימוש בהם.

הנני חוזר ומדגיש כי נחוצים לנו עזרי־אימון לרוב. המדריך הוא שייזום אותם. הוא שייצרם והוא שישתמש בהם. על־כן חייב הוא ללמוד כיצד לעשות זאת ביעילות.

אין להניח כי השימוש בעזרי־אימון יסלק את כל הליקויים המצויים באימונם של חיילי צה"ל. אך אין ספק כי הוא יסייע את האימונים בהרבה. ישמור על האיכות שלנו, החיבות להתמודד עם כמותו של היריב.

מנוי „מערכות" ו„צקלון"!

אם שינית כתובתך —

הודע למחלקת ההפצה.
הוצאת „מערכות". ת. ד. 168.
תל־אביב

מגמות, הערות, שכלולים,
תפקידים על הפרק

לקראת התמרונים

לאחר תמרונים ארציים מלאים, בדרך־כלל, הירחו־נים הצבאיים תגובות, הע־רות וציוני־לקחים על־אודות תמרונים אלה. בחלקם חזורים הנושאים ונדונים מדי שנה בשנה, ובחלקם חדשים הם.

להלן נתח מספר נקודות הנוגעות לבקרה ולשיפוט בתמרון — מלקח תמרוני צה"ל ומלקח תמרוני צבאות אחרים — לפני התמרון, כדי למנוע את הופעתן של נקודות אלה בלקח תמרוני שנה זו.

התמרון הוא אימון, הקרוב בצורתו לתנאי קרב מכל צורות האימון הצבאי. על אף עובדה בלתי מעורערת זו, רב המרחק בין התמרון לבין קרב: בגלל תנאים אוביקטיביים.

פצועי התמרון אינם פצועים ממש; אין הם מתנהגים כפצועים ואינם מחייבים את הסגל הרפואי לפעול כפי שיפעל בקרב. קולות הנפץ ושריקות הכדורים אמנם קיימים לפעמים, אך ידוע שאינם מסוכנים. על־כן אין הם מחייבים את הגייסות להת־כופף ולהוריד ראשיהם בפני שנעשה הדבר בקרב. הסיורים מאחרי קוי האויב אינם מלווים בסכנת־חיים, ובמקרה הגרוע ביותר תהיה בהם סכנת שבי; על־כן מבוצעים הם בחיב „עוז" וכמות הידיעות הנאספת עולה על כל קנה־מידה קרבי־מציאותי.

לצורך תיקון חלקם של ליקויים אלה נוצרו בתמ־רונים שני תפקידים: השופט והבקר; אלה חייבים ל„צייר" את תמונת־הקרב ולכון את המהלכים הנגנ־טים על־ידי הצדדים היריבים. השופט הוא „הצייר" הבקר הוא המכון. תפקידו של השופט הובן פעמים רבות כתפקידו של רושם רשימות ופוסק הלכות בלבד, אך לאמיתו־של־דבר תלויה מידת המציאותיות של הפעולות והצלחתן — בעיקר ביחידות־המשנה — בתיאור־חחי הניתן ע"י השופט תוך כדי קרב.

השופט הוא הקובע אילו שטחים מופגזים ואילו שטחים ממוקשים, היכן מוצבות יחידות „שלדיות", מהי עצמת האש של היריב וכד'.

תיאור זה נעשה בדרכים שונות. נביא להלן דוגמה לתיאור רע ולתיאור טוב.

רע

השופט המלוה את היחידה ני־גש לכלי־הרכב, נוטל מתוכו שלט המסמל „שטח מופגז", ותוקע אותו ללא מילים ליד מפקד היחידה.

טוב

השופט המלוה פונה למפקד היחידה ומכריז: „פגע לידך פגז מ"מ. פגזים נוספים פגעו שם, ליד הגדר". מפקד כיתה 2 נפצע". ורק לאחר זה תוקע את השלט.

ההבדל בין שני התיאורים שלעיל הוא בכך, שהתיאור השני גורם למציאותיות רבה יותר מהתי־אור הראשון.

לדוגמה הנ"ל כדי ללמד את העקרון המונח ביסודה:

אל לו לשופט להסתפק בהצגה יב־שה של העובדות ובהוצאת המסקנות. עליו להמחיש את המצב המתואר ולשוות לו אופי מציאותי.

גם באשר לתפקידו של הבקר חחרות מדי תמרון בתמרון הערות דומות, המוכיחות כי לא תמיד הובן תפקיד זה כראוי.

תפקידו של הבקר להשפיע על מהלכי התמרון בהתאם לכונתו של המנהל. השפעה זו אסור שתהיה ישירה ואסור שתכתיב למפקד היחידה במפורש מה יעשה ומה לא יעשה. אם תופעל השפעה מעין זו יחדל התמרון להיות תמרון ויהפוך לתרגיל. השפעתו של הבקר על מהלך התמרון תיעשה על־ידי:

א. פרסום דוחי מודיעין;

ב. הקצאת תגבורת; וכדומה.

בדרך זו אפשר, כמעט תמיד, להביא את המפק־דים המתומרנים לידי ביצוע המהלכים הרצויים, אך ביצוע זה יהיה — כפי שחייב הדבר להיות בכל תמרון הראוי לשמו — פרי הערכת־המצב והחלטתו העצמית של המפקד.

במת מערכות

אגרות קוראים

הכוח הטבעי הטמון בהתחדשותו נקוק להבהרת מתשבות, לליבון הבעות, לבקשת ברכים.
„במת־מערכות" נועדה לשמש מקום להבעת הרהורין ותיפושיו של קהל הקוראים ואנשי־המדע. מלל במתו כל יוכל הקורא הטר, החרב לבמות הכות לאמיתי משימותיו, להגיב על מושגים מתהליכים, לערער על הנחות מקובלות ולהות יונם להבעות מתבשות ומתקנות.

ה„דיביזיות הסמויות מן העין"

„צבא אשר שירה בפיו, הוא גם צבא מלחמה"

גנרל פרנקלין בל (ארה"ב)

„הדיביזיות הסמויות מן העין" — כך כינו הגרמנים, בימי מלחמת־העולם השניה, את שירי הקרב שלהם, אשר המקובל שבהם היה „זמר פולין". לדעתם של הגרמנים רב היה חלקן של נעימות אלו בנצחונותיהם הגדולים על מעצמות־הברית: כדביזיות של ממש היו, אם כי סמויות־מן־העין.

הנסיון של רוב צבאות העולם מלמד, כי הזמרה המאורגנת אינה אך שעשוע. אחד מאמצעי הבידור; אמנם, גם בבידור יש חלק לזמרה. אך בראש וראשונה הנה גורם המחשל את רוח הצבא ואת הרגשת הליכוד ביחידותיו. בזמרה בצותא יש משום טיפוח הרוח הקיבוצית והלאומית.

בימים המרים, ספוגי המפלות והמכות האנושות בפלנדריה (1940), ייחסו האנגלים ערך רב להרמת הרוח הירודה לשיר שהיה מקובל על החיילים. הוא הפזמון החוזר מתוך הסרט „שלגיה ושבעת הגמדים": „הי הו הי הו, יוצאים לעבודה". ובצבא הצרפתי, לפני שנים לא־רבות, נהוג היה, לגבי השיר „יונתי זהובת השער", כי קצין בלבד רשאי היה לפתוח בו, ורק בשעה הקשה ביותר. היה זה מעין „משימת אש־סכנה" שהיתה מופעלת ברגע הקריטי.

נשירינו אנו ב„מ" מלחמת העצמאות. אף שמעטים היו, ידוע ערכם בטיפוח הרוח ובהגברתו.

אין אלה אלא דוגמאות מעטות מני רבות, הבאות להבליט את ערכו של הזמר בצבא.

די במה שמגינו לעיל כדי להוכיח מה רב ערכה של הזמרה בצבא, וכי בעצדק הכינוי שניתן לה. אך עדיין לא מיצינו בכך את מלוא ערכה. ישנו צד נוסף, שאולי בצבאנו נראה הוא כפחות־ערך, אך ערכו אינו ניתן לערעור. הכונה לשירה כאמצעי טכני לשמירת קצב. לשירה ממין זה לא יסכון שיר רגיל, אלא צריך שיהיה מותאם לקצב ההליכה — שיר־לכת.

שיר־הלכת חייב להיות חי, להבדיל משיר־הלכת „הסלוני" אשר אפשר שערב הוא לאוזן ולתיפוף אצבעות, אך לא למצעד גייסות.

בימי מלחמת־העולם השניה הוכח לעתים קרובות כי שירי־לכת חיים עשויים לחולל פלאים ממש בהשפעתם על רוח האנשים, בהחלישם את עייפותם ואת מתיחות עצביהם. קצין אמריקאי גבוה כינה את שירי־הלכת כ„תרופה היעילה ביותר נגד יבלות", ואת לאחר הנסיון שהתנסה בו: טירונים רבים במחנהו היו מתאוננים על כויות ויבלות ברגליהם לאחר מסעם למטוח. לאחר שהוחל לשיר אגב הליכה, ואת קריאות־הקצב של הסמל החליף שיר־לכת, ירד בהרבה מספר נגועי הרגלים.

אשר לשירי־הלכת, מתנהל ויכוח אם אמנם יעילה השירה תוך־כדי הליכה; אחדים טוענים כי שירה תוך־כדי הליכה רב הפסדה משכרה. שכן משבשת היא את קצב הנשימה וגורמת בכך להגברת העייפות. סבורני שהנסיון מלמד, כי הכוחות אשר מטפחת זמרה זו עדיפים ורבים מן הכוחות הכלים אגב הוצאתה לפועל. אך לו גם נקבל טענה זו, אפשר בכל זאת להפיק את מלוא התועלת שבמנגינות אם תושמע ע"י כלי־נגינה, כבר יהושע מנצל את השופרות ומפיק מהם תרועות מצעד והלהבה באותה הפגנת כוח שהוא עורך לפני יריחו, בהצעידן את הצבא מסביב לחומה ללא פעולה תוקפנית איזו שהיא, כשהוא מסתפק בפעולה הפסיכולוגית של ריכוך האויב ושבירת רוחו.

«וְשִׁבְעָה הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאִים שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת הַיֹּבְלִים לִפְנֵי אֲרוֹן ה' הָלוֹךְ וְתָקֹעַ בַּשּׁוֹפָרוֹת וְהַחָלוּץ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וְהַמְאַסֵּף הֹלֵךְ אַחֲרֵי אֲרוֹן ה' הָלוֹךְ וָתָקוֹעַ בַּשּׁוֹפָרוֹת»

הממוצע של מצעד הלגיון הרומאי היה 24 מיל (38.5 ק"מ) ב־8 שעות, אף מרשל דה־סכס מדגיש מקרה בו צעדו לגיונרים 24 ק"מ ב־5 שעות בהשראתה של תזמורת צבאית, שנתנה את הקצב והתמידה בו. במלחמה החדישה עמדו כבר על התרפעה המעניינת, שגדודים, אשר בשורותיהם יש לה־קות של זמרים ומנגנים בהרמוניות, במפוחיות־פה או באיזה כלי־נגינה אחר, הם מסוגלים לכתת רגלי־הם בדרכים ארוכות הרבה יותר מאשר גייסות נטולי אמצעים אלו.

כָּתַב אוֹשׁוִיאַטְשׁ פְּרֶס מוסר את רשמיו מהשפעת שירי־הלכת על הצבא הגרמני בכתבה בה מתאר הוא כיצד עברו הגרמנים את נהר השלדה באנטורפן. הוא מספר כי בצד הטורים המתקדמים היו נעות מכוניות רדיו שמתוכן היו מושמעים שירי־לכת אשר חוללו נפלאות: «עייפות האנשים פגה, המתיחות רפתה, האנשים החלו לשיר ולשרוק». נראה שאצלנו טעון המצב בירור מבחינה זו.

לנו כמעט ואין שירי־לכת מקוריים, ואלו המצויים אינם עשויים להקרא לרוב שירי־לכת חיים. נראה, משום־מה, כי יחסם של המלחינים לסוג זה של יצירה מוסיקלית הוא יחס של ביטול. ואין מלחין המכבד את עצמו מרשה לעצמו להתעסק בכגון אלה. מבלי להכנס לויכוח בשטח המוסיקלי, נראה לי כי המלחי־נים שלנו חייבים לתרום את חלקם לחיזוקו של הצבא ולביצועו, ועליהם לפסוח על כל סיבה ומניע בעל חשיבות שניה במעלה. נקרא אליהם בפה מלא:

«הבו לנו שיר־צבא! הבו לנו שירי־לכת חיים!»

שירי־הלכת המשמעים כיום הם שירי־לכת לוע־זיים (על־פי־רוב אמריקאיים ואנגליים). האמנם נכון ויעיל להשמיע רק שירים כאלו? זאת ועוד: על־פי־רוב שומע החייל שירי־לכת אלו רק במצעדים השונים (ובהרבה מקרים משתמשים גם במצעדים בנקישות תוף בלבד).

נשאלת השאלה: שירי הלכת, האם נחלת המצ־עד הם או שמא עשויים הם לשמש מכשיר רב־ערך ורב־שימוש יותר במסגרת הצבאית? כפקדים רבים עמדו, תדיר, על השינוי הרב שחל באנשיהם בשעת האימונים, כאשר נתגלה אחד מהאנשים כיודע־נגן על הכלי הפעוט — מפוחית־הפה.

אפשר לארגן קורס למנגני מפוחיות־פה, כדי שבכל מחלקה בצה"ל ימצא איש שידע לנגן בכלי זה. תהא זו תוספת לתקן הציוד המחלקתי, תוספת קטנה במשקלה, אך גדולה ורבה בערכה.

בסיס שיש לרשותו רמקול, מדוע לא ישתמש בו להשמעת נעימות־לכת בשעת ההשכמה? ערכן של נעימות אלה רב בהפיחן בחייל רוח צבאית מיד עם פקחו את עיניו, ובהיותן מעין סם מעורר, העולה על כל קריאות השכמה מאיזה סוג שהוא.

הזמרה הנה מקור־כוח; צבאנו, המחפש אחר מקורות־כוח, אל לו להתעלם ממקור זה, או שלא להעריכו כראוי; חייב הוא להגדיל כוח זה, להרבותו ולנצלו כהלכה!

מנן ברוך רוזן

„מכת כידונים"

קראתי את ספרו של צ. רולו „פשיטת וינגייט" — אשר מהדורתו השלישית יצאה לאור לא־מזמן — והתר־שמתי במיוחד מקטע קצר, אשר עוררני למחשבה. חזרתי וקראתי את הקטע. אך לא הצלחתי להבין את אופן הסב־רת הדברים, או אפשר שיש בו פשוט השקפה שונה. חזרתי והרהרתי באותו קטע פעמים מספר, ובסוף החלטתי לכתוב על כך ל„מערכות". במוחנו שקוראים רבים קראו אף הם את הספר, והייתי רוצה לדעת מה דעתם על כך.

אסביר את הרקע: שתי כיתות של בני־גורקה וכיתת תת־מקלעים בריטית נמצאו במארב על אחד השבילים בג'ונגל, שלארכו הקדים פטרול יפני בן 36 איש. היפנים הופתעו הפתעה גמורה. „במקום להתפזר, כרעו (היפנים) על ברכיהם בדרך, וירו, בלי הבחנה, לתוך הג'ונגל. דומים היו לציפור הישבת על הבד, וכאילו מזמינה ציידים. משח האש הראשון הל"ג 20 מהם. השרידים עשו את המעשה היחיד שהיפנים יודעים לעשות בנפלם לפתע בפח. הם כידנו את רוביהם והתערו אל מול מותם. איש לא נמלט".

להניח שהאורבים היו בצידו האחד של השביל, במרחק לא רב ממנו. הפליא אותי ביותר הקטע, המפסר בשמץ של כדי לנתח את המארב דרושים, כמובן, פרטים נוספים על מקום האורבים ועל אורך שדרת היחידה היפנית. אפשר ולזול על כך שהיפנים כידנו את רוביהם והתערו על הכוח התוקף. אשר לעובדה שהם כרעו ופתחו מיד באש, יתכן שיש מקום לחילוקי דעות אולם לדעתי עד שהמפקד היפני איתר את אש האויב (אם לא עשה זאת מיד) היה זה בסדר גמור. נוסף לכך, במפח הראשון נפלו 20 מתוך 36 היפנים, וכמעט ודאי שאף המפקד היפני היה בין הנופלים. לאור מצב זה, ברור שהדבר הטוב ביותר שיכלו לעשות שרידי היחידה היפנית, היה לכדן את רוביהם ולהסתער על האורבים. במקרה הנדון הושמדה היחידה היפנית כולה, אולם אינני חושב שלו היתה נוהגת אחרת, היה נשאר

כיצד ינהג פטרול העולה, להפתעתו, על מארב? תשובה לכך מותנית בשלושה: א) אורח לחימתו של הצבא המדובר; ב) משימתו הקונקרטית של הפטרול; ג) פני השטח.

לגבי המקרה אליו מתייחס סגן־משנה י. יצחקי — יש לזכור כי המארב מוקם על דרך העוברת בתוך הג'ונגל, ואשר צעד אחד בלבד ימינה או שמאלה ממנה נותן מסתור מלא. במקום להתפזר כרעו היפנים על ברכיהם, ואם כי הקטינו בכך את גודלם

מישהו מהם בחיים. נוסף לכך ברור שבמצב כזה משנה התקפת כידונים את פני הדברים, שכן הכוח המותקף הוסך להיות כוח תוקף, והיחידה האורבת מוכרחה לשים־לב יותר למחסה מפני האש האויבת והתוצאה היא, כמובן החלשת כוח־האש שלה וכן הפחתת תכליתיות האש.

מבל־מקום, אין לי שום ספק שבמקרה של נפילה במא־רב, ובמיוחד מארב־יום, אין דבר טוב יותר מהסתערות מכודנת. תמהני על רב־סרן אבירם, שאינו מזכיר כלל את הקטע הנ"ל בסקירת המילואים המצורפת לספר.

אני כשלעצמי סבור, שהסתערות־כידונים הנה תכליתית ביותר בקרב מגע. אף שאני־עצמי לא השתתפתי מעודי בקרב־מגע, ואיני יכול אלא להסתמך על נסיונם של אח־רים (לדוגמה, בקונטרס „קרב כידונים") ועל נסיוני באימו־נים בקורס מכ"ם וממ"ם.

ישנם מפקדים הרואים כנחלת העבר את הסתערות־כידונים כאמצעי. ראשי להכרעת יריב בקרב־מגע. אך סבורני שכל עוד קיים קרב־מגע — יש ויש מקום לקרב־כידונים, אשר נוסף על חלקו הממשי בהשמדת האויב, יש בו כוח־הלם המשפיע השפעה רבה על רוחם של חיילי האויב. יש לזכור, כמובן, כי התוקפים — כאשר יגיעו לידי קרב־מגע — יימצאו לאחר הסתערות, ללא כדורים, וכמעט ללא אפשרות מבחינת הזמן לשוב ולמעון את הרובים. אותו דבר חל גם על תת־מקלעים; ואילו המק־לעים, אשר חיסו עד־כה על המסתערים, יהיו חדלי־אונים בגלל הסכנה שמא יפגעו באנשיהם־הם. כן ברור שאין אפשרות פעולה גם לשאר הנשק הטסייע, ולכן רב ערכו של קרב־הכידונים.

ולסיום, אי־אפשר שלא להזכיר עוד מעלה חשובה של הסתערות־כידונים, והיא: החדרת רוח־הקרב בלוחמים, אשר מגבירה את כוח־הלחימה שלהם.

מגן־משנה יעקב יצחקי

כמטרות — עדיין נשארו גלויים לגמרי לאויב. היות ובגלל אופי השטח לא יכלו שרידי הכוח היפני (נשארו עדיין 16 איש!) להתפרס — לא יכלה הסתערות מלווה מטחים להיות תכליתית, לא מבחינת מכת האש, ולא מבחינת עצמת ההלם. האפשרות הטובה־יותר לדעת הסופר, כמסתבר מה„זלזול" בו הוא מדבר על פעולת היפנים: א) תפיסת מחסה בג'ונגל; ב) התקפה משם או נסיגה — בהתאם למשימתם.

המערכת

כ מ ו ב ן...

ברצוני להעיר לרשימה „לבעיות ארגון שטחי־אימונים" („מערכות" פ"ד—פ"ה, עמ' 73), את ההע־רות דלקמן:

א. דוקא בגלל ה„מעשיות" וה„תכליתיות" של ההצעות המובאות ברשימה הנ"ל, חיוני היה לדייק בהסבר, כדי למנוע אי־הבנה.

ב. להצעה לנצל שטחי־אש לתרגילים רטובים בלבד, „ואילו כל אימון ללא־אש, יש להרחיקו ולבצעו מחוץ לשטחים אלה" (הדגשת המקור), מן הדין היה להוסיף הסתיגות, ולציין: „כמובן, ששלב־התרגול היבש הבא כשלב מכין לשלב־התרגול הרטוב של תרגיל־אש מסויים, יבוצע באותו שטח, בהתאם לפקודת המטכ"ל על אמצעי הזהירות באימונים עם אש חיה".

ג. גם כשמציעים הצעות הבאות לדא גמישות וייעול בניצול השטחים, אסור לפסוח על קיום אותה מידת בטחון־אימונים שהיא הכרחית למניעת קרבנות־שוא. לכן מוטב להרחיב ולהעיר על כך, מאשר לקצר ולתת מקום להתהוות רושם מוטעה, וביחוד בגושפנ־קה של „מצפה אה"ד".

רב־סרן א. א.

רב־סרן א. א. עצמו כותב „כמובן". המחבר הסתמך על כך...

תמערכת

ה ח י ו ב ש ב ב י ק ו ר ת

„יומנו של טירון" („מערכות" פ"ד—פ"ה, עמ' 75) משקף את הרגשתו האמיתית של הטירון בבסיס־האימונים לגבי דברים בהם נתקל הוא לראשונה בצבא, והם הרושמים בו למעשה התרשמות הקובעת את יחסו של החייל אל הצבא בכלל ואל המפקדים בפרט.

בעיית המכסים בצבא, אגדונה ביומן, מעוררת מחשבה על הצורך לשפר ענין זה ולהחדיר בו רוח קדושה. נראה ש„כואב" לו לטירון המקבל את נשקו, אשר מלמדים אותו להתייחס אליו כאל „אשה" ול„התחתן" עם הכלי, כדבריו. השואתו של הטירון בין מסדר בקורת־המפקד לבין טכס ההשבעה לשמירת אימונים לצה"ל ולמדינה במקומה היא. יש להניח כי הרציפות שבהשואה לא נעשתה כדי להפחית את ערכו של מסדר המפקד, מאחר שיחסו למפקד הוא חיובי, כפי שמשתקף בהמשך המכתב.

ההשואה בין המ"כ שלא חלק מחמאה למצטיינים (לעומת זאת זיכה את דיירי הצריף בגזיפה) לבין המד"ס, מוכיחה באיזו מידה יודע הטירון לבקר יפה את מדריכו ומורו. בשני המקרים הנ"ל השתדלו הטי־רונים, ורק באחרון זכו למחמאת־עידוד על פעולתם. זכור לי יפה החיוך הלבבי שהיה מפקד כיתתי ז"ל מעניק לחיילים עם הסימנים הראשונים לירידת כושר־הסבילות. הכיתה לא נכשלה מעודה בשום תר־גיל, וכל החיילים כולם הגיעו למטרה. הרבה מזה זוקף אני לזכות מפקדי.

לפתרון הבעיות הנ"ל נוסף אולי להגיע על־ידי:

1. יתר יחס־כבוד לנשק ברגע שנמסר לחייל. לדוגמה: עם גיוסו של הטירון אפשר להסתפק בהצהרה בכתב של שבועת אמונים למולדת (לכיסוי משפטי — בקרה הצורך); ובסיום תקופת הטירו־נות — אחרי שהחייל יודע רובה מהו — להשביעו בטכס לשמירת נאמנות למולדת ולנשק. יהיה זה שילוב של חובה מופשטת לאידיאה מסויימת עם חובה ממשית לנשק — דבר שהוא אוחז בידים וחש בו. בטוחני שטכס כזה יחרת עמוק יותר בזכרונו של החייל מאשר הטכס הנוכחי.

2. נראה שמכתבי טירונים מסוג זה עשויים להיות חומר הדרכה טוב למש"ק ולאלה הבאים במגע יומיומי עם אנשים במנהיגות. כדאי אולי שמוסד צבאי מתאים יאסוף חומר מסוג זה, וישלח אותו בעיקר ליחידות־שדה. אין להסתפק במשלוח חומר מסוג זה לבסיסי־הדרכה בלבד, שכן לרוב מגיע החייל לאחר תקופת טירונותו לחטיבה או לגדוד. חומר מסוג זה צריך לעבור עיבוד מסויים, כמובן; יש להוציא ממנו את התפל ולתבליט נקודות מתאי־מות. כמו למשל את ההבדל בין המ"כ והמד"ס של הטירון הנ"ל. משוכנע אני שכל מש"ק צעיר ומוכשר שואף להתקדם. את עתידו של המדריך־המפקד קובעת במידה רבה הצלחתו בקרב חניכיו. בכך תינתן לו הזדמנות להכירם לפני ולפנים.

רב־סמל י. טליאס

הערות ל„יומנו של טירון"

אני מתייחס ל„יומנו של טירון" (חוב' ס"ד—ס"ה, עמ' 75) כקורא, ולא כנושא תפקיד בצה"ל. הערותי מתבססות, איפוא, על נסיוני הן כחבר בבית־ספר לטירונים והן כמדריך בהגנה ובצה"ל.

האמת ניתנה להיאמר, כי היומן נכתב בכשרון, אך בולטת־מדי המגמתיות שבו. הכותב, יש לו עמדה קבועה־מראש לגבי שיטות ההדרכה והמשטר בבסיס־הטירונים. יש שהעובדות הוארו באור מסולף (ולעתים אף לא דייק בהן, כדי להוכיח את צדקת עמדתו־הקדומה — והקורא שאיננו בקיא בעובדות עלול לקבל רושם מוטעה על הנעשה בבסיס הטירונים ובצה"ל). כמה מהערותיו צודקות; ולגבי אלה הוצאו בינתיים הוראות מתאימות ע"י המטה הכללי. רגשנותו וראייתו־הדמגוגית של הכותב — אינן אמת־מידה כללית לטירוני צה"ל. כי לא לכל הטירונים עבר חינוך ודעות־קדומות — כלכותב; ויש לבדוק כל דבר לאור אשרוייותיו, רגשותיו ויכולתו של חייל ממוצע. אין שיטה, ולו הטובה ביותר, אשר תתאים לאנשים הנמצאים בקצות גורמי־הממוצע. יש שהכותב נמהר ושוגה בקביעת עובדות והצהרות — אשר לו־בחן ביתר יסודיות לא היה קובע אותן.

אעמוד על קטעים אחדים ביומן:

„ודוקא פה, מקום בו אין הפרט נחשב בהרבה, מקום הוא תלוי כל הזמן בחבריו — — —".

והנה, ידוע ברבים כי הדאגה לפרט והתחשבות בצבאנו ובבסיס הטירונים עולה על זו שבצבאות אומות־העולם. דבר זה משתקף גם בתכנית האימונים, בבדיקות הרפואיות ובמסדרי החולים, בהוראת השפה, בהסברה וכד'. זאת ועוד: אין הצבא קופא על שמריו, והפרט משמש נושא קבוע למחקר, כי הפרט נחשב: מפרטים כאלה מורכב צבאנו, והם יסודו.

„כמה זול היה מכס השבטתנו בבסיס האימונים — —".

העובדה היא שאין מכס ההשבעה נערך בבסיס הטירונים. הוא מבוצע בימיו הראשונים של הטירון בצבא, כשאינו מתורגל די צרכו להשתתף במסדרים ובמכסים — ודבר זה אינו מניח אפשרות לקיים מכס מפואר. אני שמח לציין שבעקבות ה„יומן" ניתנו הוראות לקיום מכס ההשבעה בבסיס הקליטה ולשפרו ככל הניתן בתחום אפשרויות אובייקטיביות אלו.

„— — — שבועת התורם את כל שנות בחרותו למען הבטחון בארץ".

כאן שוב לא דייק הכותב — אין טירון „תורם" שנות בחרותו! הוא מטלא רק חוב אזרחי בהתאם לחוקי־היסוד של המדינה, ולא מגיע לו „כתר" על כך.

„כניסת המפקד לצריף הריהי מכס שלם — — — אולם עד כמה זול היה מכס השבטתנו — — — וכן תלונות הנשק — — —". לשם מה נכתב הדברים — לשמש גיבוי מלמטה להערות לגבי מכסים! האמת היא שאין כניסת המפקד לצריף משמשת „מכס", לא בבסיס אימונים ולא בכל יחידת צה"ל. בביקורת השגרתית בכל יחידות צה"ל, בבוא המפקד לצריף או לאוהל־מגורים נקראים החיילים לעמוד ליד מיטותיהם — ובצדק — כדי שיוכל המבקר לסקור את כלי־המיטה ואת החייל. הנוהל הזה מאפשר למפקד ולמלוויו — מפקדי המחלקה והביתה וקציני המפקדה — לעבור ולראות מקרוב הן את הדברים החיוביים והן את השלילים המתגלים בביקורת. ובראש וראשונה: לתקן ליקויים.

יתכן כי ההכנות לביקורת המפקד מחוות „מבצע" לחברת הטירונים דרי־הצריף, „מבצע הגורם למתיחות ודריכות מופרזות, ממש כיד הטירונות הטובה עליהם. אולם להכתיר את המבצע הזה בכתר של מכס (אם לא לצרכי פולמוס) — נהיה מופרז ובלתי נכון. הביקורת השבועית במשכנות החיילים היא חובתו של המפקד. זו אחת הדרכים שבאמצעותן מביר המפקד כל חייל ביחידתו ולומד הן את בעיותיו האישיות של זה והן את צרכי היחידה.

„חג החנוכה, אף גר לא הדליק נר".

בבירור בבסיס הטירונים הוכחש דבר זה לחלוטין! הודלקו נרות, קוימו מסיבות, מסדרים חגיגיים ודברי הסברה אושא. (ונשאלת השאלה: האמנם היה הכותב בבסיס אותו יום?).

„היום קיבלנו את נשקנו האישי" —

לצערי אינני יכול להזדהות עם רגשנותו של הכותב לקראת קבלת הרובה בבסיס. הלני הרומנטי, הקשור במסורת, קדושת הנשק וטכס אינם ניתנים להצמדה לחלוקת נשק־אימונים שאסור להשתמש בו ליריה! אינני יודע על־סמך מה סבר הכותב שהוא מקבל נשק־אישי. לא היה לו כל יסוד לכך. רגשותיו של הכותב יפים — אלא שצריך להדביקן לנושא המתאים. ושוב — ניתנו בינתיים הוראות לעריכת מכסים חגיגיים בבסיס־האימונים עם קבלת הנשק האישי או נשק־שירות. המלווים מסדרים וערבי־הסברה מתאימים (נוהג שהיה קיים בלאו־הכי גם עד כה ביחידות).

הקורא ב„זמן" ימצא שבבסיס הסירונים מצויים מספר־דים ומדריכים משני סוגים:

1. עילוי־שמה („אימון או עונש") מלוכלכים (הגיעני ב„דוגמה האישית"), גסי רוח וסנגון וסדיסטים.

2. כיוצאי־דופן — בעלי תבונה כמדים („יחס אנושי") וזה המכונה ו.

תמונה כזו עשויה להיות מבוססת על אידיאה, השמצה, דעה־קדומה או פינוק־יתר בחיים הסרוס־צבאיים. נראה לי שבמקרה הנוכחי יש שמץ מכל הגורמים הנ"ל.

אין התמונה המתוארת מתאימה למ־ציאות ואין משאלותיו בענין רצויות. אינני גורס כי הפרס או המחמאה צריכים להיות המטרה, והתנאי, לביצוע אימון או עבודה — כפי שמציע הכותב ואין כל אפשרות שהמדריכים בבסיסי הסירונים יהיו המעולים שבפדגוגים, או שיתאימו את השיטה לרצונו של כל סירון או לקפריסה שלו. כן אין לשכוח, כי המדריכים הם העולים צעירים בע־רות־התובה שלהם, וכדי להכשירם למדרכה האידיאלית דרוש פרק זמן העולה על משך שירותם זה. אלה הם חיילים שנבחרו על סמך מבחנים, פסיכוטכניים וקורסים למפקדים, ורמתם היא זו של כוח־האדם במדינה. יתכן שיהיו ביניהם גאונים בודדים, אולם ספק אם יתכן כי כולם יהיו גאונים לפי מעמו של הכותב. הרכב המדריכים ושיטת המדרכה של סירונים הם נושא לטיפול ולדאגה מתמידים של המוסדות הממונים. הערשיים את כל אשר באפשרותם.

חיי יחידת צבא שונים באופן יסודי ומהותי בסדריהם ובמשטרם מחיים אזרחיים. בין אם יהא זה תלמיד בבית־ספר תיכון בעיר, או תלמיד במוסד חינוכי תיכון של הקי־בוצים, או נער הבא מהעבודה, שונה זה גורם, כמובן, למש־בר נפשי המפוקד כל חייל הנכנס לסדר חיים שונה מזה שהורגל בו. מידת הרצון להסתגל — או מידת ההתנגדות־מראש לכל סדר חדש — הם הגורמים הקובעים את קליטתו של הסירון בצבא. אם יחפש בכל דבר בראש־וראשונה את החיוב ולא את השלילה — תצטייר לפניו תמונה שונה לגמרי מזו שראה הכותב.

וכאן אצטט קטעים מתוך החוברת על האימון הבסיסי שהוצאה על־ידי מטכ"ל / אח"ד. לפיה מאמנים סירונים.

א. „אימון בסיסי הוא שלב ראשון באימון החייל בצה"ל. כל חייל חייב לעברו כתנאי למילוי איזה תפקיד שהוא בצבא.

ב. „מטרת האימון הבסיסי תהיה להביא חייל בצה"ל, מדם שהוא פונה להתמחות במקצועו, לדמות כזו, שיוכל לפעול במסגרת כיתה רובאית ומחלקה בה כל תפקיד".

ג. „חובה על כל מפקד ומדריך לתרום מנסיונו ולדאוג לחינוך לחיי־שדה בקרב חיי־ליו — — — לזכור שחינוך לחיי־שדה בשלבים מוקדמים (של האימון) יקל על חייו של הסירון במשך אימוניו".

בבסיס הסירונים מנוצל הזמן במידה המכסימלית האפ־שרית כדי להקנות לסירון את הידיעות ואת הכשרת היסוד למען יוכל לעבור לשלבי ההתמחות — בלחץ של זמן, ותוך־כדי עבודה לא קלה של הסירון עצמו. עובדה זו ידועה — והיא חיובית ביותר לאור הבחינה שאציגה להלן.

בכל תכניות אימון־הפרס מורגשת מטרת השיעור, שהיא תמיד: „ללמד את החייל", „לאמן", „לתרגל", „לחנך" וכד', כשהדגש מושם על כל חייל כפרט, כדי להכשירו להפקידו במישום סיכון לחייו.

בסיכום:

הייתי מציע לכותב, וכן לכל חייל הבא לבקר את הנעשה בבסיס סירונים, לנקוט אמת־בחינה שאותה למדתי ממפקד החטיבה שלי במלחמת־הקוממיות: „האם דבר זה עלול לעזור בביצוע משימה בקרב?"

רק לאחר שהמבקר שאל את עצמו, וחיפש את התשובה החיובית, וניתח ניתוח יסודי — רשאי הוא לבקר ולהעיר, כי לא תהא הערתו בבחינת השמצה, אלא הערה קונסטרוק־טיבית אשר יש בה כדי להביא לתיקון ולשינוי־לטובה. „חי יתן ובתקופת שירותכם יוקל לישראל, ושובב אדמתו יוכל לזרוע ולקצור ברינה, ואין מחריד. עליכם להיות חמונים ורעננים ועוד וזכו לכן". זהו קטע ממכתבו של אבי הכותב, הוי צריכה להיות גם שאיפתי, תקיתו ומטרתו של הנכנס לשורות.

מגן־אלוף יצחק ר.

מכתבים אל קצין־מלואים

הפעם מפרסמים אנו במדור זה מכתבו של חייל מילואים אל חברו. נראה כי ישבו כדי לעניין הן את קצין המילואים והן את הקצין בשירות הסדיר.

שלום יעקב!

לפני ימים מספר חזרתי מתקופת אימונים שנתית. הבטחתי לעצמי לא לכתוב אליך אלא לאחר מספר ימים, כדי שלא אהיה חמום ופזיז במסקנותי וכדי למנוע ממך ע"י כך את ההזדמנות להוכיח לי כי איני צודק.

על אף תקופת ה„קירור" הזאת נשארה בי עדיין מגה גדושה של רוגז על דברים אשר ראיתי ועל דברים אשר נעשו עמנו תוך תקופת האימונים.

אני מצהיר בפה מלא כי הנני ציוני „מקצועי", וכי מכיר אני כי אכן קיים צורך בצבא מילואים וקיים צורך לאמן צבא זה.

אני מוכן לתת את חלקי לענין ולהיקרא לתקופות אימונים כפי שאדרש (אמנם אין הברירה בידי, אף אם אתנגד). אך מתנגד אני שבתקופות אימונים אלה יבוזבז לשוא זמני וזמן חברי.

זכור לך בודאי כי בתחילת מלחמת־העצמאות הייתי רובאי בפלוגה א', ואחר־כך נעשיתי מקלען. אחר ההפוגה הראשונה עברתי למחלקת הסיירים ונשארתי בה עד שחרורי.

עכשיו הבה ואספר לך מה „ביצעתי" בתקופות האימונים, ותדון בעצמך.

בפעם הראשונה שנקראתי למילואים, הסביר לנו המג"ד, כי מאחר שאף אחד מן הקצינים אינו מכיר את היחידה, ומאחר שנאספנו ממקומות שונים ומשרונים, נתחיל באימון שיטתי מ„א". הגיוני, לא כן?

„השתפשפנו" במלוא המרץ באימון־הפרט ואיש לא פצה פה.

כאשר נקראתי בשניה הסביר לנו המ"מ, כי מאחר שהוא חדש (המ"מ הקודם עלה בדרגה) ואינו יודע במדויק מה למדנו עד כה — נתחיל באימון שיטתי מ„א". הגיוני, לא כן?

„השתפשפנו" במלוא המרץ באימון־הפרט ורק מעטים פצו פה.

כאשר נקראתי בשלישית הסביר לנו המ"מ, כי מאחר שיש להניח שבמשך שנה הספקנו לשכוח את רוב החומר שלמדנו, נעבור על האימונים באופן שיטתי מ„א". הגיוני — לא כן?

„השתפשפנו" במלוא המרץ באימון־הפרט, אך מספר ניכר של חברה פצו את הפה.

אבל הפעם, ברביעית, כשפתח המ"מ החדש שקיבלנו והסביר לנו שרוצה הוא להתרשם מידיעותינו ולצורך זה יחזור עמנו על האימון מ„א" — הפעם גם אני פוצה פה.

אני מניח שהמפקדים שלנו יודעים יותר מאשר את אימון הפרט, ולא זאת הסיבה שבגללה אנחנו „דורכים במקום".

מהי, אם־כן, הסיבה?

ישנן שלוש אפשרויות בלבד:

א) מפקד חדש אינו סומך על איכות ההדרכה של קודמו.

ב) חושבים אותנו לסתומי־מוח.

ג) אין יודעים כיצד לערוך חזרה ביעילות.

נראה לי כי האפשרות השלישית היא הנכונה. כל אחד (וגם הטוראים) מכיר כי יש צורך בחזרה לאחר הפסקה של שנה. אך יש חזרה ויש חזרה. אם החזרה גוזלת את מלוא תקופת האימון ואינה מאפשרת להתקדם ולעבור לנושאים חדשים, אין היא חזרה אלא בזבוז־זמן פושע. יש לי מספר רעיונות לנושא זה, ומעונין אני בתגובתך.

הנחתי הראשונה היא, שדבר אשר נלמד אי־פעם אינו נשכח לחלוטין, והזכרה קלה דיה להעלותו מחדש לתודעה.

ההנחה השניה היא, שאין לצפות מאיש מילואים ביצוע מלושש כביצועו של חייל סדיר העוסק בנושא יום יום.

אם שתי הנחות אלה מתקבלות, הרי נקל לבנות תרגילי־חזרה קצרים ביותר, אשר יזכירו את העקרונות ויהוו בסיס להמשך האימון. במקום חזרה מייגעת על צורות התנועה בהסתר אפשר לערוך תרגיל התגנבות יחידים מעניין. במקום ללמד בפעם הרביעית, בצעדי צב, את ענין תפישת עמדה, הסואה, תצפית, אומדנת מרחקים ותפעול נשק, אפשר לבנות תרגיל־הגנה מרתק ולהקצות חלק מן היחידה לביים התקפה. בתרגיל כזה יתבלטו כל המקצועות שעליהם לחזור, ועצם התרגיל הנו כבר אימון מתקדם.

אפשר שאינני רשאי להשיא עצות בשטח שאיני מוסמך בו. אך דבר אחד ברור — יש לעשות הכל כדי להפסיק לשעמם את החברה.

שלך, משה

תחרות רשימות מס. 4

עצם הנושא של תחרות זו שולל מן המשתתפים בה את היכולת להקיף — במסגרת הנתונה — את כל צדדיו, שכן אין ששה אחד בפעילות הצבא, או בחיי החייל, שאינו קשור בדרך זו או אחרת בנושא הבטחון. לא־כל־שכן במדינה הנמצאת במצב של שלום־לא־שלום, כשרק חלק קטן של האוכלוסיה — ושל הצבא — מרגיש בגופו־הוא את פעולות־המלחמה הנדירות־יחסית והקטנות־יחסית, בכך קושי אחד בהעלאת נושא זה.

קושי שני נובע מהחשיבות הרבה אשר מייחסים הצבאות לשמירת־סוד, ולבטחון בכללו — דשים ודשים בנושא זה, עד שקשה לחדש. אכן, כמה מן החידושים המוצעים נראים, על־כן — בראיה ראשונה, לפחות — כחדשים עד־כדי־כך, שאינם מתקבלים על הדעת. טוראי א. גוזלי מציע למשל, לערוך פעמיים בשבוע (לפחות!) הרצאות על נושא הבטחון. סגן־משנה י. ינאי מצביע על האפשרות למנוע הסתננות ידיעות באופן פיסי, כגון — ע"י סגירת החיילים במחנותיהם, וכן ע"י אי מסירת אינפורמציה לעתונות (אף הא־עצמו אינו מאמין באפשרות ביצוע הלכה־למעשה של מניעה־פיסית מעין־זו). אמנם, דוקא בשטח הבטחון, עלולות לעתים ההצעות הפחות־מתקבלות־על־הדעת להיות מעשיות ביותר לאחר שתבדקנה בדיקה נוספת.

כרשימה הטובה ביותר נבחרה רשימתו של סגן משה ויס, המעמיד את ענין הבטחון על חינוך מצד אחד — ומשמעת מצד שני. מזיגה נאותה של שני אלה תביא להקטנת הפרצות בחומת הבטחון עד למינימום. לאחר הסברה זו, מביא הוא כמה דוגמאות לדרך הנאותה של שמירה על הסודיות.

רשימתו של סרן א. פרוסקואר ראויה לציון על היותה בנויה נאה ובעלת־תוכן. מן הדין לציין את הצעתו לחזור ולהדגיש לחיילים את זכויותיהם בשעת נפלם בשבי. אשמה עיקרית לכך ששמירת הבטחון אינה עומדת על הרמה הגבוהה ביותר רואה הוא בזלזול אשר חלק מן הקצינים מזלזל בבעיה זו.

סגן־משנה י נ א י — נוסף לדברים שהובאו לעיל — מציע להתחיל בפעולות הסברה לנוער (בבתי־הספר ובתנועות־נוער), לנצל את „קולי־ישראל" ו„גלי־צה"ל", לייצר סרטי־הסברה קצרים שיוצגו בבתי קולנוע.

סגן־משנה י. ש מ ח י ישמח לדעת שמילאנו את בקשתו וקראנו את דבריו „לפחות פעמיים" (למעשה — שלוש פעמים). כתוצאה מכך נראה לנו שיש מקום לבדוק את אפשרות סיגולה של הצעתו. נביאנה כאן כלשונה:

„על מפקד הגדוד למסור לכל פלוגה סיסמה באמצעות מפקדה. מחובתה של כל פלוגה לשמור את סיסמתה בסר־דיות במשך שבוע ימים. חייל אשר הצליח לגלות סיסמאות של שאר הפלוגות, יעבירן באמצעות מפקדו למפקד הגדוד. פלוגה אשר לא נתגלתה סיסמתה — זוכה בדגל הסודיות למשך שבוע. פלוגה אשר נתגלתה סיסמתה תגוף דגל שחור מול משטח מגוריה במשך שבוע. שאר חיילי המחנה יתורגלו ע"י חליקה לחוליות או בהתאם לתפקידיהם השונים, כגון: צוות עובדי השק"ם, מטבח, אפסנאות, שלישות, נהגים וכו'. צות אשר נתגלתה סיסמתו — „נחרר גו" כמה מאנשיו ויועבר לצות אחר למשך שבוע. עליו יהא למלא את תפקידיו במחנה בשלמות. גם בהעדר חלק מאנשיו. תרגילים מסוג זה אפשר ורצוי לבצע במסגרות שונות, מיתתיות, מחלקתיות, פלוגתיות, גדודיות ואף ברר־חי־זמן גדולים משבוע בין סיסמה לסיסמה. על מפקד התרגיל לודא העברת הסיסמאות ע"י מפקדי היחידות הקטנות יותר לאנשיהם על־ידי שישאל חיילים מיחידתו מדי פעם בפעם לסיסמתם, ומחובתם לדעת ולענות".

ברשימתו של פ. ט י א ר י מצויות כמה הצעות טכניות אשר ראוי לאנשי בטחון לעיין בהן.

מן הדין לשים־לב להצעתו של סמל איתן ה ל ו י אשר יש בה כדי להשלים את תהליך ביצוע הפקודה:

„יש לקיים חוליות־בקורת אשר תעבורנה בין החיילים בחופשה — בעיקר במקומות ציבוריים, כגון: רכבת, אוטובוס, מסעדות, בתי־קולנוע — ומתפקידן יהיה לתפוס חיילים אשר שברו על חוקי הסודיות ולהענישם מיד. יש להצמיד הסבר לעונש".

למשתתפי התחרויות בקשת המערכת: העובדה שרשימותיו של מישהו לא זכו בשתי תחרויות, אין פירושה שלא תזכה רשימתו בשלישית. אנא, התמידו!

המערכת

כיצד נגביר את הסודיות ונעלה את רמת הבטחון?

האמצעי הבדוק לחשגת מטרה איזו שהיא בהיקף רחב, הוא חינוך ואימון. בעית שמירת הסודיות תבוא על פתרונה באמצעות חינוך, יותר מאשר באמצעות אימון. החינוך, שהוא תהליך ממושך, קשה לביצוע במסגרת הצבא בגלל משך הזמן הקצר של שירות־החובה. מאידך גיסא, חשוב דבר זה לצבא בכללו ולשמירת הסודיות במיוחד.

המפקדים, בדרך־כלל, הם החומר־האנושי המובחר שבקרב החיילים הנקלטים לשורות הצבא; אך אף־על־פי־כן הפיכתם למחנכים אינה משימה קלה. כצעד ראשון יש לחנך את המחנכים עצמם — היינו קצינים ומשקי"ם — ע"י הכללת הפרק העוסק בשמירת הסודיות בתכנית האימונים הכללית בבתי־ספר צבאיים ארציים. והוצאתה־לפועל של התכנית ע"י אנשי מודיעין בעלי נסיון, אשר ימסרו בבהירות רבה ככל האפשר מה הוא הגבול של מסירת ידיעות לחייל.

הצעד הקשה־יותר הוא לחנך את החייל ולבקרו: כאן, כבמקרים אחרים, חייב המפקד לשמש דוגמה, ולהזהר שעה שהוא משוחח עם מפקדים אחרים בנוכחות חייל אפילו על דברים של מה בכך. שלכאורה הם חסרי־ערך. בתכנית האימונים של החיילים — כבתכנית האימונים של המפקדים — יש לכלול חינוך לשמירת סודיות, ויש להקצות מקום נכבד ללקח קרבות או לפעולות אשר נכשלו כתוצאה מ„גזילת" ידיעות לידי האויב.

אולם, אין להסתפק בחינוך ובהדרכה בלבד; יש למצוא שיטה מתאימה לבקורת לא בתחום הבסיס והאימונים בלבד, אלא בעיקר בשעת שהייתו של החייל מחוץ לבסיס. כדי להבטיח יעילות בשטח זה יש לחייב כל בעל דרגה — הן בשירות־פעיל והן במילואים — להעיר לחייל הנוהג קלות ראש בשמירת הסודיות. במקרים חמורים יש להביאו לדין. בשיחות קשר, כגון: אלחוט, טלפון, יש להתמיד בהאזנה כדי למנוע תקלות העלולות להיות הרות־אסון.

מקור נוסף אשר ממנו אפשר לשאוב ידיעות אשר אין זה רצוי כי תפולנה בידי האויב, הם סלי הנייר של המשרדים השונים, לאחר סיום יום העבודה. אין דבר קל מאיסופו של החומר המושלך־הפקר בסלי הנייר המלאים. אך, מאידך גיסא, גם השמדתו הנה מלאכה קלה, שכן אין צורך אלא בגפרור דולק כדי לחסל את תוכנו של הסל. אך יש ובגלל חוסר מחשבה — או בגלל חוסר זהירות מתוך הנחה שכל הנמצא בסל אינו חשוב — מונחות „פיסות ניר" אלה זמן רב.

מבין שלצורך פעולה העומדת להתבצע יש למסור לחייל ידיעות, כדי שידע מה עליו לעמוד לפניו, הייבים המפקדים לודא שידיעות חיוניות אלה תמסרנה ליחידות, רק אז, כשכבר לא תהיה שום אפשרות להעבירן ולמסרן בשוגג.

בכל שלבי האימון של החייל, רצוי להקפיד על עישון נכון של סיגריות. למרות שנראה הדבר מגוחך, רצוי שהחייל יתרגל להצית את הסיגריה באופן שהסמל „שק"ם" יישרף תחילה, או להשמיד את זנב הסיגריה כליל; כי לעתים עשוי בדל סיגריה להורות על סיור או על פעולה אשר נעשתה. דוקא כשיש צורך להסתיר זאת. קצינים ומשקי"ם חייבים להרגיל את חייליהם לא לשאת עמם בשום תנאי אימון תעודות, יומנים או רשימות.

שדה־האימונים, לאחר שנענב ע"י היחידה המתאמנת, הנו מקום נוח לאיסוף פירורי ידיעות, לעתים חיוניות. אפשר למצוא בשטח כזה סימנים שיעידו על גודל היחידה ושמה, על רמת־האימון, על טיב הציוד ושמירתו וכד'. גזילת ידיעות מסוג זה אפשר למנוע בצורה פשוטה, אם אך מקדישים תשומת־לב מספקת מצד הפיקוד, ומקפידים הקפדה יתרה על רמת המשמעת. לאחר פירוקו של מאהל יש לסרוק היטב את השטח ולהקפיד שלא תישארנה בו מעטפות של מכתבים וקטעי יומנים של חיילים. יש להקפיד במיוחד שלא תישארנה פקודות שגרה, קטעי תכנית האימונים, מפות וכד'. יש לודא איסופם של כל סוגי התחמושת, והטמנתן של אריזות אשר אינן ניתנות לשימוש. כן יש לטשטש את מקום האוהלים.

ע"י הקפדה יתרה על רמת המשמעת בכל הדרגות, וזכירת הפתגם הסיני העתיק: „ראה, שמע, אך אל תדבר", סבור אני כי יעלה בידינו להעלות את רמת הסודיות והבטחון בצבא ובמדינה.

מגן משה ויים

אויריח. מלחמה

טקטיקה אויריח

עם סיום פעולות האיבה בקוריאה ניסתה במתן של בית־הספר הגדול של חיל־האויר האמריקאי „ההשקפה הרבעונית של מכללת־האויר" (Air University Quarterly Review, גליון החורף 1953/4 שלה) להעלות במסגרת „סקירה ע"י תמונות" את פרשת תחבולות הקרב השונות, אותן היו נוקטים מטוסי „מיג" אשר לצד הצפוניים בפרק הזמן מנובמבר 1950 (כאשר צבא ארה"ב התקרב ביותר אל הגבול יאלו, הגבול בין קוריאה למנג'וריה הסינית) ועד לסוף יולי 1953 (גמר ההתמודדות המזוינת). וראוי לזכור, כי היתה זו מלחמת־גומלין ראשונה של מטוסי־סילון בתולדות המלחמות־באויר. אמנם נסיבותיה לא הן תקינות ביותר, שכן בסיסם של מטוסי הצפוניים נמצא בתוך שטחי סין ועל יריביהם הוטל איסור, מטעם פיקודיהם, לרדוף עד אל הבסיס, ומה גם לפגוע בו בעצמו. מכך נבעו הגבלות מסויימות באשר לתחום ומרחק, לזמן וקצב, ולטיב הפעולות ומגמתן. ועוד: עצם מבנם המיוחד־במינו של פני־הקרקע בקוריאה, וכן אופיים של המטוסים שמשני הצדדים, גרמו לכך שקרבות־האויר הצטיינו בעמקם האנפי הרב, ובמהירותם המסנורת. כלשון הסקירה שב„השקפה הרבעונית", ההפרש בתכונותיהם של שני היריבים — ה„מיג" (כרגיל — „מיג 15" מתוצרת סובייטית) של הצפוניים, וה„סייבר" F-86 של חיל־האויר האמריקאי (שהוא ריב מגין כיחות־האויר של ארה"ב בקוריאה) — גרם לכך ש„התכתשויות מטוסים ענקיות היו נדישות מהגבהים חסרי־האופק — בהם נדרשו יתרונות ל„מיג" — למטה, אל מישורי אויר נמוכים יותר, שבהם היתה השליטה ל„סייבר". בעבור מטוסים זה על־פני זה במיווני־טיסה של כמעט מצח־טול־מצח (או, עד לנקודה מסויימת, אף ממש מצח־אל־מצח) היו קרבים זה אל זה בקצב העולה על 2000 ק"מ לשעה — דהיינו, במהירות כזו שהדרישות מעין־אנוש ומתגובות־הגוף־והשכל של אנוש כמעט והגיעו עד אל קצה גבול היכולת האחרון". לדברי הסקירה היה היחס בין ה„מיגים" שנורו או נפלו לבין ה„סייברים" שאבדו 802 לעומת 56. אולם עיקר הענין שבסקירה איננו דוקא בהערכות מספריות כאלה. כי אם בעצם תחבולות ההערמה והקרב המתוארות בה. הסקירה מיחסת את התוצאות המשביעות־אותה־רצון ל„חריצות הטייסים והצירוף של הנהגה בעלת רמה, עבודת צוות מתואמת עד־כדי שלמות, ושימוש שקדני ורב־המצאה במשאבי כוח־האויר, צוות צבאי תקיף ברעתו, אמון־על־התקפה, יש ביכולתו להביס באופן מכריע יריב שהגו עדיף במספר אם נתונים בידו כלי־נשק שווי־ערך לשל יריבו". ועוד לכך: „ה„סייבר" היה שוה־עוד — וברבות מתכונותיו אף עדיף — ל„מיג", באשר לשיעות־קרב: אולם ה„מיג", כשנוהג בו טייס ער וחרוץ — הריהו יריב רב־יכולת וחמקני ביותר, בין שאר יתרונותיו, מפיק ה„מיג" מכושר־הרגישות הרב, אשר הוטבע בעצם מבנהו של מנגנון השליטה אשר בו, תכונות לסחרור[1] נוחות, אשר היו מאפשרות לו, לטייס אמון־על־מלאכתו, להיחלץ מתוך קרב באמצעות סחרור ולהסתלק. אכן, אותה רגישות עצמה היא אשר עלולה להיות נושאת־מות לטייס בלתי־מנוסה. ואמנם, תכונות ראו טייסי „סייבר" מטוס „מיג" מסתחרר בתוך קרב אלי מטה, ולתוך האדמה, ללא כל סיבה נראית־לעין". לדברי הסקירה, היו רבים מבין טייסי ה„מיג" אשר טרם הספיקו לרכוש לעצמם חריצות־מקצוע של טייסים. אכן, הנטיה „להסתלק הביתה" מדי היתקלם ביריביהם שהם מעטים־במספר, יתכן ונבעה אצל טייסי ה„מיגים" משיקול מיוחד: מתוך המאמץ שלא להיפגע מעל לשטח תפוס בידי גייסות ארה"ב, דבר שהיה עשוי למסור בידי אלה דוגמה מאלפת של מטוס „מיג", על מבנהו, ציודו ומטענו חימושו.

לעומת זאת, בדברה על אורח־הקרב של מטוסי ה„מיג", אומרת הסקירה: „לא נראו טימנים רבים לנוהג־טקטי מאורגן, ובדרך־כלל היתה התנהגותו של היריב בקרב־אויר שלא לפי הכללים־המקובלים. פרט לנטייתם הכללית לנסות ולהפיק יתרון מקצב הנסיקה[2] היוצא־מגדר־הרגיל, ולמספרם העדיף, היה אופייני ל„מיגים" כי בדרך־כלל נקטו תמרון־קרב נסיוני אחד — ולאחר זאת חשר־אצו לעבר מנג'וריה. ואפילו תמרוני־נסיון אלו לא היו לפי מתכונת אחת־וקבועה.

1. סחרור — Spin
2. נסיקה — Climb

אשר חוזרים עליה בסדירות. על־כן היה על טייסי הסייבר׳ לשנות אף הם את תבסיסיהם בתמידות, בנסותם להגיע לידי פגיעה ביריביהם. להלן, על יסוד החומר והעזרה שתוגשו עד כה בקדמת חיל־האויר׳ החמישי שבקוריאה ניתנים בסכימה אחדים מתוך הס״ה של למעלה מ־30 „תמרוני גוסח־מיג׳ אשר הובחן בהם בקוריאה״.

הקוראים שיתלבו התמונות הסכמטיות שלהלן — הקצתן מתארות פעולות אויר על רקע מרחבי המים אן על זה של קמטי־נגף האופייניים לקוריאה, אך מבלי כל זיהוי גאוגרפי, ואילו מעצתן — רשמו ציורים־מפות של שטח צפון־קוריאה, כולל גבול מנצוריה (הנהר יא.ל.ו). מטוסי „מיג״ ניתנים בסרטוט בחור, בשימון על דפוסיהם; מטוסי „מיג״ — בשרטוט שחור.

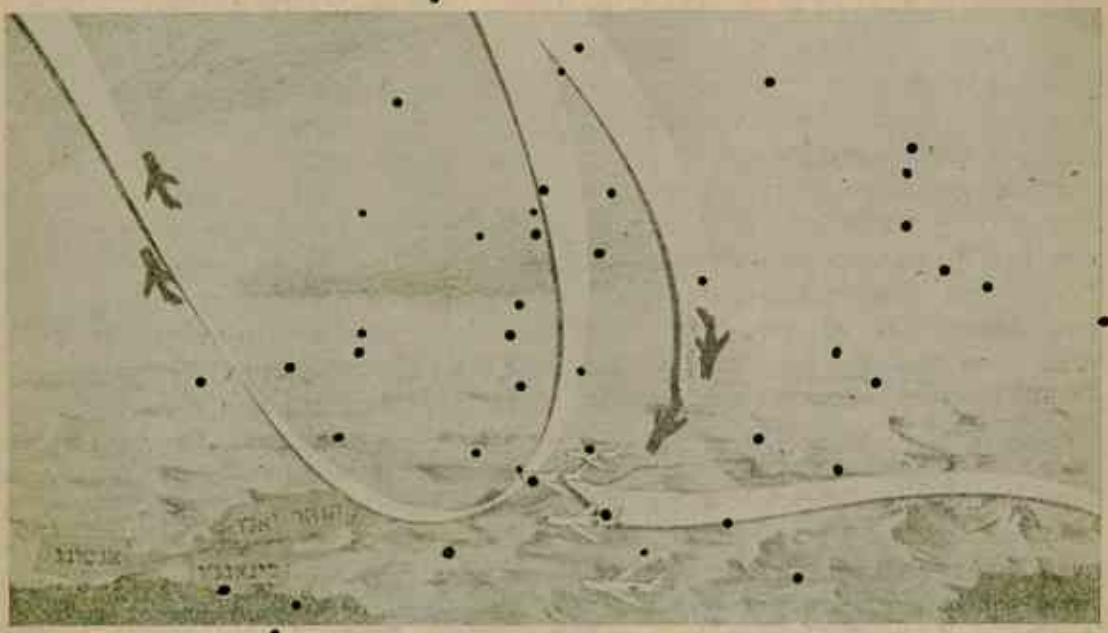

↑1

↓2

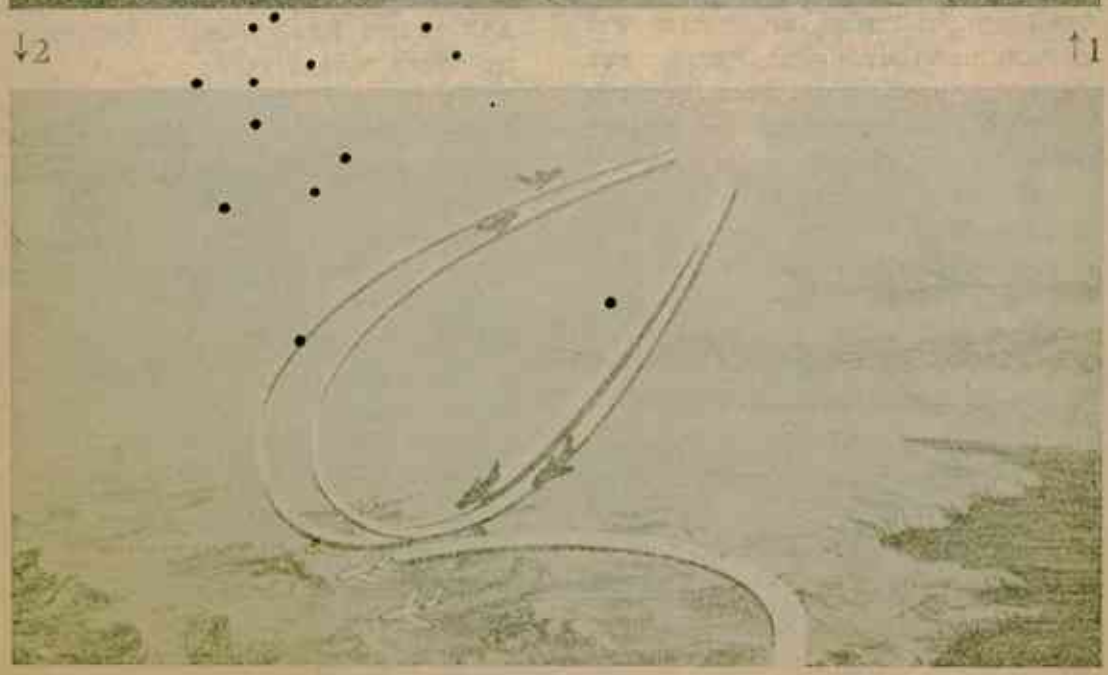

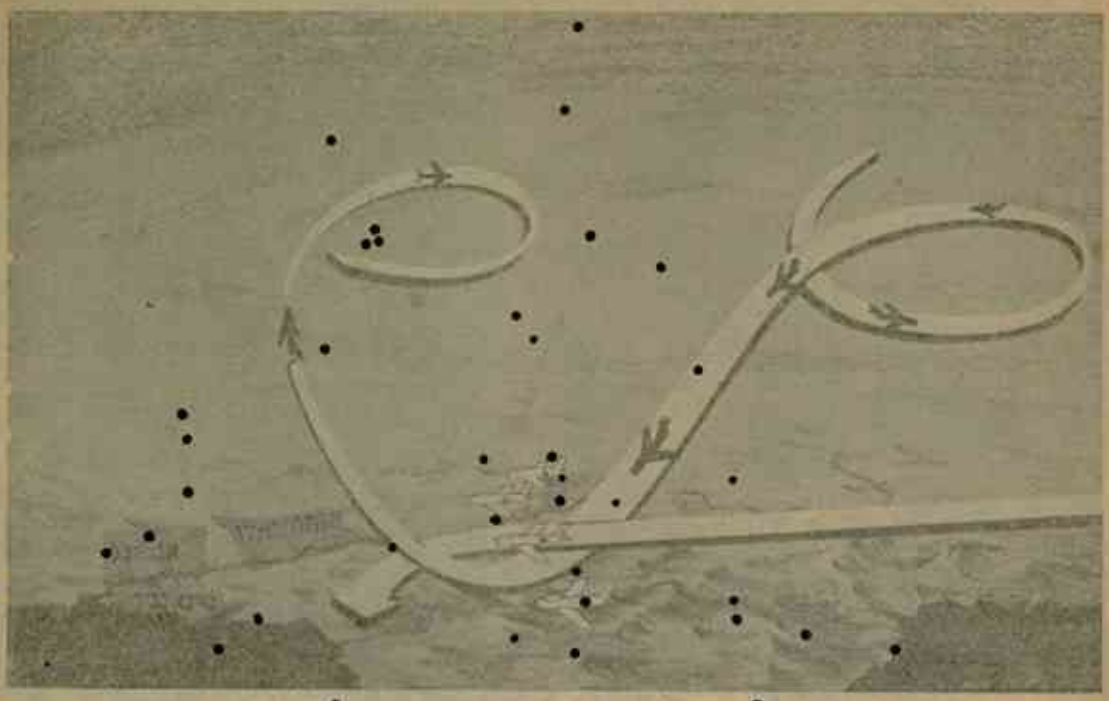

1 „פנעיזברח". בחודשים הראשונים של מלחמת־העולם נים הראשונה שבהיסטוריה לא היו מטוסי „מיג" חורגים במעגלות־תאוויר שלהם אל מעבר לקירבתו הישירה של הנהר יאלו. ורק לעתים נדירות היו מתרחקים יותר מאשר קילו־מטרים מספר אל פנים קוריאה. בעזרתו שיסי „סייברי" קרבים אל היאלו בגבהים של 38,000 עד 40,000 רגל (רגל — 30 ס"מ). היו ה„מיגים" עולים מעל לגבול בגובה של 40,000 עד 50,000 רגל, בנסות בנות 4 מטוסים. עקבי מתפרקות לשני צמדי מטוסים לביצוע ההתקפה. תצות הראשון היה מזנק במהבון מעל ל„סייברים", ומסיר בסיתתו תאלכסונית אל עב, כדי להטיח את דעתם — שעת שהצות השני היה מתקרב במהירות. לשם ותקפה ומגיעה, מכיוונים שבין „שעה 5" ל„שעה 7" (שיטת השעון המקובלת בלחימת־אויר היא זו של מעין „שעון אופקי" שלפיו מציינים את המטוס המתקרב כגון מ„שעה" מסויימת, לרוב תבוא התוספת „למעלה" או „למטה"). התקפת בלילה אחת כזאת היתה פוחתת את הקרב — והיא שהיתה מסמנת כבר בסומו, ומיד לאחריה באה הזניקה חזרה למגנוריה, אל הבסיס־הבעות.

2 „זמזום ושבוש". החל באפריל 1951 החלו טייסי „מיג" הוספים לנועזים ולתוקפניים יותר. ככל שרב מספרם היו מרחיקים דרומה — אכן, רק עד אל סינאנגיו. בחשי המשם בגדיסה מעופחת ומשוכללת יותר של „פנעיזברח", היו ה„מיגים" מרחפים מעל צפון קוריאה. בקנותם להם

↑3

מרחה מעין יריב בגבהים השמש בגובה של 48,000 עד 50,000 רגל. כאחרי מבחינים ב„סייברים" שהיו מסתלים לאיבד יאמו בגובה של 40,000 רגל, היו ה„מיגים" עטים וצוללים עליהם להתקפת־ירי אחת שלאחריה בא חילוף חזיקה אל על, והגיזקה מחדרה חזרה אל תוך קרני השמש. תוך כדי הסתייעות בקצב הגסיקה היוצא־מגדר־הרגיל של ה„מיג".

3 „יריו". במאי—יוני 1951 גדל ביותר מספר ה„מיגים" והם החלו מרחיקים דרומה אפילו עד פינג־יאנג (בירת קוריאה הצפונית). כושרם ותוקפנותם של טייסיהם — עלו אף הם. תמרון מיוסי בתקופה זו היה ה„יריו". 30. אר יותר. „מיגים" היו עטים במעגל בדמות „סיבובת" (שיטת בזה־אחר־זה, במעגל; כך מתאפשר למטוסים ל„עמוד" באויר על־פני אותו שטח). 500 עד 6000 רגל גבוה יותר מאשר ה„סייברים" שבשיטת שטרול אל היאלו. „מיגים" בודדים היו צוללים, ב„התקפת־ירי" אל המבנה של ה„סייברים". ולאחר זאת מטפסים־למעלה ומצטרפים אל סיבובת אחרת. כדי להמתין שם ל„תור" שני לאחר נמיון. לאחר שכל שאר ה„מיגים" שבסיבובת הראשונה קיימו תמרון־שגרה זה ושברו אל הסיבובת השנית. לעתים קרו־בות היה „יריו" זה נמשך אפילו לאחר שה„סייברים" כבר ירדו בתנועה לוליינית, לגבהים נמוכים יותר, בהם יכולת בעונם של ה„מיגים" מחותה יותר.

↓5

↑4

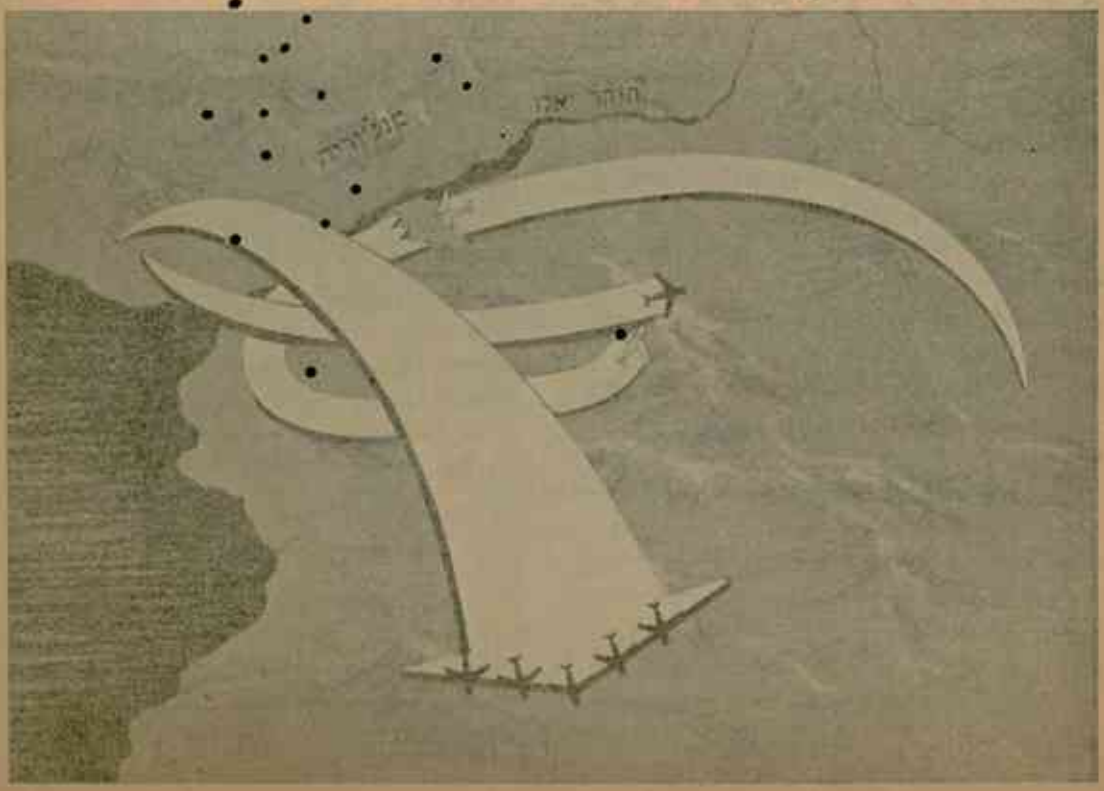

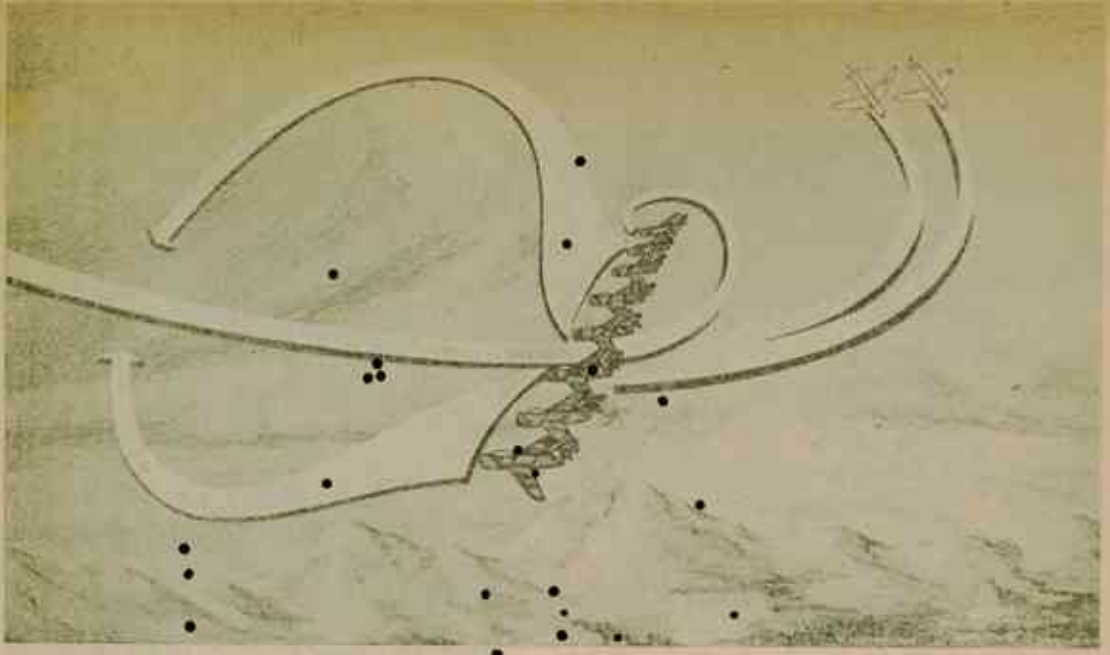

↑6

4 „צבת ולסתות". החל בספטמבר 1954 ועד לאפריל 1953 אומינו היה השימוש בגסי „מיגים" גדולים נגד מבני „סייברים" קטנים־יחסית, בשלב הראשון של התקפות כאלו ניכרו אצל הסייסים כושר לקויה־קליעה מגומה. הגם שעתה הגיעה ההעזה עד כדי משלוח מיסות־במטמון של „מיגים" לסביבות פיינג־יאנג, ו„מיגים" בודדים היו מגיעים עים לעתים אפילו עד אל דרומה לסיאול. המבנים היו מגיעים עד ל־180 „מיגים". תמרון האומינו לתקופה זו היה „צבת ולסתות". מבנה בן 80—60 „מיגים" היה חוצה את היאלו בגובה של 35.000 רגל בשדה דרומה־מזרחה בהפרישו העברים סלגות קטנות כדי שתאמרנה קרב על שטרולי אויר של אויב מעמון לנהר צ'אנג'יאנג. נמות סיור קיו משוגרות אל עבר אזור ונסון. כשטרולי־אגף בגובה רב, בוח אחר, דומה, של „מיגים", היה בע מעמון־מערב לדרום־מזרח לאורך החוף המערבי של הים־האי בגובה של 35.000 רגל. בהפרישו סלגות המרדה וסלגות־סיור קטנות ליד צ'ינאמפו ואי צ'ודו. כשעני בוחות אלה היו מתקרבים, מעני כיוונים האלכסוניים, לעבר פיינג־יאנג, היו הם יורדים לגובה של 10.000—15.000 רגל — ולאחר זאת פונים חזרה, צפונה. מעל לעיר־קי האספקה העיקריים של צבא הצפוניים. בחשום אחרי מפציצי קרב של אויב ומעוסי „סייבר" תחוזרים משליחותם. כוח „מיגים" נוסף, שלישי, היה בא במישרין בתוך ה„לסתות" של „צבת" זו, עד אל סינאנגו, כדי להוות מלכודת לכל מטוס אשר נתפס בתוך לסתות הצבת. כוח שלישי זה היה גם משמש לחיפוי על ה„מיגים" האחרים אשר נמצאו אותה שעה בדרכם חזרה לסנג'ורית, ומלאי הדלק שלהם — הנחוץ להמרוג־קרב באויר, מדי הסגשם ברגיב — היה כבר שוחת והולך.

5 „מיריון עמיסה". בסרק הזמן מאי—יולי 1953 מחת מסמר גיחות־המטוס של הצפונים בטעות הרוח. אולם מסמרן עלה בחרבה בלילה. תוספת־הנתוקנות ותגבורה מיסר־הטייסים העידו על כך, כי עתה הושלו למערכה סייסים שאומנם משולה יחר. התמרון האומינו לתקופה זו היה: „מיריון־העקיסה" (כמובנה הלקוח מלשון משחק ה„ריגבי" האמריקאי) אשר בוצע ע"י „מיגים" מסביב ל„סייברים". העיקרים מטרול לאורך היאלו — כדי להסיחם ממשימת־הסטרול שלהם ולתת את האפשרות לכוח „מיגים" אחר לחמוק ולעבור בכיוון לדרום, בכונה לתקוף מפציצי־קרב ומטוסי סיור והצפת של האו"ם שבאותו אזור (ביוזנו של כוח שני זה, מסוכן ע"י הרץ הגדול מחומש־המטוסים!). ניתן היה להם ל„מיגים" להשתמש בתחבולה זו, משום שת„סייברים" היו מגיעים כה קרוב לנהר יאלו, עד כי מערכת „ירדוש מבוקר־קרקע" (G.C.I.) הסינית שבסנג'ורית יכולה היתה לאבן את ה"86" ב־ט' בטר מתם — ולכון את מטוס־הרוא אף בחשכת הלילה, אל נקודת המוצא וכיווני הטיסה הנאותים.

6 „הלסתות". „סייברים" בהבחינם ב„מיגים" הטסים נמוך מהם, במבנה של שורה־חזיתית, צוללים להתקיפם. ה„מיג" הקרוב מורש־לצד, מבצע סיבוב בטוקן מאחורי השורה — ומזנק קדימה, ויצר דרך אמצע השורה. בעוד שאר ה„מיגים" מתפלגים אותה שעה לשתי קבוצות, שמימינו ומשמאלו — כשקבוצה אחת מגביהה טוס. ואילו השניה — מגמיכה. אם היו ה„סייברים" דולקים אחר ה„מיג" תבודד הנ"ל — אשר הוא שימש „מתיון" במלכודת זו — היו הקבוצות האלו של ה„מיגים" מוגרות עליהם מלמעלה ומלמטה גם יחד.

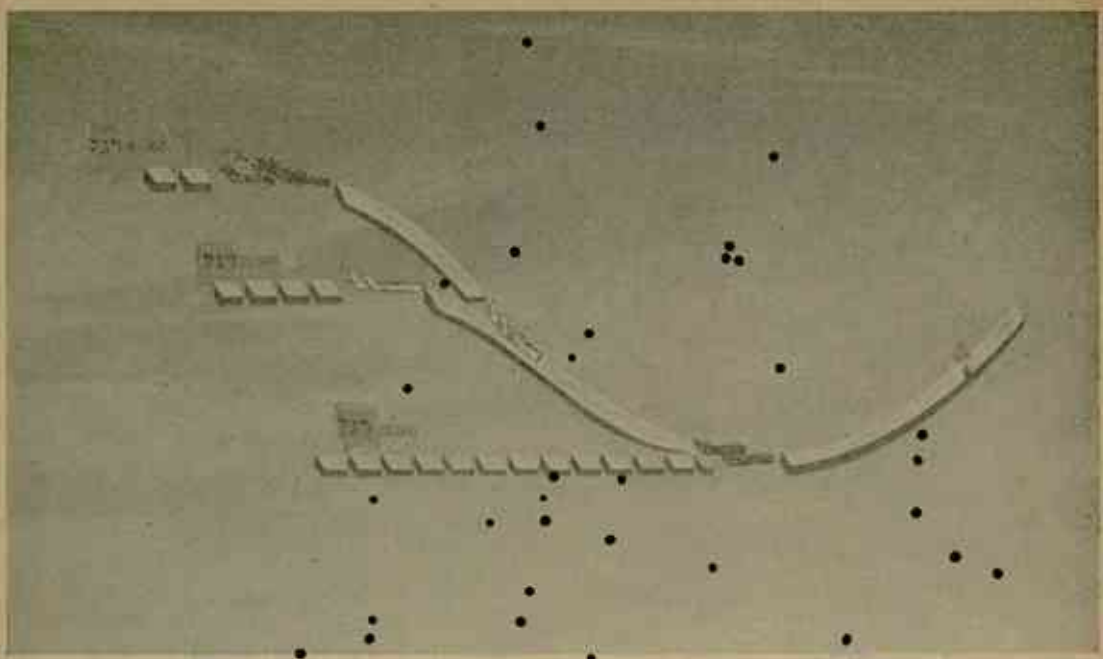

↑7

↓8

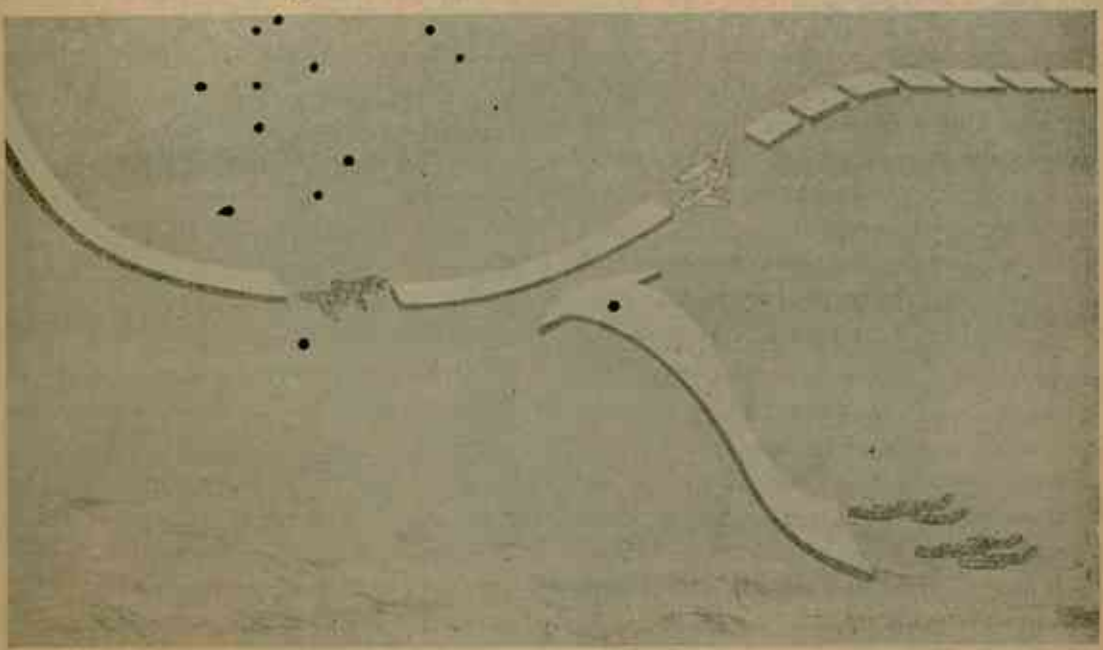

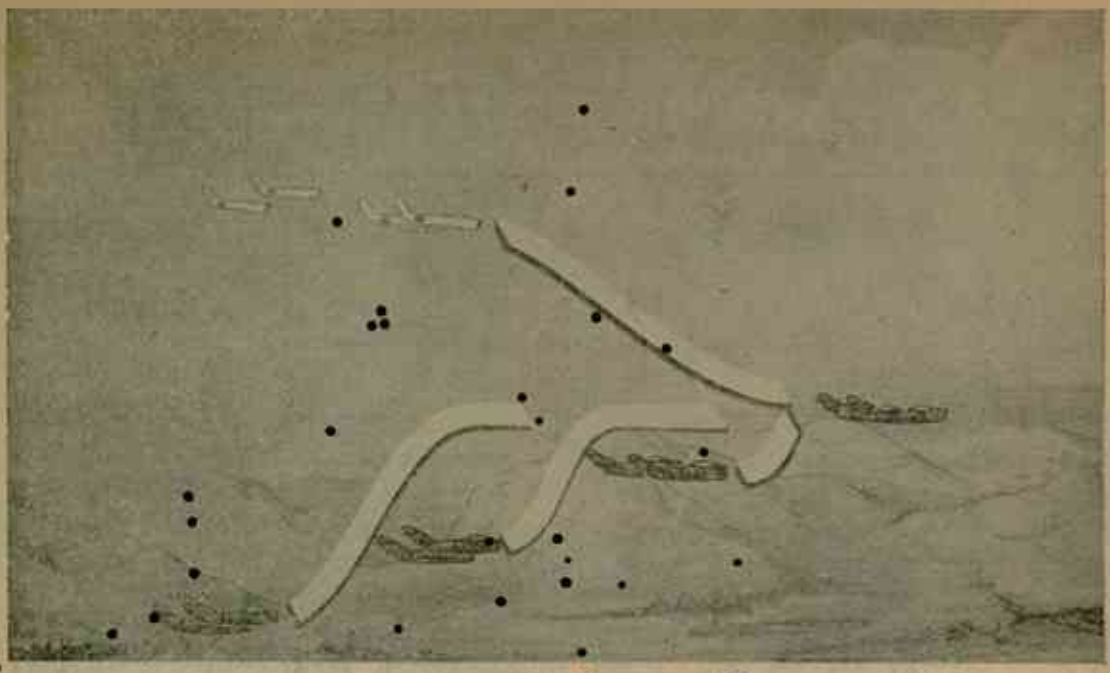

↑9

7 „מסיחדעת". בשלהי המאה הקודמת, ובחורף שלאחריו, הופיעו בזירה „מיגים" מוסים. רב היה המשגי בין מייסיהם במידת תוקפנותם ובעזרות התמרון־האוירי שנקטו. בדרך־כלל היו עושים את כל האפשרי כדי לתפוס עמדות כאלה, בהן היה מפסרם העדוף מעניק יתרון. אולם, בהגיעם למצבי היצמדות־גומלין בקרב מעוס־נגד־מעוס, היו לדוב מבקשים לנצל כל אמצעי אפשרי להמיקה: את מחטה־העננים, את התמרון המתחבט־הנמסק, את המחטה שמצטרף ליאלו. בפרק זמן זה־כלם השימוש בתכסיס של „מסיחדעת". „סייברים", בסיסות מפסרול בגובה של 27.000—30.000 רגל, היו מבחינים בצמד „מיגים" אשר מס בגובה 18.000—25.000 רגל, לפניהם — והם צוללים כדי להתקיפו, לחקות גדולות של „מיגים" — שהיו מסים, כ„מחפה בגובה" בערפו של צמד המטוסים ה„מסיחים". אך בגובה של 38.000—40.000 רגל — היו צוללים אל ה„סייברים" המתקי־פים מאחור ובאותו זמן עצמו מבצע צמד ה„מיגים" התתתון זה שנועד להסחת־הדעת, את המיקתו.

8 „מכת אלכסון אלימעלה". קבוצת „סייברים", בסיסת מפסרול מדרום ליאלו בגובה של 30.000—35.000 רגל, מבחינה בשני „מיגים" המסים בגובה של 20.000—35.000 רגל. כשה„סייברים" צוללים כדי לתקוף מתחילה קבוצה גדולה של „מיגים" — שהוסטו באופן שבראיה־ממעל יתמזגו ברקע הקרקע, ואשר מסים במרחק הגון מ ת ח ת לצמד ה„מיגים" הראשון, ו מ א ח ו ר י ו — נוסקת ועולה למעלה — והם תוקפים את ה„סייברים" מאחור.

9 „מולם המרוינת". מבנה של שמונה „מיגים" (או מספר רב יותר) היה לעתים מסייע לו תוך־כדי התחלקות לצמדים־צמדים, כל הצמדים הם מוסים. באופן שהתמזגו עם נוף הקרקע. הם היו מדורגים למעה ואחורנית ב„מדר־גות" המרוחקות 1000 עד 3000 רגל זו מזו. צות ה„מיגים" המס בראש היה נמצא בגובה של 8000 עד 15.000 רגל, ולעתים היה מתרחק עוד יותר קדימה, כדי לפעול כ„מסיח־דעת". כשה„סייברים" צללו על הצמד־שבראש, כדי לפגיע בו, היו צמדי ה„מיגים" ה„עוקבים" מאחריו נוסקים במהר־רות, וסוגרים על ה„סייברים" מאחור.

אכן, בכל תמרוניהם המכוונים נגד „סייברים" היו טייסי ה„מיגים" מוכנים במידה־יתרה של שני יתרונות היסוד שלהם: קצב נסיקתם העדיף של ה„מיגים" — ומספרם, הרב בהרבה משל יריביהם.

עד כאן דברי הסקירה.

* * *

אין ספק שרבים מן התכסיסים שתוארו כאן היו רגילים גם בהתמודדויות שבין מטוסי קרב „רגילים", מונעי־בוכנה. אכן יש מן הענין בכך שבמת „מכללת האויר", ומסקדתו של חיל־האויר ההמיש שפעל בקוריאה, מצאו לראוי לציינם בסקירה האמורה מתכסיסים, שהשימוש בהם היה נקוט בהתמודדות הניכרת הראשונה של מטוסי סילון.

מדף הספרים

ד"ר יוחנן ה. פומרנץ

המטה הכללי הגרמני 1945 - 1657

Walter Goerlitz, The German General Staff, 1657-1945 Praeger, New-York, 1953, 508. P. P.

ספרו של ולטר גרליץ „תולדות המטה־הכללי הגרמני" חורג מן הספרות האפולוגטית, בה התפחו הגרמנים אחרי שתי מפלותיהם ב„אחיות־עולם". מגמתה של אותה ספרות היתה להוכיח, שאותו אויב פיקטיבי — הפרעלים־השמאליים, או היהודים, או מישהו אחר (כגון, לפי האמצאה האחרונה, איזה „בוגד", בדמות האדמירל קאנאריס) — מנע את הנצחון, לשמת אודות־כתיבה זה — אותו קטו לודנ־דורף, טירפיץ ועוד — עשוי ספר זה להיראות כמ־לאכתו של היסטוריון, המתיר לעצמו הערכות ביקורתיות למדן כלפי חבר־הגנרלים הגרמני, אף שבסוף ספרו משתדל הוא לקבוע מסקנה סופית בעלת אופי כופרך ביותר.

אכן, שני יסודות שונים משמשים יחד בספר: מלין סקירה היסטורית על התפתחותו המהותית של המטה־הכללי בצבאות פרוסיה־המלכותית וגרמניה־המאוחדת, וביחוד אקטואלי של תפקיד חבר־הגנרלים (והקצונה־הפקצועית בכלל) בתמורות המדיניות והחברתיות שעברו על גרמניה בעשרות־השנים האחרונות.

בפרק הראשון של ספר זה אנו קוראים על הנסיונות הראשונים של תכנון אסטרטגי מרכזי עוד בימי פרידריך־השני. בתקופה שלאחר זאת עומדים שארנהורסט וגנייזנאו במרכז התפתחותו של הצבא הפרוסי, אנו שומעים על קרל פון־קלאוזביץ, מטפח התפיסה בדבר „מלחמה כהמשכה של הפוליטיקה — באמצעים אחרים".

המפלות בהתנגשות עם נפוליאון והכבוד הלאומי שנפגע משוררים סגמות לתיקון מערכות־הצבא: ראשיתן בשנת 1808־13: שכרן בא בשנת 1815 (מערכת וטרלו). ואחר־כך, לאחר תקופה של קפיאה־על־שמרים, מעצבים באמצע המאה הרים אישים כמולטקה־הקשיש (ראש המטה־הכללי), רון (מיניסטר המלחמה) וביסמרק את דמותו הקלסית של צבא־פרוסיה וקיסרות־גרמניה כפי שהכירו העולם בראשית מאה זו. בשנת 1870־71 הגיע צבא זה אל שיא תהילתו ומעמדו בעולם: צבא צרפת נוצח, וליד סאדאן ומאץ נלכד בטעין „מערכת קנה" בגלגול מחודש. שלב אחרי שלב מתאר המחבר את ההתפתחות בשנות השלום־הממושך, 1871—1914. בהן היו, תחילה פון־ואלדרזא ולאחר־מכן פון־שליפן האישים הבולטים ביותר של התקופה.

פון־שליפן מטפח את ההפיסה של השנת נצחון על צרפת במלחמה עתידה באמצעות פלישה דרך בלגיה („תכ־נית שליפן" הנודעת). אך כבר אצלו (כאשר גם אצל קודמיו בדרגים המכונים של הצבא הפרוסי) יש לשים לב לא רק לנישתו הצבאית־המקצועית אלא גם לשיבו הציבורי. לפי גרליץ היה שליפן אדם בלתי פוליטי. אכן, במציאות, היה עיקר היסוד שבו ה„יונקר" השמרני — כפי שנתגלה שעה שהסכים להצעות „לסיים את הדמוקרטיה" ולשלוח את הרייכסטג (הפרלמנט של הקיסרות) הביתה. על־ידי שיגור של לויסנגט בראש 10 חיילים; ולא זו בלבד, אלא שביקש בתור ציון־של־כבוד, כי הכיתה שתישלח לעשות כן תיבחן בחטיבה שלו.

ב־1914 בא יום־הדין של הצבא הגרמני הישן — ולא רק שלו. הפלישה דרך בלגיה עלתה יפה. ברם הצבא הגרמני נכשל על המרנה, שלאורכה אורגנה מערכת־התנגדות ע"י ז'וסר. אשר נעזר גם בתמרון־גיחה של גייסות חיל־המצב הפריסאי, עליו פיקד גאלייני. באותן שנים היה מולטקה־הצעיר, בן אחיו של קודמו הגדול, ראש המ־טה־הכללי הגרמני. הנהגתו־החלשה לא האריכה ימים, ובדומה לה — זו של פלקנהיין שבא לאחריו. במקומם בא הצירוף הינדנבורג—לודנדורף (הראשון — כראש המטה־הכללי, ולמעשה כמפקד עליון, והשני — כקצין־המטה־המבצעים הראשי ש„). בסתיו 1914 פעלו שנים אלה במזרח פרוסיה נגד הרוסים, ועתה (מ־1916) מופיעים הם בראש התנחלה הצבאית המרכזית. גרליץ מגדיר את תקופת 18־1916 כ„תקופת הדיקטטורה השקטה" — דיקטטורה אשר אופשרה על־ידי העובדה, שבזירה הפולי־טית לא הופיעה דמות בעלת משקל, בדומה לביסמרק. אכן, אלה הזכרים תקופה זו עודם בחיים. מגקודה זו בספר ואילך ניתנת לקורא בן החמישים האפשרות המלאה לבחון את תיאוריו והנחותיו של המחבר.

אחרי המפלה של 1918 ממשיך בהסתר הגנרל פון־זאקט במסעלי של ה„גנרל־שטאב" — אשר חוסל רשמית, לפי תנאי השלום בוארסיי, בשנת 1923 יורים חיילי ה„רייכסוואר", שבראש הנהגתו עמד פון־זאקט, באנשי האס"א (פלוגות הסער) של היטלר, בהפגנות ה„פוטש"

שלתם בנובמבר במינכן. אבל הוא עצמו (פון־וואקם) מסיים בקו העצור בשטח הפוליטי ומתרכז בשיטות צבא־גרעין, במסגרת 100 אלף האיש שהוקצו לגרמניה ע"י שלום־וארסאי.

בתקופת פון־וואקם התפתחו קשרים סודיים, שגילויים היו לעתים מוזרים למדי, בין הנהגת ה„ריכסוואר" לבין המטה־הכללי הרוסי, זה של הצבא האדום. קשרים אלה זכו להשגחה לבה של דעת־הציבור בעולם בעיקר עקב פרשת חיסולם, ב־1937, של טוכצ'בסקי וחברים בצמרת הפיקוד שבצבא האדום.

החלק המעניין ביותר בספרו של גרליץ מוקדש לתיאור ההתפתחות משלהי תקופת הרפובליקה ואילך, שלב אחרי שלב, החל בפון־שלייכר (שהגיע לכהונת מינ־יסטר המלחמה, ואח"כ אף לזו של קאנצלר) — בפון־פאפן (אשר קדם לפון־שלייכר כקאנצלר — וחזר לשלטון־מדומה לאחריו, כשותף בממשלתו של היטלר) — בהינר גבורג הנשיא־המזדקן — וכלה בהיטלר — עד לפרוץ מלחמת־העולם השנית. אין בתיאורים אלה אחדה רבה אל אישיה הבולטים של תקופה זו. דמות המחבר על פון־פאפן, למשל, רחוקה מלהזדהות עם דעותיו של פון־פאפן על עצמו. יתכן שענין יסוד, במסגרת הנושא „מטה כללי גרמני", מצוי יותר בהערכות לדאשי הצבא באותה תקופה ולמקומו־מחדש של המטה־הכללי הגרמני. גרליץ מנתח את אישיותו הטרגית של הגנרל בק — שנורלה היה הלטי בסקצת: הוא מתפסר מתפקיד ראש המטה־הכללי לפי שהוא חושש למאורעות הבאים, אבל רק הוא מתפטר, ואילו האחרים נשארים בתפקידיהם ומוסיפים לשרת בנאמנות את „בר הצבא הגרמני" — ועיי כך. סמלא, גם את המשטר הגרמני החדש... מדוע נשארים הם בשירות הצבאי? ראשית מפני שהחצלחה מכריעה לגביהם, בסופו של חשבון, ולא דמותו האמיתית של המשטר. הם (על־כל־פנים, אחדים מאלה שבעמדות הגבוהות ביותר) מגדירים את פחיתות ערכו של ה„פיהרר". אך הצלחותיו עו־שות עליהם רושם רב. בעצם, הרי ה„מאבק נגד המלחמה", כפי שגרליץ מגדיר את התפתחות בשנות 1935־38, לא היה אלא בישוי לסמסם ולהיוסמם של הגנרלים ביחס לתכניותיו של היטלר. אמנם, לפי חשבון זה, גרר אחריהן את האפשרות של מלחמה נגד כל העולם כולו. הגנרלים הגרמניים של שנות ה־30 ירשו כל אותו פחד מסוחתי של קודמיהם: פחד מפני מלחמה בחזיתות אחדות אשר סכנתה איומה מאז על גרמניה — הנמצאת, כידוע, במרכז אירופה.

תיאורו זה של גרליץ לגבי השנים שקדמו לפרוץ מלחמת־העולם השנית מופנה ישירות נגד מסקנתם של מ ש פ ט י נ י ר נ ב ר ג, אשר המילו חלק מלא באחריות לפרוץ המלחמה על הגנרלים הגרמניים — ברם מסקנה זו לא נסתרה על ידיו.

באשר לכך יש ענין גם בעובדה, שלפני זמן־רב הביאו מספר גנרלים גרמניים את דעתם, שהתערבותו של היטלר בענינים אסטרטגיים — היא מהביאה את המפלה. גם מופ־ריח אחרים, ולאי דוקא גרמניים, מסכימים אתם שהתפסת היטלר על רוסיה היא שהביאה לכלל שלשלת התבוסות אשר היה, בסופו של דבר, מנת־חלקו של הצבא הגרמני.

כידוע פנה היטלר בסוף 1941 אל מזרח אירופה תחת להסל החילת את כלמדה של אנגליה בדרך כבצעים ביסו־תיבון, נגד ניבולטר, בלטה וטראן, ובכך, לפי הדעה שלאזרה לעיל, היתה מטנה שגיאתו הסכריעה. אכן, על ה„אסטרטגיה האינטואיטיבית" של היטלר ניתן להקשות קושיות עוד בהזדמנויות מוקדמות בהרבה. מדוע, למשל, עיכב הוא את גייסות־הטריון הגרמניים במשך כל דונקירק יתנה לאנגלים את האפשרות להתיקו לפי דעה אחת אפשר והסיבה נעוצה היתה בשאיפה לשים את האנגלים; ואילו לפי דעה אחרת הוה כאן רצון לתת למעמדו של גאדינג (אשר שימש אז, בין שאר מעלותיו, גם מפקד עליון של הילה־האויר הגרמני) את האפשרות לזכות בהשגיונות זו של הכנעת הילה־המשלוח הבריטי. אולם לאמר תו של דבר אין זה אלא ויכוח מקצועי גרידא. ויכוח בין אסטרטגים בעלי הערכה שונות, ואילו „מאבק נגד המלחמה" — סמי מכאן; אין זה אלא מאבק נגד הזיות מרובות מדי, על כל פנים, זהו הפגיעה אשר ניתן לבכות על ידיעת אופיה הרוחני של חברה זו. נטיותיה המסורתיות ביחס למקצוע־המלחמה ומאמצה בכלל כדי לחקים מחדש ממלכה גרמנית אדירה — בגיגוד לעמצומים בטחה ולהגבלות הצבאיות אשר הוטלו ע"י הזוה וארסי. נוסף על כך הוו בין הגנרלים הגרמניים בנוסח־המסורתי, בני חברה זו, שנטו לחשוב כי שיחות־מעולה, ולו גם „ומני", עם היטלר היוה את הדרך היחידה בה ניתן לחדש את בעמדה הקודמת של המעמד הצבאית האריסטוקרטית אלה הסתיבו. מסיבה נעים הוה כי היטלר זקוק לעזרתם, וכי אין בוכלתו לסלוט בלי „מסגרת" שמרנית־מסורתית אותה ייצגו, ולא בשעון הצבא וקצונתו.

לסלוט זאת יש להסכים עם גרליץ. ששכבת הגנרלים הגרמנית (אשר בעמדת מלה עמדו נוסאי בסורתו של ה„גנרל־שטאב") לא היתה עמיה כולה עור אחד. שכן נתפצלה לכמה אפיקים במהלך שנות־המבחן של שרבי מלחמת־העולם ומלחמת־העולם גופא. מצדדים הוו בה אנשים שנתפסו ל„אורתודוכסיה" נאצית — כקיטל, זיודל, ראשי „פיקוד הכוחות־המזוינים" העליון, אשר הקימו היטלר מעל למשה הכללי של הילה־הצבא. בעל הסמכות — אנשים שהבריון של היטלר כעל מנהיג צבאי הבולש שבזולי דה, לעומתם הוו רבים שמרנים־„לאומיים", שחשבו כי סכסוך גרמני־פנימי גלוי עלול לעזור לבעלות־הברית

להתגבר על גרמניה תוך זמן קצר (ולפני המלחמה ניסקו לא מעטים מהם את קו התנהגותם בחשדות מפני מדיניות תוקפנית מצד פולין...); ואנו רואים אצל אלה היסוסים וספקות ותוסר־ידיעה כיצד החליט דבר. בלי ספק, היו מצויים גם מתנגדים מושבעים להיטלר — כגנרל באק, ראש הממה הכללי באמצע שנות השלושים, ו ש ט א ו פ נ ב ר ג, מיזר במטה־הכללי — אשר אמנם העזו, אם כי מאוחר מאוד, אף לבצע את ה מ ע ש ה נגדו: זה שהתרחש במכת הנפל של אנשי הצבא נגד המשטר הנאצי וראשו, ביום „ה־20 ביולי", ב־1944.

העובדה שהללו לא הצליחו מכיחה, כמובן, את תוקף שלטונו והשפעתו של היטלר אפילו אותה שעה, ערב תבו־סתה הכוללת של גרמניה. אכן, מהלכו של „יום ה־20 ביולי" מביל גם כמה עדויות חותכות ל ר ס י ו ן ע נ י מ י ו ל ה י ע ד ר מ ח ש ב ה ב ה י ר ה אף בקרב שורות אותם אנשי־צבא אשר כבר החליטו, לכאורה, לאסור בגלוי מלחמה על משטר של היטלר.

כדי להבין ביתר־שלמות את ה ר ק ע ה פ ס י כ ו ל ו ג י של גנרלים אלה מן הראוי לקרוא בספרו של האדמיראל קורט א ס מ ן, „שנות הגורל של גרמניה" (הופיע ב־1951), המנסה לסכם את תולדות גרמניה בתקופת היטלר על־ידי המשל שבאגדת־העם הנחקרה על „הדייג ואשתו". אגדה זו זכורה בודאי לכל ילד — ולכל מי שהיה פעם ילד: אותה אשת דייג רבת־תביעות דרשה מדג־זהב הכל: בית, ארמון, מלכות ואף להיות ל א פ י ס י ו ר... והיא אף קיבלה את הכל, עד אשר ביקשה להיות ל א ל ו ה י ם — ואז הרש־לכה לתוך דלותה הקודמת. לפי אסמן הצליחה אף גרמניה של־היטלר „להגיע עד לדרגה של אפיסיור", אלא שעשתה שגיאה אחת — ה„סיהרר" הוא שעשה אותה, כאשת הדייג.

האנלוגיה לסיפור נחמד זה — המשמש הקדמה לספרו הרציני של האדמיראל אסמן — שופכת אור מציאותי על „מאבק הגנרלים נגד המלחמה".

אחת המעלות שבספר היא, שהמחבר מנסה לסמן גם קוים לרקע תולדות גרמניה ב־150 השנה בהם נולד ופעל ה„גנרל־שטאב" הפרוסי־גרמני. הוא סוקר — ולו בקידה־מה — את חזיון עליית המיליטריזם בתפיסתם החברתית והמדינית של הגרמנים, ומציין אף אי־אלו מן התופעות הסוציאליות אשר ליוו את ההתפתחות הצבאית במאות הי"ט והי"כ — כגון תמורות בהרכב הקצונה ובערך־מעמדם של האריסטוקרטים ובני מעמד ה„בורגנים" בשורות הצבא בכלל וב„גנרל־שטאב".

---

1) דמותו, הסמלית לא־במעט, של גנרל ה א ל ד ר, ראש המטה־הכללי אחרי באק — שעל אף היסוסי הרבים ונכונותו „להיאבק" נגד היטלר היה מבצע נאמן של מעשה־המלחמה עד לסוף קיץ 1942 — יתכן כי היא עומדת באמצע, בין האנשים מסוגו של באק לבין גנרלים־שמרנים־לאומיים שהיו „משתפי פעולה" עם היטלר.

השמות המפורסמים כולם מופיעים ומובאים לפנינו בספר זה: מבני הדור האחרון — ס ר י ש, ב ל ו מ ב ר ג, ר ו מ ל; וכן גם מגדולי התקופות הקודמות. בספר משור־טטים אף כמה מן האינטריגות והמעשים רבי־הענין והמס־תיעים ש„מאחורי־הפרגוד", הן בתקופת־הקיסר והן בזו של הרפובליקה ה„ויימרית".

יש והמחבר חודג מתחום הנושא שקבע לעצמו ומספל גם בהיסטוריה פוליטית. אכן, יש בכך משום תועלת לנבי קורא הנוסה לכך — וכאלה ודאי אינם מעטים.

אין לבטל את רמת ספרו של גוליץ. מצויה בו, אפילו, מידה מסויימת של רצון לכתיבת היסטוריה נאמנה. יש לשער כי הוא נתכון להיות אוביקטיבי. ואם נקבל את ההגדרה (ע"י מתרגמי ספרו לאנגלית ומוציאי־לאור בה) שהיסטוריון ליברלי הינו, הרי ניכר כי ניסה לשמור על מידה של אוביקטיביות, ללא השבונות־שינה. כלפי אותה שכבה שמרנית אשר את תעיתה ופרפוריה הוא מתאר. אך ספק הוא אם האוביקטיביות שלו אמנם משרתת את האמת ההיסטורית. ניכר כי הנחת־היסוד שלו מכוונת לסתור את משפטי־נירנברג ולהכחיש: „הגנרל־שטאב הגרמני לא היה אשם בפרוץ מלחמת־העולם השניה!"

אלא שנשאלים שאלה פשוטה מאוד: נבמקרה של נ צ ח ו ן גרמני — האמנם היו ג ם א ז הגנרלים כה מוכ־נים להעביר על שכמו של היטלר את כל האחריות למלחמה זו ולעליתה של גרמניה לשיא השלטון העולמי?

מצוי עוד סרק אחד, אשר כל המתברים ההיסטוריים הגרמניים אינם מחבבים אותו; הלוא הוא פרק השמדת היהודים בכתביהם של אסמן, ג ו ד ר י א ן, והאחרים אפשר למצוא על נוסא זה רק הערות מקוטעות — הערות אשר ניכר בהן כי שובצו אל תוך הכתבים, משום ש א י־א פ ש ר. כנראה, לפסוח כליל על פרשה זו, ואילו אנו יודעים ש„הסלת־להפקידים־מיוחדים" השחורות של ה„ס" פעלו בקרבת הישירה של הצבא הגרמני ה„רשמי" — והוא לא התערב ולא הפריע בעדם. נמצאו אמנם אנשים ספורים שנזדעזעו למלאכת דמים זו ודרשו מפיקוד הצבא כי אמנם יתערב; אך הם לא הצליחו בכך. ואופייני תיאורו של גוליץ למעשה ב„גנרל (פלדמרשל) פון־ב ו ק, בדבר הטבח אשר ערכו ביהודי ב ו ר י ס ו ב לרגל „חגיגת משטרה" גרמנית. פון־בוק ידע על הטבח — בחל בכך — אך החשיב יתר־על־המידה את „עתידו הצבאי" (דהיינו, הקריאה התחילה הצפויה לו) מכדי שיעז להתערב; והוא הסתפק בהגשת תלונה, עקרה־מראש, להיטלר. בדרך כלל לא נתנו הגנרלים הגרמניים לעשות אפילו כמעשהו של הגנרל בוק, אלא היו קובעים יחס של „הסתייגות גמורה" למאורעות הדמים שנתרחשו לידם. אכן, משפט נירנברג קבע, גם בשטח זה, את עובדת אחריותו המלאה של הצבא הגרמני.

תחרות רשימות

מס. 6

נער מהעיר — נער מהמעברה

נער מהכפר

חייל מאומן

מפקד א': „עירוניים הם. הם מסתכלים בשטח ואינם רואים כלום".

מפקד ב': „אי־אפשר להקנות להם כושר־כושר־סיירות כיון שהם אנשי מעברה ולא היו מעודם בשדה".

מפקד ג': „אנשי כולם סיירים הם כפריים מלם והסיירות טבועה בדמם".

האמנם?

מה ניתן לגלות כאן

— וכי הסיירות תכונה שלא ניתן לפתחה?

— שמא, בכל זאת ניתן להרגיל אדם לראות דברים, לשים אליהם לב, ולזכרם?

כיצד?

הקורא!

מערכת „מערכות" מזמינה אותך לכתוב רשימה על הנושא:

„באילו דרכים ניתן להקנות כושר־סיירות — למספר גדול ככל־האפשר של חיילים ביחידת רגלים, תותחנים, שריון, הנדסה, תובלה וכיו"ב?"

תנאי התחרות:

1. התחרות פתוחה לכל חייל בצה"ל — בשירות סדיר או בשירות מילואים — עד דרגת סרן ועד בכלל.
2. גדלה של הרשימה — לא יותר מ־600 מילים.
3. הזוכה יקבל פרס מספרי „מערכות", לפי בחירתו, בסכום של 5 (חמש) ל"י. הפרס — נוסף לשכר־הסופרים.
4. המערכת רשאית לפרסם, לפי בחירתה, כל רשימה שתתקבל לתחרות בתשלום שכר־סופרים.
5. לתחרות תכנסנה אותן רשימות שתגענה למערכת (ת. ד. 168 תל־אביב) עד יום 1.10.54.

התחרות מיועדת לאנשי כל החילות!

כל איש רשאי לכתוב על החיל שלו!

פרסום תוצאות תחרות רשימות מס' 5 — בחוב' פ"ז.

יופיעו בקרוב

ספר תולדות ההגנה חלק א'

בעיני אויב

אסירי תקוה / מאת מ. קלברס

זכרונותיו של שומר ותיק / מאת צבי ארב

זה עתה הופיע

מהדורה חדשה ומתוקנת של

פנקס

כיס

לידיעת

הארץ

כל מקום

המחיר 2.100 ל"י למנויים 1.500 ל"י

ספרים חדשים שהופיעו ונמצאים למכירה במחלקת ההפצה

„המפציצים המריאו עם שחר"
מאת: ב. ל"י ר"ס. ברמלס
תאור חיים ומעולתם של יחידת מפציצים בבריטניה בימי מלחמת העולם תרב.
המחיר: 1.800 ל"י
למנויים: 1.400 ל"י

„הספינה שנצחה"
מאת: ב. חבס
סדרת „אניות־המפתילים" יציאת „אלוהים תשרוי".
(מהדורה שניה)
המחיר: 2.400 ל"י
למנויים: 1.800 ל"י

„צבא צללים"
מאת יוסף קטל
מעלילות מחתרת המתי נגד שלטון הנבחרים הגרמני בצרפת בימי מלחמת העולם השניה.
המחיר: 1.400 ל"י
למנויים: 1.000 ל"י

„האניה"
מאת: ג. ס. פורסמר
ניסוי מלחמתה של סירת בית־המיכון בליחי שירות למלטה.
המחיר: 1.800 ל"י
למנויים 1.300 ל"י

„פשיטת וינגייט"
מאת: צ. ג. רינקו
(מהדורה שלישית מורחבת)
המחיר: 2.000 ל"י
למנויים: 1.500 ל"י

עומד להופיע:
„כל מקום"
מבקש בית לידיעת הארץ
(מהדורה שניה)
המחיר: 2.100 ל"י
למנויים: 1.500 ל"י

„מנהל צבאי והגנה לאומית"
מאת: קוסובל ג. ר. בישלין
דברי מבוא: אלוף/מ ר. מילכבסקי
המחיר: 2.600 ל"י
למנויים: 1.900 ל"י

„מסיפורי חוקר ותיק"
מאת: ס. ארקדי
דברי מבוא: אלוף/מ ב. גיבלי
המחיר: 1.300 ל"י
למנויים: 0.900 ל"י

„מסעי המלחמה בא"י"
(מהדורה שניה, מתוקנת)
מאת: מילר־מרשל א. פ. ווול
דברי מבוא: רב־אלוף י. דורי
המחיר: 2.500 ל"י
למנויים: 1.500 ל"י

ספרים חנותנים לרכישה: מלחמה ראנשרצבא ומנויי „מערכות"

„בימי רומא וביזנטיון"
מאת: מ. אבריינה
ההיסטוריה המדינית של יהודי ארץ ישראל מסדר בר־כוכבא ועד ראשית הכבוש הערבי.
המחיר: 3.200 ל"י
למנויים: 2.500 ל"י

„מלחמת בר־כוכבא"
מאת: ש. ייבין
המחיר: 3.800 ל"י
למנויים: 3.100 ל"י

„הטור השביעי"
מאת: נתן אלתרמן
המחיר למנויים: 3.000 ל"י

„ספר הנגב"
מאת: אפרים ומנחם תלמי
ליקוטי ספרות ושירה על הנגב. בעבר הרחוק ובימינו אלה.
המחיר: 5.900 ל"י
למנויים: 4.750 ל"י

„הליגה הערבית"
מאת: אשר גרן
הגולדתה ומעולותיה מאז הוסדה
המחיר: 3.750 ל"י
למנויים: 3.000 ל"י

„בחייהם"
מאת: אורה עמיר (פינקרפלד)
כליל דמויות ממלחמת השחרור
המחיר: 1.950 ל"י
למנויים: 1.550 ל"י

„השלטון במדינת ישראל"
מאת: דר פרוידנהיים
המחיר: 1.9500 ל"י
למנויים: 1.600 ל"י

„הירדן"
מאת: נלסון גליק
המחיר: 2.500 ל"י
למנויים: 2.000 ל"י

„התרבות הפיניקית"
מאת: פרי קוסטנו
המחיר: 5.500 ל"י
למנויים: 4.400 ל"י

„מסע שחרור אירופה"
מאת צ. ד. איזנהאר
המחיר: 4.200 ל"י
למנויים: 3.250 ל"י

„מערכות"

מערכת ומנהלה — יפו, שדרות ירושלים 94, טל. 82721 6581/78

מחלקת ההפצה — תל־אביב, רח' נחלת־בנימין 57, טל. 6581/159

הוהתמת מנויים ל„מערכות", „צקלון" ו„מערכות־ים" נמשכת!

החתמת מנויים ל„מערכות" ומשכת

מחיר המנוי ל„מ ע ר כ ו ת" 1.500 ל״י לשנה

מחיר המנוי ל„מערכות" ו„צקלון" 2.000 ל״י לשנה

מחיר המנוי ל„מערכות־ים" 1.500 ל״י לשנה

שלח את דמי המנוי לפי הכתובת: „מ ע ר כ ו ת" ת. ד. 168 ת״א

אנשי שרות קבע יכולים להעביר את התשלום ע״י הצהרה למת״ש

סרן

חום הפלא האיתן

מיוצר ע"י

החברה המאוחדת
לסרן פלסטיקה בע"מ
רחובות

מטרן

מוצרי פלסטיקה בע"מ
יצרנים, יצואנים וסיטוקים של מוצרי סרן,
בדים איתנים וסטוגניים
ארוגים מחוט סרן עבור
רשתות לחלונות, רפוד מכוניות, רהיטי
חוץ, רפוד רהיטים, כסוי מושבים,
מוכלים, מזוזות, ארנקים, מברשות
וגם עבור חבלים וצרכים תעשיתיים

משרדים: תל־אביב, רחוב הרכבת 10 - טל. 5853 - מבקרים: ספלקו

יואל בע"מ

מפעלי מתכת וחשמל
רמת־גן, ישראל

יואל

ביתה"ר והמשרדים:
אזור התעשיה החדש, רמת־גן

כתובת למכתבים:
ת.ד. 119 תל־אביב טלפון 72245

יפין-הקל

עיבוד פרדסים
שיוקפרי הדר
נטיעה הדשה
גני-ירק
התישבות עממית
תעשיה חקלאית
שיכון משקי עזר

בנק ארצישראלי
לתעשיה בע"מ

הסוסד
הכספי

של התאחדות בעלי התעשיה

תל־אביב — ירושלים — חיפה

א. פילרסקי ושות'

חברה קבלנית לכבישים ובנין בע"מ

חיפה, רחוב שמריהו לוין 6

ת. ד. 5231 — טלפון 67129

צינקוגרפיה בינדזונסקי

15 שנות
עבודה
עם
„מערכות"

תל־אביב, רחוב הקישון 6, טלפון 66548

מפעלי מלט ישראליים

„נשר"

נשר - רמלה

יהודה

חברה לבטוח בע"מ

חברת הבטוח הותיקה בארץ

נוסדה בשנת 1922

המשרד הראשי: תל־אביב, רח' אלנבי 120

★

ציון

חברה לבטוח בע"מ

כל עסקי בטוח.

תל־אביב ירושלים חיפה

סולל בונה

בע"מ

חיפה

שכון בע"מ

חברה

לשכון

עובדים

תל־אביב, רחוב מונטיפיורי

בנק הפועלים בע"מ

המוסד הכספי של האדם העובד והיוצר
בישראל

„שילוב" בע"מ

המוסד המרכזי של המפעלים השתופיים
במושבות הארץ

קפת מלוה וחסכון „המזרח"

אגודה שתופית בערבון מוגבל

תל־אביב, רחוב הכרמל 41
הכניסה מרחוב הלל הזקן 18

טלפון 4180

„מ ס ד"י תברה הדדית להלואות וחסכונות בע"מ
(נסדה עפ"י הסתדרות המורים העברים בא"י)

ירושלים · תל־אביב · חיפה
רח' דוד ילין 5 · שדרות רוטשילד 79 · רח' הרצליה 38

אורינט טריידינג בע"מ

יבוא-יצוא

תל־אביב

דרך אילת 34 · טלפון 5991 · תבת דאר 1994

מ. ליבוביץ ובניו

עץ הזית

בית חרושת
לשמנים

המשביר המרכזי
בע"מ

תל־אביב. דרך שלמה (בנין המשביר)

המוסד לאספקה

של הסתדרות העובדים בישראל

צבי סבירסקי

חברה קבלנית לבנין

רמת־גן, רח׳ המעגל (פנת ארלזרוב)